

147264

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI PROGRAMI

İSTANBUL ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ'NDE ONARIM UYGULAMALARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
20026004 Cevriye Hande ERALP

Danışman:
Prof. Dr. Gönül CANTAY

İSTANBUL -2004

Cevriye Hande ERALP tarafından hazırlanan İstanbul Şehzade Mehmet Külliyesi'nde Onarım Uygulamaları adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 22 / 03 / 2004

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Gönül CANTAY (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Baha TANMAN (İ.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Banu MAHİR

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
BELGE LİSTESİ.....	XI
PLAN LİSTESİ.....	XIII
ŞEHZADE MEHMET CAMİİ ONARIM KROKİ PLAN LİSTESİ.....	XIV
RESİM LİSTESİ.....	XXI
I. GİRİŞ.....	1
A. Tezin Amacı.....	1
B. Tezin Kapsamı.....	1
C. Tezin Yöntemi.....	2
II. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU.....	4
A. ŞEHZADE MEHMET VE CAMİ'NİN İNŞASI.....	4
B. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ.....	8
1. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ CAMİİ.....	10
1.1. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ'NİN PLAN KURULUŞU.....	10
1.2. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ'NİN CEPHE KURULUŞLARI.....	11
1.3. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ BEZEMELERİ.....	14
1.3.1. MİMARİYE BAĞLI BEZEMELER.....	14
1.3.1.a. Kapı ve Pencere Kanatlarının Bezemeli Yüzeyleri.....	14
1.3.1.b. Kalemîşi Bezemeler.....	16
1.3.1.c. Alçı Bezemeler.....	21
1.4. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ'NDE İŞLEVSEL UNSURLAR.....	27
1.4.1. MİMARİYE BAĞLI İŞLEVSEL UNSURLAR.....	27
1.4.1.a. Mihrap.....	27
1.4.1.b. Hünkar Mahfeli.....	27
1.4.1.c. Müezzin Mahfili.....	28

1.4.2. Serbest İşlevsel Unsurlar.....	28
1.4.2.a. Minber	28
2.ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ'NİN BAĞLI YAPILARI.....	29
2.1. ŞEHZADE MEHMET TÜRBESİ.....	29
2.2. ŞEHZADE MEHMET MEDRESESİ.....	33
2.3. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ TABHANE VE KERVANSARAYI.....	35
2.4.ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ İMARETİ.....	36
2.5.ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ SIBYAN MEKTEBİ.....	37
2.6.ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ SEBİLİ.....	37
III. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ GÖRDÜĞÜ ZARARLAR VE ONARIMLAR.....	39
A. TABİİ AFETLER, İHMAL VE YANLIŞ ONARIMLAR.....	39
B. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ ONARIMLARI.....	42
1. ESKİ ONARIM VE DEĞİŞİKLİKLER.....	42
2. YENİ ONARIMLAR.....	47
2.1.KÜLLİYE YAPILARININ ÜST ÖRTÜ SİSTEMLERİNDE YAPILAN ONARIMLAR.....	47
2.2.STATİK PROBLEM DOĞURAN UNSURLARDA TAŞ ONARIMLAR.....	48
2.3. TAŞ YÜZEY ONARIMLARI.....	50
2.3.1. Taş Çürütme ve İmitasyon.....	50
2.3.2. Taş Yüzey Bütünlemeleri (Plastik Onarımları).....	55
2.3.3. Yüzey Temizliği.....	56
2.4. AÇIK VE KAPALI MEKANLARDA SIVA YÜZEYLERİN ONARIMI.....	59
2.5. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ KAPI VE PENCERE KANATLARININ ONARIMI.....	60
2.6. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ KALEMİŞİ ONARIMI.....	63
2.7. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ ALÇI BEZEME ONARIMI.....	66
2.8. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ DIŞLIK VE ALÇI İÇLİK PENCERELERİN ONARIMI.....	69

IV. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ ÇEVRE DÜZENLEMESİ.....	72
V. DEĞERLENDİRME.....	74
1. Şehzade Mehmet Külliyesi Rölöve Plan Hataları.....	75
2. Üst Örtü Sistemi Onarımları.....	77
3. Yapı Dokusunu Oluşturan Malzemelerdeki Onarımlar.....	78
4. Ahşap Kapı ve Pencere Kanatlarının Onarımı.....	79
5. Kalemşi Bezeme Onarımı.....	80
6. Alçı Bezeme Onarımı.....	82
7. Dışlık ve İçlik Pencereilerin Onarımı.....	84
VI. SONUÇ.....	85
VII. SÖZLÜK.....	89
VIII. EKLER.....	95
EK-1 BELGELER.....	96
EK-2 PLANLAR.....	128
EK-3 ŞEHZADE MEHMET CAMİİ ONARIM KROKİ PLANLARI.....	142
EK-4 RESİMLER.....	212
IX. KAYNAKLAR.....	295
X. ÖZGEÇMİŞ.....	300

ÖNSÖZ

“İstanbul Şehzade Mehmet Külliyesi’nde Onarım Uygulamaları” konulu tezimde külliye yapılarının günümüze gelinceye kadar geçirdikleri değişiklikleri ve onarımları, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ve İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinde bulunan dosyaları inceleyerek saptamaya çalıştım.

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nda incelediğim, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii dosyasında raporlar, kararlar, yapıların ve bezemelerin onarım öncesi durumlarını gösteren fotoğraflar ve çizimler bulunmaktadır.

İncelemelerim sonucunda kurul dosyalarında her onarım için karar olmadığı daha çok onarımla ilgili caminin durumunu anlatan raporlar bulunduğu tespit ettim. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nde ise onarımların nasıl yapıldığını anlatan ve daha çok onarımların maliyeti ile ilgili raporların ve bilgilerin yer aldığı Hakediş Dosyaları bulunmaktadır.

Bütün bu tespit ettiğim belgeler ve fotoğraflar doğrultusunda yapılara giderek yaptığım karşılaştırmalı incelemelerden sonra metni plan, çizim ve resimlerle destekleyerek oluşturdum.

Tezin yazımı sırasında desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Gönül Cantay’a öncelikle teşekkür ederim. Kaynak bulmama yardımcı olan Dr. Şükrü Sönmezer’e ve çalışmam sırasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen babam Mustafa Eralp’e, sevgili kardeşim Melike Gül Eralp’e sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi’nde çalışmamı sağlayan Arkeolog Nedim Akıner’e, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü dosyalarına ulaşmamı sağlayan Y. Mimar Alime Şahin’e ve Cihat Yılmaz’a,

İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü'nde Şehzade Türbesi Dosyasını incelememi sağlayan ve türbede çalışma iznini veren Müdür Erman Güven ve Müdür Yardımcısı Ali Ziyrek'e teşekkür ederim. Şehzade Camii'nde inceleme çalışmalarında yardımcı olan İmam Bekir Demir'e, tabhane ve kervansarayda içeride inceleme yapmamı sağlayan Müdür Dr. Sakin Öner'e teşekkürü borç bilirim.

Severek ve öğrenerek yaptığım bu tez, bana Sanat Tarihi Eğitim ve Öğretim programında öğrendiğim bilgileri uygulama imkanı vermiştir.

Bu tezimle mesleğime katkıda bulduysam mutlu olur, sevincimi okuyanlarla paylaşıyorum.

CEVRİYE HANDE ERALP

ÖZET

Mimar Sinan, Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle, Şehzade Mehmet Külliyesi'ni, 1544-1548 yılları arasında inşa etmiştir.

Külliye'nin ilk kuruluş planı merkezi kubbeli cami, Şehzade Mehmet Türbesi, medrese, çifte tabhane, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi ve çeşmeden oluşmaktadır. Bu tezde külliye yapılarının günümüzdeki durumları tespit edilmiştir. Ayrıca külliye yapılarında günümüze gelinceye kadar yapılan değişiklikler ve onarımlar saptamaya çalışılmıştır.

İlgili kurumlarda çalışma izinleri alındıktan sonra İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ve İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivlerindeki külliye ile ilgili fotoğraf ve belgeler incelenmiştir.

Onarımlarda neler yapıldığı, hangi yöntem ve malzemelerin kullanıldığı ve onarımlar hakkında kurul kararı olup olmadığı tespit edilmiştir.

1960 yılındaki onarımda, cami, medrese, tabhane, kervansaray, imaret, kubbelerinde, sıva, derz ve revzenlerde çimento kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca, 1986-1987 yılları arasında ve 1990 sonrasında, yapının üst örtü sisteminde, küfeki taşından oluşan ana dokusunda, ahşap kapı ve pencere kanatlarında, kalemşi ve alçı bezemelerinde yapılan yeni onarımlarda ele alınmıştır.

Bu onarımlarda cami ve medrese üst örtü sisteminde çimento yerine kurşun, cami, medrese ve çeşmede ise imitasyon taşların kullanıldığı belirlenmiştir. Kalemşi bezemelerin onarımının raspa altından çıkan verilere göre yapıldığı, ahşap kapı, pencere kanatlarının ve alçı bezemelerin onarımının da durumlarına göre ya yeniden yapılarak ya da yerinde onarılarak gerçekleştirildiği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak küfeki taşı ve imitasyon taşın farklı dokularının güzel görünmediği, farklı döneme ait kalemşi ve alçı bezemelerin camide mekanın

algılanmasını engellediği belirlenmiştir. Ayrıca İstanbul 1 Numaralı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda her onarımın kararının olmadığı ve İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ndeki dosyalarda da sadece onarımların maliyet bilgilerinin yer aldığı anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, şehzade Mehmet Külliyesi, plan, mimari, bezeme, onarım.

SUMMARY

Mimar Sinan built Şehzade Mehmet Complex between 1544 and 1548 by order of Süleyman the Magnificent.

The first plan of this complex consists of a central dome mosque, the tomb of Prince Mehmet, a *madrassa*, a *tabhane*, an *imaret* (a cook-house for distribution of food to the poor), a *sıbyan mektehi* (school of children) and a fountain. This thesis tries to fix the recent state of the complex's buildings. Besides it clarifies the alterations and restorations of the complex' buildings until today.

After taking the necessary work permissions from societies, the photos, and documents of this complex kept in the archives of '*Istanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu*' and '*Istanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü*' have been examined. The facts like what kind of restorations have been done in this complex, which methods and materials have been used in these restoration and whether they were made according to conclusions of a scientific comitee, have been proved.

The result of this examination have confirmed that cement was used in the plaster, pointings and plaster-glasses (*revzen*) of the complex's buildings during the restorations in 1960. The restorations made between 1986-1987 after 1990 in the upper roof vaulting system as well as in the limestone walls of the complex's buildings have been dealt. Further the restorations of the wooden doors and windows' shutters, painted and stucco inlaid decorations have also been examined.

It came out that in these restorations lead was used instead of cement in the upper roof vaulting system of the complex's buildings. Imitation stones were used instead of limestone. The restorations of the painted decorations have been made according to the datums found after scraping their surfaces. The wooden doors or window shutters have been remade or restored.

The thesis concludes that the different tissues of limestones and imitation stones do not give a beautiful appearance. The different epoch styles of the painted and stucco decorations hinder the perception of the mosque's space. Further it states that many restorations have been done without having scientific conclusions made in '*Istanbul 1 Numaralı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu*'. There exist only some financial informations related to them in the files of '*Istanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü*'.

Key Words: Ottoman, Complex of Şehzade Mehmet Mosque, plan, architecture, decoration, restoration.

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.: Bakınız.

C.: Cilt

Pl.: Plan.

R.: Resim (fotoğraf)

s.: Sayfa.

S.: Sayı.

BELGE LİSTESİ

1. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 26.01.1957 tarihli, 612 nolu karar.

2. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 26.01.1957 tarihinde, Ali Saim Ülgen tarafından yazılan rapor.

3. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına, 06.08.1959 tarihinde yazılan 249 nolu dilekçe.

4. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 08.08.1959 tarihli, 1180 nolu karar.

5. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına, 09.10.1970 tarihinde yazılan dilekçe.

6. Abide, Yapı ve Akar Onarım İşleri Müdürlüğü'ne, 1. Grup şefi Y. Mimar Cahide Tamer tarafından yazılan 02.04.1971 tarihili rapor.

7. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 04.06.1987 tarihli yazısı.

8. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını İstanbul Bölge Kurulu Başkanlığı'na 02.06.1987 tarihli 1661/1048 sayılı raporu.

9. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu, 112/3877 sayılı 27.08.1987 tarihili kararı.

10. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu Başkanlığı'na yazdığı, 254/1876 sayılı, 22.10.1987 tarihli rapor.

11. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını İstanbul Bölge Kurulu Müdürlüğü 14 Aralık 1987 tarih ve 69/690-11877 sayılı yazısına, 29.08.1988 tarihinde Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu ve Prof. Dr. Yıldız Demiriz tarafından verilen cevap yazısı.

12. Y. Mimar Beyhan Erçağ imzalı, 01.11.1989 tarihli, Şehzade Camii minaresi ile ilgili teknik rapor.

13. 04.02.1991 tarihli, Y. Kimyager Ahmet Güleç imzalı, sıva üzerinde yapılan çalışmaların raporu.

14. 07.02.1991 tarihli Kimya Mühendisi Güven Gökçe imzalı, kir numunelerinin laboratuvarında yapılan test ve analiz sonucunda çalışmalarında yapılması gereken cephe temizliği çeşitlerini içeren rapor.

15. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 195/3095 sayılı, 30.10.1991 tarihli kararı.

16. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, B.02.1.VGM.1.13.00.03(3407)93 sayılı yazısı.

17. İstanbul Şehzade Mehmet Camii sol minaresinin taşıyıcılık durumu hakkında hazırlanan Prof. Dr. Feridun Çılı ve Prof. Müfit Yorulmaz imzalı, 23.09.1994 tarihli teknik rapor.

18. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 395/6832 sayılı, 29.06.1995 tarihli karar.

19. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 580/10157 sayılı, 19.08.1998 tarihli karar.

20. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun B.16.0.KTV.4.34.00.00/720/1096 sayılı, 15.07.1999 tarihli, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yazısı.

21. Şehzadebaşı Çevre Düzenleme Projesi Raporu.

22. 14.09.2001 tarihli, Prof. Dr. Yalçın Özgen ve Araş. Gör. Y. Çağatay Seçkin imzalı, Şehzade Camii Çevre Düzenleme Projesi İnceleme raporu.

PLAN LİSTESİ

1. Şehzadebaşı hususi sigorta planı (Jasques Pervititch'den).
2. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Ali Saim Ülgen'den).
3. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Wolfgang Müller-Wiener'den)
4. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Abdullah Kuran'dan).
5. Şehzade Mehmet Camii planı (Abdullah Kuran'dan).
6. Şehzade Mehmet Camii planı (Doğan Kuban'dan).
7. Şehzade Mehmet Camii dış avlu düzenlemesi (S. H. Eldem'den).
8. Şehzade Mehmet Türbesi plan, kesit, görünüş (Ali Saim Ülgen'den).
9. Şehzade Mehmet Külliyesi medrese, çifte tabhane, kervansaray plan ve kesit (Ali Saim Ülgen'den).
10. Şehzade Mehmet Medresesi cephe ve makta (Ali Saim Ülgen'den).
11. Şehzade Mehmet Külliyesi tabhane cephe görünüşleri (Ali Saim Ülgen'den).
12. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden)
13. Şehzade Mehmet Camii müezzin mahfeli planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden)
14. Şehzade Mehmet Camii müezzin mahfeli kesiti (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden)

ŞEHZADE MEHMET CAMİİ ONARIMI KROKİ PLAN LİSTESİ

1.Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe pencere arası kurşun altı çamur sıva uygulaması (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan). 3

2. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbesi dış cephe ana kenarına kurşun derzinin yapıldığına gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

3. Şehzade Mehmet Camii çeyrek kubbe hizasına kurşun derzin yapıldığını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

4. Şehzade Mehmet Camii dış cephe çeyrek kubbe hizasına yapılan kurşun derzi gösteren kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

5. Şehzade Mehmet Camii, çeyrek kubbe hizası altı saçak kısmında ve köşe kubbeleri tromplarında kurşun altı çamur sıva yapıldığını gösteren kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

6. Şehzade Mehmet Camii doğu revak kubbelerinde kurşun altı çamur sıva, kurşun derzi ve ahşap hatıl yapıldığını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

7. Şehzade Mehmet Camii avlu kubbelerinde kurşun derzi açılan ve yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

8. Şehzade Mehmet Camii avlu kubbelerinin kurşun kaplanan, çamur sıva yapılan, hatıl ve sac çakılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

9. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

10. Şehzade Mehmet Camii kuzeybatı köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

11. Şehzade Mehmet Camii güneydoğu köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

12. Şehzade Mehmet Camii güneybatı köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

13. Şehzade Mehmet Camii 2 nolu ağırlık payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

14. Şehzade Mehmet Camii 3 nolu ağırlık payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

15. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi çeyrek kubbe hizası cephe duvarında taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

16. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi çeyrek kubbe hizası cephe duvarı imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

17. Şehzade Mehmet Camii doğu cephesi revak üstü bölümünün taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

18. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi revak üstü bölümünün taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

19. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi beden duvarında imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

20. Şehzade Mehmet Camii doğu revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

21. Şehzade Mehmet Camii batı revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

22. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

23. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

24. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

25. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

26. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

27. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

28. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

29. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

30. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

31. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli giriş revakında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

32. Şehzade Mehmet Camii doğu avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

33. Şehzade Mehmet Camii batı avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

34. Şehzade Mehmet Camii kuzey avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

35. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi 1. şerefe gezinti bölümü taş döşeme kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

36. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi C bölümünde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

37. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi B bölümünde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

38. Şehzade Mehmet Camii güneydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

39. Şehzade Mehmet Camii güneybatı payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

40. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

41. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

42. Şehzade Mehmet Camii harimi mihrap cephesi taş imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

43. Şehzade Mehmet Camii harimi kuzey cephesi taş imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

44. Şehzade Mehmet Camii harimi doğu cephesi taş imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

45. Şehzade Mehmet Camii mihrap sağ yanı 1. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

46. Şehzade Mehmet Camii mihrap sağ yanı 2. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

47. Şehzade Mehmet Camii mihrap sol yanı 1. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

48. Şehzade Mehmet Camii mihrap sol yanı 3. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

49. Şehzade Mehmet Camii doğu tarafı son pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

50. Şehzade Mehmet Camii avlusunda AB-57 ile düz mermer temizliği yapılan bölümlerin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

51. Şehzade Mehmet Camii avlusunda AB-57 ile mermer temizliği yapılan cephenin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

52. Şehzade Mehmet Camii avlusunda AB-57 ile mermer temizliği yapılan cephenin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

53. Şehzade Mehmet Camii'nde sıva raspası yapılan bölümlerin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

54. Şehzade Mehmet Camii'nde horasan sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

55. Şehzade Mehmet Camii'nde malakari sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

56. Şehzade Mehmet Camii'nde kireç tozlu alçı sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

57. Şehzade Mehmet Camii'nde künde kari tekniğinde yapılan avlu ahşap pencere kanadı çizimi (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

58. Şehzade Mehmet Camii'nde künde kari tekniğinde yapılan ahşap kanadı çizimi (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

59. Şehzade Mehmet Camii, pencere alınlıklarındaki alçı onarımlarını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

60. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere alınlıklarındaki alçı bezemelerin ve madalyon hattın aslına uygun olarak yeniden yapılması (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

RESİM LİSTESİ

1. Şehzade Mehmet Külliyesi havadan görünüş (Sinan'ın İstanbul'u adlı kitaptan, Reha Günay'ın fotoğraf çekimi).
2. Şehzade Mehmet Camii (Sinan'ın İstanbul'u adlı kitaptan Reha Günay'ın fotoğraf çekimi).
3. Şehzade Mehmet Camii'nin mihrap cephesinden görünüşü.
4. Şehzade Mehmet Camii harimi doğu cephesi yarım kubbe, eksedralar, ve pandantifler.
5. Şehzade Mehmet Camii harimi kuzey cephesi.
6. Şehzade Mehmet Camii harimi mihrap cephesi ve minber.
7. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, detay.
8. Şehzade Mehmet Camii batı revakı.
9. Şehzade Mehmet Camii batı revakı palmet dizisinden detay.
10. Şehzade Mehmet Camii batı giriş kapısı mermer kitabe.
11. Şehzade Mehmet Camii doğu giriş kapısı mermer kitabe.
12. Şehzade Mehmet Camii doğu cephesi hünkar mahfeli girişi.
13. Şehzade Mehmet Camii batı minaresi.
14. Şehzade Mehmet Camii batı minare kaidesi palmet dizilerinden detay.
15. Şehzade Mehmet Camii batı minare gövdesinden detay.
16. Şehzade Mehmet Camii kuzey avlu kapısı.
17. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi pencere kuruluşu.
18. Şehzade Mehmet Camii revaklı avlu ve şadırvan.
19. Şehzade Mehmet Camii revaklı avlu ve şadırvan.
20. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri.
21. Şehzade Mehmet Camii ahşap cümle kapısından detay.
22. Şehzade Mehmet Camii cümle kapısı kilidi.
23. Şehzade Mehmet Camii batı kapısı.
24. Şehzade Mehmet Camii avlu batı kapısı.
25. Şehzade Mehmet Camii mihrabın sağ yanındaki ahşap pencere kanadı.
26. Şehzade Mehmet Camii mihrabın sağ yanındaki ahşap pencere kanadından detay.

27. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.
28. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.
29. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.
30. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.
31. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemişi bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
32. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemişi bezemelerinden detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
33. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemişi bezemelerinden detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
34. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım sonrası kalemişi bezemeleri.
35. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi, pandantifler, yarım kubbe ve eksedralar (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
36. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası mihrap cephesi, pandantifler, yarım kubbe ve eksedralar.
37. Şehzade Mehmet Camii, onarım öncesi pandantif bordürü (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
38. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi pandantif bordürün alt kısmı (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
39. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası güneydoğu pandantifi.
40. Şehzade Mehmet Camii pandantif raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

41. Şehzade Mehmet Camii kuzaybatı pandantif raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

42. Şehzade Mehmet Camii kuzeypatı pandantifi.

43. Şehzade Mehmet Camii pandantiflerinin ortada yazı madalyonun etrafındaki üçgen ve bordür bezemelerinin altından raspa sonucunda çıkan özgün bezemeler (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

44. Şehzade Mehmet Camii, pandantif çevre bordürü raspa sonrası görünüşü (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

45. Şehzade Mehmet Camii, güneybatı pandantifi.

46. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli köşe kubbesi raspa çalışmaları (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

47. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli köşe kubbesi onarım sonrası durumu.

48. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım öncesi kalemşi bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

49. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe trombu onarım öncesi kalemşi bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

50. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım öncesi kalemşi bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

51. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım sonrası kalemşi bezemesi.

52. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım öncesi kalemşi bezemesi.

53. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelerde onarım öncesi barok kalemşi tepelik (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

54. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelerde raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

55. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelerde onarım sonrası kalemişi bezemeleri.

56. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemişi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

57. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası Türk Baroğu kalemişi bezeme.

58. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemişi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

59. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası Türk Baroğu kalemişi bezeme.

60. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemişi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

61. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi kalemişi bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

62. Şehzade Mehmet Camii mihrap üstü pencere çevresi raspa çalışmaları sonucundan çıkan özgün kalemişi bezemeler (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

63. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası mihrap cephesi kalemişi bezemeleri.

64. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi kalemişi bezemeleri.

65. Şehzade Mehmet Camii mihrabı sol yanı pencere çevresi kalemişi bezemelerden detay.

66. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi pencere alınlıklarının etrafındaki kalemişi bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

67. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası pencere alınlıklarının etrafındaki kalemîşi bezemeleri.

68. Şehzade Mehmet Camii yan revak kubbeleri kalemîşi bezemeleri.

69. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli altında iki paye arasında ahşap üzerine kalemîşi bezeme.

70. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi yarım kubbe bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

71. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe bezemesinde raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

72. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe bezemesinde raspa çalışmasından detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

73. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedradaki alçı bezemeler.

74. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi eksedra.

75. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi eksedra alçı bezemeleri.

76. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi eksedra alçı bezemeleri.

77. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi cümle kapısı üstündeki eksedradaki alçı bezemeler.

78. Şehzade Mehmet Camii, mukarnaslarda alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmış kabaralar.

79. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım öncesi durumu ile alçı bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

80. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım sonrası alçı bezeme.

81. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım sonrası alçı bezeme.

82. Şehzade Mehmet Camii cümle kapısı kemer köşeliğinde alçı bezeme.

83. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesinde, pencere alçı alınlık bezemeleri.

84. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi pencere alçı alınlığının onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

85. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, pencere alçı alınlığının onarım sonrası durumu.

86. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi pencere alçı alınlığının onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

87. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, pencere alçı alınlığının onarım sonrası durumu.

88. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli alçı bezemeleri (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğrafların bulunduğu dosyadan).

89. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere alınlığındaki alçı bezeme (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğrafların bulunduğu dosyadan).

90. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere aralarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinden yapılmış yazı madalyonu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğrafların bulunduğu dosyadan).

91. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere aralarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinden yapılmış yazı madalyonu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğrafların bulunduğu dosyadan).

92. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri cümle kapısı mekan kubbesindeki alçı bezemenin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

93. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri cümle kapısı mekan kubbesindeki alçı bezeme.

94. Şehzade Mehmet Camii avlu kuzey giriş kapı kubbesindeki alçı bezeme.
95. Şehzade Mehmet Camii avlu pencere alınlıklarında alçı bezemelerin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
96. Şehzade Mehmet Camii avlu pencere alınlıklarında alçı bezemelerin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
97. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 1 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
98. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 2 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
99. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 3 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
100. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 4 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
101. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 5 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
102. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 6 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
103. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 6 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
104. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 7 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığının onarımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
105. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 7 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
106. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 8 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

107. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 9,10 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.
108. Şehzade Mehmet Camii mihrap.
109. Şehzade Mehmet Camii mihrap tepeliği.
110. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli.
111. Şehzade Mehmet Camii müezzin mahfili.
112. Şehzade Mehmet Camii minberi.
113. Şehzade Mehmet Camii minberinin külâhı.
114. Şehzade Mehmet Camii minber bezemeleri.
115. Şehzade Mehmet Camii minberi.
116. Şehzade Mehmet Camii minber kapısının iç taraftan görünüşü.
117. Şehzade Mehmet Camii minber köşk tavanındaki mermer içine alçı doldurularak yapılan bezeme.
118. Şehzade Mehmet Türbesi.
119. Şehzade Mehmet Türbesi cephe kuruluşu.
120. Şehzade Mehmet Türbesi revakta kapının sol yanındaki çini bezeme.
121. Şehzade Mehmet Türbesi içerde bulunan taht.
122. Şehzade Mehmet Türbesi içi kapının yanındaki çini panolar.
123. Şehzade Mehmet Türbesi içi pencere aralarındaki çini panolar.
124. Şehzade Mehmet Türbesi içi pencere alınlıkları ve çevresindeki çini panolar.
125. Şehzade Mehmet Türbesi içindeki çini yazı kuşağından detay.
126. Şehzade Mehmet Türbesi içinde kapı üzerinde dökülen çiniler.
127. Şehzade Mehmet Türbesi ahşap pencere kanadı.
128. Şehzade Mehmet Medresesi kapısı.
129. Şehzade Mehmet Medresesi avlu revakı.
130. Şehzade Mehmet Medresesi şadırvanı.
131. Şehzade Mehmet Medresesi avlu revakı.
132. Şehzade Mehmet Medresesi derslane kubbeye geçiş ögesi tromp.
133. Şehzade Mehmet Medresesi derslane mekanı kubbe alçı bezemenin onarım öncesi durumu(İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

134. Şehzade Mehmet Medresesi dersbane mekanı kubbe alçı bezemenin onarım sonrası durumu.

135. Şehzade Mehmet Külliyesi çifte tabhane.

136. Şehzade Mehmet Külliyesi çifte tabhane kubbelerinden detay.

137. Şehzade Mehmet Külliyesi kervansarayı.

138. Şehzade Mehmet Külliyesi kervansarayı.

139. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti.

140. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti.

141. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti duvar taş dokusundan detay.

142. Sıbyan mektebi.

143. Şehzade Mehmet Külliyesi dörtlü çeşme.

144. Şehzade Mehmet Külliyesi sebilinin günümüzdeki durumu.

145. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kasnağındaki kurşunlar söküldükten sonra çamur sıvanın durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

146. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kemerindeki çatlakların onarım önceki durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

147. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kemerindeki çatlakların onarım sonrası durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

148. Şehzade Mehmet Camii avlu duvarında taş çürütme yapılan taşlar (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

149. Şehzade Mehmet Camii taş çürütme (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

150. Şehzade Mehmet Camii imitasyon taş doku (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

151. Şehzade Mehmet Camii imitasyon taş doku.

152. Şehzade Mehmet Camii yan revak taş imitasyonlar.
153. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi taş imitasyonlar.
154. Şehzade Mehmet Camii şerefe altı mukarnaslarındaki imitasyon taş (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
155. Şehzade Mehmet Camii sütun başlığındaki imitasyon mermer kullanımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
156. Şehzade Mehmet Camii avlu mermer döşemelerinin onarımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
157. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi sağ eksedranın onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
158. Şehzade Mehmet Camii eksedrasındaki sıvaların dökülmesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).
159. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi alçı mukarnaslarının durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
160. Şehzade Mehmet Camii çimentodan imal edilen dışlık pencere (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
161. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi alçı içlik pencerelerin durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).
162. Şehzade Mehmet Külliyesi beton yol düzenlemesi (Prof. Haluk Sezgin'den)
163. Şehzade Mehmet Külliyesi beton yol düzenlemesinin altındaki taş parçalarından oluşan yol.
164. Şehzade Mehmet Külliye dış avlusunun günümüzdeki durumu.

I. GİRİŞ

Mimar Sinan'ın çıraklık eserim dediği, Şehzade Mehmet Külliyesi'ni 1544-1548 yılları arasında inşa etmiştir. Külliye merkezî kubbeli cami, medrese, çifte tabhane, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi ve türbe gibi fonksiyonel yapı birimlerinden oluşmaktadır.

Külliye yapıları inşa edildikleri tarihten itibaren çeşitli değişiklikler ve onarımlar geçirmişlerdir. Tezde külliye yapılarının, günümüzdeki durumlarını, hangi dönemlerde onarımlardan geçtiğini ve bu onarımlarda neler yapıldığını saptamaya çalıştım.

A. Tezin Amacı

Tezin amacı, Şehzade Mehmet Külliyesi'nde, cami, türbe, medrese, çifte tabhane, kervansaray, imaret ve sıbyan mektebinin inşa edildikleri tarihten itibaren, günümüze gelinceye kadar geçirdiği değişiklikleri ve onarımları saptamaktır.

Kurul kararlarının, hangi onarımlar için alındığını, yapılan onarımların, alının kurul kararlarına uygunluğunu, yapılan eski ve yeni onarımlarda kullanılan, yöntem ve malzemelerin, orijinal malzemeyle olan uyumunu ve yapılara zarar verip vermediğini tespit etmektir.

B. Tezin Kapsamı

Şehzade Mehmet Külliyesi'nin, inşa edildiği dönemdeki (1544-1548), külliye kuruluşundaki ilk yapıları tez kapsamına aldım. Bunlar merkezî kubbeli cami, Şehzade Mehmet Türbesi, medrese, çifte tabhane, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi ve dış avludaki dört kemerli çeşmedir.

Bu yapıların, plan ve bezemelerinin özgün durumlarıyla günümüzdeki durumunu saptayarak, yapılan değişikliklerin ve onarımların nerelerde yapıldığı, hangi malzeme ve yöntemlerin kullanıldığını belirledim.

C. Tezin Yöntemi

Tezin, ilk aşamasına gerekli izinleri almakla başladım. Şehzade Mehmet Camii'nde fotoğraf çekmek ve çalışmak için **İstanbul Valiliği, Eminönü İlçe Müftülüğü**'nden, külliye'deki türbelerde fotoğraf çekimi yapmak ve çalışmak için, **İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü**'nden, medresede fotoğraf çekmek ve çalışmak için bugün lokanta olarak kullanıldığından, **Lokanta yetkililerinden**, tabhane ve kervansarayda inceleme yapmak için de **Vefa Lisesi Müdürlüğü**'nden, gerekli çalışma izinlerimi aldım.

Yapılan onarımlarının tespiti için dosya ve arşivlerinden yararlanmak üzere, **İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu**'ndan ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü**'nden de çalışma izinlerimi aldım.

Bu izinleri aldıktan ve kaynaklarda gerekli araştırmaları yaparak bilgileri de topladıktan sonra, **İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu**'ndaki ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü**'ndeki arşivlerde çalışmaya ve külliye'ye giderek yerinde karşılaştırmalı tespitleri yapmaya başladım.

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda C-87 numaradaki, iki dosyayı inceledim. Birinci dosyada raporlar, kararlar, belgeler ve fotoğraflar, ikinci dosyada ise cami bezemelerinin birebir ölçekte çizimleri bulunmaktadır. Bunlardan gerekli rapor, karar ve belgelerin fotokopilerini çektim, fotoğrafların ise resimlerini çektim.

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde, **Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası**, 1986-1987 yılları onarımı 1 ve 2 no'lu **Hakediş Dosyaları**, 1992-1996 yılları onarımı 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11 no'lu **Hakediş**

Dosyaları, 1992-1997 yılları onarımı 13, 14 no'lu Hakediş Dosyaları, 1991-1998 yılları 16 ve 18 no'lu Hakediş Dosyaları ve 1992-1999 yılları 25 no'lu Hakediş Dosyasını inceledim. Bu raporları inceleyerek gerekli bilgileri çıkardım. Dosyalardaki fotoğrafların resmimi çektim.

İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü'ndeki, Şehzade Mehmet Türbesi Dosyası'nda, yaptığım incelemelerde onarımla ilgili olarak bir bilgiye rastlamadım.

Bu dosyalarda, yeni onarımlar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Daha önceki tarihlerde yapılan onarımlar hakkında ayrıca bilgiler yoktur.

Bu dosya incelemelerinden sonra, yapılara giderek onarımların rapor ve kararlar doğrultusunda, yapılıp yapılmadığının, yerinde tespitine çalıştım. Külliye onarımla ilgili yerlerinden karşılaştırma için fotoğraflar çektim.

Külliye yapılarının bugünkü durumları, gördükleri zararları, eski ve yeni onarımları maddeler halinde yazıya geçirdim. Metinde anlattıklarımı kaynak, rapor, karar, plan-çizim ve fotoğraflarla destekledim. Raporlarda kullanılan teknik terimlerin anlamlarını yazarak sözlük oluşturdum.

II. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

A. ŞEHZADE MEHMET VE CAMİ'NİN İNŞASI

Şehzade Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan doğmuş ilk oğludur. Rivayetlere göre; Kanuni Sultan Süleyman “Şehzadeler Güzidesi” dediği Mehmet'i büyük kardeş ve Âl-i Osman Kanun'u gereğince tahtın varisi Şehzade Mustafa'nın yerine veliahd ilan etmek istemekteymiş.¹ Ancak Kanuni Sultan Süleyman, 1542 yılında çıktığı Estergon Seferi'nden, İstanbul'a dönerken Edirne civarına geldiğinde, Manisa sancakbeyi olan Şehzade Mehmet'in ölüm haberini almasıyla (6 Kasım 1543) bu niyetini gerçekleştirememiştir.² Bunun üzerine Şehzade Mehmet, yeniçerilerin Eski Odaları karşısına defnedilmiş üzerine bir türbe inşa edildikten sonra, Şehzade Mehmet Camii, medrese, imaret, tabhane, sıbyan mektebi ve kervansaraydan oluşan bir külliye de inşa edilmiştir.

Tarihi kaynaklarda, Şehzade Mehmet ve Camii hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Mimar Sinan'ın Sai Çelebi'ye yazdırdığı, Tezkiret-ül Ebniye'de Sinan'ın ağzından yapı ile ilgili şu bilgileri bulmaktayız.³

“Kanuni Sultan Süleyman'ın kendisini Mimar başı yaptıktan sonra Şehzade Mehmet için cami yapmasını buyurur. Bunun üzerine Sinan yüksek büyük bir cami resmi yapar. Hükümdarın huzuruna götürdüğünde, hükümdar bir hayli şaşırır ve Mimar Sinan çok dikkatli bir şekilde Şehzade Camii inşa eder. Bunun üzerine uzun süre çalıştığı eser tamamlanır ve Kanuni, Sinan'a iltifatlar ederek, ihсанlarda bulunur.”

¹ Koçu, Reşad Ekrem; “Şehzade Camii”, Hayat Tarih Mecmuası, S.6, İstanbul 19 s.34-39.

² Koçu, Reşad Ekrem; a.g.m., s.34,35.

³ Meriç, Rifki Melül; Mimar Sinan Hayatı, Eseri I. Ankara 1965; s.58.

Tezkiret-ül Ebniye'deki, bu bilgilerden Mimar Sinan'ın caminin planı veya belki de kesitini çizdiğini öğrenmekteyiz.

Evliya Çelebi de **Seyâhatnâmesi**'nde, Şehzade Mehmet, cami ve inşa tarihi hakkında şunları söylemektedir.⁴

“Bütün mühendisler, üçgen şeklinde olan İstanbul'un saat ve uzunluk ölçüleri itibariyle hesap edilirse ortasının Şehzade Mehmed Camii yeri olduğunu söylerler. Düz ve geniş bir meydana yapılmıştır. Tepe üzerinde değildir. Selâtin (sultanlar) camilerinin altıncısıdır. Ama bu da Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır ki bahtı, talihi açık genç Şehzadesi, oğlu Şehzade Mehmed'i çok sevdiği için bütün seferlerinde bir an yanından ayırmazdı. Sonunda Manisa'da yol kesici ecel yakasına yapışınca (İrcîf ilâ Rabbike) emrine uyarak öteki dünyaya göçünce şerefli cenazesini, camiii olacak bu çimenli ve çiçekli bahçe içinde toprağa vererek üzerine bu güzeller açısı camii yaptırdılar ki, bu da dünya yüzünde benzeri olmayan ve kıymeti ölçülemeyen bir camidir.

Ortasında büyük kubbe göklere baş uzatmış lacivert bir taş halinde mavimsi bir kubbedir. Fakat Süleymaniye Camii kubbesinden küçüktür. Dört ayağı altı köşe biçimli yapılmış ayaklar üzerine oturtulmuş muntazam bir kubbedir. Bu kubbenin dört tarafında yarım kubbeler de vardır. Süleymaniye ve Ayasofya gibi ikişer yarım kubbe değildir. Dört yarım kubbenin ortasında bir uzun boylu kubbedir. Mihrap ve Minberi gayet sanatkârâne yapılmış saf mermerden kafes ve parmaklıdır. sekiz sütun üzerindeki müezzin mahfili de büyük sanat eseridir. Camiinin sol tarafında sütun üzerinde Hünkar Mahfili ve camiinin üç yanında da cemaat mahfilleri sıralanmıştır. Camii içinde çok büyük direkler yoktur. İki kat kandilleri vardır. Burada her gece sekiz bin kandil yanar. Ve her tarafı ışıklı camlarla aydınlatılmış nefis bir camiidir. Dört tarafında pencereler vardır. Üç tane yüksek kapısı, sağında, solunda ve kiblesinde büyük kapı üzerindeki tarih (Mâbed-i ümmet-i Resûl-ü Mübîn sene 955) yazılıdır. 950 (M. 1543) tarihinde inşaata başlanıldığı gün, Rebiülevvel ayının birinci günü idi. 955 senesi Recep ayında tamamlanmış ve inşaata yüz elli yük akçe

⁴ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**. C.1, İstanbul 1969, s.167-170

gitmiştir. Bu da Mimar Sinan'ın eseridir. Camii dış tarafında da yan maksureleri (kafesle çevrilmiş yan bölümleri) vardır. Her kapısından basamaklı merdivenlerle camiye çıkılır. Kapılarının pencereleri süslü bir nur dolu camiidir. Mihrap önünde cennet bahçelerine benzer bir bağ içinde yüksek bir kubbenin altında Şehzade Mehmed gömülüdür. Ve diğer bir kubbenin altında da kardeşi Şehzade Cihangir yatmaktadır ki Haleb ordugahında vefat etmiş olup temiz cesedini bu kubbe içinde örttüler (gömdüler).

Bu caminin avlusu çok sanatlıdır. Dört tarafında sofalar üzerinde çeşitli direkler ve renkli taşlarla bezenmiş tak ve kemerler üzerinde kubbeleri vardır. Dört tarafında dış avluya bakan pencereleri vardır. Avlunun ortasında yuvarlak bir havuz tatlı bir su ile ağız ağıza dolu olup etrafındaki çeşmelerden cemâat abdest tazeler. Bu havuzun üzerinde sekiz sütun üzerine oturtulmuş yüksek boylu bir kubbe vardır ki, Bağdad fatihi Dördüncü Sultan Murad yaptırmıştır. Bu camiinin sağında ve solunda ikişer şerefeli iki minarenin İstanbul, Bursa ve Edirne'de benzerleri yapılmamıştır. Öyle nakışlı hayret verici minareleri vardır ki, Koca Mimar Sinan bu minarelerde ve camide bütün üstadlığını göstermiştir. Her minare on sekizer köşeli olarak yapılmıştır. Her köşe kesiminde baştan aşağı kat kat şeritler içinde çeşitli kitabelerle örülmüş uruncu işleme nakışları ve her şerefede de hayret edilecek cilveli kemerler ve süsler icat etmiş, yaratmıştır ki, görenleri aklı durur. Çünkü bu camii altıncı camiidir. Her birisinden birer zarif ve hoş örnekler alınarak yapılmıştır. Caminin satırları kenarında o kadar sanatkârâne mermer şeritler ve yuvalar ve katmerli duvarlar vardır ki, benzeri hiçbir camii de yoktur. Kubbelerinin üstü kurşuncu mavilacivert renkte halis kurşun örtmüştür ki hakikaten hünerini göstermiştir.

Bu camii üç tarafından bir at menzili büyük meydan avlusu içinde çok çeşitli ağaçlarla süslü bir avlu vardır ki, sol tarafında büyük bir çınarın gölgesinde (Şeyh Ali Tabli) hazretleri gömülüdür. değerli sahabelerdendir. Hazret-i Ebâ Eyyûbel-Ensari ile gelip o harpte tabl çalarken şahid olmuş ve buraya gömülmüştür.

Bu büyük avlunun etrafında imaret ve medresesi ve mutfağı ve ziyaret evi ve diğer hayır ve sevap eserleri vardır. Ama hastane ve hamamı yoktur. Bu da şanlı bir

camiidir ki, diğ er büt ün salâtin camilerine iden masraftan fazla buna da çok para harcanmıştır.”

Böylece 17. yüzyıl ortalarında yaklaşık inşa edilışinden bin asır sonra külliye ve cami yapısına planlama, üst örtü ve bezemeleri kadar türbelerde gömülü şahsiyetleri de tanıyoruz.

Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi** adlı eserinde ise cami ile ilgili olarak ş unları söylemektedir.⁵

“İkiş er şerefeli, iki minarelidir. Ş ehzâde-i mezbûrun fevtinden sonra pederi Sultan Süleyman bina eylemiştir. İmaret ve tabhane ve medrese ve mektebi vardır. Ş ehzâde-i merhûmun üzerine müstakil türbe bina olunub, sandukası üzerine teberrûken bir taht-ı âlf vaz’ olunmuşdur. Vefâtına pederi bu misrâ’ı târih söylemiştir:

Ş ehzâdeler güzîdesi Sultân Mehmed’im

950 (1543)

câmi’-i ş erif ş ehr-i recebde tamam olmuşdur. Bu misrâ’ tarihtir:

Ma’bedü ümmetin Rasûlin Mübîn

955 (Ağustos 1548)”

Tarihi kaynaklarda yer alan bu farklı bilgiler Ş ehzade Mehmed Camii’nin ilk dönemine ilişkin inşaat defterlerinin bulunmasıyla ya da Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde bulunan Gazi asker Pir Mehmet Efendi tasdiki taşıyan vakfiyenin okunması ve incelenmesiyle daha da açıklık kazanacaktır.⁶

⁵ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, **Hadîkatü'l-Cevâmi**. (Çev. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s.54.

⁶ Konyalı, İbrahim Hakkı; “Kanuni Sultan Süleyman ve Mimar Sinan’a Yaptırdığı Eserler”, **Tarih Konuşuyor**, S.33, İstanbul 1966, s.2739-2744.

B. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ

Mimar Sinan'ın, *Tezkiret-ül Ebniye*'de belirttiği gibi, Şehzade Camii'nin plan ve belki de kesitini çizdiği ve bunların Kanuni'yi şaşırttığını öğrendiğimiz satırları, bize cami ile ilgili bir plan çalışması yapıldığı ifadesini de veriyor. Ancak külliye'nin diğer yapıları ve bu yapılarla ilgili vaziyet planı olabilecek çalışma da yapılmış mıydı? Bunu anlamak mümkün olmuyor. Böylece Şehzade Mehmet Külliyesi'nden söz eden yayınlar bulmak yerine, genelde cami ile ilgili yayınların varlığından söz etmek mümkün olmaktadır. Ancak Prof. Dr. Gönül Cantay'ın *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu* adlı eserinde, Şehzade Külliyesi bütünlüğü, sınırları ve bağlı yapıları ile ilgili bilgi buluyoruz.

Mimar Sinan'ın çıraklık eserim dediği Şehzade Mehmet Külliyesi (M. 1544-1548, H. 951-955) merkezî kubbeli cami, medrese, çifte tabhane, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi, Şehzade Mehmet Türbesi ve işlevsel yapı birimlerinden oluşmaktadır (R.1). Daha sonraki yıllarda külliye bütünlüğüne, Rüstem Paşa, İbrahim Paşa, Şehzade Mahmut, Hatice Sultan, Fatma Sultan, Destarî Mustafa Paşa Türbeleri eklenmiştir. Ayrıca külliye'nin 1916 yılında yıktırılan bir de sebili bulunmaktaydı. (Pl. 2).⁷

Prof. Dr. Gönül Cantay'ın, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu* adlı eserinde, bütün işlevsel yapı birimlerini cami ana eksenine paralel eksenin bir tarafında doğuda yorumlayarak, külliye avlusunu, medrese, simetrik plan kuruluşlu tabhane, bitişiğinde kervansaray ile bütünleşen külliye sınırlarını belirleyerek, kare bir avlunun iki tarafında yer alan mekanları ile imaret, mektep yol aşırı inşa edilen külliye yapıları olduğunun dolayısıyla günümüzde Vefa'ya inen yolun

⁷ Cantay, Gönül; *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*. Ankara 2002, s.59.

Prof. Dr. Gönül Cantay'ın bu eserinde Osmanlı dönemi yapılaşmasının külliye bütünlüğü içinde gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Günümüze ulaşan başta cami yapıları olmak üzere tek yapı olarak algılanan yapılar bütünün parçaları olduğunu, Prof. Dr. Gönül Cantay bu yayınlara ortaya koymuştur. Konuyu oluşturan Şehzade Mehmet Külliyesi'ne ait yapıların da kullanım amaçları yönünden bütünlüğünün çözüldüğünü görmek bu çalışma ile ortaya çıkıyorsa da, İstanbul'un imar uygulamaları nedeniyle pek çok Osmanlı külliyesine ait yapılaşmaların bütünlüğünün çözüldüğünü hatta ortadan kalktığı da bir gerçektir. Bu yönden Prof. Dr. Gönül Cantay'ın eseri külliye bütünlüğü ve sınırların tayin etmesi yönünden önemli olmaktadır.

mevcudiyetini ifade etmiştir. Eserler aynı cephe üzerinde, buradan Vefa'ya giden yolun üzerinde bulunurlar. Külliye'nin batı cephesini oluşturan duvar, zamanla yer değiştirmiş, ancak kible tarafında hazireyi sınırlayan ve kervansaray avlusuna doğru uzanan külliye duvarı, avludaki dört yuvarlak kemerli çeşme ile günümüze ulaşmıştır (Pl. 2).⁸

Mimar Sinan, Şehzade Külliyesi'ni planlarken, kesişen iki yolun bir köşesindeki alan üzerinde, paralel iki eksen kullanmıştır. Ana eksen olarak belirlenen eksenlerden biri üzerine merkezî kubbe, dört yarım kubbe kuruluşlu, revaklı avlulu, iki minareli cami inşa ederken, doğudaki paralel eksene sosyal içerikli yapıları ve medreseyi yerleştirmiştir. Bu yapılar, külliye avlusu ile Bozdoğan Kemerli'nden gelen su yolu arasına inşa edilmiştir (Pl. 2).⁹

Şehzade Mehmet Külliyesi'nde, Mimar Sinan daha önce İstanbul Bayezid Külliyesi'nde karşılaşılan bir yorumu, yeniden ele alarak uygulamış, ancak bazı önemli ayrıntılara da yer vermiştir. Bayezid Külliyesi'nde tabhane, cami bünyesinde iki yanda yer alırken, burada ayrı bir yapı olarak değer kazanmış, cami de gerçek fonksiyonu ile yükümlü kılınmıştır. Yapılar topluluğunda, tabhane ve kervansarayın bitişik olarak konumlanması da önemli bir özellik olarak değerlendirilir.¹⁰

⁸ Cantay, Gönül; a.g.e., s.59.

⁹ İbid.

¹⁰ İbid.

1. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ CAMİİ

1.1. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ'NİN PLAN KURULUŞU

Şehzade Mehmet Camii'nin, H. 951, M. 1544 yılında inşasına başlanmış, Farsça kitabesine göre de H. 955, M. 1548 yılında tamamlanmıştır. Cami, kare planlı harîm mekânı ile yine kare planlı şadırvanlı revaklı avlu ve bunların bitiştiği köşelerin dışında bulunan iki minareden meydana gelmektedir (Pl. 5), (R.1).¹¹

Şehzade Mehmet Camii, 40.58 x 40.43 m. kare planlı mekanın üst örtüsü, dört paye üzerinde 18.70 m. çapında merkezî kubbe, dört yarım kubbe, sekiz eksedra ve köşelere birer küçük kubbe ile tamamlanmıştır. Payelerin aralığı 16.52 m., zeminden kilit taşına kadar kubbenin yüksekliği ise 35.98 m. dir.¹²

Ana yapının plana göre özgün duvar etini bulmamakta zorluk çekmiyoruz. Mimar Sinan, caminin özgün duvar eti ile sınırları tayin ettikten sonra, caminin üzerini örtme problemini çözmeye çalışmıştır. Merkezî kubbeyi taşıyan dört payeyi ana taşıyıcı olarak aldıktan sonra kemer sistemini oluşturmuş ve dört yönde yarım kubbe ve her yarım kubbenin iki yanına eksedralar katarak, köşelerde oluşan mekânları da küçük kubbelerle örterek, üst örtü problemini halletmişti. Merkezî kubbe, yarım kubbe ve eksedraların basıncı ana taşıyıcı dört paye ile duvara bağlı payelere ve dış payelere aktarılıyor (Pl. 5).

İç mekânda yan mahfiller olmadığından mekan daha fazla bir bütünlük kazanmış, bir anlamda dış yanlara alınan mahfiller yüzünden hem iç mekan daha fazla bütünlük kazanmış, hem de dış yapı kütesinin ağırlığı giderilmiş, bir hafifleme meydana gelmiştir.¹³ Sadece kuzey cephesinde, son cemaat yerindeki bütünlüğü bozmamak için duvar payeleri içe çekilmiş ve iki katlı kuruluş oluşturulmuştur (R. 5).

¹¹ Aslanapa, Oktay; *Mimar Sinan*. Ankara 1992, s.9.

¹² Sönmezer, Şükrü; *İstanbul'daki Sinan Camileri'nde Mekân ile Serbest Düşey Taşıyıcılar Arasındaki Boyut İlişkisi*. (İ.T.Ü, Fen Bil. Ens, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002, s:22.

¹³ Aslanapa, Oktay; *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul 1986, s.183.

Şehzade Mehmet Camii'ye üç yönden merdivenli girişlerle girilir. Bunlar mihrap eksenini üzerinde yer alan cümle kapısı ve doğu, batı yönlerindeki girişlerdir (Pl. 5).

Şehzade Mehmet Camii'nin üst örtü sisteminin yükünün aktarıldığı dış payeler yapının iki yanında yan revakların oluşmasını sağlamıştır (Pl. 5). Yan cepheler, her iki yanda dört dış paye arasına yerleştirilen bir sütun ile ikişer kubbeli revak ve ortada aynalı tonozla örtülü cami giriş revaklarından oluşmaktadır. Bu çift kubbeli revak mekânlarına payelere derin açılan geçitlerle geçiş sağlanmıştır (R. 8, 152). Sadece hünkar mahfiline girişi sağlayan bölüm aynalı tonozla örtülmüş, sekiz kollu yıldız etrafında yirmidörtgenlerden oluşan geometrik kompozisyon ve palmet dizisi ile sonlanan mermer şebeke yapılmıştır. Bu mermer şebekede mermerden palmet dizili kapı yer alır (R. 12).

Kare planlı revaklı avluda beş bölümlü üzeri kubbeye örtülü son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yerinde mihrap eksenini üzerinde cümle kapısı yer alır. Avluyu kubbeye örtülü doğuda ve batıda dörder bölümlü revak çevirir. Son cemaat yeri ve üç yönden avluyu saran revaklar avlu seviyesinden ve giriş bölümlerinden daha yüksekte yapılmıştır. Avlunun ortasına da şadırvan yerleştirilmiştir (R. 18-20).

1.2. ŞEHZADE MEHMET CAMİ'NİN CEPHE KURULUŞLARI

Şehzade Mehmet Camii cephe kuruluşlarına, mihrap cephesinden başlayarak bakıldığında, üç katlı cephe kuruluşu görülmektedir (R.3). Duvar payeleri arasında ikili gruplar halinde üç katlı pencere düzenlemesi bulunmaktadır. Cephenin iki yanında köşe payesi ile kalın paye arasında üç katlı pencere kuruluşu ile birinci kat oluşturulmuştur. Mihrabın iki yanında yer alan duvar payelerinin diğer payeye daha yakın olmasından kaynaklanan tek pencerenin bulunduğu üç katlı pencere düzenlemesi görülür. Yalnız burada en üstte sadece bu cephede bulunan yuvarlak pencereler vardır. Mihrabın bulunduğu kısım düz olarak bıkılmış, üstünde üçlü

pencere kuruluğu, yanlarda ise birer pencere bulunmaktadır. Mihrabın iki yanındaki payandaların köşelerinde ve yuvarlak pencerenin bulunduğu bölümde kemerin üstünde mukarnas dizisi bulunmaktadır. Bu da ikinci katı oluşturmaktadır. Ortada mihrabın bulunduğu ekseninde palmet dizisi ile sınırlandırılan üçlü pencere düzenlemesi ise üçüncü katı oluşturmaktadır (R. 7).

Camide, doğu ve batıdaki dış yan revaklar, giriş mekanında aynalı tonozla örtülüdür. Diğer mekânlar ise kubbeyle örtülüdür. Doğü revakında hünkar mahfiline çıkılan çapraz tonozlu bölüm simetriği olan batıda kubbelidir. Burada yan cephelerin daha fazla değerlendirildiği ve yan kapıların esas olduğu bir yenilik getirmiştir.¹⁴

Doğü ve batı cephelerinde, dış payelerin arasında yer alan iki yuvarlak kemerli, kubbelerle örtülü mekânlar ve cephe düzenlemesi, kapının iki yanında dört kemer kuruluğu ile görölmektedir. Giriş mekânının daha yüksek cephesi, sivri kemeri ve aynalı tonozu ile diğer bölümlere göre daha belirginleştirilmiştir. Payeler üzerine yapılan mukarnaslı niş bezemesi ve saçakta yer alan palmet dizisiyle oldukça hareketli bir cephe meydana getirmiştir (R.8, 9). Bu revak düzenlemesi dış cephede birinci katı oluşturmaktadır.

İkinci katta ise payeler arasındaki kısımlarda kemer içersine yerleştirilmiş üçlü pencere kuruluğu görölmektedir. Kapı ve iki yanında kemer düzenlemesinin üstüne gelen kısım daha yüksek, köşe kubbelerinin altına gelen kısım daha alçak bırakılmıştır. Bu pencere düzenlemelerinde aynı avlu pencerelerinde olduğu gibi küfeki taşı ile dönüşümlü yapılmış kırmızı renkli taş kullanımı da görölmektedir. Yine pencerelerin içinde yer aldığı kemerlerin, köşelikleri ve çevresi kırmızı renkli taş bordürle çevrelenmiştir (R.8).

Bundan sonra üçüncü katta ise, kapının üstüne gelen bölümde ortada büyük yanlarda daha küçük olmak üzere üçlü pencere düzeni bulunmaktadır. Burada pencere kemerleri kırmızı renkli taşla küfeki taşının dönüşümlü yapıldığı bir

¹⁴ Aslanapa, Oktay; a.g.e., s.183.

düzenlemeye sahiptir. Bu pencere düzenlemesini saçaklık kısmında ve eksedralarda devam eden palmet dizisi çevrelemektedir. Köşe kubbelerinin saçaklarında ve dilimli kubbeyle örtülü payelerin kurşun kaplama saçaklarında da palmet dizisi bulunmaktadır (R.8).

Böylece Şehzade Mehmet Camii'nde karşımıza ilk defa çıkan üç katlı yan cephe oluşmuştur (R. 8).

Şehzade Mehmet Camii, revaklı avlusuna üç yönden giriş bulunmaktadır (Pl. 6). Bunlar mihrap ekseni üzerinde olan cümle kapısı ve doğu, batı yönündeki kapılardır. Mihrap ekseni üzerinde olan kapı avlu beden duvarından dışa taşkın ve daha yüksek yapılmıştır. Profilli silmelerle çevrelenmiş, üçlü palmet düzenlemesi ve tek palmetin dönüşümlü olarak yapıldığı tepeliği bulunmaktadır. Mukarnaslı ve iki yanda kum saati ile bezelidirler. Kapı yay kemer kısmında ve kemer alınlığında dilimli yeşil renkli taş ve mermer dönüşümlü olarak kullanılmıştır (R. 16). Avlunun doğu ve batı yönünde yer alan kapıları cepheden içeriye çekilerek sivri kemerli kuruluşun içine yerleştirilmiştir. Bu iki kapının yassı kemerlerinde de dilimli beyaz mermerle, kırmızı taş dönüşümlü olarak kullanılmıştır. Kırmızı taş kullanımı, kemerin üstündeki alınlık çevresinde bordür şeklinde, sivri kemerin köşeliklerinde ve kitabeliğin çevresinde de karşımıza çıkmaktadır (R. 24). Avlu cephelerinde profilli silmelerle belirlenmiş, altta ve üstte ikişer olmak üzere avlunun her cephesinde dördü pencere kuruluşları yer almaktadır. Pencereleden altta olanlar mermer söveli ve demir parmaklıklı, üstte olanlar ise sonradan beyaz çimentodan dışlık pencere olarak yapılmıştır. Burada alttaki pencerenin kemer alınlık çevresinde ve köşeliklerinde, üstteki pencerenin sivri kemerinde küfeki taşı ile dönüşümlü olarak kırmızı taş kullanılmış ve kemer köşeliklerinde de kırmızı taş yer almıştır (R. 17).

Avluda, ortada şadırvan ve üç yönde revak bulunmaktadır. Mihrap ekseni üzerinde bulunan avlu kapısı önündeki revak ve cümle kapısının son cemaat yeri revakı daha yüksek yapılmış ve palmet dizisiyle belirginleştirilmiştir (R.18). Cümle kapısında mermer mukarnas kavsara ve iki yanda kum saatleri bulunmaktadır.

Yapının kitabesi de burada yer almaktadır (R. 20). Avlunun iç cephede her kubbenin altı, altta ve üstte çift pencere kuruluşu ile ifade edilmiştir. Üstteki pencereler sonradan yapılan çimento içliklere sahipken, alttaki pencere alınlıklarında her iki tarafta birbirine eş alçı bezemeler yer alır (R. 19).

İki şerefeli minareler avlu ile caminin köşelerin dışına inşa edilmişlerdir (Pl. 5). Caminin doğu batı cephesindeki revakların üst örtü sistemine kadar olan yüksekliği minarenin kaidesini oluşturmaktadır (R. 14). Minare kaidelerinde kuzey cephesinde profil silmeli ve renkli taş kakmalarla süslü kapılar vardır. Bu kapı, mukarnas başlıklı sütunlar, yuvarlak kemerli yapılmış nişin içinde yer almaktadır. Yan cepheleri ise yan revakın devamı şeklinde yapılmıştır. Kaidenin üst kısmını ise palmet dizisi çevrelemektedir. Bundan sonra yer alan pabuç kısmını da palmet ve lotus motifleri dönüşümlü olarak çevreler (R. 15). Minare onikigen olarak yapılmış, her kenarı birer profilli silme ile yumuşatılmıştır. Bunlar birer sütun olarak tasarlanmış ve şerefe altında sütun başlığı ve sivri kemerle sonlanmışlardır (R. 13). Nişlerde de kırmızı renkli taş kakma tekniğiyle yapılmış birer kandil motifi sarkar (R. 13). Sütunların arasında ise tepede hilal şeklindeki alem motifiyle son bulan sekiz kollu çiçek ve geçme düğüm motifinin dönüşümlü olarak birinci şerefe altına kadar yapılan kabartma şeklinde bezemeler görülür (R. 13). Birinci şerefeden ikinci şerefeye kadar olan kısımda sadece kemerlerden sarkan renkli taş kakma ile yapılmış kandil motifleri burada bulunmaktadır.

1.3. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ BEZEMELERİ

1.3.1. MİMARİYE BAĞLI BEZEMELER

1.3.1.a. Kapı ve Pencere Kanatlarının Bezemeli Yüzeyleri

Şehzade Mehmet Camii'nde ahşap unsurlar kapı ve pencere kapaklarında karşımıza çıkmaktadır. Bunların tamamı simetrik, iki kanatlı ve her bir kanat üçer panoludur. Üst ve alt panolar kareye yakın dikdörtgen, orta panolar ise daha büyük

ve düşey dikdörtgenlerdir. Camide ahşap yüzeylerde yani kapı ve pencere kanatlarında ortadaki ana panonun bezendiği, alttaki veya üsteki panolardan birinin bezendiği görülmektedir.¹⁵

Camide harîm ve avluda bulunan, kapı ve pencere kanatlarının hepsi belirli boyutlarda geometrik şekillerde kesilmiş tahta parçalarının birbirine veya taşıyıcı tahtaları dişli ve yuvalı geçmelerle bağlanmalarıyla yapılan ve ağaç sanatında malzemeye uygun olan künde-kârî tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte geometrik parçalar birbirlerine zıt durumda konulduklarından, nem ve sıcaklıktan kaynaklanacak bozulmalara engel olunmaktadır. Bu teknikle yapılmış ahşap kapı ve pencere kanatları yüzyıllarca sağlamlıklarını koruyabilirler.¹⁶

Şehzade Mehmet Camii'ndeki ahşap bezeme örneklerine baktığımızda, çember esas alınarak elde edilen beşgenden elde edilen, ongen içine yerleştirilen on köşeli yıldızdan gelişen kompozisyonlar görülmektedir. Burada her pencere kanadında bunun farklı bir uygulaması ile karşılaşmaktayız. Bu da pencere kanatlarındaki geometrik bezemenin her birinin farklı olmasına neden olmaktadır (R. 25-30).

Şehzade Mehmet Camii, mihrabın iki yanındaki ahşap pencere kanatlarında on köşeli geometrik yıldız geçmelerden çıkan ışınlar geometrik bezemenin diğer unsurlarını meydana getirmektedir. Bu ana bezeme örneği künde-kârî tekniğinde yapılmıştır, ancak bu iki pencere kanadında sadece bu teknik değil oyma tekniği de kullanılmıştır. On köşeli geometrik yıldız ve kolları, beşgenler ve diğer geometrik unsurların yüzeylerin içleri oyma tekniğiyle yapılmış, rumi ve palmet motifleri işlenmiştir (R. 25, 26).

Caminin ahşap kapı kanatlarında da pencere kanatlarında olduğu gibi üçlü düzenleme görülmektedir. Burada ortadaki ana panoda on köşeli yıldızdan gelişen bezeme örneği bulunur. Kapılarda en üstteki bölümde geometrik süslemenin

¹⁵ Bozer, Rüstem; "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği", *Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu 5-8 Aralık 1988, VI. Vakıf Haftası*, s.327-346.

¹⁶ Prof. Dr. Gönül Cantay *Türk Süsleme Sanatları Ders Notları*.

ortasında yazı panosu yer almaktadır (R. 23). Doğu ve batı cephelerinde yer alan ahşap kapı kanatlarında sadece künde-kârî tekniği kullanılmıştır. Ancak kuzey cephesinde cümle kapısı daha fazla bezenmiştir. Künde-kârî tekniğindeki yüzeylere oyma tekniğinde rumi ve palmetler yapılmış, ayrıca fildişi kakmalarla da süslemiştir. Orta bölümdeki kabara yüzeylerde ise fildişi kakmalarla bulunmaktadır. Kapıda tarsi tekniğinde, fildişi ve abanoz parçaları yüzeylere yapıştırılarak yapıldığı bezemelerde bulunmaktadır (R.21).

Avlu kapı ve pencere kanatları caminin ahşap kapı ve pencere kanatlarına göre daha sade ele alındığı görülmektedir. Burada da künde-kârî tekniğinde yapılmış ve üçlü düzenleme karşımıza çıkmaktadır. Üstteki bölüm boş bırakılmış ortada ana bölüm ve alttaki kısım benzer örneklerle bezenmiştir.

Avlu ahşap kapı ve pencere kanatlarında ise dikdörtgen ve kare biçimli ahşap parçalarını yerleştirilmesinden oluşan dekoratif yüzeyler görülür.

1.3.1.b. Kalemîşi Bezemeler

Kalemîşi bezemelerden günümüze orijinal olarak gelen örnek sayısı oldukça azdır.¹⁷ Şehzade Mehmet Camii'nin günümüze gelen kalemîşi bezemelerinde, sıva üzerine ve ahşap üzerine yapılan kalemîşi örneklerini bulamaktayız. Merkezî kubbe, pandantifler, köşe kubbeleri, pencere etrafındaki bezemeler, doğu, batı, kuzey, mihrap cephesindeki kalemîşleri ve dış yan revaklardaki kubbelerin göbeklerindeki kalemîşleri barok dönemde yapılmıştır. Bu bezemeler alçı sıva üzerine yapılmış kalemîşi bezemelerdir (R. 34, 39, 42, 52, 55, 57, 59, 63, 67, 68). Hünkâr mahfilinin altındaki doğu cephesinde yer alan duvar payeleri arasındaki bölümdeki (R.69) ve minberin ahşap sivri külahında, ahşap üzerine kalemîşi bezeme bulunmaktadır.

¹⁷ Yılmaz, Cihat; "Tezyinat Restorasyonu, Örnekler ve Karşılaşılan Sorunlar", (Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre ve Dönemi, Restorasyon ve Kıbrıs Vakıfları Seminerleri, 4-5-9 Aralık 1990 Ankara), VIII. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara 1991, s.275-289.

Merkezî kubbede, mavi zemin üzerine rümiler ve rumilerden çıkan dallarının oluşturduğu yıldız bezeme örneğinin etrafını, lacivert zemin üzerine beyaz renkle yazılmış hat kuşağı çevirmektedir. Bunun etrafında karanfil ve hatayinin dönüşümlü olarak yapıldığı bölüm, onun etrafında ise yine lacivert üzerine beyaz renkle yazılmış kartuşlar içinde yazı kuşağı yer almaktadır. Yazı kuşağında **El İsrâ Suresi** yazılıdır.¹⁸ En dış bordürde palmet tepeliklerle sonlanmış, içleri rumilerin birleşmesinden oluşmuş palmetlerle dolgulanmış, kırmızı ve mavi zeminli bezeme örneği dönüşümlü olarak yapılmıştır (R. 34).

Bunun etrafındaki yirmi üç şemse biçimli madalyon içine kırmızı zemin üzerine, ortada rozet çiçek etrafında rumi ve hatayilerden oluşan kompozisyon yapılmıştır. Bu şemse biçimli madalyonlar arasında bir tanesi Türk Baroğu bezeme örneğiyle bırakılmıştır. Burada ortada dairevi madalyon içinde kırmızı zemin üzerine yapılmış rozet çiçek ve iki yanında kandil şeklinde tasarlandığını söyleyebileceğimiz motifler gölgeli yapılmıştır (R. 34).

Kubbe eteğinde ise palmet tepelikli ve içlerinde de rumilerin birleşmesinden oluşan palmet motiflerin yer aldığı bezeme örneği ile rumilerden oluşan bezeme örneğinin dönüşümlü olarak yer aldığı görülmektedir. Sadece bir bölümde Türk baroğu bezeme örneğini bırakılmıştır (R. 34).

Pendantiflerde dairevi kompozisyon içinde ortada sekiz kollu yıldızdan çıkan ışınlar hem tekrardan sekiz kollu yıldızı oluşturmakta hem de yıldız kolları arasında yer alan yazılarda ye (س) harfiyle birleşen elif harfini oluşturmaktadır. Lacivert zemin üzerine beyaz renkle yazılan celf yazılarda, ön sağ payenin üzerindeki pendantifte “**Ya Hannan, Ya Mennan**”, sol taraftaki pendantifte ise “**Ya Fettah**” ve “**Ya Sübhan**” yazmaktadır (R. 18, 39, 42).¹⁹ Bu dairevi yazı kompozisyon etrafında pendantiflerin şekli nedeniyle meydana gelen üçgenler içersinde kırmızı ve mavi renklerde yapılmış rumi ve palmet motifleri bulunmaktadır (R. 39). Bunların

¹⁸ Özsayiner, Zübeyde Cihan; “Şehzade Cami Yazıları”, İlgî, S.53, İstanbul 1988, s.9-12.

¹⁹ Özsayiner, Zübeyde Cihan; a.g.m., s.11.

etrafını da zencerek motifli bordür çevrelemektedir. Güneydoğu pandantifinde alt bölümde, kırmızı zemin üzerine volüdal kıvrımlarla boyut verecek şekilde, gölgeli olarak yapılmış madeni görüntüsü veren Türk Baroğu bezeme örneği bırakılmıştır (R. 39). Pandantifleri çevreleyen bordürde ise mavi zemin üzerinde hatayi ve karanfilin dönüşümlü olarak yapıldığı kompozisyon görülmektedir. Ancak barok dönem bezemenin bulunduğu kısımdaki bordürde ise, yeşil renkli zemin üzerine rozet çiçek, hatayi ve yaprağın dönüşümlü olarak yapıldığı barok dönem bezeme bordürü bırakılmıştır. (R. 39).

Kuzey cephesindeki yarım kubbe ve eksedralarda bulunan pencerelerde barok dönemde yapılmış tepelik motifi yer almaktadır. Bu tepelik ortada mavi zemin üzerine beyaz olarak yapılmış, istiridye motifi ve onun üstünde palmetlerden oluşmaktadır (R. 54). Diğer cephelerdeki pencerelerde ise barok dönem bezemesi yerine klasik dönem bezeme örneğine göre kırmızı ve mavi renkteki palmet motiflerinin dönüşümlü olarak pencere etrafına yapıldığı görülmektedir.

Köşe kubbelerde barok dönemde yapılmış bezemeler bulunmaktadır. Kubbenin göbeğinde, ortada rozet çiçekler sekizgen madalyon içersine yapılmıştır. Bu bezeme örneğinden sonra sarı zemin üzerine çiçek motifleri ve kurdele kıvrımlarıyla yapılmış sekizgen biçimli bordür kuşağı yer almaktadır. En dışta ise palmet ile ortası kırmızı taş dokusu verilerek yapılan, tepeliği palmet şeklindeki bezeme ögesi dönüşümlü olarak yapılmıştır (R. 48). Bu bezemeler gölgeli olarak yapılmışlardır. Kubbe eteğinde ise kubbe göbeğinde bulunan bezemenin benzer bir örneği yer almaktadır (R. 50). Sağır pencerelerde ve tromplarda kırmızı renkte ve sarı püskülleri ile yapılmış perde motifleri yer almaktadır (R. 50, 51).

Yarım kubbelerden eksedralara geçişte oluşan üçgen bölümlere, barok dönem bezemeleri yapılmıştır. Kırmızı zemin üzerine yapılan gölgeli kalemişlerine dikkatle bakıldığında madeni bir çerçeve içindeki ayna gibi tasarlandığını söyleyebiliriz. Altında tutma yeri, üstünde içi kırmızı ile dolgulanmış doku verilen ayna bölümü yer alırken, onun üstünde de mavi ile dolgulanmış ve beyaz renkle içi baklava şeklinde taranmış süs kısımları bulunmaktadır (R.59).

Kuzey cephede, kapı girişi yanındaki payandalar üstünde ikinci kademede barok dönem süslemesi de kırmızı zemin üzerine yapılmıştır. Burada C ve S kıvrımları gölgeli olarak yapıldığından boyut kazanmıştır. Yine bu bezeme örneklerinde maden izlenimi vermektedir. İç kısımlarda mavi ile dolgulanmış kısımlar beyaz renkle baklava şeklinde taranmıştır (R. 57).

Mihrap cephesinde ise mihrabın üstündeki pencerelerde ve pencere aralarında boşluklarda kalemişi bezeme bulunmaktadır. Mihrap cephesinin sağ tarafı barok tarzda bırakılmışken sol tarafının klasik üslupda yapıldığı görülmektedir. Pencere üstüne yapılan barok bezemeler cami içindeki diğer barok bezemelerle benzerlik göstermektedir. Tepelik şeklinde yapılmışlardır. Mihrabın üstündeki pencere ile onun sağında bulunan pencere arasına yapılan bezemeğe bakıldığında diğer bezemelerden farklı olarak yapıldığı, daha geometrik olduğu görülmektedir. Dörtgen içine yapılmış daire içindeki rozet çiçek motifleri aşağıya doğru sonsuzluk ilkesinde yapılmışlardır. Dörtgenlerden kalan boşluklarda ise çiçek motifleri yer almaktadır. Mihrabın üstündeki pencerenin yarısına barok üslupda tepelik yapılırken, diğer yarısına klasik üslupda kırmızı zemin üzerine rumilerden ve en dışta palmetlerden oluşan pencereyi çevreleyen iki bordür kuşağı yapılmıştır (R. 61, 63).

Kemerlerde ise kırmızı ve beyaz renkleri dönüşümlü olarak kullanılmış ve taş dokusu verecek şekilde yapılmışlardır. Merkezî kubbeyi taşıyan kemerlerin yüzeylerinde ise iki kırmızı şeritli bordür rozet çiçek motifleriyle bölümlere ayrılmıştır (R. 55).

Cami içinde birinci kademede pencere alınlıklarının etrafında palmet motifleri kullanılmıştır. Bunlardan mihrap cephesindeki pencere alınlıklarındaki palmetler lacivert (R. 65), diğer cephe pencerelerindeki palmet bezemeleri ise kırmızı renkle yapılmıştır (R. 67).

Cami iç mekanında taş olarak bırakılan kısmın bittiği yerde bütün camiyi dolaşan bordür şeridi yer almaktadır. Bu bordürde altta ters şekilde altın yaldız

görünümlü yapılmış istiridye motifine benzeyen bezeme örneği, üstte ise altı kollu yıldızdan meydana gelen geometrik bezeme bulunmaktadır. Yıldızlar, kırmızı renkle yapılmış, oluşan altıgenler ise yeşil renkle boyanmıştır (R. 80).

Eksedraların alt seviyesinde bütün camiyi çevreleyen ikinci bir bordür kuşağı bulunmaktadır. Bunda ise kahverengi zemin üzerine daha açık tonda kahverengi ile yapılmış lotus motifi yer almaktadır (R. 55).

Hünkar mahfili altında payelerin arasındaki bölümde üçlü dikdörtgen ahşap parçaların birbirlerine paralel, diğer üçlü gruplara ise zıt olarak yapıldığı kuruluş görülmektedir. Bunları üç yönden de yeşil zemin üzerine yapılmış bordür kuşağı çevrelemektedir. Dikdörtgen kırmızı zeminli panolar içersine, beyaz renkle belirtilmiş uçları palmet tepelikli kartuşlar yapılmıştır. Bu kartuşların içinde lacivert zemin üzerine yapılmış ortadaki çiçek motifinin iki yanında palmet ve diğer iki yanında ise rumilerden oluşan palmet motifi içindeki nar çiçeğinden oluşan kompozisyon yer almaktadır. Nar çiçeğinden iki yana yapraklar çıkmaktadır. Boş kalan alanlara da çiçek motifleri yapılmıştır (R. 69).

Caminin iki yanında yer alan revak kubbelerinde barok dönemde yapılmış bezeme bulunmaktadır. Bir madalyon içersinde, ortada rozet çiçek palmet ve lotus motiflerini andıracak şekilde dönüşümlü yapılmış bezeme örneği bulunmaktadır (R. 68).

Camide ve son cemaat yeri gergi demirlerinin üzeri de bezenmiştir. Camideki gergi demirleri kırmızı ve sarı renklerin dönüşümlü olarak yapıldığı geometrik bezeme bulunmaktadır.

Avluda gergi demirlerinin yan yüzlerinde kırmızı ve sarı renkli palmetlerin dönüşümlü olarak yer aldığı alt yüzeyde ise birbirinin altından ve üstünde geçen es çizen bezeme örneği yer almaktadır.

1.3.1.c. Alçı Bezemeler

Şehzade Mehmet Camii'nin alçı bezemeleri, cümle kapısı üstündeki eksedrada, mihrabın iki yanında yer alan dört pencere alınlığında, cami doğu batı kapılarının iç kemerlerinin köşeliklerinde, kuzey kapısı üzerindeki galeriyi taşıyan üç sivri kemerin köşeliklerinde, hünkar mahfeli göbek etrafındaki rumi bordür, hünkar mahfeli doğu ve mihrap duvarındaki pencere alınlıklarda, mihrap, doğu, batı, kuzey cephe eksedralarında, yarım kubbelerde ve revaklı avluda mihrap eksenini üzerindeki kubbelerde ve 24 pencerenin sivri kemer alınlıklarında yer almaktadır. Prof. Dr. Gönül Cantay'ın **Şehzade Camii'nin Alçı Süslemeleri** adlı makalesinde alçı içine boyalı alçı dolgu tekniği ile yapıldığı, bu teknikle üretilen alınlık panolarındaki renkli unsurlar olarak önemlidir.²⁰

Yarım kubbe ve eksedralardaki raspa çalışmaları sonucunda alçı bezemeler bulunmuştur. Bu alçı bezemelerde alçı oyularak kabartma elde edilmiş bu kabartmalar beyaz olarak bırakıldıktan sonra, zemin siyah renkli alçı ile dolgulanarak yapılmıştır. Kuzey cephede, yarım kubbenin kemerle birleştiği bölümde alçı bezeme, mavi zemin üzerinde yazı onun etrafında rumilerin birleşmesiyle oluşan palmetler ve onun etrafını da kırmızı renkle yapılmış bordür çevrelemektedir. Bu yarım kubbe ve eksedralar onarım öncesi durumlarına uygun olarak bırakılmışlardır. Yazının göbeğinde yıldızlardan oluşan geometrik kompozisyon yazıdaki harflerle bağlantılı olarak yapılmıştır. Mihrap önü yarım kubbesinde besmele ile başlayan **Bakara Suresi'nin 144. ve 145. Ayetleri** dört yarım kubbede devam etmektedir (R. 73).²¹

Eksedralardaki süsleme örneği hemen hemen yarım kubbelerdeki süsleme kompozisyonları ile benzerlik göstermektedir (R. 75, 76). Yazı ile süsleme ve onun etrafında da kırmızı renkle yapılmış süsleme bordürü yer almaktadır. Eksedralarda; "Peygamber (S.A.V.) ve müminler Rabbinden kendilerine indirilen Kuran'a iman ettiler. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine iman eylediler.

²⁰ Cantay, Gönül; "Şehzade Camii'nin Alçı Süslemeleri", **Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri**, (Ankara, 24-25 Ekim 1988), Ankara 1996, s.3543-358.

²¹ Özsayiner, Z. C.; a.g.m., s.11.

(Allah'ın) Peygamberlerinden hiç birini ayırt etmeyip, duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz mağfiretini isteriz. Dönüşümüz ancak sanadır, diye söylediler. Allah bir kimseye ancak gücü yettiği kadar teklif eder. Herkesin kazandığı hayrın sevabı kendine yaptığı fenalığın zararı da yine onadır. Rabbimiz, eğer unuttuk yahut kastımız olmayarak hata ettikse bizi (ondan) hesaba çekme. Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin müsibetler gibi bize ağır yük yükleme. Bizden çıkan günahları affet, bizi bağışla. Bize merhamet buyur. Sen mevlamızın, yardımcımızsın. Artık kafirler topluluğu üzerine bize zafer ve yardım ihsan buyur.” Bu yazı mihrabın sağ tarafındaki eksedradan Besmele ile başlayarak devam etmektedir.²²

Cümle kapısı üstündeki eksedrada yer alan alçı bezemede rumiler ve rumilerin birleşmesinden oluşan palmet motiflerinden oluşan kompozisyon yer almaktadır (R. 77).

Caminin doğu ve batı kapıları iç kemerinin köşelikleri ile kuzey kapısı üzerindeki galeriyi taşıyan üç sivri kemerin köşelikleri, alçıya alçı dolgu tekniğiyle yapılmış, irice rumi ve kıvrık dallardan oluşan kompozisyonlar meydana getirmiştir. Bu kompozisyonlarda, örnek beyaz renkte alçı, zemin ise kırmızı renkli alçı dolgu olarak yapılmıştır (R. 79, 81, 82).

Aynı renklerle zemin kırmızı alçı dolgulu ve beyaz alçı rumilerden oluşan bir bordür, caminin mihrap duvarında, mihrabın iki tarafındaki pencerelerin üzerine rastlayan dört pencerede yer alır.

Mihrap duvarında mihrabın iki yanında yer alan pencerelerde kullanılan alçı bezeme ise beyaz alçı içine, renkli alçı dolgu tekniğiyle yapılmış, **Fetih Suresi**'nin başlangıcı, beyaz alçı zemin üzerine kırmızı renkli alçı dolgu ile işlenmiştir. Mihrabın solunda iki, sağında iki ve köşe kubbesi altında iki olmak üzere altı dikdörtgen pencere üzerinde yer alan bu alçı alınlıklardan en sağdan birincisinde celi sülüs ile besmele yazılıdır. Fetih Ayeti buradan itibaren sola doğru devam etmektedir. Beyaz alçı zemin üzerine kırmızı renkli alçı dolgulu yazı ve zemine

²² Özsayiner, Z. C., a.g.m., s.12

serptirilmiş kırmızı renkli alçı dolgulu, küçük natüralist çiçek ve yapraklar, çini süslemelerde görülen mercan kırmızısı natüralist bezemenin habercisi gibidir (R.84, 85, 86, 87).²³

Bu alınlıklardaki bordürler ise aynı bitkisel bezemeye sahip olup, sağdaki ilk iki pencerenin bordürlerinde rumiler beyaz alçı, zemin koyu mavi renkli alçı dolgulu olarak meydana gelmiştir (R. 85). Mihrabın iki tarafında ikişerden dört pencere alınlığında ise aynı bordür kompozisyonu zıt renklerle, zemin beyaz alçı, rumiler koyu mavi renkli alçı dolgu olarak yapılmıştır (R. 87).

Hünkar mahfiline, içerden girişin iptal edilmesi ve dışardan girişinin de kilitli olması ve açılmaması için kapının arkasına konulan tomruk nedeniyle giremedim. Ancak İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde incelediğim fotoğraflar ve çizimlerden hünkar mahfilin bezeme programı hakkında bilgi edine bilmekteyiz. Mihrap cephesi ve doğu cephesinde yer alan ikişerden dört pencerenin alınlık ve kemerler arasındaki kısımlara daire şeklinde yapılmış madalyon içinde alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmış yazı ile bezeme bulunmaktadır (R. 88). Kemer içlerinde yazılarda zemin beyaz alçı olarak bırakılmış, yazılar kırmızı renkle dolgulanmıştır (R. 89). Madalyonlarda ise ortada sekiz kollu yıldızdan çıkan ışınlar, baklava ve kare biçimlerini oluşmakta, bunlarda sekiz kollu bir yıldız meydana getirmektedir. Etrafında dilimli şekilde yapılmış bir bezeme motifi yer almaktadır. Bu etrafında da kırmızı renkle dolgulanmış kufi yazı kuşağı, onun etrafını da siyah renkle dolgulanmış bir yazı kuşağı çevirmektedir (R. 90, 91).

Alınlıklardaki yazılar yine alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmıştır. Alınlıklarda rumi ve palmetlerin dönüşümlü olarak yapıldığı bordür yer almaktadır. Burada zemin siyah, rumi ve palmetler beyaz alçı dolgulanarak yapılmıştır. (R. 89). Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri'nde kroki planda pencere

²³ Cantay, Gönül; a.g.m.,s.357.

arasındaki kısımlara da mihrap motifi yapılmıştır. Ayrıca yine fotoğraflardan badana altından raspa neticesinde, içi rumilerle bezenmiş kandil motifi görülür.²⁴

Camide mukarnaslarda yer alan kabaralar alçı içine alçı boyalı kakama tekniğinde yapılmıştır. Burada sekiz kollu yıldızlardan oluşan kompozisyon görülmektedir. Zemin mavi renkle dolgulanmış geometrik kuruluş beyaz alçı şeklinde bırakılmıştır (R. 78).

Avluda mihrap eksenini üzerinde yer alan avlu kuzey kapısı ve cümle kapısı üstündeki kubbelerde alçı bezemeler bulunmaktadır. Kubbelerde geçiş bölgeleri alçı mukarnas olarak yapılmıştır. Bu kubbelerin göbeklerinde alçı içine alçı boyalı kakama tekniğinde yapılmış bezemeler vardır. Bu bezemelerden avluya giriş mekanının üstünü örten kubbede ortada sekizgen içersinde sekiz kollu yıldızlardan oluşan bezeme örneği görülmektedir. Sekiz kollu yıldızların diğer yıldızlarla birleştiği köşelerde, beş kollu yıldızlar oluşmuştur. Bu geometrik bezemenin etrafını içlerinde palmet ve rumilerin bulunduğu palmet tepelikli beş dilimli palmet motifleri çevrelemektedir. Burada geometrik ve bitkisel bezemede zemin siyah, motifler sarı renk alçı ile verilmiştir (R. 92, 93). Cami giriş mekanındaki kubbedeki alçı bezemede ise, on iki kollu yıldız motiflerinden meydana gelen geometrik bezeme bulunmaktadır. Burada zemin siyah renkle dolgulanmış geometrik şekil beyaz alçı ile belirlenmiştir.(R. 94) Kubbeye geçişte bulunan mukarnaslar cami içinde de gördüğümüz alçı içine boyalı alçı dolgulanarak yapılan, kabaralar da bulunmaktadır.

Avlu revaklarında doğu ve batı pencereleri üzerinde yer alan alçı alınlıklar karşılıklı olarak eş kompozisyonlar şeklinde düzenlenmiştir.

Geometrik düzenlemelerde ya konturlar beyaz renkli alçı şeritler halinde bırakılıp, zemin oyularak kırmızı, açık veya koyu mavi, sarı renk katılmış, alçı ile doldurulmuş, ya da örneğin yüzeyi oyularak zemin beyaz alçı olarak bırakılmış ve geometrik düzenlemeyi veren konturlar kırmızı renkte şeritler halinde verilmiştir.

²⁴ Bkz. Ek-3, Kroki Plan 60

Geometrik geçme kompozisyonların merkezlerinde meydana gelen çok köşeli yıldızlar mavi, beyaz gibi renkli alçı ile doldurularak çok renkli düzenlemeler meydana getirilmiştir.

Cami avlusunu üç yönde çeviren revakların altına açılan pencerelerin alçı alınlıkları bordürsüz olarak yapılmıştır. Son cemaat yerinin iki tarafında, doğuda ve batıda yer alan ikişerden dört pencerenin alınlıkları ise kırmızı renkte zemin üzerine beyaz renkte rumi ve palmetlerden oluşan alçı bordürle çevrelenmiştir

Avlu revak pencereleri üzerinde, her iki tarafta son cemaat yerindeki yandaki pencerelerde dahil olmak üzere on ikişer alınlık simetrik olarak ve eş kompozisyonlarla karşılıklı yer almaktadır. Dokuz farklı kompozisyon kullanılmıştır.²⁵

1) Son cemaat yerinin iki tarafında, doğuda ve batıda yer alan ikişerden dört pencerenin alınlıklarında ongen ışıklı çok kollu yıldızın konturlar kırmızı beyaz olarak yapılmış, zeminleri mavi renkle dolgulanmış bezeme örneği yer almaktadır. Bordür ise kırmızı renkli zemin üzerine beyaz renkte rumi ve palmetlerden meydana gelmektedir. Bu alçı bordür düzenlemesi avluda sadece son cemaat yerindeki pencere alınlıklarında vardır. (R.97).

2) Beyaz alçı zemin üzerine kırmızı renkli alçı ile rumi ve kıvrık dallardan meydana gelen bir bitkisel bezemedir. Kompozisyonda kıvrık dallar ve rumiler birbirlerinin altında ve üstünde geçmektedir. Bezemenin orta bölümünde rumiler birleşerek palmet oluşturmaktadır (R. 98).

3) Beyaz alçı zemin üzerinde altı kollu mavi yıldız etrafında kırmızı renkli alçı ile dolgulan çifte çemberlerden meydana gelen bezeme örneklerinin kesişmesinden oluşan bir kompozisyondur (R. 99).

²⁵ Cantay, Gönül; a.g.m., s.355.

4) İkinci bezeme örneğinde gördüğümüz örneğin renkleri zıt olarak kullanılmasıyla meydana getirilmiştir. Bu alınlıkta zemin kırmızı renkli alçı dolgu, bitkisel kompozisyon beyaz alçı olarak yapılmıştır (R. 100).

5) Burada da üçüncü bezeme örneğinde renkler zıt olarak kullanılmış kırmızı alçı zemin üzerinde beyaz renkli alçı dolgu ile konturlar belirlenmiştir. Altı köşeli yıldızlar burada beyaz renkte dolgulanmış, zemin mavi renkte yapılmıştır (R. 101 sağ taraftaki alınlık).

6) Bu alınlık iç yüzeyleri mavi renkli alçı dolgulu on iki ışınlı yıldız, etrafında beyaz alçılı çember, zemin ise kırmızı renkli alçı dolgulu bir kompozisyona sahiptir. Çemberlerin köşe boşluklarında altı köşeli yıldız motifleri meydana gelmiş ve bu yıldızlar mavi renkli alçı ile dolgulanmıştır (R. 102, 103).

7) Bu alınlıkta altı köşeli yıldız etrafında çember yer alıyor. Yıldızların zemini mavi, diğer zemin yüzeyleri ise kırmızı renkli alçı ile dolgulanmıştır. Bu kompozisyondaki geometrik düzenlemenin konturları ise beyaz alçı olarak hazırlanmıştır. Çemberler bu kompozisyonda da birbirleriyle kesişmektedir (R. 105).

8) Örneği veren konturlar beyaz renkli alçı dolgu, zemin ise kırmızı alçıdır. Altı köşeli yıldızların içleri mavi renkle dolgulanmış, etraflarına ise onikigenler bulunmaktadır. Bu onikigenler arasında da dörtlü yıldız oluşmuştur. Dörtlü yıldızların içleri ise kırmızı renkli alçı ile dolguludur (R.106 sol taraftaki alınlık).

9) Burada 8 no'lu bezeme örneğinin farklı renklerle uygulandığı görülmektedir. Zemin beyaz renkle dolgulanmış, konturlar kırmızı ile verilmiştir. Dört köşeli yıldızlar ise maviyle yapılmıştır (R. 106 sağ taraftaki alınlık)

1.4. ŞEHZEDE MEHMET CAMİ'NDE İŞLEVSEL UNSURLAR

1.4.1. Mimariye bağlı işlevsel unsurlar

1.4.1.a. Mihrap

Mermerden mihrabın nişi beş yüzlü ve mukarnaslı kavsaralı olarak yapılmış ve iki yanına birer kum saatli sütunce yerleştirilmiştir. Mihrap nişi üstünde mihrap ayeti “**Küllema dehalâ aleyna Zekerîyye'l-mihrab**” yazılıdır.²⁶ Mihrabın iki yanında mukarnas başlıklı, palmet dizisi ve alemle sona eren birer dış sütunce bulunmaktadır (R. 107).

Mihrabın üzerinde palmet ve lotusun dönüşümlü olarak yapıldığı üçgen tepeliğin içinde rumi ve kıvrık dallardan oluşan bezeme örneği görülmektedir. Kalemişi ve alçı bezemelerde gördüğümüz rumilerin birleşmesiyle meydana gelen palmet motifi burada da karşımıza çıkmaktadır. Kabartma şeklindeki bezemelerin üzeri altın yaldızlanmıştır (R. 108).

1.4.1.b. Hünkar Mahfili

Hünkar mahfili caminin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Dışarıdan girişi bulunmaktadır. Doğu cephesindeki pencerelerden biri kapıya dönüştürülmüştür. Hünkar mahfeli kenarlarda ikişer mermer, dört ağaç olmak üzere sekiz sütuna oturmakta, bir köşesiyle de duvar payesine yaslanmakta olup korkulukla çevrilidir (Pl. 12). Bu korkuluklar daha sonradan yapılmıştır. Daha önce düz atkılar üzerine oturan hünkar mahfili burada ilk defa kemerler üzerine yükseltilmiş ve daha sonra da hep kemerler üzerinde yükseltilmiştir.²⁷ Hünkar mahfelinde pencere alınlılarında ve aralarında alçı bezemeler bulunmaktadır (R. 109).

²⁶ Özsayiner, Z. C., a.g.m., s.11.

²⁷ Sudalı, Muzaffar, **Hünkar Mahfiller**. İstanbul-1958, s. 31.

1.4.1.c. Müezzin Mahfili

Müezzin mahfili kuzey batıdaki payeye bitişik olarak inşa edilmiştir (Pl. 13, 14). Mermerdendir. Payenin olduğu kısım dışında Bursa kemerli olarak yapılmıştır. Korkuluk kısmı mukarnas dizisiyle çevrilidir (R: 110).

1.4.2. Serbest İşlevsel Unsurlar

1.4.2.a. Minber

Mermerden yapılan minberde geometrik ve bitkisel bezemeler bir arada kullanılmıştır (R. 111). Minber korkuluklarda sonsuza giden bir anlayışta altı köşeli yıldız etrafında onikigenin yer aldığı bezeme örneği görülmektedir. Diğer bir geometrik şebeke minberin iki yanındaki üçgen kısımlarda daire içine yerleştirilmiştir. Merkezde on köşeli yıldız, onun etrafında iki tane yirmigen yer almaktadır. Bu merkezdeki yıldızdan çıkan ışınlar etrafındaki diğer yıldız ve yirmigenlerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu geometrik bezemenin etrafında rumi, palmet ve hatayilerden oyma tekniğinde yapılmış bitkisel bezeme bulunmaktadır (R.113). Minber kapısındaki mukarnas dizisinin üstünde palmet motifleri yapılmıştır. Cami kuzey avlu kapısı ve medrese kapısında gördüğümüz koltuklardaki üçlü palmet düzenlemesi, minberde kapı ile korkulukların arasına yerleştirilmiş ve içi rumilerle süslenmiştir (R. 114).

Minberin köşk tavanında alçının farklı bir malzemeye dolgu olarak uygulandığını görüyoruz. Burada kare mermer levha üzerine rumi ve palmetlerden oluşan merkezi bir kompozisyonda zemin oyularak alçı dolgulanmış, köşe yüzeylerine ise çintemani motifleri oyularak zemin mermer taş olarak kalmış ve örnek alçı ile dolgulanmıştır. Bu kompozisyonun bütününde alçı dolgu yüzeyler siyah boya ile boyanarak örneğe güçlü bir ifade kazandırılmıştır (R. 116).²⁸

²⁸ Cantay, Gönül; a.g.m., s.357.

2. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ'NİN BAĞLI YAPILARI

2.1. ŞEHZADE MEHMET TÜRBEŞİ

Külliyenin en erken tamamlanan yapısı olan, Şehzade Mehmet Türbesi'nin inşasına, şehzadenin 1543 yılında ölümünden sonra başlanmış ve 1544 yılında tamamlamıştır.²⁹

Türbe sekizgen planlı, girişinde üç bölümlü revak bölümü bulunan, yivli kubbeye örtülü bir yapıdır (Pl. 8).

Şehzade Mehmet Türbesi'nde sekizgenin her cephesinde altta ve üstte ikişerden, dördü pencere kuruluşu bulunmaktadır (R.118). Alttaki pencerelerin etrafından düz mermer söve yer alırken, üstteki pencerelerin etrafında dilimli, küfeki taşı ve kırmızı taşın dönüşümlü olarak yer aldığı görülmektedir. Alt ve üstteki pencereler arasındaki kısımlarda kartuşlar içinde yazı kuşağı yer almaktadır. Sekizgenin her köşesinin doku yüzeylerine kabartma süslemeler yapılarak, buralardaki cephe geçişlerindeki kenarlar yumuşatılmıştır (R. 118). Bu kabartma süslemeler mukarnas sütun başlıkları ile sonlanmakta ve mukarnas dizisi bütün cepheyi çevrelemektedir (R.117). Mukarnas sırasından sonra, ortada palmet iki yanında lotustan oluşan üçlü düzenleme ile palmet motifinin dönüşümlü olarak yapıldığı saçak bezemesi bulunmaktadır. Bundan sonra cami ağırlık payelerinde olduğu gibi dilimli kasaak üzerinde yükselen dilimli kubbe bulunmaktadır. Kubbenin saçığını da palmet ve lotus motifleri dönüşümlü olarak çevrelemektedir (R. 117).

Türbenin dış cephesinde revaklı giriş kapısının iki yanı, pencerelerin alt kısmına kadar yükselen süpürgelikten kubbe eteğindeki mukarnasa kadar duvarlar renkli sır tekniğinde yapılmış çinilerle kaplanmıştır.

²⁹ Erçağ, Beyhan; "Mimar Sinan'ın İnşa Ettiği Türbeler"; (Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu, 5-8 Aralık 1988), VI. Vakıf Haftası Kitabı, s.220-252.

Revak kısmında giriş kapısının iki yanında bulunan çini panolar aynı şekilde düzenlenmiş sadece yazılar farklıdır. Sağdaki panoda, en dışta bordürde firuze zemin üzerine nar çiçeği, gül ve rozet çiçekler dönüşümlü olarak yapılmıştır. Bu bordür hem çini panoyu ikiye bölmekte hem de alttaki çini bezeme örneğinin kemerini oluşturmaktadır. Panoda altta rumilerin birleşmesiyle oluşan palmet motifi içinde ortada nar çiçeği, hatayi ve çiçek motifleri yer almaktadır. Bunun üstünde de ortada tam olarak görülen rumilerden meydana gelmiş bezeme ögesi altta ve üstte ikiye yarım şekilde görülmektedir. Panonun zemini lacivert, rumilerin içi ise yeşil zeminli olarak yapılmıştır. Lacivert zemin üzerinde nar çiçeği, hatayi, yaprak, gonca motifleri yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde lacivert zemin üzerinde beyaz ve sarı renkte grift olarak yapılmış rumiler görülmektedir. Üst bölümde kartuş içinde lacivert zemine beyaz renkle **“La ilahe illallah Melikü'l-hakki'l-mübin”** yazılmıştır.³⁰ Kartuşun köşelerinde ise yeşil zemin üzerine beyaz ve sarı renkle yapılmış, rumiler yer almaktadır (R. 119).

Üçlü palmet kuruluş ile tepelik kısmında ise yine rumilerin birleşmesiyle oluşan palmet motifi dört yönde yapılmıştır. Palmet içi yeşil renkle dolgulanmış, ortadakinin içine nar çiçeği, yanlardaki palmet içlerindeki bezemeler yarım şekilde kalmıştır. Soldaki panoda ise **“Muhammedün Resulullah Sadiku'l-va'di'l-emin”** yazılıdır.³¹

Türbenin içinde kapı kenarının iki yanında birbirinin aynı yapılmış iki çini pano bulunmaktadır. Lacivert zemin üzerine yapılan nar çiçeğinden üstten iki yana çıkan gonca ve alttan iki yana çıkan rozet çiçek motiflerinin dönüşümlü olarak yapıldığı bordür, panoyu üçe bölmektedir. Üstteki panoda iki kartuşta da aynı şekilde yapılmış, yeşil renkte ortadaki çarkifeleğin kollarından çıkan ışınlarla dört kez **“Muhammed”** yazılmıştır. Kartuşların altındaki ortadaki sekizgenden gelişen geometrik kompozisyonda, lacivert ve firuze renkleriyle dolgulanarak lacivert zemin

³⁰ Orman, İsmail; **İstanbul'daki 16. Yüzyıl Türbelerinin Çini Süsleme Programı**. (İ.Ü., Sos. Bil. Ens., Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1999, s.107.

³¹ Orman, İsmail; a.g.e. s.107.

üzerine hatayi, firuze renkli zeminlerde ise hatayi ve rumilerin birleşmesinden oluşan palmet motifi işlenmiştir (R. 121).

Ortadaki panoda dilimli sivri kemerin köşeliklerinde firuze renkli zemin üzerine yapılmış, mavi renkteki çin bulutları yer almaktadır. Kemerin içinde altta ve üstte rumilerin birleşmesinden oluşan palmet motifinin zemini lacivert olarak yapılmış ve nar çiçeği işlenmiştir. Kemerin içi yeşil renkle yapılmış, sarı renkli rumiler, nar çiçekleri ve hatayilerle dolgulanmıştır (R. 121).

Alttaki panoda ise, Bursa kemerinde firuze renkle yapılmış zemin üzerinde nar çiçeği ve rozet çiçekler yapılmış, bordür yanlarda daraldığından sadece rozet çiçekler yapılmıştır. Kemerin köşeliklerinde ise beyaz zemin üzerine sarı renkli rumiler bulunmaktadır. Yeşil zemin üzerinde ortada kanatlı rumi onun etrafında rumilerden oluşan palmet motifi ve hatayi, nar çiçeği ve rozet çiçekler oluşan kompozisyon görülmektedir (R. 121).

Pencereler arasındaki çini panoların sütun şeklinde düzenlendiği görülmektedir. En dışta iki yanda lacivert zemin üzerinde hatayi ve içlerinde çiçekler bulunan rumi motifleri dönüşümlü olarak yapıldığı bordür yer alır. Mimari eleman olan sütun burada gövdesi, sütun başlığı, yastığı ve kaidesiyle bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir unsur farklı bir bezeme örneğiyle yapılmış, sadece sütun başlığı ile kaide de aynı uygulanmıştır. Yeşil zemin üzerinde çin bulutlarının birleşmesinden meydana gelen palmet motiflerinden oluşmaktadır. Üstteki sütun bileziğinde lacivert zemin üzerine beyaz ile *esmaül'l-hüsna* ikilileri yazılmıştır.³² Alttaki bilezikte ise lacivert zemin üzerine beyaz ve sarı renkte yapılmış rumiler süslemektedir. Sütunun gövdesinde ise yeşil zemin üzerinde hatayi, rumiler, nar çiçeği ve rumilerin birleşmesiyle oluşan palmet motifleri yer almaktadır (R. 122).

³² Orman, İsmail; a.g.e., s.109.

Her pencerenin üçgen alınlığına lacivert zemin üzerine beyaz renkli muhakkak hatla işlenmiş **Bakara Suresi'nin Ayetü'l Kürsi** içeren 255. ayeti yazılıdır.³³ Bu yazılardan boş kalan kısımlara da hatayiler ve çiçek motifleri işlenmiştir. Beyaz zemin üzerine, çiçek ve çin bulutları işlenmiş bordür şeridi çevrelemektedir. Bundan sonra lacivert zeminde rumilerden oluşan palmet içinde nar çiçeği ile, firuze renkli zeminde de hatayi ve yapraklardan oluşan bezeme motifinin dönüşümlü olarak yer aldığı görülmektedir. Kemer köşeliklerinin ortasına birer sekiz köşeli yıldız motifinin bulunduğu kabara yerleştirilmiştir. Köşeliklerde lacivert zemin üzerine helozonik dallarla yapılmış rumiler, hatayi üslubunda çiçekler ve yapraklar yet almaktadır (R. 123).

Bu kemerli çini panoların üstünde beyaz zemin üzerine yapılmış sarı renkteki rumilerden oluşan palmet içindeki nar çiçeği ve hatayi motifinin dönüşümlü yapıldığı bordürden sonra daha dar beyaz zemin üzerinde rozet çiçeklerden oluşan ikinci bordür ile üstte ve altta sınırlandırılan, dilimli kartuşlar içinde, muhakkak hatla yazılmış **Haşr Suresi'nin 22. ayeti** ile **esmâü'l-hüsna'nın** tamamı yazılmıştır.³⁴ Lacivert zemin üzerine yazılan hattın altında helozonik bahar dalları yapılmıştır (R. 124).

Yazılardan sonra lacivert zemin üzerine yapılmış rumilerden oluşan palmet motifi içinde hatayi ile rumi tepelikli hatayinin dönüşümlü yapıldığı bordür görülmektedir. Bundan sonra üst pencere çini düzenlemesine geçilmektedir. Pencere etrafında beyaz zemin üzerine sarı renkte rumi ve hatayi üslubunda çiçeklerden oluşan kompozisyon görülmektedir. İçte lacivert zemin üzerinde çiçekler oluşan bordür yer almaktadır (R. 125).

³³ Orman, İsmail; a.g.e., s.110.

³⁴ Orman, İsmail; a.g.e., s.111.

Üst pencere aralarında lacivert zemin üzerinde kıvrık dallar üzerine işlenmiş hatayiden oluşmaktadır (R. 125). Ortada ise dilimli madalyon içinde beyaz zemin üzerine lacivertle yazılmış *esmâü'l-hüsna* ikilileri yer alır.³⁵

Şehzade Mehmet Türbesi'nde alt pencerelerin ahşap kanatlarında ortada on köşeli yıldızdan gelişen geometrik bezeme sonsuza giden anlayışta yapılmıştır. Bu panonun altında ve üstünde enine dikdörtgen birer pano bulunmaktadır. Bundan üstte olanlarının üstünde yazı, altta olanda ise geometrik süsleme bulunmaktadır. Bütün pencere kanatları aynı şekilde yapılmıştır (R.126).

Şehzade Mehmed'in sandukası türbenin ortasında yer almaktadır ve ahşaptan bir taht konulmuştur. Bu tahta altıgen kuruluşlu geometrik bir kuruluş ve fildişi kakma süslenmiştir (R. 120). Türbe'de sadece Şehzade Mehmet değil, sağında kardeşi Şehzade Cihangir, solunda ise kızı Humaşah Sultan yatmaktadır. Dördüncü sandukanın ise kime ait olduğu bilinmemektedir.³⁶

2.2. ŞEHZADE MEHMET MEDRESESİ

Medresenin inşasına H. 950 (1543-1544) yılında başlanmış, Farsça kitabesine göre de H.954, (1547-1548) yılında tamamlanmıştır.³⁷

Dikdörtgen revakı uzunlamasına yedi, enlemesi beş kemerli olarak tasarlanmış, giriş cephesi sadece revak kubbeleri konulmuş, fakat ana kapısı yan cepheye açıldığı için dersane ile kapı ayrı eksenler üzerinde yapılmıştır (Pl. 9). Bu düzenleme yirmi öğrenci odasının avlu etrafında dağılımını etkilediğinden ortaya asimetrik bir plan şeması çıkmıştır. Ana kapının karşısına düşen mekan önü açık bir eyvan biçiminde düşünülerek giriş ekseninin belirtilmesine rağmen, bir ucunda

³⁵ Orman, İsmail; a.g.e.; s.111.

³⁶ Koçu, Reşad Ekrem; a.g.m., s.37

³⁷ Kütükoğlu, Mübahat S.; XX. Asra Yetişen İstanbul Medreseleri. Ankara 2000, s. 147.

dershanenin yer aldığı uzunlamasına eksenin vurgulanmaması, doğuda ve batıda revak derinliğinin azaltılarak bu yöndeki revak kubbelerinin öbürlerinden küçük yapılması, köşelerdeki odalara yanlarındaki odaların geometrik bütünlüğünü zedeleyen bir tarzda ulaşılması asimetri hissini daha da arttıran ve bunun bilinçli yapıldığına işaret eden özellikler olmaktadır.³⁸

Medresenin mukarnaslı giriş kapısı mermerden yapılmış ve kemer ve kitabenin bulunduğu kısım kırmızı renkli taştan yapılmıştır. Kapı batı cephesinden daha yüksekte yapılmış palmet dizisiyle son bulmaktadır. Taç kapının ana cepheden yükseldiği kısımlara mermerden palmet motifi yapılmıştır (R.127).

Revaklı avluda ortada ongen şeklinde yapılmış şadırvan, Anadolu Selçuklu kümbetlerini hatırlatmaktadır. Kaide üzerinde her yüzüne profilli silmelerle nişlerin açıldığı görülmektedir. Nişler birer atlanarak musluk yerleştirilmiştir. Üstüde külah ile örtülmüştür (R. 129).

Avluda giriş eksenini üzerinde bulunan ve dersane cepheleleri daha yüksek yapılmıştır. Revaklı avluda saçak kornişleri oyma şeklinde palmet dizisi çevrelemektedir. Cümle kapısında da gördüğümüz gibi yükseltile bölümlerin köşelerine de boş bırakılmamış palmet koltuklar yapılmıştır (R.128).

Dershanenin istiridyeye biçimli trompları üzerinde yer alan (R. 132) kubbesinde camide gördüğümüz alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmış alçı bezeme bulunmaktadır. Rumi ve palmetlerden oluşan bezemenin etrafını zencerek motifi çevrelemektedir. En dışta ise rumilerin birleşmesiyle oluşan palmet içinde palmet motifi ile daha yüksek yapılmış diğer bir palmet motifinin dönüşümlü yapıldığı bezeme örneği bulunmaktadır (R. 133).

³⁸ Kuran, Abdullah; a.g.e, s.55.

1959'de yılına medrese Vefa Lisesi emrine verilmiştir.³⁹ Kaynaklarda da 1950'den sonra Vakıflar Yüksek öğretim öğrenci yurdu olarak kullanıldığı bildirilmektedir.⁴⁰ Günümüzde ise lokanta olarak işletilmektedir.

2.3.ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ TABHANE VE KERVANSARAYI

Cami ana eksenine doğu yönde paralel birbirine bitişik tabhane ve kervansaray yapıları yer almaktadır (Pl. 9).

Tabhane birbirinden bağımsız iki simetrik mekanlar topluluğundan oluşmaktadır. Kapıdan girilen dikdörtgen planlı mekanın üstü batı tarafına yapılan kemerle kareye dönüştürülmüş ve üzeri aydınlık fenerli kubbeye örtülmüş, kalan bölüm ise aynalı tonoz örtülmüştür (Pl. 9). Bu mekana üzeri kubbeye örtülü dört oda kapıyla açılmaktadır. Kare odaların pencere aralarına ocaklar yapılmıştır.⁴¹ Odalardan daha sonra kapılar açılmıştır.

Tabhanenin doğu cephesinde, üzeri aydınlık fenerli kubbeli mekana açılan, kapılar üstünde bir, yanlarında altı üstü ikili pencere kuruluşu bulunmaktadır. Alttaki pencereler mermer söveli, üstteki pencereler ise günümüzde beton dışlık pencerelidir. Bu iki yandaki cephe kuruluşunun ortasında ise ikili pencere kuruluşu bulunur. Kapının bulunduğu cepheler diğer cepheler göre daha yüksek yapılmıştır. Batı cephesinde ise altı üstü ikili pencere kuruluşu vardır (R. 134).

Kervansaray, tabhaneye güney yönünde bitişik olarak yapılmıştır. Kervansaray, ortada üç ayak üzerine oturan sekiz kubbeli bir plan kuruluşu sahiptir (Pl.9).

³⁹ Bkz. Ek-1 Belge 3. Acaba belgede medrese derken tabhane kastedilmektedir.

⁴⁰ Kuran, Abdullah; a.g.e., s.54

⁴¹ Kuran, Abdullah; a.g.e., s.53

Kervansarayın güney yönünde bir kapısı, kapının sağ tarafında bir, sol tarafında iki olmak üzere üç mazgal penceresi bu cephede yer almaktadır (Pl.9). Doğu cephesinde cami dış avlusuna bakan iki mazgal penceresi daha vardır. Yapının köşelerinde ve güney cephesi hariç cephelerinin ortasında destek payandaları bulunmaktadır (R. 139). Kervansarayın kendine ait avlusu vardır. Avluya, Dede Efendi Sokağı'ndan bir giriş, bir giriş de Vefa Lisesi bahçesinden vardır. Ancak Vefa Lisesi'nden bu kapı Jasques Pervititch'in Şehzadebaşı 1934 tarihli sigorta haritasında işlenmemiştir (Pl. 1).

2.4. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ İMARETİ

Vefa'ya giden yolun üzerinde, kare bir avlunun iki yanında yer alan mekanlarıyla imaret yol aşırı inşa edilmiştir.

Şehzade Mehmet imareti kare planlı, revaksız bir iç avlunun iki yanında düzenlenmiş, altışar kubbeli mekanlardan oluşur (Pl.2). Girişi göre sağdaki kanatta çift kubbeli yan yana üç odadan ikisi erzak deposu, içinde üç ocak yeri bulunan üçüncüsü küçük mutfak; sol kanattaki çift ön oda yemekhane, onun gerisindeki büyük hacim büyük mutfaktır. Büyük mutfak ortada sekizgen ayaklara basan dört kubbe ve dört tonozla örtülü ferah bir mekan olarak planlanmış, kubbe ve tonozların tepelerine birer hava bacası konulmuştur. Kubbe bacaları sekizgen gövdeli ve tepeleri kubbeli, tonoz bacaları kare gövdeli, piramit külahlıdır.⁴² Giriş cephesinin gerisine daha sonradan mekanlar yapılmıştır.

Avluya açılan giriş kapısının bulunduğu kısım daha alçak ve kapının iki yanında payandalar arasında birer pencerenin bulunduğu dörtlü pencere kuruluşu oluşmaktadır. (R. 100). Kubbeli mekanların bulunduğu caddeye bakan cepheler ise yine payandalar arasına yapılmış, altı üstlü ikili pencere kuruluşu ile inşa edilmiştir. Alttaki pencereler mermer söveli ve alınlıklı üstteki pencere ise Şehzade Mehmet

⁴² Kuran; Abdullah; a.g.e., s.53.

Türbesi üst pencerelerindeki (R. 117) gibi oval şekilde yapılmış dışlık pencerelerden oluşmaktadır (R.139).

2.5. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ SIBYAN MEKTEBİ

Dede Efendi Sokağında, imaretin batısında bulunan tek kubbeli sıbyan mektebi klasik mimari geleneğini korumakla birlikte klasik biçim bozulmuş olarak zamanımıza gelmiştir.⁴³

Kare planlı üzeri kubbeye örtülüdür (Pl. 2). Kapı revakı yok olmuş, kapısı kapatılmış, güney cephesindeki pencere düzeni değiştirilmiştir. Dışarıda bacası duran ocak yeri kaldırılmıştır.⁴⁴ Güney cephesi hariç altı üstlü dördü pencere kuruluşu bulunmaktadır (R. 141). Bugün İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mezunlar ve Mensupları Vakfı'nın binası olarak kullanılmaktadır.

2.6. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ SEBİLİ

Sebil Şehzade Camii haziresinin batı duvarında , Rüstem Paşa Türbesi'nin hizasında yazlık sebil olarak yapılmıştır. Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır. Sebilin Mimar Sinan tarafından yapıldığı yapılmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamakla beraber onun mimarbaşılığı zamanında yapılmış olmalıdır.⁴⁵ Bu sebil 1332 (1916) yılında Şeyhülislam olan Hayri Efendi'nin Evkaf nazırlığı zamanında yaptırılmıştır.⁴⁶

Eşiği mermerden oyma büyük bir tezgah şeklinde işlenmiş olan büyük sebil penceresinin ön tarafında klasik üslupda, lokmalık demir parmaklık yerleştirilmiştir.

⁴³ Kuran, Abdullah; a.g.e., s.54.

⁴⁴ İbid.

⁴⁵ Önge, Yılmaz; "Mimar Koca Sinan'ın Sebilleri", Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri, (Ankara, 24-27 Ekim 1988), Ankara 1996, s.113-116.

⁴⁶ Kumbaracılar, İzzet; İstanbul Sebilleri. İstanbul 1938, s.63.

Pencerenin hazire tarafındaki duvar cephesine, yüksek kaideler üzerine oturtulmuş, iki büyük su teknesi konulmuştur. Beyaz mermer teknelerden güney tarafındaki, dışarıdan kırbalarla iyi su getiren sakların, sebile girmeden su doldurabilmesi için, ilgi çekici kapaklı bir niş yapılmıştır. Kuzeydeki teknenin mermer plakadan oluşan, dörder ağza ihtiva eden kapak parçaları da bugünde mevcuttur (R. 143).⁴⁷

⁴⁷ Önge, Yılmaz; a.g.m., s.114.

III. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ GÖRDÜĞÜ ZARARLAR VE ONARIMLAR

A. TABİİ AFETLER, İHMAL VE YANLIŞ ONARIMLAR

Şehzade Mehmet Külliyesi yapıları, tarih boyunca yangınlar, depremler, hava koşulları ve yanlış onarımlardan zarar görmüşlerdir. Külliye, 1613 yangınındaki tahribattan sonra 1616'da tamir edilmiştir.⁴⁸ İstanbul tarihinin en büyük yangınlarından biri olan 1633 yangını, Eski Odalar'a kadar gelmiş, büyük olasılıkla külliye bu yangında da zarar görmüştü. 1660 yangınında da tümüyle yanan Yeniçeri Odaları'yla birlikte, Şehzade Mehmet Külliyesi de tahribata uğramıştır.⁴⁹

1718'de Haliç'te başlayan yangın, Şehzade Mehmet Camii'nin etrafındaki evleri, caminin minare külahlarını, avluya sığınan halkın eşyalarını, hatta caminin döşemelerini ve caminin karşısındaki yeniçeri odalarını yakmıştı. 1782 yangınında da minarenin külahları, hünkar mahfili, caminin halıları yandığına göre, yapı da yangından büyük zarar görmüş olmalıdır.⁵⁰

Belediye tarafından ahşap malzemedan geçici olarak kurulan mobilyacılar çarşısında da (tahminen yeri, revaklı avlu olmalı), 26.01.1957 tarihinde yangın çıkmış, bu yangında, Şehzade Mehmet Camii'nin kubbe kurşunları eriyerek, kurşun altındaki ahşap malzemenin yanmasına neden olmuştur.⁵¹

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'na yazılan raporda, "26.01.1957 çıkan yangında avlunun hasar gördüğü, caminin doğu cephesindeki mermer sütunların kapı sövelerinin, tezyinatlı silmelerin, küfeki kaplamalarla, ahşap pencere ve kapı kanatlarının yandığı, kurşun örtülerin de

⁴⁸ Cezar, Mustafa; "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar Ve Tabii Afetler", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, S. 1, İstanbul 1963, s.327-414

⁴⁹ Kuban, Doğan; "Şehzade Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul 1994, s.152-155.

⁵⁰ Kuban, Doğan; a.g.m., s.154.

⁵¹ Özavcı, Tank; *İstanbul Yangınları (1923-1965)*, İstanbul 1965, s.141.

yandığı bildirilmektedir. Bazı kısımların da çökme tehlikesi altında kaldığı bildirilmektedir.”⁵²

Bu yangından sonra, Ali Saim Ülgen’in, 26.01.1957 tarihli tahriri ile barakaların ve tehlike arz eden Oksijen Fabrikası’nın (Bozdoğan Kemerinin Haliç’e bakan tarafındaki) kaldırılması kararı alınmıştır.⁵³

Depremler, külliye yapılarına büyük çapta zarar vermeseler de, caminin merkezi kubbeyi taşıyan kemerlerinin ve minarelerinin taş dokularındaki çatlakları meydana getirmişlerdir.

Yangın ve depremlerin verdiği zararlar dışında, diğer bir unsur da hava koşullarının, külliye yapılarına verdiği zararlardır.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarında, kullanılan mermer ve küfeki taşı, zaman içinde atmosfer şartlarından, ısı farkından, güneş ve biyolojik etkenlerden dolayı zarar görmüşlerdir. Bu nedenlerden oluşan bozulmalar, iç ve dış kabuklanma şeklinde olmuştur.

Taş yüzeyi, ıslanma ve kurumunun tekrarı altındadır. Taş, yüzeyin belli derinliğe kadar suya doyar. Bu anda yüzeysel buharlaşma başlar, kuru iç kısım, su ve tuzlarla aşırı doygun hale gelir ve tuzlar dışa doğru yönelirler. Bu durumda iç kısım taşın gövdesinden farklı bir yapı gösterir ve ana taştan ayrılacak bir kabuk oluşur. İnce gözenekler tıkanmış, büyükler ise cidarlarında kristalleşen tuzlar ile kısmen dolmuştur. Eğer çözünen tuzlar dışa kadar gelmişse, daha az çözünen tuzlarla beraber bir dış kabuk oluşturabilirler ki, bunları yağmur suları kolayca sökemez. Buna karşı taş iç bölge de tuzlarını kaybetmiş ve zayıflamıştır. Çözeltilerin her iki yöne göçleri, mineral agregalarının stabilitesini değiştirir. Sonuç olarak özellikleri birbirine göre ters olan iki tabaka oluşur.⁵⁴

⁵² Bkz. Ek-1, Belge 2.

⁵³ Bkz. Ek-1, Belge 1.

⁵⁴ Gürdal, Erol; “Anıtlarda ve Yapılarda Kullanılmamış Doğal Taşların Bozulmaları ve Korunmaları”, Rölöve ve Restorasyon Dergisi, S.4, Ankara 1982, s.27-30.

Dış kabuklanmanın oluşumu daha iyi gözlenmektedir. Yüzeğe doğru olan su buharlaşmanın sabit olduğu durumlarda, taşın içindeki çözünen tuzlar dış yüzeğe yerleşirler. Taşın yüzeyine vuran yağmurun miktarına göre ve suyun çözelti halinde ihtiva ettiği tuzun cinsine göre, tuzlar, **çiçeklenme** veya **kabuklanma** şeklinde yüzeyde görüleceklerdir. Dayanıklı kabuklaşmalar, jips, kalsiyum ve magnezyum karbonat gibi az çözünen tuzlarla oluşur. Bu şekilde oluşan kabuklar, ana taştan ayrılan tuzlar ve buna ek olarak, havanın bıraktığı maddeler is-toz ve kurumlardan oluşur. Yapının üst kısımlarından inen sular bu tuzları çözeltilir. Çözünen tuzlar, kalkerli kabukları oluşturarak buharlaşır. Kabukların şekli, taşın cinsine ve poroziteye göre değişir. Dış kabuk, taşın bütün yüzeyinde oluşmayabilir. Sadece gözeneklerin büyük olduğu yerlerde veya suyun kolayca dolaştığı kirli tabakalarla, yapı harcının bulunmadığı bileşim noktalarında görülür (R.139).⁵⁵

Dumanla karışık yağmur kirlenmesi, külliye yapılarının dış cephelerinin siyah yapışkan bir tabakayla, kaplanmasına neden olmuştur. Kükürtlü bileşiklerin yol açtığı bu kirlenmeler, yapı taşlarının bozulmasındaki baş etkindir. Su ve havadaki kükürt oksitler ve karbondioksit, çözülmeyi şu yollarla gerçekleştirir.⁵⁶

Taşın bünyesine giren asidik (korozif = aşındırıcı) sular, taş üzerine yukarıda sayılan yollardan bir veya birkaçı ile taşı ayrıştırır, çözer, oksidasyona veya karbonasyona uğratar, oluşan tuzların bünyesine kristal suyu oyararak girer ve hacim artışına uğratarak mekanik etkilerin oluşmasına yol açar. Şehzade Mehmet Külliyesi'nin şehir merkezinde olması nedeniyle araçlardan çıkan egzoz ve bacalardan çıkan dumanlara maruz kalmakta, bu nedenle de sözü edilen kirlenmeler ve bozulmalar tespit edilmektedir (R.9, 118, 137, 138).⁵⁷

Hava koşulları ve kirliliğinden kaynaklanan bozulmalar dışında, demir kenetleri, ve pencere parmaklıklarındaki (R.17, 139) paslanmalar sonucunda yapı taşlarında genişleme olmuş ve parçalanmıştır. Alg, yosun ve liken gibi ilkel bitkiler

⁵⁵ Gürdal, Erol.; a.g.m., s. 29.

⁵⁶ İbid.

⁵⁷ İbid.

(R. 140), yapı taşlarının üzerinde, özellikle korniş, harpušta gibi yatay yüzlerin üzerinde büyüdükleri gözlenmiştir. Rüzgarla savrulan tozların da bunların üzerine birikmesi ile ince bir organik madde tabakası oluşmuş ve taşları kaplamıştır. Derz ve aralıklara kök salan ot ve ağaçların yapıya verdikleri zarar da küçümsenemez (R.12, 13, 136, 137, 142).. Çünkü taşın ve derz harcının bileşimi, kökler aracılığı ile değiştirilerek, toprağa dönüştürülmektedir.⁵⁸

Şehzade Mehmet Külliyesi'nin eski onarımlarında, portland çimentolu harç ve harçlı sıvanın, duvarlarda ve kurşun örtü taklitlerin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sert ve yoğun sıvalar, ısıyla olan nem değişikliğinin basıncı ile açığa çıkacak güçlere dayanamayarak kısa sürede çatlama, kabarma ve dökülme şeklinde bozulmuşlardır. Bu tip sıvalar havadaki nemin yoğuşmasına, dolayısıyla binadaki nemin artmasına, içeriğindeki bazik alkali oksit ve çözünebilir tuzların hareketlenmesine, çiçeklenmesine ve yüzeyin kabuklar halinde dökülmesine neden olmuş, böylece yapılar bundan hasar görmüştür⁵⁹ (R.156, 157).

B. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ YAPILARININ ONARIMLARI

1. ESKİ ONARIMLAR VE DEĞİŞİKLİKLER

Külliye yapıları, inşa edildikleri tarihten itibaren başta cami olmak üzere pek çok onarım geçirmişlerdir. Şehzade Mehmet Camii'nin avlusunda yer alan şadırvan, Evliya Çelebi'nin belirttiği üzere, IV. Murad (1616) döneminde yapılmıştır⁶⁰ (R.18).

Cami, merkezî kubbesine, pandantiflere, duvarlara ve mihrap cephesine, köşe kubbelerine Türk Baroğu bezeme motifleri yapılmıştır (R. 32, 35, 52, 57, 59, 61).. Yarım kubbe ve eksedralardaki alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılan

⁵⁸ Gürdal, E.; a.g.m., s.28.

⁵⁹ Bkz., Ek-1, Belge 7.

⁶⁰ Evliya Çelebi; a.g.e., s.168

bezemelerin üzeri boyanmıştır. Pencere etrafında klasik dönem kalemişlerinin sıvanarak üzerine barok kalemişi tepelik yapılmıştır (R. 53, 54, 70, 71, 74, 75).

Cami harfiminin doğu ve batı kapıları üzerinde H. 1314 tarihinde, mermer üstüne celi sülüs hatla yapılmış yazılar bulunmaktadır (R.10, 11).

Şehzade Mehmet Camii'nin, 1960'lı yıllarda, Y. Mimar Ali Saim Ülgen başkanlığında, **Vakıflar Genel Müdürlüğü** tarafından onarımı yapılmıştır. Şehzade Mehmet Camii'nde bu onarımda duvar dokusunda ve üst örtüde bozulan horasan sıvalar yerine çimento esaslı sıva kullanılmıştır. Dışlık pencereler çimento kullanılarak yeniden imal edilmiştir. Bu onarımlarda üst örtü sistemini kaplayan kurşunlar yenilenmemiş, sadece çok problemlili bölümlerin kurşunları değiştirilebilmiştir.⁶¹

H. Kemali Söylemezoğlu, 13.10.1970 tarihli, **Anıtlar Yüksek Kurulu**'na yazdığı dilekçede şadırvan avlusundaki pencere kanatlarının yerlerinden çıkmış olduğunu bildirmektedir.⁶² Bunun üzerine **Cahide Tamer**'in **Vakıflar Genel Müdürlüğü Âbide, Yapı ve Akar Onarımı İşleri Müdürlüğü**'ne verdiği raporda; "İstanbul Şehzade Mehmet Camii, şadırvan avlusu pencerelerinin klasik ahşap kepenkleri vaktiyle toplatılarak, cami içinde bir yere atılmış halde bulunduğu ve **Vakıflar Genel Müdürlüğü**'nce, 1959 yılında onararak yerlerine takıldığı bildirilmektedir." Bu 1957'deki yangından sonra olmalıdır. Ancak cami personelinin ilgisizliği yüzünde bu kanatların çocuklar tarafından oyun haline getirilmesi nedeniyle yerlerinden çıkmış veya devrilmiş oldukları da raporda belirtilmiştir.⁶³

Şehzade Mehmet Türbesi'nin, ise 1912 yılında onarımdan geçtiği belirtilmektedir.⁶⁴

⁶¹ Beyhan Erçağ tarafından yazılan Şehzade Mehmet Camii onarımları hakkındaki raporda bildirilmektedir (raporun numarası yoktur).

⁶² Bkz., Ek-1, Belge 5.

⁶³ Bkz., Ek-1, Belge 6.

⁶⁴ Kuban, Doğan, a.g.m.; s.154.

Türbe cephesinde kullanılan taşlarda, bozulmalar ve yer yer dökülmeler görülmektedir. Ayrıca siyah renkte duman ve isten kaynaklanan kir tabakası da kemer aynalarında, kabartma yazılarda, mukarnas kuşağında ve üstteki palmet dizisinde görülmektedir (R.117, 118).

Türbenin dış cepheleerde görülen renkli taş düzenlemesinde, kırmızı renkli taşların tonlarında farklılık göze çarpmaktadır (R.118). Bu onarımlarda değişmiş olmalıdır, ancak bu onarımın hangi tarihte yapıldığı saptanamamaktadır.

Filiz Yenişehirlioğlu'nun, Osmanlı Dönemi Yapılarında Bulunan Çini Kaplamalar ve Restorasyon Sorunları adlı makalesinde; Şehzade Mehmet Türbesi'nde dışta giriş kapısının iki yanında yer alan çinilerde kristalleşme olduğunu belirtilmektedir, bu tuzların elle bile olsa biraz kazındığında temizlendiğini ve alttan bozulmamış çini karolar çıktığını da eklemektedir. Bu bozulmanın dış hava etkileriyle ortaya çıkabileceği düşünülmüştür. Çünkü bozuk çinilerin sadece dışarıda ve dışarıya yakın kısımlarda bulunduğunu tespit edilmiştir. Ancak Şehzadeler ve Yavuz Sultan Selim Türbeleri'nde yaptıkları incelemelerden sonra, ki bunlarında giriş bölümlerinde çinileri bulunmaktadır, bir bozulmaya rastlanmadığı belirtilmiştir. Bundan sonra sözü edilen bozulmanın sadece Şehzade Mehmet Türbesi'nin yapısal koşullarına bağlayan ifade de, türbenin çatı veya duvarının bu bölümünden su geçirdiği, duvar içinde biriken su ve rutubetin bu kısımda bulunan çiniler tarafından emildiği ve çinilerin sırlı tarafında kristalleşme oluşturduğunu yazılmıştır.⁶⁵

Bu makaleyi okuduktan sonra yerinde yaptığım gözlemlerde giriş yanında çini panolarda, bahsedildiği şekilde bozulmaya tuzlanmaya rastlamadım (R.119), ancak bu bölümdeki çiniler çalınmış ve 1991 yılında yerine tekrar konulmuştur.⁶⁶ Bu olaydan sonra üzerlerinin temizlenmiş olması muhtemeldir.

⁶⁵ Yenişehirlioğlu, Filiz, "Osmanlı Dönemi Yapılarında Bulunan Çini Kaplamalar ve Restorasyon Sorunları", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, S.4 Ankara 1982, s.45.

⁶⁶ İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü, *Şehzade Mehmed Türbesi Dosyası*.

1991'den 2003'e kadar geçen sürede duvardan aldığı nemle bir bozulma söz konusu değildir. Ancak duvar dokusundaki nemi giderecek bir önlem alınmış mı? bilinmemektedir. Öyle ise bu çiniler yüzeyden aldıkları nemle tuzlanmış olmalıdırlar.

Şehzade Mehmet Medresesi'nin eski onarımları ile ilgili bilgileri **Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu**'nun, **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri** adlı kitabında bulmaktayız.⁶⁷ "Asrın ilk yarısında 1259 (1843) ve 1262 (1846)'de küçük çapta bazı tamirler geçirmiştir. 1843'deki abdesthaneleriyle bunlara giden su yolları ve muslukların tamiratında ibaret olup Haçatur Kalfa tarafından 1.418 kuruşa yapılmıştır. 1846'da ise iki odası 249,5 kuruş gibi küçük bir meblağ sarfiyla Vakfın Kaymakam vekili **Hasan Rüşdü Efendi** marifetiyle tamir ettirilmiştir.

1280 (1863)'de su yolları tamir edilmiştir. Bu tamirat için Su Meclisi'nin yaptığı keşif sonucu tamirat maliyeti 9.847 kuruş olarak hesaplanmış ve tamirat suyolcu **Raif Efendi** tarafından gerçekleştirilmiştir. 1290 (1873)'daki su yolları tamiri ise Süleymaniye suyolcusu **İsmail Usta**'ya ihale edilmiş ve 2.500 kuruşa mal olmuştur.

1284 (1867)'de binanın 6.100 kuruş tutacağı tahmin edilen tamiri **Fenerli Nikola Kalfa**'ya ihale edilmiştir. 1298 (1881)'de medresenin bazı yerleriyle kurşunların tamirine ihtiyaç duyularak, Şehremanetince keşfi yapıp, eksiltmeye konulmuş ve 8.000 kuruşla **Hacı Hristo Kalfa** üzerinde kalmıştır. Ancak, hazinenin müsait olmaması dolayısıyla tamiratın maktu olarak yaptırılmasından vazgeçilerek Evkaf-ı Humâyûn Tamirat memuru vasıtasıyla tahmininden daha aşağıya mal edilmek üzere yaptırılması ve Evkaf Nezâreti'nin 1296 mâlî yılı bütçesine dahil edilmesi, nezâretce uygun bulunmuş ve bu husus Şûrâ-yı Devletce de tasdik edilmiştir.

1890 sonlarında Evkaf Nezâreti yine medresenin bazı yerlerinin tamiri ile kurşunlarının değiştirilmesi için müracatta bulunmuş, konu Şûrâ-yı Devlet'de

⁶⁷ Kütükoğlu, Mübahat S.; a.g.e., s.148-150.

müzakere edilerek mazbata ile sadarete bildirilmiş ve teşebbüs muhtemelen 1892’de gerçekleştirilmiştir. Zira 1892 yazında Şehzade Medresesi’nin bazı yerlerinin kurşunlarının yine tamire muhtaç durumda bulunduğu ve tamiratın Evkaf Tamirat memurluğunca emaneten yaptırılması için iradenin satır olduğunu, görüyoruz. İlk yapılan keşifte tamiratın 14.734 kuruşa mal olacağı tahmin edilmişse de, tamirat başladıktan sonra kurşunlardan bazılarının daha değiştirilmesi gerektiği ortaya çıktığından 8.806,5 kuruşluk ilave masraf yapılmak üzere karar çıkmıştır. 1325 (1909)’de yine bir tamir teşebbüsü tespit edilmiştir.

1914’de ise medrese, tamire muhtaç olmasına rağmen Dârülhilafe kadrosuna alınmamıştır.”

Medrese, 1960-1961 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce onarımdan geçmiş ve bu arada avlu revakları câmekânla kapatılmış ana girişin karşısındaki eyvanın kapatılması dışındaki yapını klasik görünümünü bozacak değişiklikler yapılmamıştır.⁶⁸

Çifte tabhanede yapılan onarımlarda, planda değişiklik olmamasına rağmen duvar dokularına bazı açıklıklar yapılmıştır. Sadece ortaya bir kapıyla açılan odaların, birbirlerine geçişlerini sağlayacak kapılar açılmıştır. Bu kapılar tabhanenin sağ tarafındaki kapsından girildiğinde, soldaki odalar arasına ve sol kapıdan girdiğinde, yine sol tarafındaki odalar arasına açılmıştır. Çifte tabhaneye birbirinden giriş yokken, sonradan açılan kapılarla geçiş sağlanmıştır. Bu kapıların ne zaman açıldığı bilinmemektedir, ancak 1180 sayılı, 08.08.1959 tarihli, **Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu Kararı**’nda bu kapıların açılmış olduğu bildirilmektedir.⁶⁹ Demek ki, kapılar bundan önceki tarihte açılmış olmalıdır.

1960’lı yıllarda yıllarda, tabhaneler, kervansaray ve imaret üst örtüde yapılan onarımlarda kurşun görünümlü çimento kullanılmıştır. Çimentonun böyle bir

⁶⁸ Kuran, Abdullah; a.g.e., s.54.

⁶⁹ Bkz. Ek-1, Belge 4.

kullanım için uygun olmamasından dolayı, zaman içinde siyah bir görünüm almış ve çatlamıştır (R.135, 139).

Eski onarımlarda cami ve tabhanenin dışlık pencerelerinin çimentolu harçtan yapıldığı görülmektedir. Bunların içindeki demir de zaman içinde paslanmış (R.134, 159).

2. YENİ ONARIMLAR

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarında, yeni onarımlar kapsamında, **Şehzade Mehmet Camii**'de 1986-1987 yılları arasında, batı cephesi yarım kubbesi, eksedraları, güney batı yönündeki küçük kubbe ve duvarlarında yapılan onarımlar ile 1990 yılından itibaren cami, medrese, sıbyan mektebi üst örtü sistemi, yapı taşlarında, taş yüzeylerinde yapılan onarımlar ile cami, ahşap, kalemşi, alçı bezemelerinde yapılan onarımlar gerçekleştirilmiştir. Camide onarımlar bitmiş sadece dış avlu bahçe düzenlemesi devam etmektedir. 1990 yılında yapılan medrese onarımları ve sıbyan mektebinin onarımları tamamlanmıştır. İmaret de ise onarım çalışmaları sürmektedir. Tabhaneler ve kervansarayda ise henüz yeni onarımlar başlamamış, kuruldan kararının çıkması beklenmektedir.

2.1. KÜLLİYE YAPILARININ ÜST ÖRTÜ SİSTEMLERİNDE YAPILAN ONARIMLAR

Şehzade Mehmet Camii, medrese ve sıbyan mektebinde üst örtü sisteminde kullanılan kurşunların, derzlerin zaman içinde bozulması nedeniyle tamir edilmiş veya değiştirilmiştir.

Merkezî kubbe ve kasnağında, eksedraların kurşun derzlerinde, doğu yan galeri kubbelerinde, avlu kubbelerinde kurşun altına çamur sıva onarımları yapılmış ve kurşunları değiştirilmiştir (Kroki Plan 1-8) (R. 144).⁷⁰

Avlu revaklarının üzerindeki yedi kubbenin kurşunlarının yok olduğu, daha önceki onarımlarda yüksek dozda çimento takviyeli harçla kurşun taklidi yapıldığı, bununda zamanla çatladığı ve bozulduğu tespit edilmiştir.⁷¹ Çifte tabhane, kervansaray ve imaret kubbeleri de bu şekilde yapılmış ve henüz değiştirilmemiştir (R.135, 136, 139).

Avlu kubbelerinde, kurşun taklidi şapları sökülerek, bu kubbeler kurşunla kaplanmıştır. Diğer kubbelerin bozuk olan kurşunları da onarılmıştır. Ahşap hatılların çürüdüğü, bozulduğu tespit edilmiş ve bunlar çıralı çamdan yeniden imal edilmiştir. Üzerlerine koruyucu malzeme sürülmüş ve yerlerine çakılmıştır.⁷²

2.2. STATİK PROBLEM DOĞURAN UNSURLARDA TAŞ ONARIMLARI

Şehzade Mehmet Camii'nde yapısal açıdan önemli olan merkezî kubbeyi taşıyan büyük kemerlerdeki taşlar ile minaredeki taşlarda, meydana gelen çatlamlar nedeniyle onarım yapılmıştır.

Bu onarımın, 1992-1993 tarihli, İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz ve Restoratör Mehmet Oflaz imzalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu Abide Şubesi İnceleme Bürosu tarafından incelenen raporda hangi yöntemler kullanılarak yapıldığı bildirilmektedir.

⁷⁰ Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmed Camii Ataşman Tespit Krokileri.

⁷¹ Erçağ, Beyhan, "İstanbul Şehzade Camii Restorasyonu", (Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre ve Dönemi, Restorasyon ve Kıbrıs Vakıfları Seminerleri, 4-5-9 Aralık 1990 Ankara), VIII. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara 1991, s.213-228.

⁷² Erçağ, Beyhan, a.g.m., s.215.

“Merkezî kubbenin yükünü taşıyan kemerlerde böyle bir hasar oluşmasını, önemsenen bir konu olmuş ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nce onarımına karar verilmiştir. Deprem ve aşırı yüklenme sonucu kemer çalışma mekanizmasının yoğun olduğu orta bölümde, çatlaklar en fazla oluşmuş, kemer kilit taşı başlangıcında fazla olmamakla beraber, kemer alın ve alt yüz taşlarında kılcal nitelikte yer yer 2-3 mm yi bulan çatlaklar da tespit edilmiştir.

Taş boyutları göz önüne alınarak 8 mm paslanmaz krom-nikel çubuklar uygun boyutlarda kesildikten sonra, kalıba oturtularak paslanmaz çelik elektrot ile kaynaklanmıştır. Merkezî kubbe kemerlerindeki çatlak taş işaretlendikten sonra ilk etapta 6 mm.lik matkap ucu ile taşın parçalamasını önlemek için delik açmıştır. Deliklerin açısı metal kenetlerin girebileceği şekilde olması gerektiği belirtilmektedir. Sonra 16’lık matkap ucu ile delikler genişletilmiştir. Çatlağın üst noktasından içine doğru enjeksiyon yapabilmek ve taşları bağlayabilmek için 6’lık matkap ucu ile çatlağı buluncaya kadar delik açılmıştır. Delikleri tozdan arındırılabilmesi için alkol su karışımı deliklere enjektörle basılmıştır. İşlem tamamlandıktan sonra deliğin içi çubuğun ucuna bez takmak suretiyle temizlenmiştir. Taşlar kuruduktan sonra kenetin oturacağı bölüm yüzeyle aynı düzleme getirebilmesi, kenet boyunca derz açılmıştır. Yüzey temizlendikten sonra eposet ve hardeler uygun oranda karıştırılarak enjektör yardımıyla deliklere basılmıştır. Deliklerin epoksil reçinesi doyurulmasından sonra çubuklar monte edilmiştir.” (R. 145, 146)⁷³

Beyhan Erçağ’ın, **İstanbul Şehzade Camii Restorasyonu** adlı makalesinden öğrenildiğine göre; “Doğu minaresinin cami esas kütesine bağlı bölgesindeki hasarın büyük ölçüde olmadığı saptanmıştır. Buna karşın serbest hale geldikten sonra özellikle birinci şerefeye kadar olan bölüm gerek merkez serende, gerek

⁷³ Bu onarım, 1992-1993 tarihli, İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz ve Restoratör Mehmet Oflaz imzalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu Abide Şubesi İnceleme Bürosu tarafından incelenen raporda hangi yöntemler kullanılarak yapıldığı bildirilmektedir.

merdivenlerde, gerekse dış duvarda çatlaklar, kopmalar ve taşların birbirine göre yatay hareketlerini belirleyen kaymalar gözlenmiştir.⁷⁴

Serende ve dış duvarda geçmiş onarım izleri olarak demir kenetlerle yapılmış dikişlere rastlanmıştır. Ancak bunların çoğunluğu etkinliklerini kısmen veya tamamen yitirmiş olduğu tespit edilmiştir. Önemli bir bozulma da minareden cami damına çıkan kapı ve çevresindedir. Bu bölge minarenin en fazla hasar gören, kopmuş taş parçalarının bir kısmıdır.”

10 no’lu Hakediş raporundan öğrenildiğine göre; Bu bozulan veya çatlamış taşlar özgün malzemeye uygun imitasyon taşla değiştirilmiş, minareden ana kütleyle çıkılan kapının tüm çevresi tamamen sökülerek yeniden yapılmıştır.

2.3. TAŞ YÜZEY ONARIMLARI

Cami duvarların dış ve iç yüzeylerinde (R.3, 151) ve minarelerde (R.15), Medrese’nin (R.128) ve Sıbyan Mektebi’nin duvarlarında (R.141) ve dış avludaki dörtlü çeşmenin bozulan taş yüzeylerinde (R.142) onarımlar yapılmıştır.

Bu yeni onarımda bozulan taş yüzeylerde taş çürütme, imitasyon ve yüzey bütünlüme (plastik onarım) yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca kirlenen mermer kaplama ve küfeki taşı yüzeylerinde su veya kimyasal malzemelerle temizleme çalışması yapılmıştır. Derzler arasında çıkan otlar ve taş yüzeylerde oluşan yosunlar da temizlenmiştir.

⁷⁴ Erçağ, Beyhan, a.g.m., s.216.

2.3.1. Taş çürütme ve İmitasyon

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu dosyalarında hakkında bilgiye rastlamadığım taş onarımı hakkındaki bilgileri Ali Zaimler'in, **Osmanlı Dönemi Anıtsal Kagir Yapılarında Duvar ve İçinde Yer Alan Mimari Elemanların Bozulmaları ve Restorasyonları Konusunda Araştırma (Şehzade Mehmet Camii örneği)** adlı tezinde bulunmaktadır.⁷⁵ Taş çürütme ve imitasyon yönteminde, sağlam taşların ve taşın sağlam kısmının zarar almaması için sağlam taş yüzeyinin bulunduğu derinliğe ve bulunduğu bölgeye bağlı olarak uygulama tekniğinin belirlenmesi gerektiğini bildirmektedir (R.147). Taşlarda bozuk yüzeyler ise murç, keski, çekiç ve gerekli yerlerde spiral kullanılarak çıkarıldığı da bildirilmektedir.⁷⁶

Şehzade Mehmet Camii'nde, mevcut dokudaki Bakırköy küfeki taşının günümüzde ocaklarının kapanmış olması ve yeni ocaklardan alınan örneklerin boyut, fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından yeterli olmaması ileri sürülerek imitasyon taş üretimine gidildiği görülmektedir.⁷⁷ Ancak beden duvarının yüzeylerinin alt bölümleri dış etkilere daha fazla maruz kalacağı için buralarda doğal taş kullanılmaya çalışıldığı da eklenmiştir.⁷⁸

Şehzade Mehmet Camii, dış yüzeylerinde ağırlık payeleri, kuzeybatı ve kuzeydoğu ağırlık kulelerindeki palmet kabartmalı taşlar (Kroki Plan 9-14), mihrap cephesi çeyrek kubbe hizası cephe duvarı (Kroki Plan 15), batı cephe çeyrek kubbe hizası cephe duvarı (Kroki Plan 16), doğu ve batı revak üstü bölümünde, profilli ve düz imitasyonların yapılması (Kroki Plan 17, 18), mihrap cephesi ana beden

⁷⁵ Zaimler, Ali; **Osmanlı Dönemi Anıtsal Kagir Yapılarında Duvar ve İçinde Yer Alan Mimari Elemanların Bozulmaları ve Restorasyonları Konusunda Araştırma (Şehzade Mehmet Camii örneği)**, (M.S.Ü., Fen Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1995, s.261.

⁷⁶ İbid.

⁷⁷ Beyhan Erçağ tarafından hazırlanan tutanakta yazmaktadır (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden).

⁷⁸ Zaimler, Ali; a.g.e., s.262.

duvarında (Kroki Plan 19), revaklı avlu batı, doğu ve kuzey dış cephelerinde, doğu ve batı revakları ve batı revakı dış paye yan duvarlarında (Kroki Plan 20-30), doğu ve batı minarelerinde (Kroki Plan 35-37), avlu doğu, batı, kuzey dış cephelerinde (Kroki Plan 32, 33) cami avlusu batı giriş kapısında, cami doğu giriş mekanı, hünkar mahfeli giriş revakı (Kroki Plan 31), doğu cephesindeki revakın son bölümünde çürütme ve imitasyon yapılmıştır.⁷⁹

01.11.1989 tarihli, batı minaresi ile ilgili teknik raporda, şerefe korkuluklarının doğu minaresine göre daha fazla tehlike arz etmesi nedeniyle ilk olarak batı minaresinin onarımına başlanmıştır. Şerefe korkulukları restorasyonu ilk gövde ve petek üzerindeki restorasyon şerefe korkulukları traverten taşından imal edilmiştir.⁸⁰

Doğu ve batı minare gövdesinde bozulan taşlara uygulanan çürütme işlemi, kesitte 5 cm.den daha fazla yıpranmaya uğramış dokulara uygulanmıştır. Çürütülen yerlere kaplama yapılmış, imitasyon malzeme monte edilmiştir. Batı minare birinci şerefe korkuluklarında, şerefe altı mukarnalarında, gövdedeki kandil motiflerinde ise, kırmızı taş kullanıldığından, imitasyon imalatında kırmızı taş kullanılmıştır.⁸¹

Cami iç yüzeyleri birinci kademede bozulan taşların onarımı, kuzeybatı köşe kubbesi altı beden duvarlarında, güneydoğu, kuzeydoğu, güneybatı ve kuzeybatı payelerin taş bölümünde (Kroki Plan 38-41), mihrap, kuzey, doğu cepheleri (Kroki Plan 42-44), cami iç mekan mihrap sağ yanı birinci ve ikinci pencerelerde (Kroki

⁷⁹ Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokiler Dosyası'ndaki kroki plan 9-37.

⁸⁰ Bkz. Ek-1, Belge 12.

⁸¹ Erçağ, Beyhan; a.g.m., s.216.

Plan 45, 46), mihrap sol yanı birinci (Kroki Plan 47, 48) ve üçüncü pencerelerinde, doğu tarafı son pencerede (Kroki Plan 49) gerçekleştirilmiştir.⁸²

Şehzade Mehmet Camii'nde duvarların iç ve dış yüzeylerinde, küfeki taşı yerine kullanılan imitasyon taşın yapımında, hacimce kireç, beyaz portland çimento, küfeki tozu, küfeki agregası (4-6 mm.), dere kumu (4 mm.), dere kumu (2 mm.), küfeki agregası (2 mm.), ağırlıkça; Kuru agrega karışımının 1/8 ölçüsünde su, çimentonun % 10'u kadar akrilik reçine emülsiyonu (AAC 141), akrilik reçine emülsiyonunun % 1'i kadar su azaltıcı (sikament), akrilik reçine emülsiyonun % 1'i kadar hava sürükleyici (trikosal) malzemeleri kullanılmıştır.⁸³

Minarelerde imitasyon malzemeleri hakkında sadece doğu minaresinin imitasyon malzeme oranları, İstanbul, Şehzade Mehmed Camii sol minaresinin taşıyıcılık durumu hakkındaki teknik raporda verilmiştir.⁸⁴

Hasarlı taşın boyutlarına ve profilli olması halinde biçimine uygun olarak hazırlanan kalıplar düzgün zeminlere yerleştirilir. Harç hazırlanırken ilk etapta kuru agrega karıştırıldıktan sonra sıvı malzemelerin katılması ile kompant bir bütün halinde çalışması sağlanır. Suni taş bloğunun yüzeyini ve dokusunu etkilemeyecek kalıp ayırıcı malzemesi, kalıp yüzeyine sürülür ve döküm işlemine başlanır. Harcın kalıp yüzeyindeki en ince detaylara kadar tesir edebilmesi için şişlenerek karıştırılan harç, kurumaya bırakılır.⁸⁵

Şehzade Mehmet Camii duvar taşlarının yüzlerine, el tarağıyla doku verildiği, ancak zamanla taşların büyük bölümünde bu dokunun kaybolduğu gözlenmiştir.

⁸² Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokiler Dosyası, Kroki Plan 38-49.

⁸³ Zaimler, Ali; a.g.e., s.263.

⁸⁴ Bkz. Ek-1 Belge 17, madde 3.5.

⁸⁵ Zaimler, Ali; a.g.e., s.264.

Bunun ardından yapılan denemeler sonucunda an iyi doku uyumunun 0 numara el tarağı ile verildiği saptanmıştır (R. 146). Kalıplarda hazırlanan imitasyon taş veya doğal taş yüzeyi 0 numara el tarağı ile tarandıktan sonra yerleşeceği bölgeye uygun boyutlarda spiral ile kesilerek rötüşları yapılır. Yerine yerleştirilen taş ahşap kamalara sıkıştırılıp taşı gönyeleriyle yatay, düşey ve profil doğrultuları kontrol edilerek sabitleştirilir. Taş arkasında boşluk kalmasını önlemek ve diğer taşlarla aderansını sağlayabilmek amacıyla düşey seviyedeki en yüksek noktasından enjeksiyon amaçlı delik açılır.⁸⁶

Taşın arkasına enjekte edilen şerbetin taşların özelliklerine uyumu açısından imitasyon üretiminde kullanılan harcın iri agregalarının azaltılarak akıcılığının sağlanması için su oranı artırılmış hali uygulanır. Enjekte edilecek şerbetin derz aralarından taşmaması için gerekli önlemler alınarak enjeksiyon işlemi tamamlanır. Taş yüzeyi arkasının boşluk kalmayacak şekilde doldurulduğundan emin olduktan sonra taşın sıkıştırılmasında kullanılan ahşap kamalar dikkatlice derzlerden çıkarılarak yüzey üzerinde son rötüşlar yapılır.⁸⁷

Mermerlerin onarımında imitasyon malzeme ise, 2 ölçek kireç, 2 ölçek beyaz çimento, 1.5 ölçek kireç tozu, 2.5 ölçek 2 mm. mermer agrega, 1 ölçek 0.1 mm. beyaz kum (AAC 141 Akrilik sentetik reçine veya eşdeğer su azaltıcı hava sürekliliği) oranlarında hazırlanmıştır. Benzer renkte marmara mermeri, şadırvan avlusu batı duvarında ve batı galerisinde bozulan yerlere monte edilmiştir.⁸⁸

Şehzade Mehmet Camii harim ve avlu döşemelerinde de onarımlar yapılmıştır. Harimde döşemede kullanılan 16 mm. kalınlığında imitasyon tuğlalar, tuğla tozu, küfeki tozu, beyaz çimento, demir oksit, priz hızlandırıcı kimyasallardan oluşan harç hazırlanan altıgen kalıpların içine dökülmesinden imal edilmiştir. Bu tuğlalar, 5 cm. kalınlığında kum, 15 cm. kalınlığında blokaj, 10 cm. kalınlığında grobeton ve 3.5

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ndeki Hakediş Dosyalarındaki rapordan alınmıştır.

cm. kalınlığında tesviye betonu üzerine yerleştirilmiştir.⁸⁹ Avludaki mermer döşemeler sökülerek, altındaki horasan sıva yenilenmiş ve yeniden taşlar yerine koyulmuştur.

Ali Zaimler'in teknik bilgi ve eylemini içeren tezden edinilen bilgileri yerinde araştırarak tespit ettim ve fotoğraflarla görüntüledim. Bu çalışmalar yakın bir tarihte gerçekleştirilmiş olmasına rağmen yer yer bozulmalar tespit etmiş bulunuyorum. İmitasyon taşlarla yapılan onarım uygulamalarının bazı bozulmalar göstermeğe başladığı bu tetkikler sırasında tespit ettim (R.150)

2.3.2. Taş Yüzey bütünlmeleri (Plastik Onarımları)

Plastik onarım yöntemi, taş çürütme ve değiştirme çalışmalarına karşı daha fazla özgün malzeme kurtarmak ve strüktürel açıdan kritik noktalara daha az müdahaleye olanak tanınması açısından onarımlarda tercih edilmektedir.

İşte bu nedenle de, Şehzade Mehmet Camii'nde de bu yöntem kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Bu tür bütünlme çalışmalarında, taş yüzeyini bütünlleyen harcın fiziksel özelliklerinin orijinal taş ile uyumu gerekmektedir.

İnşaat Teknikeri **Orhan Yılmaz** ve Restoratör **Mehmet Oflaz** imzalı **Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu Abide Şubesi inceleme Bürosu** tarafından incelenen, **Kimyevi Malzeme Katkılı Taş Yüzey Bütünlme Harcı İçeriği Uygulama Tekniği** başlıklı raporda; çürük kısımlar kesilerek temizlendikten sonra, oluşan kovuğun iyice yıkandığı ve suya doyurulduğu daha sonra, 5 cm. derinlikteki yüzey alanı harç ile doldurulduğu bildirilmektedir. Yüzey daha sonra mala ve nemli sünger ile düzeltilir, yüzeyin kuruduktan sonra da taraklandığı bildirilmektedir.

⁸⁹ İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, **Döşemede Kullanılan Altı Köşeli Beyaz Çimentolu İmitasyon Tuğla Yapılması** başlıklı rapordan.

Kimyevi malzeme katkılı taş yüzey bütünleme harcı; yonu taşı tozu, beyaz çimento, ince kum, kalın kum, sönmüş kireç, su, akrilik reçine emülsiyonları (AAC-141), trikosal LP'den oluşmaktadır.⁹⁰

Onarım harcında mümkün oldukça kireç kaymağı esas bağlayıcı olarak alındığı ve beyaz çimento katkı olarak kullanıldığı, renk ve doku bütünlünen taşın tozunun ve irmiğinin agrega olarak kullanılması sonucunda elde edildiği belirtilmektedir.⁹¹

Onarım sırasında, 5 cm.'den daha derin alanlarda donatıya ihtiyaç duyulmuştur.⁹² Kesitte 5 cm.'den daha az yıpranmaya uğramış dokular ise, tamamlama harcı ile doldurulmuştur. Tüm minarede derz tamirleri yapılmış, boşalmış derzler dolgu harcı ile doldurulmuştur.

2.3.3. Yüzey Temizliği

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 10.11.1990 tarih ve 1517 sayılı yazısıyla cephe temizliği istenen Şehzade Mehmet Camii'nin, Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nce yerinde yapılan incelemesi ve alınan numuneler üzerinde yapılan test ve analiz çalışmaları sonucunda, yüzeyde hava koşullarının sebep olduğu (toz, is, sülfat oluşumu) kirlilik tespit edilmiştir.

“Raporda, mermer yüzeylerin temizliği için AB-57 adı verilen kimyasal pasta kullanılması, kireç taşından yapılmış olan ve trafiğin yoğun olduğu bölgeye yakın

⁹⁰ İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz ve Restoratör Mehmet Oflaz imzalı Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu Abide Şubesi İnceleme Bürosu tarafından incelen rapordan alınmıştır.

⁹¹ İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Analiz Bürosu Abide Şubesi inceleme Bürosu tarafından incelen, Kimyevi Malzeme Katkılı Taş Yüzey Bütünleme Harcı İçeriği Uygulama Tekniği başlıklı rapordan alınmıştır.

⁹² İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Analiz Bürosu Abide Şubesi inceleme Bürosu tarafından incelen, Kimyevi Malzeme Katkılı Taş Yüzey Bütünleme Harcı İçeriği Uygulama Tekniği başlıklı rapordan alınmıştır.

yerlerde kağıt hamuruna emdirilmiş amonyum bikarbonat çözeltisinin yüzeye uygulanması, kirin yoğun olmadığı bölgelerde ise su ve plastik fırça yardımıyla temizlenmesi gerektiği bildirilmiştir. Uygulama esnasında metal ve ahşap kısımların su ile temas etmemesinin gerektiği de belirtilmektedir.”⁹³

“Cami cümle kapısı, revaklı avlu ve giriş kapısı mermer yüzeylerde kirliliğin yoğun olması nedeniyle raporda da belirtildiği üzere, AB 57 adı verilen kimyasal pasta kullanılmıştır. Bu kimyasal pasta hacimce şunlardan oluşmaktaydı (Kroki Plan.50-52).”⁹⁴

“2 ölçek EDTA (edilen selüloz mevcut karışımı tetra asetik asit), 3 ölçek, CMC (karboksimetil selüloz mevcut karışımın jel haline getirilmesini ve kıvamını ayarlayabilmek amacıyla farklı oranlarda katılabilmektedir.), 1 ölçek arap sabunu (yüzeydeki kirlerin yumuşamasını sağlar.), 3 ölçek Amonyum bikarbonat, 7 ölçek su karışımı tertibince uygulanmıştır.”

“Temizlik çalışmalarına başlamadan önce malzemedен zarar görebilecek gergi demirlenin ve sütunlardaki tunç bileziklerin koruma altına alınmıştır. Bu işlemler tamamlandıktan sonra karışım plastik kılı fırçayla temizlenmek istenen bütün yüzeye, mütehassıs ustalar tarafından eldiven giyilmiş el ile yaklaşık 1 cm. kalınlığında sürülerek üzeri açıklık kalmayacak şekilde naylon folyo ile kaplanır. Kirliliğin durumuna göre karışım yüzeyde belirli bir süre bekletilmelidir. Yaklaşık olarak 1.5-2 saat olan bu süre yüzeyden yüzeye değişiklik gösterebilmektedir. Yüzeydeki kirler yumuşadıktan ve pasta tarafından emildikten sonra temizleme işlemine geçilir. Yüzeydeki naylon folyo kaldırılarak plastik kılı bir fırça yardımıyla malzeme yüzeyden su ile temizlenir.”⁹⁵

⁹³ Bkz. Ek-1, Belge 14.

⁹⁴ Bkz. Ek-2, Kroki Plan 50-52.

⁹⁵ İstanbul, Şehzade Mehmet Camii 1992-1996 Yılları Restorasyonu, AB-57 ile Düz Yüzeylerde Mermer Temizliği yapılması başlıklı rapordan.

Yüzeylere su ve fırça ile yapılan temizleme müdahaleleri sonuç vermediği durumlarda kimyasal müdahaleye başvurulduğu anlaşılmaktadır. Yüzeydeki kirlenmenin bir karışım ile bütünleştirilip, yüzeyin bu işlem sonucu temizlendiği bu işleminden anlaşılmaktadır. Yüzeye tatbik edilen kimyasal bileşik metal yapı aksam için (sütun çemberleri, demir gergi gibi) zarar verici olduğu da alının tedbirlerden anlaşılmaktadır.

Şehzade Mehmet Camii'nde kirliliğin yoğun olmadığı yerlerde ve batı minaresinde su spreylemesi, plastik uçlu fırça yardımıyla yapılmıştır. Yüzeysel kirliliğin bulunduğu yüzeylerde ortam ısisının elverişli olduğu zamanlarda ilk etapta su ve plastik fırça yardımıyla temizlenmiş, kirliliğin çıkmaması durumunda kimyasal yöntemlere başvurulmuştur.⁹⁶

Şehzade Mehmet Camii küfeki taşı yüzey temizliği, revaklı avlu beden duvarları iç yüzeyleri, alt kademe pencere boşluğu yüzeyleri, revak kubbeleri kemer alt ve alın yüzlerinde yapılmıştır. Temizlik % 10-20 oranında suyla seyreltilmiş amonyum bikarbonat çözeltisiyle yapılmıştır. Hacimce % 10-20 oranında amonyum bikarbonat, % 80-90 oranında su içinde çözülerek karışım hazırlanmıştır.⁹⁷

Uygulamaya başlanmadan önce yüzey yıkanmış ve tozlardan arındırılmıştır. Yüzey tozlardan arındıktan ve sudan zarar görebilecek elemanlar koruma altına alındıktan sonra, hazırlanan karışım plastik kıllı bir fırçayla temizlik yapılacak yüzeye homojen şekilde sürülür. Çabuk buharlaşan bir malzeme olmasından dolayı ve yüzeyle karışımın temasını sağlayabilmek amacıyla üzeri emici bir kağıtla kaplanarak, karışım kağıt üzerine yeniden sürülmüştür. Kağıt boyasız ve tekstürsüz (çizgisiz) olmalıdır. Hazırlanan karışım kağıt üzerine sürüldükten sonra malzemenin buharlaşmaması ve havayla temasının kesilmesi için yüzey açıklık kalmayacak şekilde naylon folyo ile örtülmüştür. Bir buçuk iki saat beklendikten sonra naylon folyo sökülmüş su ve plastik fırça yardımıyla temizlenmiştir.⁹⁸

⁹⁶ Zaimler, Ali, a.g.e, s.251

⁹⁷ Zaimler, Ali, a.g.e., s.251.

⁹⁸ Zaimler, Ali, a.g.e., s.251-252.

2.4. AÇIK VE KAPALI MEKANLARDA SIVA YÜZEYLERİN ONARIMI

Şehzade Mehmet Camii'nin 1990 yılı onarımında, örtü sistemindeki kubbelerin sıvalarında hasarlar tespit edilmiştir. Bu hasarların merkezî kubbeyi taşıyan kemer yüzeyleri üzerindeki sıvalarda oluşan ince kılcal çatlaklar, ana dokudaki taşlarda oluşan hasarlardan, pandantiflerdeki çatlaklar ise demir dövme çivilerin paslanmasından kaynaklanmıştır. Yapının rutubet alması (R.157-158) ve 261/1517 sayılı, 10.11.1990 tarihli Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yazısıyla, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nce gerekli araştırmalar yaptırılmış ve araştırmanın sonucunda eski onarımda beton sıva kullanılması nedeniyle sıvalarda kopma ve dökülmeler olduğu tespit edilmiştir. Zaman içerisinde sıvalar üzerinde toz ve kirlenme de meydana gelmiştir. Sağlam kalmış horasan sıvanın yanı sıra direncini önemli ölçüde kaybetmiş horasan sıva ve beton sıva birlikteliği de tespit edilmiştir.⁹⁹

Pendantiflerin yüzeylerinde yaklaşık 8 cm. kalınlığa ulaşan özgün sıva bulunmaktadır. Sıvanın bu kadar kalın olmasının nedeni kavis oluşturması kaygısından kaynaklanmaktadır. Bu kalın sıvanın yerinde tutulmasını sağlamak için de demir çiviler (ensar, dövme çivi) kullanılmıştır. Burada onarımda orjinal sıva yerinde sağlaştırılmış ve paslanmaz çelikten çiviler monte edilmiştir.¹⁰⁰

Şehzade Mehmet Camii, şadırvan avlusu revak kubbelerinde, yan revak kubbelerinde, cami içi merkezî kubbe, yarım kubbeler, eksedralarda kullanılan horasan sıva oranları % 40 kireç, % 15 tuğla tozu, % 15 tuğla pirinci, % 15 dere kumu, % 15 küfeki pirinci, hacimce 1m³ 9 kg kıtık, sudur.¹⁰¹

⁹⁹ Bkz. Ek-1, belge 13.

¹⁰⁰ Erçağ, Beyhan; a.g.m., s.214.

¹⁰¹ Yüksek Mimar Beyhan Erçağ ve Mimar Ünal Sezer'in 16.02.1994 tarihli raporunda bu bilgiler yer almaktadır.

Bozulan yüzeylerin kaldırıldıktan, derzlerden hareketli olan harçların temizlenip yıkanmasından sonra horasan harcı ile ortalama 3 cm. kalınlıktaki alt tabaka oluşturulmuştur. Daha sonra tıfril veya çelik mala ile 1 cm. kalınlığında düz sıva yapılmış, kalemişine hazır hale getirilmiştir.¹⁰²

Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde incelediğim, Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'nda cami dışında yan revaklarda ve avluda horasan sıva yapılan yerler gösterilmiştir. Camide bir, üç ve dört nolu kemerlerde, bir, dört, altı, yedi, sekiz, dokuz nolu eksedralarda, hünkar mahfeli üst köşe kubbesinde horasan sıva uygulanmıştır. Avluda bir, dört, sekiz, dokuz, on dört, on beş, on altı nolu kubbelerde, yan revakların üst örtüsündeki horasan sıvaların da horasan harçlı sıva ile yenilendiği tespit edilmiştir (Kroki Plan 53-56).

2.5. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ KAPI VE PENCERE KANATLARININ ONARIMI

Şehzade Mehmet Camii harîm ve avluda bulunan ahşap kapı ve pencere kanatları onarılmıştır. Bu onarımlarda cami harîm pencere ve kapı kanatlarının bozulan yerlerinin onarımı yapılmıştır. Avlu kapı ve pencere kanatları ise daha önceki yanlış onarımlarda bozulması nedeniyle aslına uygun olarak yeniden yapılması tercih edilmiştir.

Şehzade Mehmet Camii harîmindeki künde-kârî tekniğindeki pencere kanatları ile üç adet kapı kanatları incelendiğinde hem böceklenme hem de üzerlerine sürülen boyadan olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. **İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı'na** müracaat edilerek bünyelerinde bulunan ahşap konservatörlerinin yerinde inceleme yapılması sağlanmıştır. Onlardan alınan rapor ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün** araştırmasıyla, strüktürel müdahale gerektirmemesi nedeniyle onarımda ahşap künde-kârî kepenk

¹⁰² Bu bilgi 1992-1993 tarihli, İnşaat Teknikeri **Orhan Yılmaz**; Restoratör **Mehmet Oflaz** imzalı Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu tarafından incelenen rapordan alınmıştır.

konservasyonu yöntemi belirlenmiştir. “Şehzade Mehmet Camii harfım içindeki ahşap kapı ve pencere kanatlarının onarımında ilk önce demir, bakır, tunçtan oluşan kilit, kenet atkısı, çivi kabarası gibi madeni kısımları ahşaba zarar vermeden sökülmüştür. Ahşap kapı ve pencere kanatlarının yüzlerinin nitromors tatbiki ile bekletilmiş, daha sonra tel fırça ile kabası alınmıştır. Zımparanın yapılması, sonra klasik künde-kârî geçmeli kanatların bozulan bölümlerinin aynı malzeme seçilerek onarımı ve sağlamlaştırılması yapılmıştır. Dezenfekte işi, Konservasyon merkezince belirlenen karışım kullanılarak yapılmıştır. Bu oldukça dikkat isteyen hassas bir işlemdir. Gözenekli yüzeyin bu bileşimi emmesi yüzünden bu bileşim üç hatta dört kez yapılmıştır. Zehirin gözeneklerce emilmesi bitince, iki-üç ve gerekirse dört kat zehir uygulaması yapılmıştır. Zehirlemeden sonra boncuk tutkalı ve gemici tutkalı ile talaş tozu karıştırılmış ve macun hazırlanmıştır. Yüzeye uygulandıktan sonra donması beklendikten daha sonra yüzey bir kat daha zımparaya tabi tutulmuştur. Sonra analin boya ile renklendirme işlemi yapılarak, renk farklılığı giderilmiştir. Renklendirmeden sonra ceviz veya meşe tüp macunu ile yine macunlama yapılmıştır. Bu işlem el ile yapılmış, birinci kat macun bitince kurutulmuş ve zımparası yapılmıştır. Kopresörlü tabanca ile dolgu verniği yapılmıştır kuruduktan sonra ise tekrar zımparalanmıştır. Vernik işlemi tamamlandıktan sonra gomalak cila yapılmıştır. Beyaz gomalak ispiroto karışımı sürülmeden önce, gomalağın iyi tutunabilmesi için gomalak uygulanacak yüzey yağlamıştır. Üzerine birinci kat gomalak sürüldükten sonra cilalanmıştır. Bu işlem bir kez daha tekrarlandıktan sonra ponza taşı tozu eklenerek yüzeye dağıtılmıştır. Bundan sonra tekrar üçüncü kat gomalak cila sürülmüş ve iyice yedirilmiştir. Kuruduktan sonra dördüncü kat gomalak cila sürülmüştür. Madeni aksam takılmadan önce de son olarak kat gomalak cila sürülmüş, son üzerine de mat vernik sürülerek korumaya alınmıştır. Sonra da maden aksamı takılmıştır. Ancak takılan madeni aksam orijinal değildir.”¹⁰³

Şehzade Mehmed Camii, revaklı avlu ve cami ahşap pencere ve kapı kanatları 1990 yılından itibaren başlayan onarımlarda kapsamlı olarak ele alınmıştır.

¹⁰³ İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmed Camii İçerisindeki Ahşap Kepeklerin Restorasyonu ait teknik rapor.

Şehzade Mehmed Camii, revaklı avlu pencere kanatları dış etkilere yıllarca maruz kaldıklarından yıpranmışlardır. Yapılan incelemeler sonucunda bunların aslına uygun olarak yeniden yapılmasına karar verilmiş ve şantiyede yapılan bir örnek pencere kanadı doğrultusunda diğerleri tamamlanmıştır (Kroki Plan 57,58).

Şehzade Mehmed Camii, revaklı avlu kapılarında ve cami doğu kapısında geçmiş dönemlerde yapılan onarımları çatlak ahşaplar kullanılması ve kalınlıkları orijinal örneklerine göre ince olması, strüktüründe kaymalar bulunması nedeniyle mevcut künde-kârî biçimleri korunarak üretimine karar verilmiştir.¹⁰⁴ Fakat yeni üretimi yapılan kapıların künde-kârî yüzeylerde de bozulmalar olmuştur.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarında, ahşap kapı ve pencere kanatlarının onarımı hakkında Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde bilgiler vardır. Ancak onarım öncesi fotoğrafları, **İstanbul I Numaralı Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu** Dosyaları'nda ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ndeki Hakediş Dosyaları'nda** bulunmamaktadır. Şehzade Mehmet Türbesi'nin kapı ve pencere kanatları kilitleri orijinal olmalıdır. Lokanta olarak kullanılan Şehzade Mehmet medresesinin kapı ve pencere kanatları da onarılmış olmalıdır. Çifte tabhane kapı ve pencere kanatları ise Vefa Lisesi tarafından kullanıldığı yıllarda onarılmıştır. Ancak cami, medrese, çifte tabhane ve imaret ahşap kapı ve pencere kanatlarının asıllarına uygun olarak mı yapılmış olduğu bilinmemektedir. Ahşap kapı ve pencere kanatları yangın, böceklenme, ısı değişikliği, nem gibi etkenlerden bozulmaları gerçekleşebilmekte, bu nedenle de sık sık onarım görmesi gerekmektedir.

¹⁰⁴ İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası çizim 57, 58.

2.6. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ KALEMİŞİ ONARIMI

Şehzade Mehmet Camii'nde kalemîşi bezemeler sıva üzerine yapılmışlardır. Sıvanın rutubet ve oluşan çatlaklar neticesinde dayanıklılığını kaybetmesine bağlı olarak kalemîşi bezemelerde de bozulmalar olmuştur.

Camide yapılan onarımlarda, ilk olarak merkezî kubbe, yarım kubbeler, eksedralar, köşe kubbeleri, mihrap cephesi ve pencere çevrelerinde raspa çalışmalarıyla daha önceki dönemlerde yapılan kalemîşi bezemeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu raspa çalışmalarının sonucunda merkezî kubbedeki Türk Baroğu bezemenin altında klasik dönem bezemesinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Pandantiflerdeki barok dönem bezemesinin altından klasik dönem kalemîşi, yarım kubbe ve eksedralarda pencerelerinde, mihrap cephesindeki pencere çevrelerinde klasik kalemîşleri tespit edilmiştir. Köşe kubbelerde ve doğu, batı ve kuzey cephesindeki barok dönem bezemelerinin altından klasik dönem bezemesi çıkmamıştır.

Şehzade Mehmet Camii'nde yenilenen kalemîşlerinde plastik tutkallı suluboya kullanılmıştır. Bunu dışında orijinal bırakılan kalemîşlerinin toz boya ile renklerinin canlandırılması yapılmıştır ¹⁰⁵ (R. 45).

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivleri'nde, incelediğim onarım öncesi çekilen fotoğraflarda, merkezî kubbede göbekte kırmızı zemin üzerinde rozet çiçek etrafında beyaz, yeşil ve mavi renkler kullanılarak yapılan şemse ve altıgen biçimleri içlerindeki çiçek motifleriyle dönüşümlü olarak yer almaktadır. Ayrıca rozet çiçekten kıvrık dallarda çıkmaktadır. Bunun etrafını mavi zemin üzerine beyaz renkle yazılmış, yazı kuşağı çevrelemektedir. Bu yazı kuşağının etrafında yeşil zemin üzerinde beyaz ve kırmızı renk kullanılarak yapılan, iki çiçeğin arasından geçen yaprak ve iki çiçeğin üstünden

¹⁰⁵ İstanbul Şehzade Mehmed Camii 1992-1996 yılları restorasyon işi için düzenlenen 06.11.1995 tarih ve 8 nolu Hakediş raporuna dahil edilen imalat ve ihrazatlar hakkında düzenlenen kontrol raporundan alınmıştır.

kıvrılan yaprak motiflerinin dönüşümlü olarak yapıldığı görülmektedir. Bundan sonrada mavi zemin üzerine beyaz celi sülüs hatla kartuşlar içine yazılmış, **El İsrâ Suresi** yer almaktadır. En son bezeme örneğinde ise mavi, sarı, pembe, yeşil, beyaz ve mor renkler kullanılmıştır. Mavi zeminli tepeliği palmet şeklinde yapılmış kandili andıran motif, pembe renkte yapılmış diğer bir palmet motifi ile devam etmekte bu da alev biçimini andırmaktadır. Bu bezeme örneği yine yeşil zeminli kandil motifinin ters yerleştirilmesiyle yapılmış süsleme ögesi ile dönüşümlü olarak yer almıştır (R.31, 32).

Kubbenin ortasındaki süslemenin etrafını şemse biçimli yapılmış kartuşlar çevirmektedir. Bu kartuşların ortasında çember içine yapılmış rozet çiçek motifi altında ve üstünde ise kandil andıran motif yer almaktadır. Süslemede siyah ve gri renkleri kullanılarak gölge etkisi verilmiştir (R. 33).

Kubbe eteğinde mavi, sarı, pembe ve beyaz renklerde palmet motifleri kullanılarak oluşturulan ve yine palmet tepeliği olan bezeme ögesi, daha alçak yapılan ortasından bitkisel bir motifin bulunduğu etrafının pembe ve mavi renklerle çevrildiği, diğer bir bezeme ögesiyle dönüşümlü yapılmıştır. Ancak bu Türk Baroğu bezeme kompozisyonunun yerine kurul kararı ile bezeme değiştirilerek bunun yerine pendantsiflerden raspa sonucunda çıkan klasik bezemenin doğrultusunda restitüsyonu yapılmıştır¹⁰⁶ (R. 31).

Pendantsiflerde yapılan raspalar sonucunda klasik dönem nakışlarını bulunmuştur. Bu nedenle de güney batı pendantsifi hariç bütün pendantsiflerde klasik dönem nakışlarını ortaya çıkarılmıştır. Güneybatı pendantsifinde yazı madalyonunun sadece altındaki bölümünde barok bezeme bırakılmıştır. Bordürde ise alt kısımda barok dönemde yapılmış bezeme örneği bırakılmıştır (R. 37, 38, 40, 41, 43, 44).

Pendantsiflerden “Ya Hennan ya Memnan” yazan kalemişinde orijinal bırakılan bir kısımda zemin renklerinde aşırı bir tozlanma saptanmıştır. Bu nedenle tozlanmanın giderilmesi için Toluen ve paraloid B 72 malzemeleri kullanılmasına

¹⁰⁶ Bkz. Ek-1; Belge 15.

karar verilmiştir (R. 45). Paraloid B 72, ince tülbent içine 1 litrelik Toluen içine % 10 ve % 25 olarak hazırlanmış, 24 saat beklendikten sonra Toluen ilave edilerek, karışım % 10, daha sonra % 5 ve %3 oranına getirilmiştir. Tozlanma fazla olduğundan renklerin karışma riskini kaldırmak için her renk için bu işlem ayrı ayrı uygulandığı öğrenilmiştir (R.45).

Tozlanmayı giderme işlemi bitirildikten sonra, zeminden kopan veya düşen sıvaların yerlerine horasan uygulanmıştır. Boşluklara spatula yardımı ile ortadan yanlara uygulanmış ve kenarlara horasan bulaştırmadan, alçı sıva payı da düşünülerek yapılmıştır.¹⁰⁷

Bu rapora göre sıva altı dolgu uygulaması şöyle yapılmıştı. Yukarıdaki işlemler bittikten sonra, sıva altına enjeksiyon ile Semakril-30 uygulanmıştır. Sıva boşluğu fazla olup, dökülme tehlikesi olan kısımlarda tülbent bezi konularak, % 25'lik Paraloid B 72 karışımı sürülmüştür. Bu takviye yapıldıktan sonra ince uçlu matkapla açılan delikle sıva zemin arasında boşluklar tespit edilmiştir. Açılan bu yuvanın ağzına puar yerleştirilmiş ve toz dışarı alınmıştır. Toz temizlendikten sonra, bu delikten % 30 oranında alkol su katışımı enjekte edilmiştir. Daha sonra aynı delikten ½ oranında su, Semakril-30 karışımı sıva altına enjeksiyonla ile uygulanmıştır. Bu uygulamadan sonra, delikler kontrplak sünger tamponlarla preslenmiştir. İlaç kendini çektikten sonra delik kısımların alçı tamamlanması yapılmıştır. Dolgu işlemi bittikten sonra konulan % 25'lik karışımla uygulanmış tülbent, Toluen yardımıyla sökülmüştür.¹⁰⁸

Köşe kubbelerinde raspa neticesinde klasik dönem kalemişine rastlanmadığından, barok dönem süslemeleri yenilenmiştir. Hünkar mahfeli kubbesinde yarım olarak klasik dönem bezemesi ortaya çıkarılmıştır (R. 47).

¹⁰⁷ Bu bilgi 1992-1993 tarihli, İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz, Restoratör Mehmet Oflaz imzalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu tarafından incelenen; Orijinal Göbek Yazılı Desenlerin Sağlamlaştırılması başlıklı, rapordan alınmıştır.

¹⁰⁸ Bu bilgi 1992-1993 tarihli, İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz, Restoratör Mehmet Oflaz imzalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu tarafından incelenen; Enjeksiyon başlıklı, rapordan alınmıştır.

Camide kuzey cephesi kalemışı bezemeleri Barok dönemde yapıldığı şekilde bırakılmıştır. Bunun dışında batı ve doğu çevrelerinde klasik dönem bezemeleri yapılırken ana beden duvarındaki payandalar ve eksedralar arasında oluşan üçgen şeklinde boş alanlara yapılan barok bezemelerin raspa neticesinde altından daha önceki dönem bezemesine rastlanmaması sonucunda barok dönem bezemelerinin plastik tutkallı suluboya ile onarımı yapılmıştır (R.56, 57, 59).

Yerinde yarım kubbeler ve eksedralarda barok kalemışı tepelikler sadece kuzey cephesinde bırakılmıştır. Diğer cepheler raspa neticesinde çıkan kırmızı ve mavi renkteki palmet ve lotus motifli klasik kalemışleri yapılmıştır.

Kurul kararında mihrap cephesinin klasik üslupda yapılması bildirilmektedir.¹⁰⁹ Ancak mihrap cephesinde raspa neticesinde çıkan klasik bezeme ile barok bezemenin yarımşar olarak kullanıldığı görülmektedir. (R. 63)

2.7. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ ALÇI BEZEME ONARIMI

Şehzade Mehmet Camii alçı bezemeleri mihrap duvarı pencere alınlıklarında, kemer köşe dolgusu yüzeylerinde, hünkar mahfeli pencere alınlıklarında ve son cemaat yeri ile avlu revak pencere alınlıklarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniği ile yapıldığı ve bu tekniğin Mimar Sinan döneminde çini bezeme özelliklerine paralel olarak kullanıldığı ilk defa Prof. Dr. Gönül Cantay'ın makalesinde belirtilmiş ve benzer örnekleri verilmiştir.¹¹⁰ Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mimar Beyhan Erçağ'da onarım öncesi konuyla ilgili olarak Gönül Cantay'dan bilgi ve görüş almıştır.

¹⁰⁹ Bkz. Ek-1, Belge 15.

¹¹⁰ Cantay, G.; a.g.e.,

Onarımların ön çalışması yapıldığı sırada hünkar mahfeli kubbesinde, yarım kubbe ve eksedraların merkezdeki alçı bezeme yazı ve bezemenin aynı teknikte olduğu anlaşılmıştır.¹¹¹

Şehzade Mehmet Camii içindeki pencere alınlıklarındaki ve kapı alınlıklarındaki alçı bezemelerde tozlanma ve bozulmalar tespit edilmiştir. Ayrıca yarım kubbe ve eksedralarda yer alan alçı bezemelerin üzeri daha sonraki dönemlerde farklı renklerde boyanmış, kalemşi tekniğinde eklemeler yapılmıştır. Revaklı avluda pencere alınlıklarında bulunan alçı aynalar dışarıda olması nedeniyle daha fazla dış etkiye maruz kalmıştır. Üzerlerinde zamanla nem, tuzlar ve hava kirliliğinden oluşan tabaka, kirli bir görünüm kazandırmıştır. Ayrıca 19. yüzyılda yapılan onarım ve temizliklerde yapılan kireç badana ve badanayı tutturmak için açılan dişler de zarar vermiştir (R.70-73).

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tesbit Krokileri'nde, avlu ve mihrabın iki yanındaki pencere alınlıklarındaki alçı bezemelerin yerinde onarıldığı, hünkar mahfeli doğu ve mihrap duvarındaki pencere alınlıklarının ve hat rozetlerinin yeniden yapıldığı bildirilmektedir. Mihrap cephesinde yer alan diğer alçı bezemeli pencere alınlıklarında da onarımlar yapıldığı bellidir ancak çizimlerde, raporlarda bunlarla ilgili bir bilgi yoktur (Kroki Plan 59).

Şehzade Mehmet Camii içindeki pencere alınlıkları avlu ve üst örtüdeki bezemelere göre daha az zarar görmüşlerdir.

Kuzeyde yer alan yarım kubbe ve eksedralar hariç, diğer yarım kubbeler ve eksedralarda son dönem eklemeleri kaldırılmış, raspa altından orijinal alçı bezemeler çıkartılmış ve onarımlar yapılmıştır. Yeniden yapılacaklar da çimentolu alt tabaka çıkarılmıştır. Çünkü alçı bezeme doğrudan horasan sıva üzerine uygulanamayacağından alt tabakanın çıkarılmasından sonra alçı takviyeli kireç harcı

¹¹¹ Cantay, Gönül ; a.g.m., s. 356-358.

ile sıva üst tabakası yapılmıştır.¹¹² Daha sonra oyna tekniğinde bezeme ve yazılar yapılmış ve içleri renkli alçı ile dolgulanmıştır (R., 72- 77).

Avluda mihrap ekseninde bulunan kubbelerdeki alçı bezemelerden, kuzey avlu giriş mekanında bulunan kubbedeki alçı bezeme yeniden yapılmıştır (R. 93,94).

Avludaki pencere alınlıklarındaki alçı bezemelerde yüzeyde çatlaklar meydana gelmiş, silme çevresinde alçı aynanın tespiti için yapılan 2 cm.lik derz harcı fonksiyonunu yitirmiştir. Taş derzleri arasına alçı aynaların düşmesini önlemek amacıyla çakılan dövme çivilerin paslanması sonucunda yüzeyde çatlaklar oluşmuştur.

Bu bozulmaların onarımında konservasyon (yerinde koruma) yöntemi uygulanmıştır. İlk önce alçı süslemeler üzerindeki ince badana bistüri ve el aletleri kullanılarak zarar vermeden temizlenmiştir. Çatlayan kırılan parçalar birbiriyle birleşecek şekilde bölümler açılarak hazırlanan alçıyla çatlak bölüm doldurulmuştur. Dikiş atılan yerlerin zamanla alçı üzerindeki genleşmelerden dolayı çatlamaması için çatlak boyutunda bağlı olarak seçilen yerlerden açılan bölümlere fiber çubuklar yerleştirilip takviye edilmiştir. Eksik olan parçalar yapılarak yerlerine yerleştirilmiştir.¹¹³

Eksik ve çatlamış parçalar eklendikten sonra, alınlığın yerine sabitlenmesi ve strüktürünün dengelenmesi için, ayna çevresinde bulunan 2 cm. kalınlıktaki alçıyla sıvanmış olan kenar derzlerinde ahşap kamalar gönye edilmiştir. Alçı ayna ile silme arasında kalan boşalmış ve özelliğini yitirmiş derzler onarılmıştır. Yüzeyde boşalmış olan modüller yerine kartonpiyer alçı ile, içine alçı ayna üzerindeki renklerin eşdeğerleri olan toz boyanın katılmasıyla yapılmıştır (R. 95, 96, 103, 104).¹¹⁴

¹¹² İnşaat Teknikeri Orhan Yılmaz ve Restoratör Mehmet Oflaz imzalı Vakıflar Genel Müdürlüğü Analiz Bürosu Abide Şubesi inceleme Bürosu tarafından incelen Alçı Takviyeli Kireç Harcı ile Malakari Sıva Üst Tabakası Yapılması başlıklı rapordan alınmıştır.

¹¹³ Zaimler, Ali, a.g.e., s.289.

¹¹⁴ Ibid.

Alçı bezemeler üzerindeki eksikler tamamlandıktan sonra, alçı kakma yapılmış olan kırmızı ve siyah renkli olarak uygulanmış alçı bölümlerinin dirençlerinin kazandırılması için ayna yüzeyinde dayanıklılığını kaybetmiş olan bölümlere % 5-10 oranında paraloid-toluen karışımı belirle aralıklarla sürülerek alçı kakmaların sağlamlştırılması yapılmıştır. Çünkü alçı içine kullanılan boyalar alçının mukavemetini kaybetmesine ve yumuşamasına neden olmuştur¹¹⁵ (R.88, 90, 95, 96, 104).

Şehzade Mehmet Medresesi'nde dershanenin kubbesinde alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılan bezeme onarılmıştır. Geometrik düzenleme etrafında yer alan palmet ve rumilerden oluşan bezeme örneğinin yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır, çünkü onarım öncesi fotoğraflarında bu bölümün sadece konturları görülmektedir (R132, 133).

2.8. ŞEHZADE MEHMET CAMİİ DIŞLIK VE ALÇI İÇLİK PENCERELERİ ONARIMI

Şehzade Mehmet Camii'nde rutubetin içeride çok büyük hasar verdiğini daha önce belirtmiştik. Rutubetin daha çok tahrip olan içlik ve dışlık pencerelerden girdiği tespit edilmiştir.¹¹⁶

Şehzade Mehmet Camii'de merkezî kubbede yirmi dört yuvarlak kemerli, her yarım kubbede dokuz yuvarlak kemerli olmak üzere toplam otuz altı, her eksedrada iki yuvarlak kemerli olmak üzere on altı, her köşe kubbesinde sivri kemerli iki olmak üzere sekiz dışlık pencere yeniden yapılmıştır. Ana beden duvarında batı ve kuzey cephesinde otuz sekiz sivri kemerli, doğu batı cephesi altı sivri kemerli, kadınlar mahfeli altı dikdörtgen, şadırvan avlusu yirmi dört sivri kemerli olmak üzere yüz elli sekiz dışlık pencere; beden duvarlarında doğu, batı, kuzey birinci

¹¹⁵ Zaimler, Ali; a.g.e., s.290.

¹¹⁶ Erçağ, Beyhan; a.g.m., s.215.

kademede on sekiz pencere aynası, beden duvarları doğu, batı, kuzey ikinci kademede otuz sekiz sivri kemerli alçı içlik yenilenmiştir.¹¹⁷

Şehzade Mehmet Camii dışlık pencerelerinde yapılan incelemeler sonucunda, daha önceki onarımlarda çimento ve deniz kumu kullanıldığı tespit edilmiştir (R. 159). Demir iskelet yer yer ortaya çıkmış veya paslanmış. Camların tamamı çatlak ve kırıktır.¹¹⁸

Cami dışlık pencerelerinin yeniden yapılmasında, sistem ve malzeme seçimine önem verildiği belirtilmektedir. Ancak bu seferde beyaz çimento ve demir kullanılmıştır. Dışlıkların mevcut örneklerin kalıplarının hazırlandığı, çıralı çamdan hazırlanan bu kalıpların her dökümden önce motor yağı ile doyurulduğu. Dışlıkların içine konulacak, iskelet demir donatı lehim yapılmış ve antipas ile boyandığı belirtilen raporda, imalatın mozaik, beyaz çimento ve su ile gerçekleştirildiği yazmaktadır.¹¹⁹

Alçı içlik pencerelerin bir kısmı daha eski, bir kısmı ise daha yenidir ve bunlar devirlerinin özelliklerini yansıtmamaktadır. Alçı içlik pencerelerin büyük bölümünün duvarla birleşme yerleri açılmıştır. Alçı içlik pencerelerinin malzeme direncini tamamen kaybetmiş olanların özgün malzemesi ve biçimi ile yeniden yapılmış, diğerleri ise küçük onarımlarla sağlamlaştırılmış olduğu bilinmektedir (R. 160).¹²⁰

Orjinal pencerelerdeki camlar daha incedir ve içlerinde hava kabarcıkları olmaması için basit tekniklerle döküm yapılarak imal edilmişlerdir. Pencerelerdeki ithal renkli camlar mevcut örneğe göre değiştirilmiştir.¹²¹

¹¹⁷ Erçağ, Beyhan; a.g.m., s.216.

¹¹⁸ Erçağ, Beyhan; a.g.m., s.215.

¹¹⁹ İbid.

¹²⁰ İbid.

¹²¹ Mimar Ünal Sezer ve Yüksek Mimar Beyhan Erçağ tarafından imzalanan, 16.02.1994 tarihili rapordan alınmıştır.

Külliye yapılarında içlik ve dışlık pencerelerin, özellikle dışlık pencerelerin, hava koşullarından etkilenecek yıpranması nedeniyle günümüze gelinceye kadar bir çok onarım geçirdiğini ve değişikliğe uğradığını söyleyebiliriz

Dışlık pencerelerindeki zararlar alçı içlik pencereleri de etkilemiştir. Külliye yapılarından içlik ve dışlık pencereleri onarımı hakkında sadece cami pencereleri hakkında **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü** dosyalarında bilgi vardır. Ancak medresede dışlık ve içlik pencere onarımı yapıldığı günümüzdeki durumlarından ve tabhanede dışlık pencerelerin de çimento ile yapılmasından anlaşılmaktadır. Dışlık pencereleri açıklıkları cami, medrese, tabhaneler, kervansaray, sıbyan mektebinde küçük daire biçimli iken, imaret ve şehzade Mehmet Türbesi'nde ise dışlık pencere açıklıkları oval biçimlidir.

IV. ŞEHZADE MEHMET KÜLLİYESİ ÇEVRE DÜZENLEMESİ

Jasques Pervititch'in Şehzadebaşı 1934 tarihli sigorta haritası'nda, Şehzade Mehmet Külliyesi'nin batı yönündeki Şehzadebaşı Caddesi'ne açılan iki kapısı, kuzey yönünde Burmalı Mescit Sokağı'na iki kapısı, Şehzade Camii Sokağı'na doğu yönünde bir kapısı, güney yönünde Dede Efendi Sokağı'na iki kapısı bulunmaktadır. Hazirenin etrafı duvarla çevrildiğinden, Şehzade Mehmet Türbesi'nin giriş revakı yönünde bir kapı ve Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi'nin önüne açılan bir kapısı daha bulunmaktadır (Pl. 1). Tabhane ve kervansarayın duvarla çevrili olduğu Jasques Pervititch sigorta planından anlaşılmaktadır. Kervansaray da duvarla çevrelenerek avlu oluşturulmuş, Dede Efendi Sokağı'na bir kapıyla açılmakta, tabhane için de aynı sokakta bir kapı daha açılmıştır (Pl. 1). Dolayısıyla külliyenin bütün mevcut yolları bağlı durumuyla ve külliye giriş kapılarıyla sağlanmıştır.

Külliye bütünlüğü içindeki bu kapılar, Şehzadebaşı Caddesi'nde olanlardan biri caminin, batı girişine doğru açılmıştır. Şehzade Camii Sokağı'nda olan kapıdan üç yönde yol yapılmıştır. Bu yollardan biri caminin doğu kapısına, sağ tarafa giden yol Burmalı Mescit Sokağı'ndan gelen yola, sola giden yol ise Dede Efendi Sokağı'na açılan kapıya ve hazirenin doğu kapısına bağlanmaktadır. Medresenin kapısından çıkan yol ise avlunun doğu kapısına bağlanmaktadır.

İstanbul, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 1661/1048 sayılı, 02.06.1987 tarihli yazısında, bu yolların ve çevresinin hacim ve renk ilişkilerini bozacak şekilde yeni malzeme kullanılarak tahribat ve yeni düzenleme yapıldığı bildirilmektedir. Bunu yaparken de İdarenin elemanlarına danışılmadığı söylenmektedir. Arnavut kaldırımı tabir edilen yolların üzerine beton döküldüğü, trotuar taşları ile adeta park yaparcasına bir çalışmaya gidildiği, Loder makineleri avlu kapısının dar sövelerini zorlayarak defalarca kere girip çıktığı, duvarlara ve

kapının yanında çeşmeye çarptığı, ayrıca bu ağır makinelerle avlu altında bulunan tarihi su yollarını da olumsuz etkilediği de bildirilmektedir.¹²²

Mermer taş parçaların çimento ile bütünleştiği bu yollar tarihi doku ile uyuşmamıştır. Ancak bu yolların üzerine daha sonra çimento harçla örtüldüğü görülür (R.161-163).

Yeni onarım çalışmalarında, bu üstteki çimantolu harç kaldırılmıştır. **Pervititch**'in haritasından (Pl.1); **S. H. Eldem**'in **Türk Bahçeleri** adlı kitabındaki plandan (Pl.7) yola çıkılarak gri renkli taşlar, arada mermer parçaları kullanılarak yeniden yapılmıştır.¹²³

Bu yeniden yol yapımında sökülen malzeme blokaj olarak kullanılmamış, taş ocaklarından yeni blokaj taşı dökülmüştür. Ancak külliye'nin ilk inşasında, dış avlunun tamamen toprak zemin ve doğal çimen olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla külliye dış avlusunda yol, taş blokaj ve perde şeklindeki düzenlerden günümüz avlusunda kültür varlığının turizme feda edildiğinin bir örneğini oluşturmakta, aynı zamanda gereksiz harcamalara neden olmaktadır. Avlu düzenlemesi sonucunda dışarıdan ışıklandırma ve gece aydınlatma projesi de uygulanabilecektir ki, hemen her kültür varlığında dıştan ve minarelerin şerefelerinin içinden yayılan bu yüksek aydınlatmanın fayda ve zararları üzerinde henüz bir araştırma gerçekleştirilmiş değildir.¹²⁴

¹²² Bkz. Ek-1, Belge 8.

¹²³ Bkz. Ek-1, Belge 21, 22.

¹²⁴ Prof. Dr. Gönül Cantay tarafında 26.01. 2004 tarihli görüşmede verilen sözlü bilgi.

V. DEĞERLENDİRME

Şehzade Mehmet Külliyesi yapıları inşa tarihlerinden günümüze gelinceye kadar, pek çok onarım geçirmişlerdir. Osmanlı döneminde Mustafa Cezar'ın, **Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar Ve Tabii Afetler**, adlı makalesinden külliye yapılarının daha çok yangınlardan zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Bu yangınlar sonrasında da yapılarda, hasar gören yerler onarılmıştır. Ayrıca külliye yapılarda özellikle cami bezemelerinde, dönemin beğenilerine uygun olarak değişiklikler de yapılmıştır.

Külliye yapılarında, 1960 yılından sonra onarım adı altında, kubbelerde, sıvalarda, derzlerde ve dışlık pencerelerde çimentolu harç kullanılmıştır. Çimento tarihi eserlerin mimari dokusuyla uyuşmamakta, yapıların daha fazla su ve nemden etkilenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca yapıya bakıldığında kubbelerin, derzlerin ve dışlık pencerelerin çimentodan olması da hoş görünmemektedir.

1990 yılından sonra yapılan onarımlarda ise başta cami olmak üzere, medrese, sıbyan mektebi ve dörtlü çeşmenin onarımları tamamlanmıştır. İmarette onarımlar devam etmekte, çifte tabhane ve kervansarayın onarımı için ise kuruldan kararının çıkması beklenmektedir.

1990 yılından itibaren yapılan onarımlarda üst örtü sisteminde, yapı dokusu malzemelerinde, ahşap pencere ve kapı kanatlarında, kalemişi bezemelerde, alçı bezemelerde, dışlık ve içlik pencerelerde onarımlar yapılmıştır.

Bu yapılan onarımların, onarım öncesi durumlarını tespit etmek için, **İstanbul I Numaralı Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu** ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivleri**'ndeki fotoğrafları, kurul kararlarını ve raporlarını inceledim. Bu incelemeler sonucunda, **İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu**'ndan, her onarım için karar çıkmadığını anlaşılmaktadır. Bunun dışında kararları bulunan onarımların karar doğrultusunda yapılıp yapılmadığı, hangi yöntemlerin kullanıldığı bunun doğru olup olmadığını

başlıklar halinde değerlendirmeye çalıştım. Ayrıca yayınlarda bulunan külliye yapıları rölöve planlarında hatalar bulunmaktadır.

1. Şehzade Mehmet Külliyesi rölöve plan hataları

Şehzade Mehmet Külliyesi'nin, Mimar Sinan'a ait planı bulunmadığından, günümüze gelinceye kadar yapılan rölöve planları, külliye'nin planının çizildiği yıllardaki durumunu göstermesi açısından önemli olmaktadır. Külliye yapılarında, onarımlarda herhangi bir değişiklik yapıldıysa, bunlar bu planlar üzerinde tespit edilebilmelidir. Bu yüzden de yapılan planların, doğru olarak işlenmesi gerekmektedir. Ancak Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarının rölöve planlarında hatalar bulunmaktadır.

Müller-Wiener **Bildlexikon**'unda (Tübingen 1977), Abdullah Kuran'ın **Mimar Sinan** (İstanbul 1986) adlı kitabında, Oktay Aslanapa'nın **Osmanlı Devri Mimarisi** (İstanbul 1986) adlı kitabında, Doğan Kuban'dan alınan planda ve **İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası**'ndaki onarımların gösterildiği cami kroki planlarında, mihrap cephesi ana beden duvarındaki, payeler aynı ölçülerde ve aynı oranda dışa taşkın olarak gösterilmiştir (Pl.3-6). Merkezi kubbeyi taşıyan dört serbest payeden, güney yönündeki iki payenin, karşısına gelen mihrap cephesi ana beden duvarındaki payelerde nişler gösterilmiştir. (Pl.3-6). Yine ortak bir hata da kuzey avlu kapısının dışa taşkın olarak gösterilmemesidir (Pl. 3-6).

Halbuki Ali Saim Ülgen'in, 1951 tarihli planında (Pl. 2) ve yerinde yaptığım incelemelerde bunun böyle olmadığı anlaşılmaktadır; Şehzade Mehmet Camii'nde mihrap cephesinde mihrabın iki yanında olan payeler, merkezi kubbeyi taşıyan dört serbest payelerden güney yönünde olan iki payenin karşısına gelen duvar payelerinden daha dar ve daha az dışa taşkındır (R. 3, 6, 7). Mihrap cephesindeki güney yönündeki payelerin karşısına gelen payelerde nişler yoktur. Mukarnas

kavsara ile sonlanan nişler merkezi kubbeyi taşıyan dört payede vardır (R. 5, 6). Avlu kuzey kapısı da dışa taşkın olarak inşa edilmiştir (R. 16).

Abdullah Kuran'ın **Mimar Sinan** adlı kitabında, Oktay Aslanapa'nın **Osmanlı Devri Mimarisi** adlı kitabında ve **Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şehzade Mehmed Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası**'ndaki planlarda, doğu ve batı cephelerdeki yan revakların üzeri kubbeli olarak işlenmiş, hünkar mahfili ile batı cephesinde hünkar mahfelinin hizasına gelen bölümler ise çapraz tonozlu olarak işlenmiştir (Pl. 4-6). Ancak yerinde yaptığımız incelemelerde sadece hünkar mahfiline çıkışın bulunduğu bölüm çapraz tonozla örtülü olduğu görülmektedir (R. 1).¹²⁵

Abdullah Kuran'ın **Mimar Sinan** adlı kitabındaki, kervansaray planında, pencerelerin işlenişinde hata vardır. Planda kervansarayın kuzey cephesine iki mazgal pencere işlenmiş ancak bu cephede mazgal pencere yoktur (R. 136). Batı cephesinde olması gereken mazgal pencereler ise gösterilmemiştir (Pl. 4).

Ali Saim Ülgen'in kervansaray planında da kuzey cephesine iki mazgal pencere işlenmiştir (Pl. 9). Bu akıllara acaba pencere yerlerinin daha sonrada kapatılmış olabileceği ihtimalini getirmektedir. Ancak yerinde yaptığım incelemede duvarlarda böyle bir ize rastlamadım (R.136).

Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndaki, doğu ve batı yan revaklarının cephe görünüşleri krokilerinde, mekânlar sivri kemerli yapılmıştır (Kroki Plan 20, 21).¹²⁶ Ancak yerinde yaptığım incelemelerde, bu kemerlerin yuvarlak kemer olduğu, sadece giriş bölümünün sivri kemerli olarak yapıldığını tespit ettim (R. 8).

Hem Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarının kitaplarda yer alan rölöve planlarındaki bu hatalar, hem de Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri

¹²⁵ Prof. Dr. Gönül Cantay, batı cephesinde ahengin bozulmadığını, doğu cephesinde ise işleve cevap verecek değişikliğin yapıldığını ifade ediyor. (15.01.2004 görüşmesi)

¹²⁶ Bkz. Ek-3, Kroki Plan 20,21.

Dosyası'ndaki onarımların gösterildiği planlarındaki hatalar (Kroki Plan 53), kullanan kişileri yanıltmaktadır. İnsanların kafasında “bu planlar bu şekilde miydi de daha sonradan değişiklik mi yapıldı?” gibi soruları akıllara getirmektedir. Ayrıca daha sonraki onarımlar bu planlara bakılarak yapılırsa yapıların orijinal planından daha da uzaklaşmış olunmayacak mıdır?

2. Üst örtü sistemi onarımları

Klasik Osmanlı Mimarisi'nde üst örtü sistemleri genel olarak tuğla-derz dokulardan ve bu doku üzerini kaplayan derzlerden oluşan sıvadan sonra kaplanan kurşun oluşturur.

Oysa bazı üst örtü (kubbe veya tonoz) üzerine toprak dolgu tecrit yapıldığı, sonra kurşun kaplandığı kroki planlardan¹²⁷ anlaşılmaktadır. Bu durum ise bu kubbelerin daha önceki belgelenen veya belgelenmeyen onarımlarda veya adı geçen onarımlarda betonarme yapıldığını gösterir.

1960'lı yıllarda yapılan onarımlarda cami, tabhane, kervansaray, imaret kubbeleri çimentolu harçtan yapılmıştır (R. 134, 135, 136, 140). Bu dönemdeki onarımlarda çimento kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu yapıları korumaktan çok yapıya daha fazla zarar vermiştir. Tarihi eser olan külliye yapılarıyla uyuşmamaktadır ayrıca zaman geçtikte çimentodan yapılan kubbeler siyah renk almakta ve çatlamaktadır (R. 135, 139). Bu da yapılan onarımların kalıcı olmamasını daha sonraki yıllarda tekrardan sökülerek, kurşun kullanılarak yeniden yapılması gereği doğurmaktadır. Halbuki eski onarımlarda kurşun kullanılmış olsa, bozulmalar daha az zaman ve masrafla halledilebilecektir. Ancak sadece üst örtü sisteminde kurşun kullanmakla sorunlar hal olmamaktadır, işin nasıl yapıldığı da önemlidir. Montajların dikkatle yapılması, maruz kalacakları hava şartları, yağmur, kar, rüzgar göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin kuvvetli rüzgarlardan sonra caminin doğu minaresi külâhının bir bölümü uçmuştur.

¹²⁷ Bkz. Ek-3, Kroki Plan 1,5, 6, 8.

3. Yapı dokusunu oluşturan malzemelerindeki onarımlar

Şehzade Mehmet Külliyesi'nin yapıların ana dokusundaki küfeki taşlarında ve mermer kaplamalarda, atmosfer şartları, sular, ısı değişikliği, alg, yosun liken gibi bitkilerin yapı taşları üzerinde büyümeleri nedeniyle bozulmalar meydana gelmiştir (R. 135, 136,137,140) Ayrıca taş yüzeylerde kükürtlü bileşiklerin yol açtığı siyah yapışkan kirlenmeler de olmuştur (R.6, 118, 137, 139).

Yeni onarımlarda taş yüzeylerdeki ve derzlerdeki bitkiler temizlenmiştir. Cami, medrese, sıbyan mektebi ve dörtlü çeşmede, atmosfer şartlarından dolayı meydana gelen bozulmalarda ise küfeki taşının, 5-10 cm. arasında bozulan yüzeyi çıkartılarak, yerine aynı ölçülerde imitasyon (benzer, sahte) taş yerleştirilmiştir. Eğer bu taşlarda bezemeler varsa hasar gören yüzeylerindeki bezemelerine uygun olarak hazırlanan kalıplara dökülerek imitasyon taş bezeme yapılmıştır (R. 128, 141, 142, 147, 151-153).

Bu imitasyon taşın doğal taş dokusundan farklılığı hemen anlaşılmaktadır. Taşların renklerinde de farklılık görülür. Bakıldığında yapı yüzeyinde iki renkli bir görünüş ortaya çıkmıştır (R. 141,142). Ayrıca yapılan bu imitasyon taşların hava koşulları, deprem gibi durumlarda ne kadar dayanıklı olacağı da tartışılmalıdır, daha şimdiden çatlamalar olduğu görülmektedir (R. 150).

Taş yüzeylerde, kirliliğin temizlendiği yerlerde su ile ve kirliliğin çıkmadığı yerlerde ise kimyasal malzemelerle temizleme işlemleri yapılmıştır. Ayrıca derzler arasında çıkan bitkiler ve taşlardaki yosunlar temizlenmiştir. Yapılan bütün temizlik ve onarım çalışmalarından sonra derzlerde bitkilerin, yine çıkmaya başlamıştır. Külliye'nin şehrin içinde olmasından dolayı hava kirliliğin yoğun olarak maruz kalması nedeniyle de cephelerde tekrardan kirlenmeler başlamıştır. Bu da bize işlemlerin kökten ve kalıcı olmadığını gösterir.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarındaki eski onarımlarda, sıva yüzeylerde yapılan onarımlarda, hasar gören horasan sıvaların yerine çimentolu sıvanın

kullanıldığı tespit edilmiştir. Çimento tarihi yapıların onarımında, yapıyı korumak yerine içeriye daha fazla nem alarak, yapıya daha fazla zarar vermektedir (R.156,157).¹²⁸ Yeni onarımlarda bu çimento sıvalar kaldırılmış, yerine horasan sıva yapılmıştır.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarından cami, medrese, sıbyan mektebi ve dörtlü çeşmede yapılan imitasyon taşla onarım hakkında İstanbul I Numaralı Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu C-87 nolu klasörlerde belge bulunmamaktadır. Bu da kurula sorulmadan yapılmadığı akıllara getirmektedir. Bozulan taşların yerine imitasyonunun kullanılmasına bence doğru değildir. İlk olarak doğal taşla renk ve doku olarak uyuşmamıştır. Sahte olduğu hemen anlaşılmamaktadır (R. 149,152). Hava şartlarına, depremlere ne kadar dayanacağı test edilip mi yapılmıştır? Şimdiden yer yer bozulmalar görülmektedir (R. 150) ayrıca külliye yapılarının sürekli hava kirliliğine maruz kalmaktadır. İmitasyon taşlar kimyasal malzemelerle yapılacak temizlik çalışmalarına da dayanabilecek midir?

Cepheler temizlenmesine rağmen yine kirlenmeye başlanmıştır. Bu da yapıların cephelerin sürekli bakım altında olması gerektiğini göstermektedir. Derzlerdeki avluda mermer taşlar arasındaki otlar temizlenmesine rağmen yine çıkmışlardır (R.16). Bu nedenle bir kere yapıp bırakılmalı belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Avlunun bu durumda olası hiç güzel görünmemektedir.

4. Ahşap pencere ve kapı kanatlarının onarımı

Caminin pencere ve kapılarının kanatlarında, künde kari tekniğiyle yapılan geometrik geçmeler bezemeler, her pencerede farklı birer örneği sahiptir. Mihrabın iki yanındaki pencerelerde ve cümle kapısında künde kari geometrik geçme düzenlemelerin yüzeylerine bitkisel bezemeler oyma tekniğiyle işlenmiştir. Ayrıca cümle kapısında fildişi kakma ve tarsi tekniğinde bezemeler bulunmaktadır.

¹²⁸ Bkz. Ek-1, Belge 13.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şehzade Mehmed Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndaki plana göre, Cami harîmi pencere kanatları, batı kapısı, cümle kapısının onarımları yapılmış, cami doğu kapısı ve avlu kapı ve pencere kanatları orjinaline uygun olarak yeniden yapıldığı öğrenilmektedir.

Cami harîm mekanı pencere ve kapılarında madeni aksam ve kilitler, orijinal olan cümle kapısındaki rumi ve palmetlerden oluşan kilit ve türbe pencerelerindeki kıvrık dallardan meydana gelen kilitlerle karşılaştırıldığında değiştirildiği, yeniden imal edilerek yerlerine takıldığı anlaşılmaktadır.

Ahşap pencere ve kapılarının onarımları anlatılırken boya ile renklendirme yapılarak renk farklılığının giderildiği bildirilmiştir.¹²⁹ Ancak ahşap kapı ve pencerelerde onarım yapılan bölümlerdeki renk farkını görmekteyiz (R. 23, 27, 28). Avlu ahşap kapı ve pencere kanatlarının eski onarımlarda iyi yapılamamasından dolayı bozulduğu bu nedenle yeniden yapımına karar alınmıştır.¹³⁰ Ancak bu yeniden yapılan kapıların künde kari bezemelerinde kaymalar olmuştur (R. 24). Cümle kapısında tarsi tekniğinde yapılan bezemelerde de dökülmeler olmuştur (R.21). Yeni onarımlarda tamir edildikten sonra mı dökülmüştür? Geometrik yüzeylerde, oyma tekniğiyle bezenen bitkisel bezemelerin içleri böyle boş mı bırakılmıştı, yoksa buralarda da kakma ve tarsi tekniğiyle yapılmış bezemeler bulunmaktaydı? Günümüzde bu bezemelerin içleri kapılara sürülen cilalar dolmuştur.

İstanbul I Numaralı Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu C-87 nolu klasörlerde ve İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde incelediğim dosyalarda ahşap kapı ve pencere kanatlarının onarım öncesi durumlarını gösteren fotoğraflara rastlamadım. Ayrıca kurulda ahşap kapı ve pencere kanatlarının onarımı hakkında kararlar yoktur.

¹²⁹ Bkz. 1.3.1.a. Ahşap Kapı ve Pencere Kanatlarının Bezemeli Yüzeylerinin Onarımı

¹³⁰ Bkz. 1.3.1.a. Ahşap Kapı ve Pencere Kanatlarının Bezemeli Yüzeylerinin Onarımı

5. Kalemîşi bezeme onarımları

Şehzade Mehmet Camii, merkezî kubbe, yarım kubbeler, eksedralar ve duvar yüzeylerindeki sıvaların, yapının üst örtü sisteminin hasar alması, dışlık ve içlik pencerelerin ana dokudan ayrılmasıyla, caminin rutubet alması, ayrıca eski onarımlarda, çimento sıva kullanılması nedeniyle zarar gördüğü tespit edilmiştir. Sıvalarda çatlamlar ve dökülmeler meydana gelmiştir. Horasan sıvalar, alçı sıva ile sıvandıktan sonra üzerlerine kalemîşi süslemeler yapılmıştır. Bu nedenle de sıvalarda oluşan hasarlardan kalemîşleri de etkilenmiştir.

Cami kalemîşi bezemeleri yapıldığı tarihten itibaren birçok onarım geçirmiş ve değişikliğe uğramıştır. Bu nedenle yeni onarımlarda mevcut bezemelerin altında hangi dönem ve hangi teknik de bezemelerin olduğunu tespit etmek amacıyla raspa çalışmaları yapılmıştır. Bu raspa çalışmalarının sonucunda ve alınan kurul kararları doğrultusunda kalemîşi bezeme onarımları tekrarlanmıştır.

Merkezî kubbedeki, hünkar mahfeli kubbesi hariç köşe kubbelerindeki (R. 52) ve cephelerdeki (R. 57, 59) Türk barok dönem bezemelerinin raspa çalışmalarında farklı dönem bezemelerine rastlanmamıştır. Böylece bu bezemelerin Türk Barok dönem onarımları sırasında boş yüzeylere özgün olarak yapıldığı ve bunların sonra da korunması gerektiği ortadadır.

Merkezî kubbede, kurul kararı ile pandantiflerdeki bezemelerden yola çıkılarak restitüsyon olarak yeniden bezeme yapılmıştır. Yazılar değiştirilmemiş, kartuşlar ve kubbe eteğinde Türk barok bezemeden örnekler bir bölümde bırakılmıştır (R. 34). Hünkar mahfeli kubbesinde ise yarısı barok dönem bezeme olarak yapılmış, diğer yarısı alçı bezemeli olarak bırakılmıştır (R. 47).¹³¹

¹³¹ Bkz. Ek-1, Belge 15.

Pendantiflerde, yarım kubbeler ve eksedralardaki kalemîşi barok tepelikli pencerelerde, mihrap cephesi pencere kenarlarında, klasik dönemi bezemeleri, raspa çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılmıştır (R. 53-55, 62-64).

Bu onarımlarda mihrap cephesinde, sağ taraf barok dönem bezemeleri ile sol taraf ise klasik dönem bezemeleriyle bezenmiştir. Böylece iki farklı döneme ait bezemeleri bir arada görme imkanı sağladıklarını ifade etmektedirler (R. 63). Ancak bu durum iç mekanın bezeme bütünlüğü bilmeyenler için bir şey ifade edememekte, bu ise cami mekanının algılanmasını bozmaktadır.

Kuzey cephesinin yarım kubbe ve eksedraları ile pencere barok kalemîşi tepelikleri daha sonraki dönemlerde yapılan eklemelere göre onarılarak bırakılmış, diğer cephelerde raspa altından çıkan bezemeler aynen tekrarlanmıştır (R. 53-55).

Kalemîşi bezemeler en çok değişikliğe uğrayan unsurlar olmaktadır. Bu da orjinal bezemenin bulunmasını zorlaştırmaktadır. Şehzade Mehmet Camii'nin merkezi kubbedeki kalemîşi bezemelerinin nasıl olduğunu bilememekteyiz.

Kalemîşi bezemelerin üst örtü sistemindeki korunabilmesi için, üst örtü sisteminin tamirlerinin dikkatle yapılması gerekmektedir. Kubbe, yarım kubbelerden, eksedralardan ve pencerelerden içeriye girecek su ve nem sıvalara dolayısıyla da bezemelere zarar verecektir (R. 73-75).

6. Alçı bezeme onarımları

Şehzade Mehmet Camii, mihrap duvarı pencere alınlıklarında, kapı ve kuzey cephedeki kemerli bölümlerin köşeliklerinde, hünkar mahfeli pencere alınlıklarında, son cemaat yeri pencere ve avlu pencere alınlıklarında, alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılan özgün alçı bezemeler yer alır.

1990 yılında, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün, başlattığı yeni onarımlarda, yarım kubbeler, eksedralar, hünkar mahfeli kubbesinde, yapılan raspa çalışmaları sonucunda alçı zemin oyulmuş yazı ve bezemeler siyah renkle dolgulanmıştır. Avlunun kuzey giriş mekânı kubbesi, cami cümle kapısı son cemaat yeri kubbesinde ve medrese dershanesinin kubbesinde alçı bezemelerde ortaya çıkarılmıştır. Bu alçı bezemelerde yarım kubbelerde, eksedralarda ve hünkarlar mahfelinde madalyonlarda yazı kuruluşları, merkezde geometrik kuruluşlardan gelişmektedir. Mihrap duvarındaki ve hünkar mahfelindeki pencere alınlıklarında yazıların etrafını ise rumi ve palmetlerden oluşan bordür çevrelemektedir.

Avlu pencere alınlıklarında, avlunun kuzey giriş mekânı kubbesi ile cami cümle kapısı son cemaat yeri kubbesinde geometrik kuruluşlu çok kollu yıldızlardan oluşan ve sonsuza giden anlayışta bezeme örneği yer alır.

Alçı bezemeler alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapıldıklarından zaman içinde dökülmeler ve çatlamlar olmuştur. Aynalarda, eski onarımlarda, alçı bezemelerin yüzeyleri boyanmıştır. Ayrıca hava kirliliğinden kaynaklanan bozulmalardan en çok avludaki alçı pencere alınlıklarında bezemeleri etkilenmiştir (R.95, 96).

Vakıflar Bölge Müdürlüğü Şehzade Mehmet Camii Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndaki 59 nolu krokiden anlaşıldığı üzere, alçı bezemelerin yerlerinde onarımları yapılmış sadece mihrabın iki yanındaki alçı aynalar yeniden yapılmıştır.¹³² İstanbul I numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki incelediğim dosyalarda alçı onarımları ile ilgili olarak karar yoktur.

Harîmde kuzeydeki yarım kubbe ve eksedralarda alçı bezemeler üzerleri boyalı olarak bırakılmış, diğerleri raspa sonucu alttan çıkan renklerde yapılmıştır (R. 5,6). Bu da üst örtü sistemindeki bütünlüğü parçalamaktadır.

¹³² Bkz. Ek-3, Kroki Plan 59.

Alçı bezemelerden yarım kubbe ve eksedralarda olan örnekleri, üst örtüden yapıya girecek su ve nemin tehlikesi atındadır (R. 74-76). Çünkü yapı rutubet almaya başlamıştır. Avlu pencere alınlıklarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılan bezemelerde hava kirliliğinden etkilenme olasılıkları fazladır. Kakma tekniğinde yapıldığı için tekrar düşmelerini engellemek için sağlam yapılmaları gerekmektedir.

Bu kadar önemli alçı bezemelerde onarım yapılırken kuruldanda onarımın nasıl yapılması gerektiği hakkında karar çıkartılmamıştır. Sadece bir belgede yarım kubbe ve eksedralardaki alçı bezemenin korunması ile ilgili yazı bulunmaktadır.¹³³

7. Dışlık ve içlik pencerelerin onarımı

Osmanlı mimarisinde, tuğladan yapılan kubbe, yarım kubbe, eksedra, ana beden duvarı gibi mimari unsurların, kalın olmaları nedeniyle, pencere olarak bırakılan bölümlerde, dışa konulan pencerelere taş dışlık, içe konulan pencerelere ise içlik pencere (revzen) denilmiştir. Revzenler, alçı kayıtlar arasına renkli camlar konularak yapılırlardı.

Eski onarımlarda tamirler görmüşler veya çimento kullanılarak yeniden yapılmışlardır (R. 159). Çimentodan yapılan dışlıkları etrafı da çimentolu harçla kullanılarak doldurulmuştur (R.159). Çimento dışlıkların içine konulan demirde yağmurun etkisiyle paslanmışdır. Yeni onarımlarda Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarında, pencerelerdeki taş olması gereken dışlıkların yerine bu seferde beyaz çimentodan imal edilmiş dışlıklar konulmuştur. Alçı içliklerin yerinede alçı-boyalı cam içlikler konulmuştur.

¹³³ Bkz. Ek-1, Belge 10.

VI. SONUÇ

Yapılan bu çalışmada, durum tespiti ve değerlendirme bölümlerinde detaylı bir şekilde oluşan inceleme sonuçlarından anlaşıldığı gibi, Şehzade Mehmet Külliyesi'nin, cami başta olmak üzere medresesinde onarımlar gerçekleştirildiği, diğer işlevsel yapılarda böyle bir girişim olmadığı saptanmıştır. Camide ilk onarımlar, onarım (restorasyon) ilke ve tekniklerine aykırı olduğu dosyalardaki belgelerden anlaşılmaktadır. Ancak son büyük onarımda yine imitasyon malzeme ve beyaz çimento kullanımı ile onarım yapının orijinal halinden uzaklaşmıştır.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapılarının rölöve planlarında hatalar (Pl. 1-7) olduğu yerinde yaptığım ve Ali Saim Ülgen'in 1951 tarihli planından (Pl. 8) anlaşılmaktadır. Böyle önemli bir külliyenin rölöve planlarında hatalar olmaması gerekir. Bu da külliye yapılarında yerinde incelemelerin ve ölçü alma işlemlerinin doğru yapılmadığını gösterir.

Şehzade Mehmet Külliyesi yapıları, günümüze gelinceye kadar yangınlardan, depremlerden, hava şartlarından, derz arasında çıkan ağaç, ot, taş yüzeylerinde oluşan yosun, liken gibi bitkilerin ve onarımlarda kullanılan çimentonun neden olduğu bozulmalara yüz yıllarca maruz kalmıştır.

İşte bu nedenlerden kaynaklanan bozulmaları gidermek için yapılan, eski ve yeni onarımların ise yapıları korumaktan çok zarar verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle üst örtü sistemlerinde kurşun yerine çimentolu harcın kurşun görünüşüyle verilmesi, derzlerde, sıvalarda, dışlık pencerelerde de çimento kullanılması, yapıların üst örtü sistemlerine büyük zararlar vermiştir. Yapılar, su ve rutubet almış, kubbelerde, sıvalarda çatlaklar oluşmuştur (R.135, 139). Üst örtü sisteminden giren sular sıvanın bozulmasına, dolayısıyla bezemelerin de bozulmasına neden olmuştur (R. 156, 157).

Yeni onarımlarda üst örtü sisteminde kullanılan çimentolar sökülmüş yerlerini kurşun kullanılmıştır. İç yüzeylerde kullanılan çimento harçlı sıva ise kaldırılmış horasan sıva kullanılmıştır. Dışlık pencereler de beyaz çimento kullanılarak yeniden

yapılmıştır. Eski onarımlarda çimentonun kullanılması yapıya zarar vermesi dışında, yanlış bir onarımla aynı işlerin tekrar tekrar yapılmasına, onarımların tekrarlanmasına, bu da zaman ve para kaybına neden olmuştur.

1990 Yılından itibaren yapılan yeni onarımlarda ise, en çok dikkat çeken, bozulan taşlarda yapılan onarımlar olmuştur. Merkezi kubbeyi taşıyan kemerlerden birinin taşlarındaki çatlaklara paslanmaz krom-nikel çubuklarla dikiş atılmıştır (R. 145, 146). Bu dikişler iki taraftan atılmıştır. Bunların, çatlakların başından ve sonundan ilerleme ihtimalleri halen sürmektedir. Bu durumda yapının sürekli kontrol edilmesi ve sorunlar iyice büyümeden çözülmesi gerekmektedir. Taşlarda bozulanların yerine imitasyon (sahte) taş yapılarak onarım gerçekleştirilmiştir (R. 147, 149). Burada taş dokuda bozulan yüzey sağlam kısma gelinceye kadar çıkarılmakta, bundan sonra imitasyon taş monte edilmektedir. Bu imitasyon taş ile doğal taş arasındaki doku ve renk farklılıkları hemen anlaşılmaktadır. Yapıda alacalı iki renkli bir görünüş olmaktadır. Yapıların ana dokusunda yapılan bu değişiklikler hakkında kurul kararı bulunmaması da ilginçtir.

Revaklı avlu mermer döşemeleri sökülerek altına horasan sıva yapılmış ve tekrar yerlerine yerleştirilmiştir. Ancak bazı yerlerde boşluklar göze çarpmaktadır. Eksik olan taşlar yerine konulmamıştır (R.19). Böyle bir tarihi eserde, bu hiç hoş bir görünüş olmamaktadır. Ayrıca mermer döşemeler arasında ve derzlerde temizlenen otlar yeniden çıkmaya başlamıştır. Bunlar belli aralıklarla temizlenmelidir.

Cami cephelerinde yüzey temizliği yapılmasına rağmen kirlenmeler yeniden başlamıştır (R. 8). Bu durumu külliye yapılarının şehrin içinde olması dolayısıyla hava kirliliğine çok maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu kirlenmeler iyice yerleşmeden belli dönemlerde temizlenmelidir.

Cami ahşap kapı ve pencere kanatları, kalemişi bezemeleri ve alçı bezemelerinin hepsi onarımdan geçmiştir. Cami harîminin kapı ve pencere kanatlarının onarımları yerinde yapılmış, avlu kapı ve pencere kanatları ise aslına uygun olarak yeniden üretilmiştir. Harîm pencere ve kapı kanatlarında onarım

yapılan bölümler renk ve doku farklılıkları olması nedeniyle (R. 27), aynı taş onarımında olduğu gibi, iki renkli görünüş sergilenmektedir. Avluda kapı ve pencere kanatlarının eski onarımlarda iyi yapılmaması gerekçesiyle yeniden yapılanlarında da bozulmalar başlamıştır. Kündekâri tekniğinde yapılan bezemeli yüzeylerin ahşap parçalarında kaymalar başlamıştır (R. 24).

Camide kalemîşi bezemeler raspa sonucunda alttan çıkan bezeme örnekleri varsa ona uygun olarak yeniden yapılmıştır. Ancak klasik dönem bezemelerini de göstermek amacıyla mihrap cephesi sağ tarafı barok üslupta, sol tarafı ise klasik üslupta yenilenecek bırakılmıştır. Ancak mihrap üstü penceresinde raspa çalışmaları sonucunda ortaya çıkan bezemelerde, en dışta palmet dizisinden sonra zencerek, zencerekten sonra rumilerden oluşan bordür, tekrar zencerek, ondan sonra şemse motifi, ondan sonra tekrar zencerek görülmektedir (R. 61-63). Onarımlarda bu aynen uygulanmamış, şemse motifleri yapılmayarak eksik kalmıştır. Bunun hakkında da raporlarda bilgi yoktur.

Camide yarım kubbeler, eksedralar, hünkar mahfeli kubbesinde, yapılan raspa çalışmaları sonucunda alçı bezemeler bulunmuştur. Burada alçı oyulmuş, yazı ve bezeme zeminleri siyahla boyanmış, yüksek zemin olarak beyaz alçı bırakılmıştır (R.72) Avlunun kuzey giriş mekanı kubbesi, cami cümle kapısı son cemaat yeri kubbesinde ve medrese dershanesinin kubbesinde de alçı bezemeler ortaya çıkarılmıştır. Alçı bezemeler, mihrap duvarı pencere alınlıklarında, kapı ve kuzey cephedeki kemerli bölümlerin köşeliklerinde, hünkar mahfeli pencere alınlıklarında, son cemaat yeri pencere ve avlu pencere alınlıklarında bulunmaktadır. Bütün bunlar alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmışlardır. Bu onarımlar hakkında kurul kararı yoktur. Sadece raporlarda durumları hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır. Ancak onarımlarda onarım öncesi yapılış tekniklerine uygun olarak yapılmışlardır. Sadece mihrap cephesinin iki yanındaki ve avlu doğu cephesinde son cemaat yerindeki harim tarafındaki alınlık, krokiye göre D.2 ve son cemaat yerinin batı cephesindeki alçı bezemeler yeniden yapılmıştır.¹³⁴ Ancak bunların yeniden yapılacak kadar fazla bozulmalarının olmadığı Prof. Dr. Gönül Cantay'ın *Şehzade*

¹³⁴ Bkz. Ek-3, Kroki Plan 59

Camii'nin Alçı Süslemeleri başlıklı makalesindeki fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Bu da akıllara, başka bölümlere yapılan onarımlar sırasında zarar görmüş olabileceğini getirmektedir. Üst örtü sisteminde yer alan alçı bezemelerin kuzey cephesinde raspa önceki haliyle bırakılması diğerlerinin raspa altından çıkan renklerle yapılmıştır (R. 5, 6).

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yeni onarımlarda İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan her onarım için karar çıkarmadığı anlaşılmaktadır.¹³⁵ Doğu minaresinin, dış avlu düzenlemesinin ve kalemşi bezemelerin onarımları hakkında alınmış koruma kurulu kararlar vardır. C-87 nolu dosyada daha çok raporlar bulunmaktadır.¹³⁶

Medresede, 1993 ve 1999 yıllarında kaçak onarımlar yapılmıştır. Bu da medresenin daha fazla tahrip olmasına neden olmuştur.¹³⁷ Medrese günümüzde lokanta olarak kullanılmaktadır. Tarihi yapılar yeniden kullanıma açılırken turizm adına ticarete feda edilmemeli, bünyesine ve mekan özelliklerine uygun işlevler araştırılıp kazandırılmalıdır..

¹³⁵ Bkz. Ek-1, Belge 9, 15, 18, 19.

¹³⁶ Bkz. Ek-1, Belge 8, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 20.

¹³⁷ Bkz. Ek-1, Belge 16, 20.

VII. SÖZLÜK

Aderans:* Yapı öğelerinin, çimento veya tutkal gibi kimyasal ya da mekanik bir bağlayıcı ile birbirine yapışması. Yapıda ahşap parçalar tutkalla; tuğlalar, taşlar harçla; betonarme çeliği de çimento ile olan aderansı dolayısıyla betona bağlanır.

Agrega:* Harç, beton veya asfalt gibi malzemenin ana bölümün meydana getiren, kırmataş, çakıl, kum, cüruf gibi atıl gereçler. Kum ve çakıl daha büyük taşların kırılmasıyla da elde edilebilir. Uygun nitelik ve karışımda yüksek fırın cürufu; lav cürufu, sünger taşının ufalanmasından elde edilmiş gereçler de yerine göre agrega olarak kullanılabilir. Agregada içinde pislik, şist, kil, mil, mika, organik maddeler ve çinko sülfür bulunmamalıdır.

Alçı:* Alçıtaşının özel fırınlarda 120-180°C de ısıtılıp bağı bulduğu kristal suyunu uçurarak ve kalan kalsiyumun sülfatı (CaSO_4) toz haline getirerek elde edilen gereç. Alçı su ile karılınca katılaşma ve sertleşme özelliği olduğundan yapılarda ve heykeltçilikte kullanılmaktadır. Alçı sertleşince yitirdiği sudan dolayı içinde boşluklar oluşur. Bu boşlukların çokluğu alçının dayanımını azalttığından su alçı oranı çok önemlidir. Bu oranla dayanım ters orantılıdır. Alçı sertleşirken bir miktar hacim artması meydana gelir. Bu özelliğinden dolayı alçı, kalıp almakta kullanılır. Alçı yangına karşı koruyucu bir maddedir. İçinde iki molekül su bulunduğundan ısının büyük bir bölümü bu ayrılmasına gider. Bu ayrılan su buhar tabakası halinde alçının içine dolarak yangının yayılmasını engeller. Alçı, demir ve çeliğin paslanmasına neden olur. Pirinç ya da kamış gibi malzemeyle direncinin artırılması gerekir. Çağdaş yapılarda asma tavanlar, bölme panolar gibi yapı öğelerinin yapımında kullanımının yanı sıra en eski çağlardan beri yapıların bezemesi için kullanılan ana malzemelerden biri olma özelliğini korumaktadır.

Alçı Sıva:* Suyla karıştırılarak macun kıvamına getirilmiş alçıyla yapılan sıva. Genellikle normal sıvanın üzerine yapılır. Çok temiz ve pürüzsüz bir yüzey elde edilmek istenildiğinde kullanılır.

Ankastre:* Bir yuvanın içine yerleştirilmiş, gömülmüş anlamı olup ankastre basamak, ankastre mesnet, ankastre tesisat gibi terimlerde geçer; gömme.

Blokaj:* Grobeton dökülmeden önce, yaklaşık 15cm. yüksekliğindeki taşların yere, tabanları üzerinde dengeli duracak şekilde dik olarak yerleştirilmesi ve aralarını yine taşla kamalandıktan sonra tokmaklanmalarıyla yapılan taş döşek.

Çiçeklenme:* Taşların ya da sıvaları nem dolayısıyla lekelenmesi veya rengini değiştirmesidir. Nem etkisiyle taşta içten dışarıya doğru oluşan su akımı, taşın içindeki cisimlerin eriyen tuzlarını yüzeye sürükler. Suyun buharlaşmasından sonra yüzeyde kalan bu tuzlar çiçeklenmeye neden olur.

Çimento:* Killi kalkerli özel fırınlarda pişirip çok ince öğütmekle elde edilen, su ile karıştırıldığında katılaşp sertleşen, harç ve beton yapımında kullanılan kül renginde toz gereç. Çimentonun kimyasal yapısı, kalsiyum silikat ile kalsiyum alüminattan meydana gelir, yani bütün çimentolarda silis ve alüminin kireçle olan tuzlardan oluşur.

Beyaz çimento:* Demire bulaşmamış seçme kil ile çok saf kireç taşı kullanılarak yapılan bir Portland çimentosu veya beyaz boyar madde katılmış Portland çimentosu. Beyaz çimento iç ve dış harçlarda kullanılabilir.

Beyaz Portland Çimentosu:* Genellikle beyaz pişen kireçtaşı ve beyaz pişen kilden yapılan beyaz renkli çimento. Bu çimentoya beyaz rengi sağlayan kimi özellikler dışında normal Portland çimentosunun hammaddesinde demir ve mangan oksitleri gibi boyar maddelerin bulunmamasına çalışılır veya bunlar renk vermeyecek tarzda işlenir.

Portland çimentosu:* Kireç, silis, kil, Demir oksit, mangan oksit ve az miktarda magnezyum oksidin yüksek bazik bileşiklerden oluşan Portland çimento klinkerinin bir miktar alçı taşı ile birlikte öğütülmesi sonucunda elde edilen çimento. Portland çimentosu en yangın olarak kullanılan çimentodur.

Çürütme:* Eski kagir yapılarda aşınmış ince yonu taşları çıkararak yerine yenileri koymak ve çevresi çimento harcıyla doldurmak. Bu iş yurdumuzda yapılan eski eser onarımlarında çok kullanılmaktadır. Ancak yeni yerleştirilen taşların çevresi çimento harcı tam olarak doldurulamadığı için taşlar arasında boşluklar kalmakta, dolayısıyla yapı zayıflamaktadır. Bu durumda geniş harç kullanılması daha uygundur.

Donatı:* Donatmaya yarayan şeyler, teçhizat.

Enser:* Büyük dövme demir çivi.

Epoksi, Epoksit Reçine:* Maden, cam ve beton parçalarını birbirlerine yapıştırmakta kullanılan bir çeşit sentetik reçine.

Epoksi Harcı:* Kimyasal ve aşındırıcı etkilerin çok yoğun olduğu döşemeler için geliştirilmiş, 6 mm. kalınlığa değin uygulanabilen, epoksi asıllı, sert kaplama gereci.

Gomalak:* Kimi tropikal ağaçların dallarından çıkarılıp işlendikten sonra alkolde eritilerek cila işlerinde kullanılan bir çeşit reçine.

Gomalak cilası:* Alkol içinde eritilmiş gomalak ile yapılan cila. Alkol gomalak eriyiği ahşabın yüzeyine sürülünce alkol uçar; kalan gomalak, sürüldüğü yüzeye cilalı bir görünüş verir.

Grobeton:* Düşük dozlu demirsiz beton, kaba beton.

Harpuşta:* Dış etkilere açık duvarların üstünü örterek yağmur ve kar sularını yanlara akıtan eğik ya da yuvarlak bölüm, duvar semeri.

Horasan:** Elenmiş tuğla-kiremit tozu, kireç ve su karışımında yapılan bir tür harç. Antik Roma'dan beri kullanılmıştır. Özellikle Osmanlı yapılarında ana

malzemelerinden biridir. Granülometresi çok iyi ayarlandığından ve zamanla suyunu yitirerek kireçtaşı haline dönüştüğünden, örgü malzemesi kireçtaşı bloklarından oluşan Osmanlı yapılarında çok yüksek bir bağlayıcılık sağlamıştır.

Konservasyon:** Her türlü sanat yapıtında bit onarım ya da tamamlama işlemine girilmeksizin, yıpranmanın durdurulması çalışması. Amacı yapıtı bulunduğu yıpranma aşamasında dondurmaktır.

Küfeki:*** Süngerimsi ve boşluklu olduklarından dolayı “Küfekitaşı” denen organik kalkerler, aslında içlerinde bulunan fosillere göre adlandırılırlar. Diğer adları, “Lümaşelli Kalker, Mactralı Kalker ve Bakırköy Kalker”dir.taşlar Neojen (Sarmasien) Devrinin “Mactra” fosillerini içerdiğinden Mactralı Kalker de denmiştir. İstanbul’un batısındaki Bakırköy, Haznedar, ile Safraköy ocaklarında çıkarıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Küfeki taşının ocaktan çıkarıldığında işlenmesi kolay olup, zamanla sertleşmektedir. Su emmesi ve aşınması azdır, ancak dokusuna göre bu özellikler değişebilmektedir. Gözenekli yapısından dolayı ince işlerde kullanılmaz, ancak masif ya da kesme taş olarak bloklar halinde yapı taşlarında kullanılmıştır.

Mermer:*** Genel olarak güzel renkli ve dokulu olan ve iyi cilalanan taşlara mermer denir. Oysa mermerler kalkerlerin, basınç, hareket ve ısı etkileri karşısında yapılarının değişmesiyle oluşurlar. Bu değişim sırasında kalkerler yeniden kristallenir ve içlerinde yeni mineraller oluşur. Kristalleri iri ise, mermer dişli ve kabadır ve bunların dış etkilere karşı direnci azdır. Tane çapları küçüldükçe ve kenetlenme arttıkça direnç fazlalaşır ve dış etkilerle bozulma azalır. Mermerler, homojen bir yapı göstermeleri, değişik renk ve dokuları nedeniyle mimari bezemenin ana malzemesi olarak özellikle; kaplama levhası biçiminde kullanılır. Mermerin bu son kullanım biçimi ilk kez İmparatorluk Dönemi Roma mimarlığında ortaya çıkmıştır.

Mesnet:* Döşeme giriş gibi bir strüktür öğesinin başka bir taşıyıcıya oturduğu yer, dayanak.

Pas:* Nemli havanın etkisiyle demirli alaşımların yüzeyinde meydana gelen ve temel bileşeni demir III hidroksit olan korozyon maddesinin yüzeyi kaplamasıdır. Bir süre sonra bu madde parçanın iç kısımlarına kadar işleyerek madenin yenmesine yol açar.

Porozite:* Boşluklu gereçlerde birim hacme düşen boşluk miktarı, gözeneklilik.

Raspa:** Sivalı, boyalı ya da cilalı yüzeylerin üzerini kazıyarak alttaki asıl malzemeyi ortaya çıkarma işlemi ve bu işlem için kullanılan saplı küçük üçgen biçimli metalik araç.

Rekonstrüksiyon:** Bir sanat yapıtının ve özellikle de, bir yapının elde kalan az sayıda kalıntısı ve başka belgeler yardımıyla eski biçiminin belirlenerek yeniden yapımı işlemi.

Restitüsyon:** Var olmayan ya da ancak bir bölümü var olan yapıların, belgelere ve eldeki kanıtlara dayanarak özgün biçimine kavuşturulması ve bazen, yeniden yapımı işlemi.

Restorasyon:** Tarihsel belge niteliğindeki kültür ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yapılan müdahalelerin hepsini kapsayan bir eylemdir.

Rijit:* Oynak ve esnek olamayan, kırılğan

Rölöve:* Var olan bir yapının bütün boyutlarını ölçerek plan, kesit ve görünüşü yeniden çıkarma; ölçüleme.

Seren:* Döner merdivenlerde merkezde yer alan taşıyıcı dikme.

Spiral:* Değiştirilebilen döner parçaları ile taş levha ve demir kesmek, taş silmek, pas gidermek gibi işlerde kullanılan elektrikli el aleti.

Tirfil:* Sıva veya şap yüzeyini düzlemek için kullanılan bir çeşit tahta mala.

Türk Baroğu:**** Bu yapıda görölen bu tür bezemeler Türk Sanatı'nın klasik dönemine ait unsurların barok anlayışta ele alındığu örneklerdir ki bu dönem süslemeleri "Türk Baroğu" adıyla ifade edilir (Prof Dr. Gönöl Cantay).

* Hasol, Doğan; **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğu**, İstanbul 1995.

** Sözen; Metin, Uğur Tanyeli; **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğu**, İstanbul 1996.

*** Eyüboğu, Aysun; "Edirne Selimiye Camii'nde Kullanılan Taşlar ve Özellikleri", **Sanatsal Mozaik**, S.26, İstanbul 1997, s.38-43.

**** Prof Dr. Gönöl Cantay.

VIII. EKLER

**EK-1
BELGELER**

K A R A R

Toplantı No. : 48
 Toplantı yeri : İstanbul
 Toplantı tarihi : 25/I/1957
 Karar Tarihi : 26/I/1957
 Karar No. : 612

İstanbul'da Şehzade Camii avlusunda, yapılan ikazlara rağmen, asar-
 ı atika nizamnamesiyle diğer mevzuata muhalif olarak yapılan ahşap dükkânla-
 rın yapmasıyla Camiin doğu cephesinin mermer sütunları, kapı söveleri, tezyi-
 natlı siltmeleri, köfeki kaplamalarla ahşap kapı ve pencere kanatları harap
 olmuş ve kurşun örtüleri erimiş olup bazı kısımlarına ise çökme tehlikesi
 gösterdiğinden ikinci bir tahribe meydan verilmemek üzere hiç olmazsa sözü
 geçen dükkân bakiyelerinin derhal kaldırılması isteğine dair Üyeden Ali Saim
 Ülgen'in 26/I/1957 tarihli tavrini okundu ve müzakeresi yapıldı :

Şehzade Camii avlusuna yaptırılmış olan ahşap dükkânlarda çıkan
 yangın delayisiyle Camiin harabiye uğradığı malûm olmakla bakiye dükkânları
 da ikinci bir tahribe mahal kalmadan kaldırılması ve bu meyanda sözü geçen
 Cami civarında daha tehlikeli bir durum arzeden oksijen fabrikasının başka
 bir yere nakli ve Nurussaniye Camii avlusunda yapılmış olan ahşap dükkânla-
 rın da ileride mümasil bir tahribe sebep olmadan kaldırılması hususlarının
 Belediye Reisliği'ne yazılmasına karar verildi.

Başkan
 Öz Tahsin

Tahsin

Başkan Vekili
 Alsac Orhan
 Bulunmadı

Üye
 Akurgal Ekrem
 Bulunmadı

Üye
 Arseven Celâl Esad

Üye
 Binal Faik

Üye
 Çapçı Orhan

Üye
 İzer Zeki Faik

Üye
 Mansel Abif Müfit

Üye
 Söylemezoğlu Kemali

Üye
 Tazpınar Hamdi

Üye
 Turan Osman

Bulunmadı
 Üye
 Ülgen Ali Saim

Bulunmadı
 Üye
 Ünsal Behçet

Müstafi
 Üye
 Yenen Mithat

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar
Yüksek Kurulu Başkanlığına

İstanbul'un en büyük abidelerinden olan Şehzade Camii'nin avlusuna, asarı atika nizamnamesinin ve diğer müeyyidelere muhalif olarak ve yapılan ikaz ve müracaatlara rağmen ahşap barakalar yapılmış ve hiçbir tedbir alınmadığından bu baraka çarşısı yangın tehlikesiyle başbaşa bırakılmış ve neticede yakın günlerde mukadder olan bu facia cereyan ederek bu meşhur eser feci duruma düşürülmüştür. Halen Şehzade Camii'nin doğu cephesinin mermer sütunları, kapı söğeleri, tezyinatlı silmeler, küfeki kaplamalarla ahşap kapı ve pencere kanatları ve kurşun örtüleri erimiş bulunmaktadır. Bazı kısımları ise çökmek tehlikesi göstermektedir. Bu feci duruma rağmen, yangından kurtulan ahşap barakaların halâ tahliye edilip sökülmediği görülmektedir.

Bakiye barakaların biran önce tahliye olunup sökülmesi için bir karar ittihazını saygıyla arz ve rica ederim. 16. I. 1957.

Y. Mimar
Ali Saim Ülgen

G. M. Eski Eserler ve Anıtlar	
Yüksek Kurulu Başkanlığına	
Numaranın	771
25	16. I. 1957

3.3.2

T. C.
ANBUL
MÜDÜRLÜĞÜ

Istanbul, 6 / VIII / 1959

Orta
714

35661

Özet: Vefa Lisesine tah-
sis edilen medrese binası
HK.

Eski Eserler kurulu başkanlığına:

Vekiller heyyeti kararıyla Vefa Lisesi emrine verilen, Şehzadebaşı camii müstemilatından ve mez-
tür Lise binası bitişindeki evkafa ait medrese
binasının tamir ve cüzi tadilatla okul laboratuvarı
haline ifrağı Maarif vekâletince tensip olunduğu
ve gerekli onarımın müteahhida ihalesinin yapılmış
olduğu okul müdürlüğünün iligik yazısından öğrenil-
miştir.

Binanın eski eserler müstemilatından olması ha-
sebiyle bu durumun kurulunuzca tezekkür edilerek
onarımın yapılabilmesi için gerekli kararın verilmes-
ini saygı ile rica ederim.

Istanbul Valisi a.

EK. 1- Okul yazı örneği

NÖ.NÇ.

diğerleri
6. VIII. 1959

ANITLAR YÜKSEK KURULU	
Numarası	Tarihi
249	6. VIII. 1959

24

T.C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

Belge No: 4

K A R A R

Toplantı No. ve tarihi : 79 - 7.VIII.1959
Karar No. ve tarihi : 1180 - 8.VIII.1959

Toplantı yeri : İ s t a n b u l

İstanbul'da Şehzade Camii külliyesinden Tabhane'de Yafa
İkinci dersane ve laboratuvarı olarak kullanılmak üzere bazı tadilat ya-
pılmak istendiğine dair Maarif Vekâleti'nin 5.VIII.1959 tarih ve 16555
sayılı telgrafı ile İstanbul Valiliği'nin 6.VIII.1959 tarih ve 714/35661
sayılı yazısı okundu, ilişkileri tedkik edildi ve konu yerinde tedkik
edilerek müzakeresi yapıldı:

Mimar Sinan'ın mühim eserlerinden Şehzade Camii külliye-
sine dahil bahis konusu Tabhane'nin plân tertibindeki hususiyetin bozul-
ması uygun görülmediğinden sonradan açılmış, halen mevcut, küçük kapılar
ın muhafazası ile, başkaca bir tadilat yapılmadan Vakıflar Umum Müdürlü-
ğü'nün eski eser tamiri mütehasası bir mimarı nezaretinde itina ile
tamir edilmesi kaydıyla okul tarafından kullanılmasında mahzur olmadığına
karar verildi.

Başkan

Tahsin Öz

Tahsin Öz

Başkan Vekili

Orhan Alsac

Üye

Akurgal (Ekrem)
Bulunmadı

Üye

Alsac (Orhan)

Üye

Emre (Necmettin)

Üye

Eyice (Semavi)
Bulunmadı

Üye

Kuran (Aptullah)

Üye

Mansel (Arif Müfit)

Üye

Meriç (Rifki Melâl)

Üye

Öz (Tahsin)

Üye

Söylemezoğlu (H. Kemali)
Bulunmadı

Üye

Turan (Osman)

Üye

Ülgen (Ali Saim)

Üye

Ünsal (Behçet)

Üye

Yenen (Midhat)
Bulunmadı

Üye

Eski Eserler ve Müzeler
Umum Müdürü
Kâmil Su

Üye

Vakıflar Umum Müdürü
Orhan Çapçı

Sayın Feramuz Berkol

Istanbul Şehzade Camii Şadırvan avlusunda
mevcut pençerelerin " ahşap kanatları " yerlerinden çıkmış
ve harap olmağa hazır durumdadır.

Gereken işlemin yapılmasına delâletinizi
derin saygılarımla, rica ederim. 9.X.1970

H. Kemali Söylemezoğlu

AMİTLAR YÜKSEK KURULU	
Numarası	Tarihi
1182	13.10.1970

12.4.1971

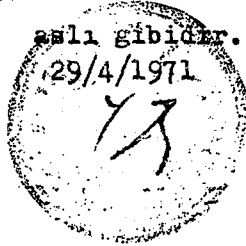
Abide, Yapı ve Akar Onarımı İşleri Müdürlüğüne

İlgi: 12.11.1970 tarih ve 4998 sayılı

Genel Müdürlüğün 6 Kasım 1970 tarih ve 34.II.AO-312 sayılı yazı ve eki
İstanbul Şehzade Camii şadırvan avlusu pencerelerinin klasik ahşap kepenk-
i vaktiyle toplattırılarak Cami içinde bir yere atılmış bir halde bulunduğu gö-
müştü ve Gurubumuzca 1959 yılında onarılarak yerlerine takılmış bulunmaktadır. Ancak
personelinin ilgisizliği yüzünden bu kanatların çocuklar tarafından oyun haline
gelmesi sebebiyle halen yerlerinden çıkmış devrilmiş bir hal almış bulunmaktadır.
2000 yılı onarım programımızda Şehzade türbeleri için hazırlanacak olan keşfe yine
bu manzumeye dahil Şehzade Camii avlu penceresinin kepenklerinin de, hiç olmazsa
toplanıp toplanmak üzere Bakım manasında ele alınmasını mümkün ve uygun görmekteyiz.

Keyfiyet bilgi ve tensiplerinize arz olunur.

Cahide Tamer
Y.Mimar
1. Gurup Şefi

1971	12
12	12
12	12

T. C.
İSTANBUL
VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Belge No: 7

Sayı :

2

İSTANBUL

Konu :

/ / 198

1988 yılının Sinan yılı olması dolayısı ile özellikle gözler Sinan eserlerine çevrilmişken, dışarıda yol cephesindeki küfeki taşından yapılmış tarihi ihata duvarı da yol boyunca çimento gerbeti ile kapatılmıştır. Bütün bunların yapılması muhakkak ki kötü niyetli değildir. Fakat mülkiyetimizdeki bir esere yapılacak müdahalelerin M üdürlüğümüz bünyesinde özel eğitim görmüş restoratör mimarlara danışılarak gerçekleştirilmesi gereklidir.

Avlu tanzimi sırasında avluya oturma banklarının kesinlikle konulmamasına özen gösterilmeli, bu avlunun tarihi bir alan olduğu, fonksiyonun dışında tanzimi ve kullanılmasının sakıncalar doğuracağı gözönünde tutulmalıdır. Böyle bir avlu tanziminin proje hazırlanılarak yapılması, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulundan geçmesi gerekmektedir.

Bilgi edinilerek gereğinin yapılmasını arz ederim.

Ercümen
Ercümen CANKÖY
Bölge Müdürü

DAĞITIM :

Gereği :

1. Büyük Şehir Bel.Bşk.lığına
2. Eminönü Bel.Başkanlığına

Bilgi :

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu Başkanlığına

01.06.87 02/20

01.06.87 02/20

T. C.
İSTANBUL
VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Belge No: 8

C-87
Emirhan

Sayı : ABİYAP-ABİŞB/661/1048

İSTANBUL

Konu : Şehzade cami'i:

2...HAZ. / 1987

TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI
İSTANBUL BÖLGE KURULU BAŞKANLIĞINA
Fındıklı-İSTANBUL

Mülkiyeti İdaremize ait ŞEHZADE CAMİ'İ Mimar Sinan'ın çiraklık eseri olması dolayısı ile oldukça önem taşımaktadır. Geçtiğimiz yıllarda kısmî restorasyonlar görmüştür. 1986 yılı restorasyonu Cami içinde sağ yarım kubbe ve çevresindeki örtü, sisteminde ve duvarlarında devam etmektedir. ~~Caminin kurgunları da bu arada elden geçirilerek onarım görmüşlerdir.~~ Restorasyon önümüzdeki senelerde de devam edecektir.

Şehzade Cami'i, çevresindeki türbeleri, medresesi, tabhanesi, imareti, mektebi, kervansarayı ve muvakkithanesi ile bir külliye teşkil etmektedir. Mimarlık tarihimizin önde gelen camilerinden olan Şehzade Cami'i âbidevi bir mimarlık eseridir. Böyle bir sit alanında anıtın kendi ölçüsü ile orantılı çevresinin de muhafazası gerekmektedir. Ananevi çevre yaşamaya devam ettiği takdirde, bu çevre korunmalı ve bu çevrenin hacim ve renk münasebetlerini bozacak her türlü yeni malzeme kullanılan inşaat, tahribat ve yeni düzenleme kesinlikle yapılmamalıdır. Oysaki Şehzadedeki gibi bir külliye avlusunun asli karakteri buzularak İdareimiz elemanlarına danışılmadan düzenleme yapılmaktadır. ~~Arnavut kaldırımı tabir ettiğimiz avlu yolları üzerine beton dökülmüş, trotuar taşları ile adeta park parçasına bir çalışmaya girişilmiştir.~~ Loder makineleri avlu kapısının dar sövelerini zorlayarak avluya yüzlerce kere girip çıkmaktadır. Duvarlara ve kapı yanındaki tarihi çeşmeye gelişigüzel çarparak gelip giden bu araçlar ağırlıkları nedeni ile avlu altında bulunan tarihi bu sistemini de olumsuz yönde tahrip etmektedirler. Avlu yönünden Camiye baktığımızda Cami üslubu ile, inşaat malzemesi ile korkunç bir uyumsuzluk sağlayan bu yeni park düzenlemesi Camiyi tarihten ve bulunduğu çevreden soyutlamaktadır.

.../...

04.06.87 02/207

T.C.

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları

İstanbul Bölge Kurulu

Belge No: 9

K A R A R

Toplantı No ve Tarihi : 112 - 27/28.8.1987

Toplantı Yeri : İST.

Karar No ve Tarihi : 3877 - 27.8.1987

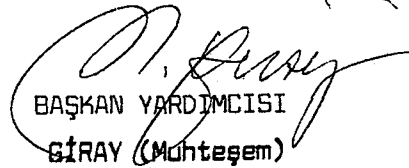
İstanbul, Eminönü, Vezneciler de bulunan Şehzade Camii hakkında İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 27.8.1987 gün ve 1566 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresinde:

Eminönü, Vezneciler Şehzade Camiinde orjinal bulguların temizlenerek aynen tekrarlanması orijinali bulunmayan pandantiflerin şimdilik aynen bırakılması ancak başka pandantiflerde ipucu bulunması halinde hepsinin buna göre uygulanması, kemer taşlarındaki nakışların muhtes oldukları açık olmakla beraber bunların altında bir ipucu yakalandığı takdirde derhal kurulun haberdar edilmesi ve yapılan işlemlerin derhal durdurulması kaydı ile işlemlere başlanabileceğine karar verildi.

BAŞKAN

EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI

GIRAY (Muhteşem)

ÜYE

EYİCE (Semavi)

ÜYE

GIRAY (Muhteşem)

ÜYE

SINEMOĞLU (Nermin)

ÜYE

TONER (Süha)

ÜYE

YALTIK (Faik)

ÜYE

İlve ve Anıtlar Müd.
TRAL (Muharrem)

ÜYE

İst. Arkeoloji Müzeleri Müd.
PASINLI (Alpay)

ÜYE

Bay. ve İskân Müd.
VILDIRIM (Kemal)

ÜYE

İst. Vakıflar Baş Müd.
CANKÖY (Erçüment)

MC. MA. 3.9.1987

ÜYE
BULUNMADI

Bulunmadı

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu Müdürlüğü
İ s t a n b u l

14 Aralık 1987 tarih ve 69/690 - 11877 sayılı yazınıza :

İlgi: İstanbul Şehzade Mahmat Camii

İstanbul'daki Şehzade Mehmet Caminin kalemişlerinin restorasyon çalışmaları için bilirkişi olarak görevlendirilmiş bulunuyoruz. Ancak, Prof. Emin Barın'ın vefatı dolayısı ile inceleme hususunda gecikilmiş, bu sırada Şehzade Camiindeki çalışmalar da durmuş olduğundan, yapılmış ve yapılması planlanan işler hakkında bilgi almak ve şantiyeye girmek de bir süre mümkün olamamıştır.

Prof.Dr.Nermin Sinamoğlu ve Prof.Dr.Yıldız Demiriz'den oluşan iki kişilik heyetimizin 22.8.1988 günü, iskele kurulu olmadığından ancak uzak mesafeden yaptığı incelemeler göre halihazır durum ve restorasyonda bundan sonra tutulmasını uygun bulduğumuz yol aşağıdaki raporumuzda belirtilmiştir.

Restorasyon, kalitesi ve metodu bakımından olumlu bulunmuştur. Çalışmanın deva mı ve orijinal duruma döndürülmesi memnuniyetle edilmektedir. Barok kalemişlerinin altından orijinal klasik süsleme ile ilgili, kimi ancak ipucu niteliğinde olmakla birlikte zengin bulgular çıkmaktadır. Bunlardan anlaşıldığına göre, orijinal melzemenin çoğu malakârî tekniktedir. Bu durumda, barok süslemelerden sadece bir köşede örnek, devir belirtmek üzere bırakılmalı ve Sinan döneminin klasik süslemesine dönelmelidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir.

Merkezi kubbeye özel dikkat gerekir. Bu kısımdaki merkezi süsleme (yazı ve çerçevesi), eğer altında orijinalinin çoğu mevcut değilse olduğu gibi bırakılmalıdır. Ancak, çevredeki barok bezemeli şemselerin altında aynı formda klasik şemseler çıkması ihtimali kuvvetlidir. Bu hususun araştırılması önemlidir. Büyük kubbenin pandantifleri çevresindeki bitkisel bordürler için de aynı şey geçerlidir. Klasik dönem çini bordürlerinin kompozisyonuna benzeyen bu bölümde, orijinal klasik bordürün barok işçilikle tazelenmiş olduğunu tahmin ediyoruz ve orijinalinin aranması gereğini vurgulamak istiyoruz. Pandantiflerdeki yazı madalyonları çevresindeki üçgen bölümlerdeki barok süsleme ise, gözü rahatsız edici fazlalık oluşturduğunda mutlaka kaldırılmalıdır.

Kemerlerin aslında mermer taklidi boyalı olmadığını sanıyoruz. Ancak, caminin yıllardır alışlagelen iç atmosferindeki büyük bir değişiklik yadırganabileceğinden, çok dikkati çeken bu süslemenin hiç değilse şimdilik, bugünkü durumda bırakılmasına fayda görüyoruz.

Mukarnasların ise, restore edilmiş kısımdaki gibi, sadece kontur çizgilerinin belirtilmesi ile aslına uygun sadeliğine kavuşturulması gerekir.

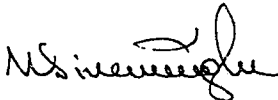
* ~~Mihrap duvarı, yapının en önemli bölümü ve ilk bakışta en dikkati çeken yeri olduğundan, tamamen klasik niteliğine kavuşturulmalıdır. Bu bölümde barok örnek muhafaza edilmesinden sakınılmalıdır. Bu bölümdeki ağır süsleme, mimari formları öldürmekte ve belirsizleştirmektedir. Örnek olarak pencerelerin barok alınlıklarının, pencerelerin sivri kemerli formunu tamamen gözden kaybettirmekte ve klasik dönem sanat zevkine ters düşen yoğun bir süsleme karmaşası yaratmakta olduğunu zikredebiliriz.~~

* ~~Cami içindeki pencerelerin üstlerindeki barok alınlıklarının hepsi, göze az görünen bir köşede saklanacak 1-2 örnek dışında kaldırılmaktadır. Duvar ve pandantiflerdeki iri barok motifler de yine, sadece uygun bir yerde, mesela giriş duvarında 1-2 örneği bırakılarak, kaldırılmalı, altında orijinal süsleme yoksa yerleri sade kalmalıdır.~~

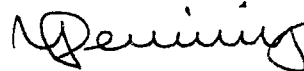
Özetle:

Şehzade Camii gibi Kanuni Sultan Süleymanın çok önem verdiği bir yapıda, Mimar Sinan gibi bir ustanın üslubuna tamamen ters düşen bir iç mekân atmosferi yaratan ve onun sanat anlayışını rahatsız eden füzuli süslemelerin kaldırılması ve klasik dönem Osmanlı sanatının gereği olan sadeliğe dönülmesini arzu ve tavsiye ettiğimizi saygı ile bildiririz.

29.8.1988

Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu

Prof. Dr. Yıldız Demiriz

T. C.
İSTANBUL
VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Belge No: 11

IVEDİ

İSTANBUL

16. EKİM 1987

4271

Sayı : ABİYAP-ABİŞB 254/1876

Konu : Şehzade Mehmet Cami'i:

TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI
İSTANBUL BÖLGE KURULU BAŞKANLIĞINA
Fındıklı-İSTANBUL

İLGİ : 16 EYLÜL 1987 tarih ve 69/1690-8544 sayılı yazımız.

Eminönü-Şehzade Mehmet Cami'inde 1986 yılı restorasyonu devam etmektedir. Bu yılki restorasyon sağ yarım kubbe ve çevresindeki örtü sistemi ile duvarlardaki bezemelerde yapılmaktadır. Bu konu ile ilgili bir kurul kararı alınmış ilgi yazınızla Müdürlüğümüze gönderilmiştir. Kararda barok bezemelerindeki raspa işlemleri sonucunda alttan çıkan orijinal klasik nakışların ihya edilmesi, orijinali bulunmayan nakışların işlenmemesi belirtilmektedir.

Çalışmalar bu karar doğrultusunda yapılmaktadır. Fakat kurul üyelerinin yerinde inceleme yapmaları ve restorasyonun bu incelemeler ve tavsiyelerle devam etmesi zorunluğu doğmuştur.

ereğinin yapılmasını arz ederim.

Ercümen CANKÖY
Bölge Müdürü
Sadri KAHRAMAN
Bölge Müdür Muavini

20.10.87 04632

ŞEHZADE CAMİİ BATI MİNARESİ İLE İLGİLİ TEKNİK RAPOR

Şehzade Cami'inin ikişer şerefeli iki minaresi vardır. Her iki minarenin de şerife korkuluk taşlarının büyük bir kısmının zaman aşımından tehlike arzeder şekilde tahrip olduğu görülmüştür. Batı minaresinde tahribat çok daha fazla olduğundan ilk etapta bu minareye iskele kurulması, bir teknik heyetin yerinde yaptığı inceleme sonucu hazırlanan raporla kararlaştırılmıştır.

Minare gövdeleri 12 yüzlüdür ve rölyeflerle bezelidir. Bu rölyeflerde de yer yer aşınma olduğu aşağıdan da görülmektedir. Şerife altı mukarnasları, silmeler ve minareden kurşunluğa çıkış kapısı üstü firizlerinin de elden geçirilmesi gerekmektedir. En fazla tahribatın görüldüğü şerife korkulukları sökülüp aşağıya indirilecek ve imalatlar başlayacaktır. Külâhın içini inceleyen kurşunların ifadesine göre şerife bağlanan külâh bağlantı kayıtları tahrip olduğundan külâh eğri durmaktadır. Restorasyon esnasında onarımları yapılacaktır.

Minarelerin parötönerleri kopmuş, şerife kandillikleri de tahrip olmuştur.

Bunların da elektrik keşfi hazırlanmış ve ele alınacaktır.

Arz ederim.

Beyhan ERÇAĞ

Y.Mimar

01.11.1989

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

261/1517 sayı ve 10.11.1990 tarihli yazı gereği Şehzade Mehmet Cami ile ilgili sorunlardan sıva üzerinde gerekli çalışmalar yapılarak araştırma tamamlanmıştır.

Şehzade Mehmet Cami'nin beden duvarları ve kubbelerinden alınan sıva örnekleri üzerinde gerekli analizler yapılmıştır. Orjinal Morasani harcın içeriğinde ağırlıkça %4.93 oranında 450°C'de kayıp madde (organik madde ve bazı minerallerin molekül suyu), %41.46 oranında karbonat (kireç ve kireç taşı) olduğu bulunmuştur. Mikroskopla yapılan ince kesit analizinde ise bu içerikte çeşitli boyutlardaki tuğla kırığı, silikat, kuartz ve karbonat (küfeki taşı kırığı) mineralleri tesbit edilmiştir. Yakın tarihlerde onarım amacıyla kullanılmış diğer sıvada ise %3.70 oranında 450°C'de kayıp madde, %22.16 oranında karbonat bulunmuştur. Mikroskopla yapılan incelemede ise sadece silikat ve kuartz mineralleri tesbit edilmiş, tuğla kırığı ve karbonat mineraline rastlanmamıştır. Bu bulgulara göre, orjinal sıvanın imalatında kireç, tuğla kırığı ve tozu, küfeki taşı kırığı, kum, onarım sıvasının imalatında ise portland çimentosu ve kumun kullanıldığı anlaşılmıştır.

Bu arada yerinde yapılan görsel incelemede bazı yerlerdeki sıvaların bağlayıcı özelliğini yitirdiği, duvardan ayrıldığı ve bir kısmında dökülmüş olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlara göre; öncelikle orjinal sıvaların sağlıklı olanlarının korunması, bağlayıcı özelliğini yitirmiş veya duvardan ayrılmış olanların ise sağlamlaştırılması, çimento kullanılarak imal edilmiş olan onarım sıvalarının sökülerek orjinal sıva özelliklerinde sıvanın yapılması gereklidir. İmalat için yapılan araştırmada hacince %40 söndürülmüş kireç (lapa halinde), %30 tuğla kırığı (prince ve toz eşit), %15 kum, %15 iri kırılmış küfeki pirinci ve çok azda kırıntı katılarak hazırlanan sıvanın uygun olduğu dayanım testlerinden anlaşılmıştır. İmalatta dikkat edilmesi gereken husus, kullanılacak kum ve tuğla kırıklarının çözünebilir tuzlardan muhakkak arındırılmasıdır. Ayrıca portland çimentosu kullanılarak yapılacak imalattan kesinlikle kaçınılmalıdır. Çünkü bu tür sert ve yoğun sıvaların ısı ve nem değişiklikleriyle açığa çıkacağı güçlere ve baskılara orjinal sıvalar ve tezyinatlar karşı koyamayarak kısa sürede çatlama, kalkma ve dökülme şeklinde bozulacaklardır. Aynı zamanda

A.Ş.

bu tip sıvalar havyadaki nemin yoğuşmasına, dolayısıyla binada nemlenmenin artışına , içeriğindeki bazik alkali oksit ve çözünebilir tuzların hareketlenmesine, çiçeklenmeye ve yüzeyin kabuklar halinde dökülmesine neden olacaktır. Yukarıda bahsedilen nedenlerle, portland çimentosundan hazırlanacak sıvaların ve harçların eski eser onarımlarında kullanılmaları oldukça sakıncalıdır.

Bilgilerinize arz olunur,

4.2.1991

A. Güleç
Ahmet GÜLEÇ
Y. Kimyager

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün IO.II.1990 tarih 517 sayılı yazılılarıyla ~~cephe temizliği istenen Şehzade Camii~~ erinde incelendi, alınan kir numuneleri üzerinde laboratuvarımızda yaptığımız test ve analiz çalışmaları tamamlandı.

Mimar Sinan tarafından 1543-1548 yılları arasında in-
ası tamamlanan ~~caminin dış cephesi mermer kaplama ve kireç ta-~~
~~şından yapılmıştır.~~ Laboratuvarda yaptığımız analiz sonucu ,yü-
eyde kirlilik, hava koşullarının sebep olduğu (toz, is, sülfat o-
uşumu) kirlilik mevcuttur. Temizliği için mermer yüzeylerde
~~B-57 adı verilen kimyasal pasta kullanılmalı,~~ kireç taşından
apılmış olan ve trafiğin yoğun olduğu bölgeye yakın yerlerde
ağır hamuruna emdirilmiş amonyum bikarbonat çözeltisi yüzeye
ygulanmalı ,kirin yoğun olmadığı bölgelerde ise su ve plastik
arça yardımıyla temizlenmelidir. Uygulama esnasında metal ve
ağır kısımların su ile temas etmemesi için önlemler alınmalı-
r. ~~Camideki ahşap kapılarda ise böceklenmeler görüldü.~~ Bunun
çin vakum altında ilaçlanması gerekmektedir.

Temizlik çalışmaları müdürlüğümüz denetiminde yapıl-
malıdır.

Bilgilerinize arz ederim.

7.2.1991

GÜVEN GÖKÇE

Kimya Mühendisi

: Temizlik ve ilaçlama uygulaması ilgili kişilere uygulamalı
rak gösterilecektir.

KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL I NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No. : 195-30.10.1991

Toplantı Yeri : İSTANBUL

Karar Tarihi ve No. : 3095-30.10.1991

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Vezneciler, 165 pafta, 950 ada, 2 parselde bulunan Şehzade Camii içedisindeki nakışlarla ilgili İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 21.6.1991 gün-1204 sayılı yazısı ekindeki tezyinat, araştırma, raspa, restitüsyon ve restorasyon projeleri incelendi, yapılan görüşme sonucunda;

Eminönü, 950 ada, 2 parseldeki Şehzade Camii, ana kubbesinde mevcut olan neoklasik nakışların yerine, pandomentiflerden yararlanılarak raspa sonucu bulunan klasik tezyinatın (motifler ve renkler olarak) uygulanmasına ve bu doğrultuda hazırlanan ana kubbeye ait I. öneri restitüsyon projesi ile raspa sonucu çıkan klasik döneme ait nakış detaylarının onaylanmasına, raspa neticesi çıkan yarım ve çeyrek kubbelerdeki, mihrap cephesindeki, ışık alçı pencere çevrelerinde çıkan klasik nakışlar uygulanmasına, kemerlerdeki somaki taklidi süslemenin daha özenli yerleşmesine, köşe kubbelerinin üç tanesinde, barok devir bezemesinin aynen korunmasına, hünkar mahfeli kubbesi göbeğinde, alttaki kalem işi üstteki melakâri sistemdeki klasik nakışların yarımsar olarak konulabileceğine, karar verildi.

BAŞKAN

(BULUNMADI)

Hayde SUHER

BAŞKAN YARDIMCISI

Turgut ÖVÜNC

ÜYE

Nevzat İLHAN

ÜYE

Albay PASINLI

ÜYE

Yıldız TOKER

ÜYE

Erol ÇETİN

İst. Vak. Böl. Md. Tems.

ÜYE

Erman YÜCEL

Eminönü Bl. Tean. Başk.

Yardımcısı.

ÜYE

31.10.1991.VS.İC

T.C.
BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : B.02.1.FM.1.13.00.03(3407)93

İSTANBUL

Konu : Şehzade Medresesi.:

... EYLÜL/19 93

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
A N K A R A

İLGİ : Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 21.7.1993 tarih ve B.02.1.FM.0.13.00.01211(34.07)93-2299 sayılı yazısı.

Eminönü İlçesinde bulunan Şehzade Mehmet Külliyesi Mimar Sinan'ın oldukça büyük ölçüde meydana getirdiği ilk külliye olması bakımından çok önemlidir.

Şehzade Medresesi bu külliyenin bir bölümüdür. Orta Öğrenim Kısımında olarak kullanılmakta iken 1990 yılında İdaremişce restore edilmiştir.

Medrese Türk Dünyası Araştırmaları Vakfına tahsis edilmiş, bu vakıfça Türk Cumhuriyetlerinden gelen Öğretmenlere Türkçe Öğretilmek üzere kullanılmaktadır.

Bu kullanım başladıktan sonra İdaremişce ve Bölge Kuruluna danışılmadan medrese revakları altına WC. inşaatı yapıldığı tespit edilmiştir.

Apat değeriindeki bir eserde yapılması düşünülen böyle bir uygulamamın eserin rölövesi üzerinde belirtilerek İstanbul I Numaralı Bölge Kuruluna götürülmesi ve uygulama kararının alınması gerekmektedir.

Bilgi ve gereğini tenzihlerinize arz ederim.

Nezde İBRAHİM AKTOĞLU
Bölge Müdürü

İSTANBUL, ŞEHZADE MEHMET CAMİİ SOL MINARESİNİN

TAŞIYICILIK DURUMU HAKKINDA.

TEKNİK RAPOR

(İ.T.Ü. Döner Sermaye İşletmeleri Yönetmeliği kapsamında hazırlanmıştır.)

1. KONU

Vakıf İnşaat, Restorasyon ve Ticaret A.Ş. tarafından onarım ve restorasyonu sürdürülmekte olan Şehzade Mehmet Camii sol minaresinde oluşan bozulmalarla ilgili taşıyıcılık durumunun belirlenmesi ve bozulmaların giderilmesi için öneriler geliştirilmesidir.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE AŞAMALARI

- 2.1. Vakıf İnşaat'ca sağlanan minareye ait röhlöve projelerine, minarenin dış cephesinde ve orta ekseninde görülebilen çatlaklar ve bozulmalar işlenmiş ve önemlileri fotoğraflarla belgelenmeye çalışılmıştır.
- 2.2. Minarenin taş olan malzemesinden örnekler alınmış, bunlar üzerinde yapılan deneylerle basınç dayanımları ve elastiklik modülleri için değerler belirlenmiştir.
- 2.3. Minare mevcut durumu ile 2.2.'de sözü edilen deneylerden elde edilen veriler kullanılarak çeşitli şekillerde idealize edilmiş, statik düşey ve dinamik yatay deprem yükleri altında tasıma gücünü belirleyecek hesaplar yapılmıştır.
- 2.4. Hasarlı olan sol minare ve onarım görerek sağlamlaştırılmış sağ minarede ilk üç titreşim moduna ait özel periyotlar deneysel olarak belirlenmiş ve bulunan farklı değerlerle sol minaredeki hasarın derecesi kestirilmeğe çalışılmış ve hesaplarda kullanılan malzeme sabitlerinin mertebesi irdelenmiştir.
- 2.5. Onarım için gerekebilecek malzeme türünü saptayabilmek için karışım-

lar hazırlanmış ve özgün malzeme ile uyumlu olacak bir karışım deneylerle doğrulanarak belirlenmiştir.

- 2.6. Önceki aşamaların sağladığı bilgiler ışığında hasarın nedenleri ve bu hasarı onarabilmek için gerekli müdahaleler için seçenekler üretilerek, öneriler geliştirilmiştir.

3. ÇALIŞMADA ELDE EDİLEN SONUÇLAR

- 3.1. Vakıf Insaat'ca sağlanan rölöve resminde minarenin tam bir dış görünüşü, çeşitli seviyelerdeki planları, orta eksen serenin görünüşünün ve minarenin dış görünüşünün açılımları ile çeşitli fotoğraflar bulunmaktadır, Ek 1. Bu rölöve resmi, yerinde çeşitli zamanlarda yapılan belirlemelere göre minarenin hasar durumunda görülebilen ilave veya açıklamalı bozulmaları da kapsayacak şekilde tamamlanmıştır. Bozulmaların önemli olanlarını gösteren ve ekibimiz elemanlarından Y.Mim.Aras Neftçi'nin çekmiş olduğu fotoğraflar da ekte sunulmaktadır, Ek 2.

Minarenin bozulmaları iki büyük grupta toplanabilir;

- ✓ a. Minarenin taşıyıcılığına önemli etkisi bulunmayan bozulmalar.

Minarenin külahı yoktur. Minarenin taşıyıcılığını etkilemeyen ve çoğunluğu dış iklim etkileri ile zamanın neden olduğu bu bozulmalar tasarlarda yer yer aşınmalar, ufak kopmalar, özellikle birinci serefeye kadar olan bölgesindeki süslemelerde gözükmektedir.

- ✓ b. Minarenin taşıyıcılığına etkili bozulmalar.

Minarenin cami esas külesine bağlı bölgesindeki hasar büyük ölçüde değildir. Buna karşın serbest hale geldikten sonra özellikle birinci serefeye kadar olan bölgesinde gerek merkez serende, gerek merdivenlerde, gerekse dış duvarda çatlaklar, kopmalar ve taşların birbirine göre yatay hareketlerini belirleyen kaymalar gözlenmektedir.

Serende ve dış duvarda geçmiş bir onarımın izleri olarak demir kenetlerle yapılmış dikişlere rastlanmaktadır. Ancak bunların büyük bir çoğunluğu etkinliklerini kısmen veya tamamen yitirmiş durumdadır.

Önemli bir bozulma da minareden cami damına çıkan kapı ve çevresindedir. Bu bölge minarenin en fazla hasar gören, kopmuş taş parçalarının bulunduğu bir kısımdır.

3.2. Minareden elde edilmiş taş numuneleri üzerinde basınç deneyleri yapılmıştır.

Taşların bir kısmı diğerlerine nazaran daha fazla bozulmuş durumda idi. Denenen dört numunenin P- δ diyagramları ekte verilmektedir, Şekil 1,2,3,4.

Zayıf taşa (ortalama)

$$\gamma (\text{yoğunluk}) = 1.61 \text{ gr/cm}^3$$

$$\sigma_{\text{maks}} (\text{basınç dayanımı}) = 95 \text{ kg/cm}^2$$

$$E (\text{elastisite modülü}) = 28500 \text{ kg/cm}^2$$

Kuvvetli taşa (ortalama)

$$\gamma = 2.01 \text{ gr/cm}^3$$

$$\sigma = 155 \text{ kg/cm}^2$$

$$E = 55000 \text{ kg/cm}^2$$

bulunmuştur.

3.3. Minarenin taşıyıcılığını irdelemek amacı ile statik ve dinamik yüklerle göre hesabında, yukarıdaki bulgulara dayanılarak $\gamma = 1.85 \text{ gr/cm}^3$, $E = 50000 \text{ kg/cm}^2$ değerlerinin kullanılması uygun bulunmuştur.

Minare, ana kütle üzerine oturduğu noktadan itibaren 26.76 m yükselen kargir silindirik bir kule olarak modellenmiş ve kritik kesit olarak bu seviye kabul edilmiştir.

Statik düşey yükler altında minarenin bu bölgesinin ağırlığı 172.6 t olarak hesaplanmıştır. Buna göre kritik kesitte normal basınç gerilmesi 3.85 kg/cm^2 olmaktadır. Bu ise zayıf taş bir bölge kabulünde dahi 25'e yakın bir emniyet katsayısı vermektedir.

Dinamik deprem etkilerine göre yapılan hesapta Amerika Birleşik Devletleri, Purdue Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof.Dr. Mete A. Sözen'le işbirliği yapılmıştır.

Dinamik hesap için iki model düşünülmüştür.

Ş. U.

a. Lineer model:

Minare en alt ucundan ankastre olarak mesnetlenmiş, iç çapı sabit, dış çapı değişken üstüste üç bos silindir olarak idealize edilmiştir, Şekil 5. Buna göre ilk üç titreşim moduna ait periyotlar sırasıyla 0.75, 0.16 ve 0.07 saniye olarak hesaplanmıştır. Yük ve yer değiştirme hesapları için sağlam zemini karakterize eden bir ivme spektrumu seçilmiş ve etkili maksimum zemin ivmesi 0.15 g kabul edilmiştir. Buna göre yapıda maksimum ivme 0.28 g olarak hesaplanmıştır.

Yer değiştirmelerde etkin olan birinci moddur. İlk üç moda ait eğilme momenti etkileri değişik yöntemlerle toplandığında, minarenin böyle bir modelleme ile ayakta kalamayacağı sonucu çıkar. Bu sonuç maksimum ivmenin 0.10 g alındığı durumda da geçerlidir. Ancak birçok minarenin sözü edilenden daha şiddetli zemin hareketlerinde bile ayakta kaldığı bilindiğine göre bu modele güvenmek doğru olmamaktadır.

b. Nonlineer model:

Minare, sadece basınç alabilen iki yay üzerindeki rijit bir tablaya bağlı olarak idealize edilmiştir. Yük-yerdeğiştirme diyagramı iki doğrudan oluşmaktadır. Birinci kısım 0.06 m yerdeğiştirme ve ona karşı gelen 16 tm eğilme momenti ile belirlenen nokta, ikinci kısım, bu nokta ile eğilme momentinin sıfır yatay yerdeğiştirmenin 1.6 m olduğu nokta arasındadır, Şekil 6. Modelde ilk elastik titreşim periyodu 1 sn'dir. Hesaplama sağlam zeminlerdeki kuvvetli depremleri en iyi karakterize eden El-Centro 1940 depremi Kuzey-Güney bileşeni kullanılmış ve sönüm oranı 0.02 olarak seçilmiştir. Maksimum deprem ivmesi 0.35 g ve hatta 0.50 g alınarak yapılan incelemede, en büyük yatay yerdeğiştirme aynı şartlarda elastik model için hesaplanan yatay yerdeğiştirmelerden biraz daha büyük olmakla birlikte, minare devrilmemektedir.

Minarenin deprem yükleri altındaki gerçek davranışını böyle oldukça basit bir modelle açıklamak zor olmakla birlikte yapının depremde devrilmesini önleyen mekanizmanın anlaşılması bakımından yeterlidir.

Y. M.

3.4. Teorik hesap sonuçlarını tahkik edebilmek ve hasarlı ve sağlam minarelerin periyotları arasında bir fark olup olmadığını araştırmak amacı ile periyotlar deneysel ölçümlerle de belirlenmiştir. Bu iş için Japonya, Toyohashi Teknoloji Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof.Dr. S. Kato ile işbirliği yapılmıştır. Birinci titreşim modu için period her iki minare için de 0.8 - 0.73sn arasında bulunmuştur. Bu değerler teorik olarak hesaplanan 0.75 sn ile uyum içindedir. İkinci titreşim modu için period hasarlı minarede 0.19 sn sağlam minarede 0.157 sn olarak ölçülmüştür. Sağlam minarede ölçülen period teorik hesap sonucu 0.16 sn ile uyumludur.

Üçüncü modda ise period hasarlı minarede 0.084 sn sağlam minarede 0.078 sn'dir. Bu değer teorik hesapta 0.07 sn olarak bulunmuştur. Sağlam minarenin periodları teorik hesaplarla uyusmaktadır. Hasarlı minarenin periodlarının bu değerlerle karşılaştırılması rijitliğin ikinci mod için 0.33, üçüncü mod için 0.14 azaldığı sonucunu vermektedir.

Minarenin hasarlı bölgeleri de çoğunlukla ikinci mod karşılığı kritik noktalara rast gelmektedir.

3.5. Hasarlı yerlerde kullanılması olası harçlar üzerinde karışımlar oluştururken, malzemenin fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından özgün malzemesine uygunluk göstermesi, belirli bir yapılaşma özelliği olması yanında basınçlı enjeksiyona uygun akışkanlığının bulunmasına dikkat edilmiştir. Yapılan çeşitli karışımlar arasında aşağıdaki karışımlar uygun olacağı düşüncesi ile denenmiştir.

	Enjeksiyon Harcı 1	Enjeksiyon Harcı 2
Beyaz çimento	700 kg/m ³	400 kg/m ³
Toz kireç	200 kg/m ³	600 kg/m ³
Kum (0.5 mm'den elenmiş)	250 kg/m ³	400 kg/m ³
Tuğla tozu (0.5 mm'den elenmiş)	250 kg/m ³	400 kg/m ³
Su	550 kg/m ³	1000 kg/m ³
Akışkanlaştırıcı katkı Behim FM	3.5 kg/m ³	-
ECC HARZ KÜSTER KATKISI		
Su Bazlı Epoksi Reçinesi (A+B) bileşenleri	-	(22.5+22.5) kg/m ³
Birim ağırlık	1.72 kg/dm ³	1.36 kg/dm ³
Ortalama Basınc Dayanımı	247 kg/cm ² (10 günlük)	56 kg/cm ² (21 günlük)

Y. M.

Ancak, minaredeki enjeksiyon ve yapıştırma işlerinde kullanılmak üzere 2 numaralı enjeksiyon harcının kullanılması uygun olacaktır. Gerçek 3.2. maddesinde gerekse bu maddede sözü edilen deneyler İ.T.O. Mimarlık Fakültesi Yapı Malzemesi Laboratuvarında ve Doç.Dr. Mustafa Karagüler ve Y.Doç.Dr. Ahmet Ersen'in katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

4. SONUÇLARIN TARTIŞILMASI

3.cü maddede sunulan sonuçlarla kararlara varmak için yeterli bilgiler elde edilmiş olmaktadır.

Buna göre:

4.1. Minare mevcut bozulmalara rağmen düşey yükünü emniyetle taşıyabilir durumdadır. Bu nedenle de minarenin külahının yapılması ve taşlarındaki taşıyıcılıkla ilgisi olmayan bozulmaların makyaj şeklindeki iyileştirilmeleri için öneride bulunulmuştur..

4.2. Sağlam minare yatay yükler altında dipten ankastre lineer elastik bir modelle hesaplandığında 0.1 g büyüklüğünde bir maksimum ivmeye dahi dayanım göstermemektedir. Ancak bu modelin gerçek davranışı göstermediği de açıktır.

ç

Minare belli bir eğilme momenti ve yatay yerdeğistirmeye kadar lineer elastik bu bölgenin dışında negatif rijitlikli bir doğru ile idealize edilerek yapılan incelemede 0.35 g hatta 0.50 g büyüklüğündeki depremlerde bile hesaplanan yerdeğistirmelerin elastik modelle hesaplanan yerdeğistirmeler düzeyinde olduğu fakat minarenin devrilmediği gözlenmiştir.

İçindeki spiral merdivenin de etkisi ile gayet karmaşık bir sistem oluşturan minarenin gerçek bir modellemesini yapmak uzun araştırma gerektirmektedir. Yapılan hesaplar yaklaşık olarak alt ve üst sınırları belirleyerek yeterli kabul edilebilir.

Minarenin dış duvarlarında görülen bozulmaların deprem etkisi ile olduğu açıktır. Ana kütleyle bağlandığı noktadaki birinci mod etkisindeki bozulmalara ek olarak üst modların da minarenin üst bölgelerinde etkin olduğu anlaşılmaktadır.

X. M.

Serendeki bozulmalar ise merdivenin bozduğu simetri nedeniyle meydana gelebilecek burulma-çekme gerilmelerinden oluşmuş olabilirler.

Belirli seviyede bir deprem etkisine dayanabilmesi için deneysel olarak rijitlik kaybı belirlenmiş minarenin bozulmalarının giderilerek onarılması gerekmektedir.

5. ONARIM ÖNERİLERİ

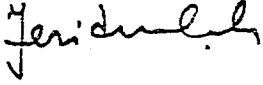
5.1. Minarenin sökülüp yeniden yapılması radikal bir çözüm gibi görünüyorsa da bozulmaların nispeten sınırlı alanlarda kalması, taş süslemeleri bakımından çok zengin olması nedeniyle yapımında olanaksızlığa yaklaşan zorluklar ve ekonomik nedenler birlikte düşünülerek bu işlem konu dışı bırakılmıştır.

5.2. Yapılacak taşıyıcılıkla ilgili onarımlarla öneriler aşağıda sıralanmıştır.

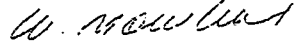
- a. Taş değiştirme; bozulmuş ve/veya çatlamış taşlar özgün malzemesi ile uyumlu bir taşla değiştirilebilir. Taşın bir kısmının değiştirilmesi düşünülüyorsa epoksi esaslı bir yapıştırıcı ile eski ve yeni parçaların birlikteliği sağlanabilir.
- b. Taş değiştirmeyi gerektirmeyen veya değiştirmenin zor veya olanaksız olduğu çatlakların 3.5. maddesinde önerilen harçla ve basınçlı enjeksiyonla doldurulması gerekmektedir.
- c. Minareden ana kütleyle çıkılan kapının tüm çevresinin tamamen sökülerek yeniden yapılması yararlı olacaktır.

6. SONUÇ

Hasarlı olan Şehzade Mehmet Camii sol minaresinin önerilen onarım işlemleri ile yıkılmadan, özgün rijitliğine ulaşabileceği ve belirli bir deprem ivmesi seviyesine kadar emniyetli bir davranış göstereceği kanısına varılmıştır. 23.9.1994 :

Prof.Dr. Feridun ÇILI

Prof. Müfit YORULMAZ

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL I NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 29.6.1995-395
Karar Tarihi ve No: 29.6.1995-6832

Toplantı Yeri:
İSTANBUL

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Şehzade Camii'ne ilişkin İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 1.6.1995 gün-73/882 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Eminönü, Şehzade Camii ~~doğu minaresine~~ ait rölövenin uygun olduğuna, iletilen statik konsolidasyon raporu doğrultusunda hazırlanacak projesinin Kurulumuza getirilmesine, taş konsolidasyonu için İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğünden görüş istenmesine, külahın yapılmasına, aynı cami'de yapılmakta olan restorasyon çalışmalarının kısa sürede tamamlanarak içerisinde bulunan iskelenin kaldırılmasına karar verildi.

BAŞKAN

Turgut ÖVÜNÇ

İMZA

ÜYE

Taner TARKAN

ÜYE

Beyhan ERÇAĞ

İst.Vak.Böl. Md.Tems.

ÜYE

Zeynep AHUNBAY

ÜYE

Faruk TANKIŞI

Eminönü Bl. Temsilcisi

ÜYE

Semavi EYİCE

İMZA

ÜYE

Yalçın ÜNAL

(BULUNMADI)

ÜYE

/7.7.1995VS.İA.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İ Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 19.8.1998-580
Karar Tarihi ve No : 19.8.1998-10157

Toplantı yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, 165 pafta, 950 ada, 2 parselde bulunan kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel ve Tarihi Sit Alanında kalan Şehzade Mehmet Camii'nin dış avlusunda mevcut yaya yollarının onarımı ve yaya yolları dışında kalan alanların çimlendirilmesi istemine ilişkin, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 29.5.1998 gün ve 84/1154 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, 165 pafta, 950 ada, 2 parselde bulunan Şehzade Mehmet Camii dış avlusunda medrese önünde halen korunmuş olan mevcut yaya yolu kaplamaları esas alınarak, mevcut yaya yolları üzerindeki beton örtünün kaldırılacağına, ve taş kaplama ile onarım yapılabileceğine önerilen ve kesilmesi düşünülen ağaçlarla ilgili değerlendirme yapılabilmesi için mevcut ağaç revizyon paftası üzerinde, kaldırılacak ve yeniden dikilecek ağaçların farklı lejant ile gösterilmesine ayrıca kaldırılması düşünülen ve önerilen ağaçlarla ilgili Orman Fakültesinden rapor istenmesi gerektiğine karar verildi.

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN
İMZA

BAŞKAN YARDIMCISI
Alpay PASINLI
İMZA

ÜYE
Zekiye YENEN
İMZA

ÜYE
Kemal AKÇAY
İMZA

ÜYE
Tanju Verda AKAN
İMZA

ÜYE
Beyhan ERÇAĞ
İST. VAKIFLAR BÖL.MD
TEM.
İMZA

ÜYE
Basri METE
İST.BÜYÜKŞEHİR BL.BŞK.
TEM.
İMZA

28.8.1998İA.BS

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İ Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

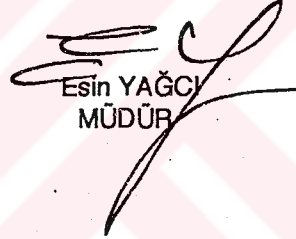
Belge No: 20

15.7.1999
İSTANBUL

Sayı :B.16.0.KTV.4.34.00.00/720/096
Konu: Eminönü, 950 ada, 9 parsel hk.

İlgi:

İstanbul ili, Eminönü ilçesi, Kalenderhane Mah, Şehzade Camii Sok, 165 pafta, 950 ada, 9 parselde bulunan ~~Şehzade Mehmet Medresesinde kaçak olarak restorasyon~~ çalışması yapıldığı, iç, dış duvarlarının tamir edildiği, badana ve boya yapıldığı, mevcut kalorifer tesisatının yenilerdiği aydınlatma elemanlarının takıldığı, döşemelerin tamir edildiği ilgi yazıdan ve ekinde anlaşılmaktadır. Konunun İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü uzmanlarınca incelenerek hazırlanacak rapor ve ayrıntılı iç-dış fotoğraflarının gönderilmesine, bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Esin YAĞCI
MÜDÜR

GEREĞİ:

- İSTANBUL VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLGİ:

- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
PLANLAMA VE İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI
İMAR MÜDÜRLÜĞÜNE
İlgi:99/661-GD.8489 sayılı yazınız.

7.7.1999 İA.BS

ŞEHZADEBAŞI ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ RAPOR

Mimar Sinan'ın "Çıraklık Eserim" dediği Şehzade Camii ve Külliyesi 1548 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı toplumunda camii bahçeleri yolların birleştiği ve halkın toplandığı bir meydan görevini üstlenmiştir. Camii bahçelerindeki planlamalarda, yollar daima belirli noktaları birbirine bağlar durumdadır. Bazen yollar kesişir, bazen bir noktada birleşirler. Bu yollar dışında kalan alan tabii haline terk edilmiş ağaçların dikilişinde herhangi bir nizam aranmamıştır. Doğa ile hendesi disiplin bir aradadır. Bahçede, selvi gibi piramidal formlu ağaçlar caminin kubbesiyle; çınar, çitlenbik gibi geniş tepe çatlı ağaçlar da minarelerle zıtlık oluşturmak için geniş çim alanlarının üzerine dikilmişlerdir. Tarihi Türk bahçelerinde rengarenk çiçek parterleri de (özellikle gül) yer almaktadır.

Şehzade Camii Çevre Düzenleme Projesinde ilk önce mevcut bitki dokusu incelenerek, şu anki camii bahçesinde bulunan bitkilerin tepe çapı, gövde çapı, yüksekliği ve isimleri saptanarak plan üzerine işlenmiştir. Bahçedeki ana yol kararları Pervitiç haritasından ve Sedat Hakkı Eldem'in "Tarihi Türk Bahçeleri" isimli kitabındaki Şehzade Camii dış avlusunu belirten bir plandan alınarak orijinaline uygun olarak çizilmiştir. Şu anki bahçeye düzensiz olarak dikilmiş ve büyümeleri esnasında birbirleriyle yarışan ve çok yoğun olan bitkilerin bir kısmının vejetasyon mevsimi bittikten sonra uygun yöntemlerle taşınmasına karar verilmiştir. Öneri bitkilendirmede ise çitlenbik, çınar gibi geniş tepe çaplı ağaçlara, girişi vurgulamak için fazla boyolanmayan konik bitkilere (konik ladin, altuni mazi gibi) yer verilmiş, ana arterlerin ise yer örtücüleriyle renklenmesi sağlanması amaçlanmıştır. İptal edilen hazire bölümüne, bir gül bahçesi önerilmektedir. Yollar arasındaki alanlarda ise geniş çim yüzeyleri önerilmektedir.

ŞEHZADE CAMİİ ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ İNCELEME RAPORU

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Projeler Dairesi Başkanlığı Yatırım Planlama Müdürlüğü'nce, 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı doğrultusunda, tarafımızdan hazırlanması istenilen Şehzade Camii Çevre Düzenleme Projesine ait raporun hazırlanması amacıyla, önerilen çevre düzenleme projesi ve bitkilendirme raporları incelenmiştir.

Mimar Sinan'ın çıraklık eserim demesine rağmen, İstanbul'un en güzel ve etkileyici klasik yapılarından, klasik anıtsal üslubun önemli öğelerinden biri olan Şehzade Camii, Sinan'ın inşa ettiği ilk sultan külliyesi olmasının ötesinde, Sinan'ın Selimiye'de ulaştığı yapısal olgunluğunda ilk basamağını teşkil etmektedir. Bu nedenle de yapı ve çevresi ile ilgili yeni düzenlemelerde tarihe saygılı ve titiz davranılması gerekmektedir.

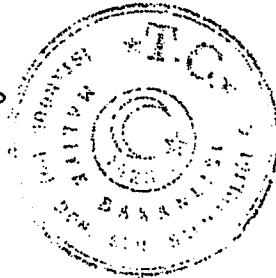
Bu doğrultuda yapılan incelemeler sonucunda, mevcut durumda belirsiz bir hal almış olan sert zemin düzenlemesi ile ilgili kararların, özellikle Şehzadebaşı'na ait 1934 tarihli 1/500 ölçekli 38 no'lu Jacques PERVITITCH sigorta planındaki haline uygun olarak verildiği tespit edilmiştir.

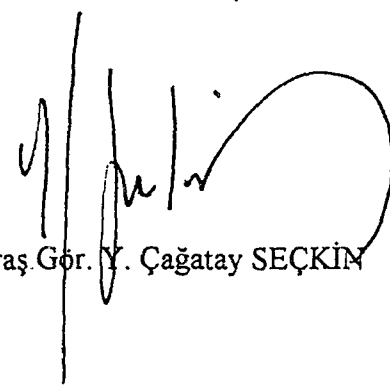
Önerilen projede vejetasyon mevsiminin bitimini takiben, bitkilendirme raporunda anlatılan yöntemlerle taşınması düşünülen bitkilerin, gerek gelişimleri sırasında birbirleri içine girerek estetik ve fonksiyonel olarak etkilerini kaybetmiş olmaları, gerekse birbirlerinin büyümesini ve yaşamasını engeller bir durum almış olmaları nedenleriyle, taşınmak üzere seçilen bitkilerin külliye bahçesindeki tür çeşitliliğine zarar vermiyor olması da göz önünde bulundurularak gövde kalınlıklarına göre uygulanacak söküm yöntemlerine dikkat edilerek başka alanlara nakillerinde bir sakınca olmadığı kanaatine varılmıştır.

Sonuç itibarıyla, önerilen projedeki tasarım ve alınan kararlar, Şehzade Camii külliyesinin dış mekan düzenlemesinin tarihsel kurgusuna saygılı ve Türk bahçesinin "İçinde Katı Kalıplardan Uzak Yaşanabilirlik" özelliği korunarak oluşturulmuş olmaları nedeniyle uygun bulunmuştur.

Saygılarımızla, 14.09.2001

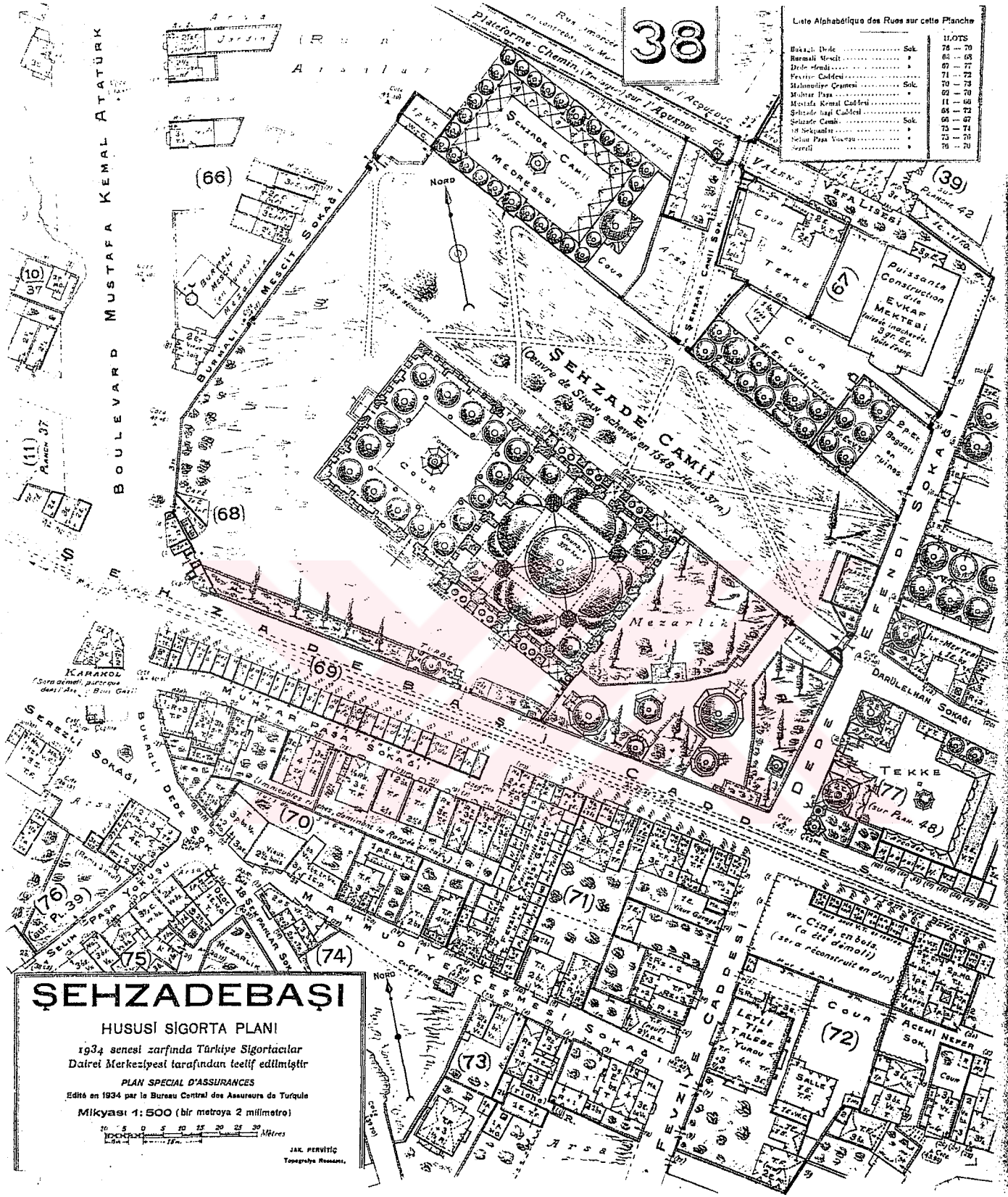

Prof. Dr. Yağın ÖZGEN

Araş. Gör. Y. Çağatay SEÇKİN

EK-2
PLANLAR

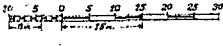
Liste Alphabétique des Rues sur cette Planche

NUMÉROS	NUMÉROS	
Büyük Dede	Sok.	76 - 70
Barmali Mevdi		64 - 65
Dede Mevdi		67 - 77
Feyziye Camii		71 - 72
Halimiyeye Çarşısı	Sok.	70 - 73
Müftaz Paşa		62 - 70
Mustafa Kemal Camii		11 - 66
Şehzade İsmail Camii		64 - 72
Şehzade Camii	Sok.	66 - 67
Şehzade Camii		73 - 74
Şehzade Camii		73 - 70
Şehzade Camii		76 - 70

ŞEHZADEBAŞI

HUSUSİ SİGORTA PLANI

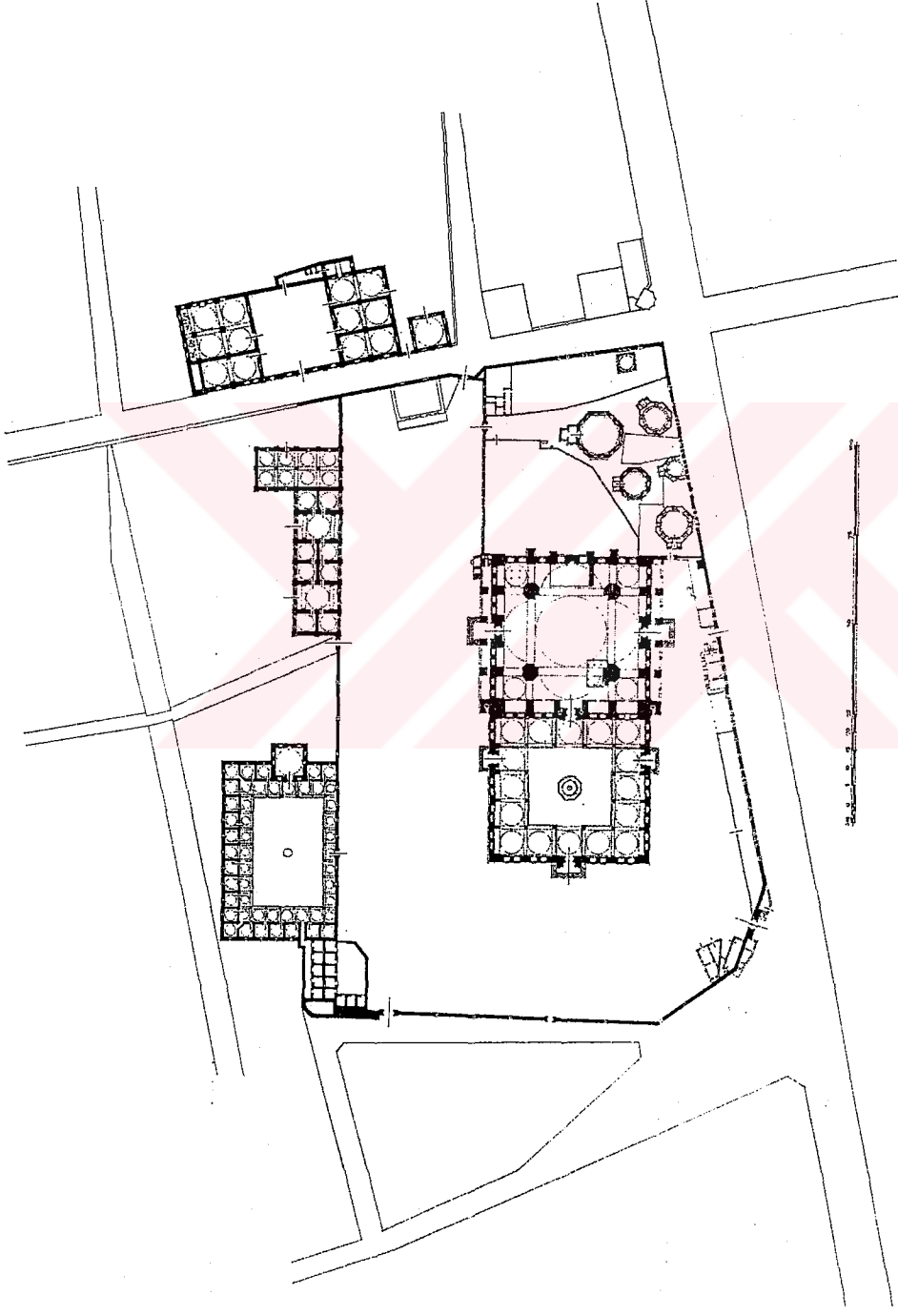
1934 senesi zarfında Türkiye Sigortacılar
Dairesi Merkezîyesi tarafından teatîf edilmiştir
PLAN SPECIAL D'ASSURANCES
Édité en 1934 par le Bureau Central des Assureurs de Turquie
Mikyası 1:500 (bir metreye 2 milimetre)

JAK PERVITICH
Topografta Rossian.

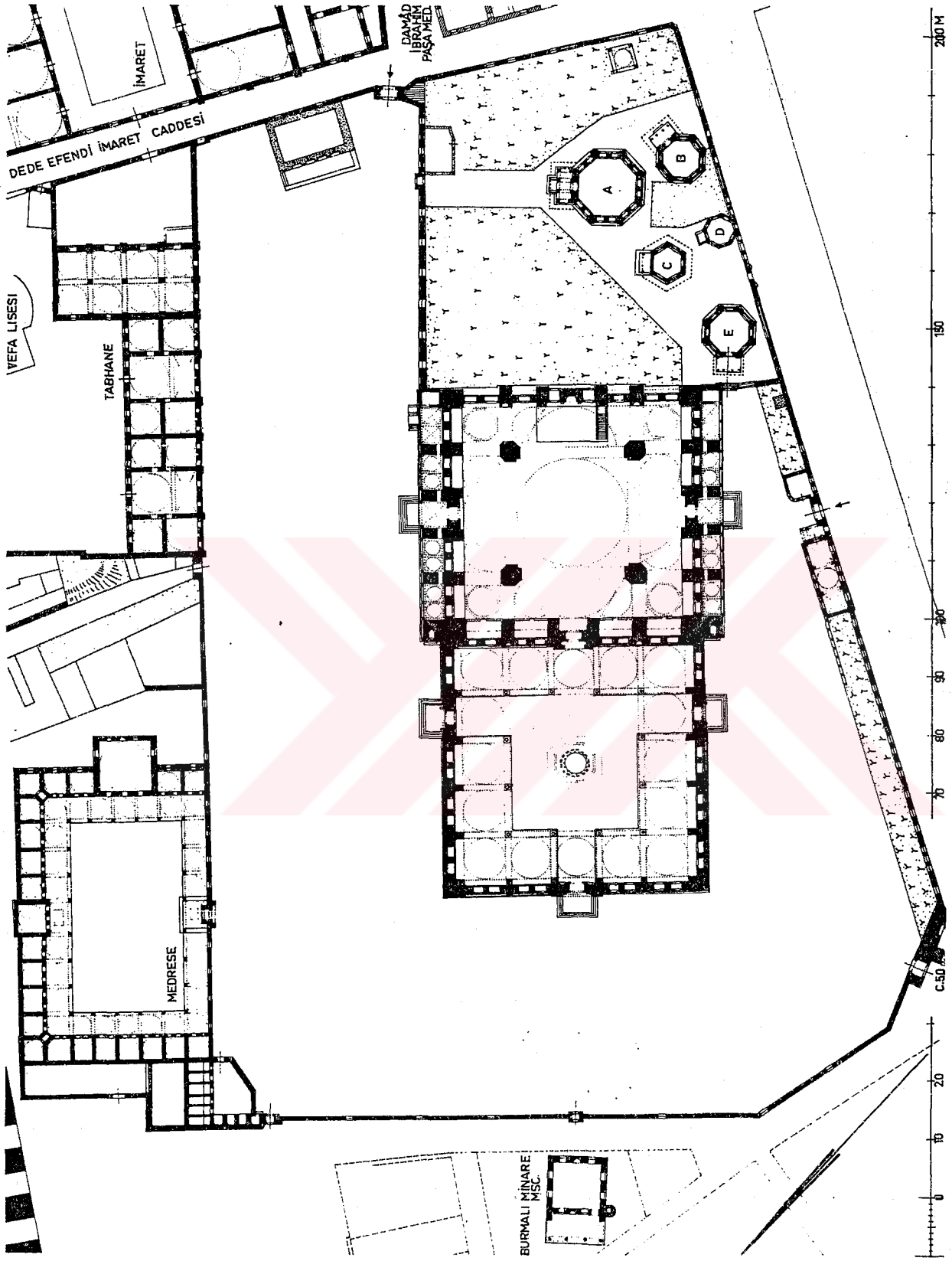
1. Şehzadebaşı hususi sigorta planı (Jasques Pervititch'den).

İSTANBUL ŞEHZADE CAMII VAZİYET PLANI M:500

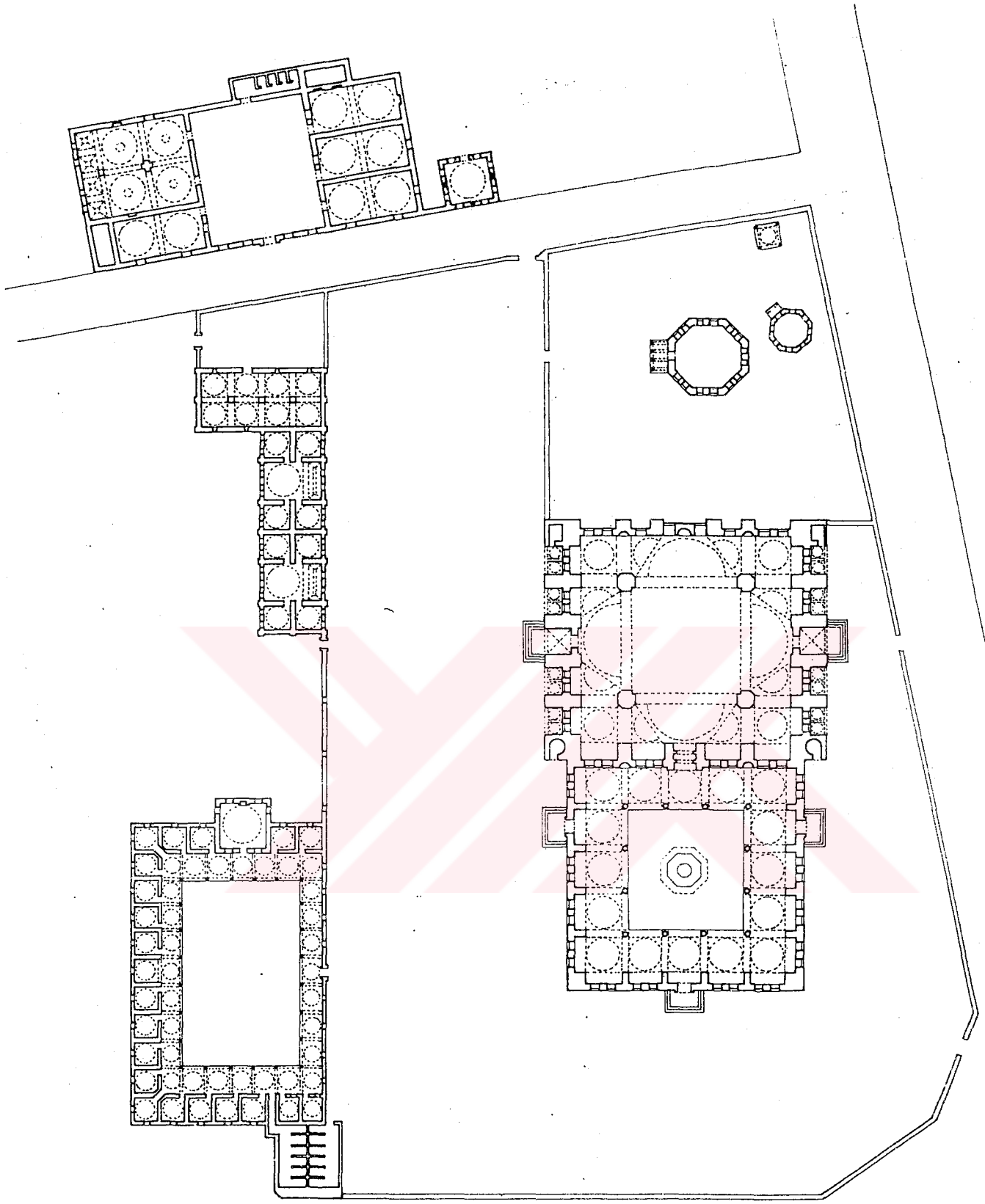

YERİNDİR ALİ SAİM ÜLGEN 1951

2. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Ali Saim Ülgen'den).

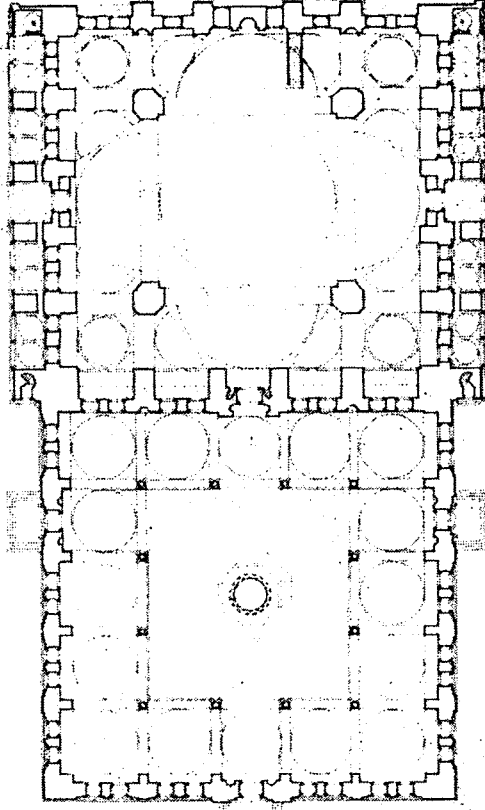
3. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Wolfgang Müller-Wiener'den)

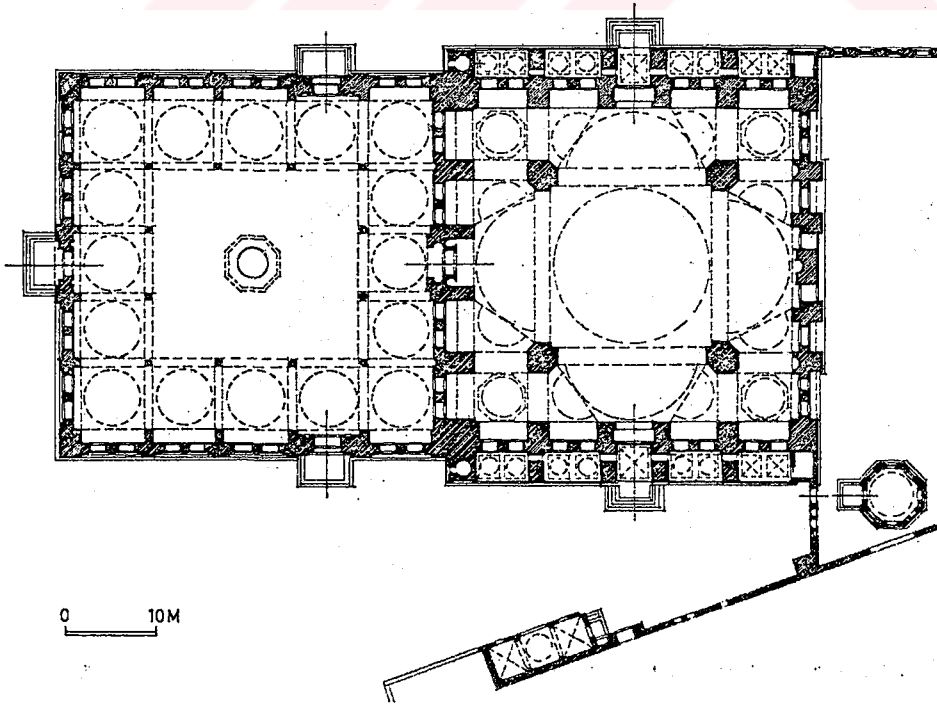
0 5 10 15 20 25 50 75m. A.K.

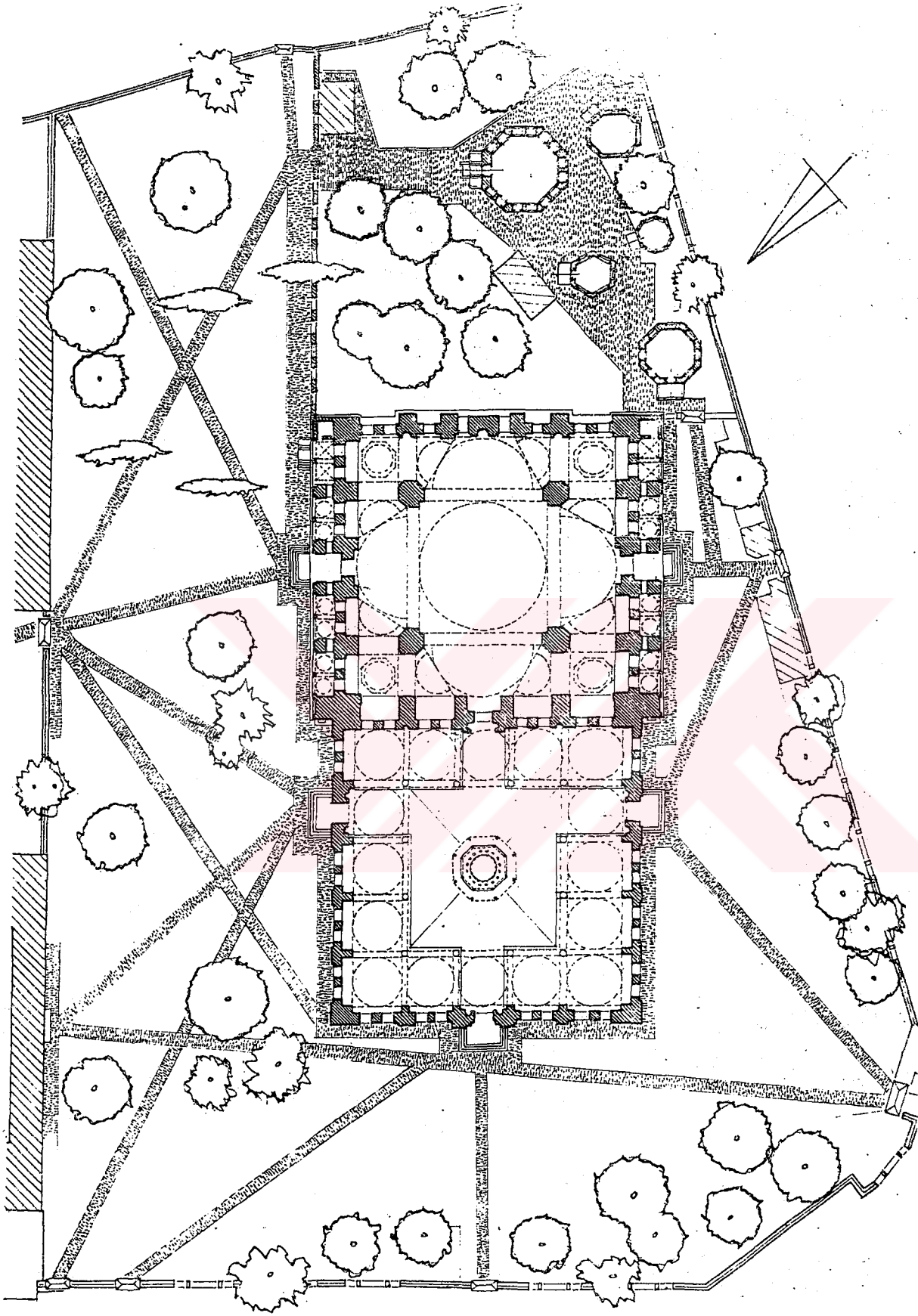
4. Şehzade Mehmet Camii vaziyet planı (Abdullah Kuran'dan).

5. Şehzade Mehmet Camii planı (Abdullah Kuran'dan).

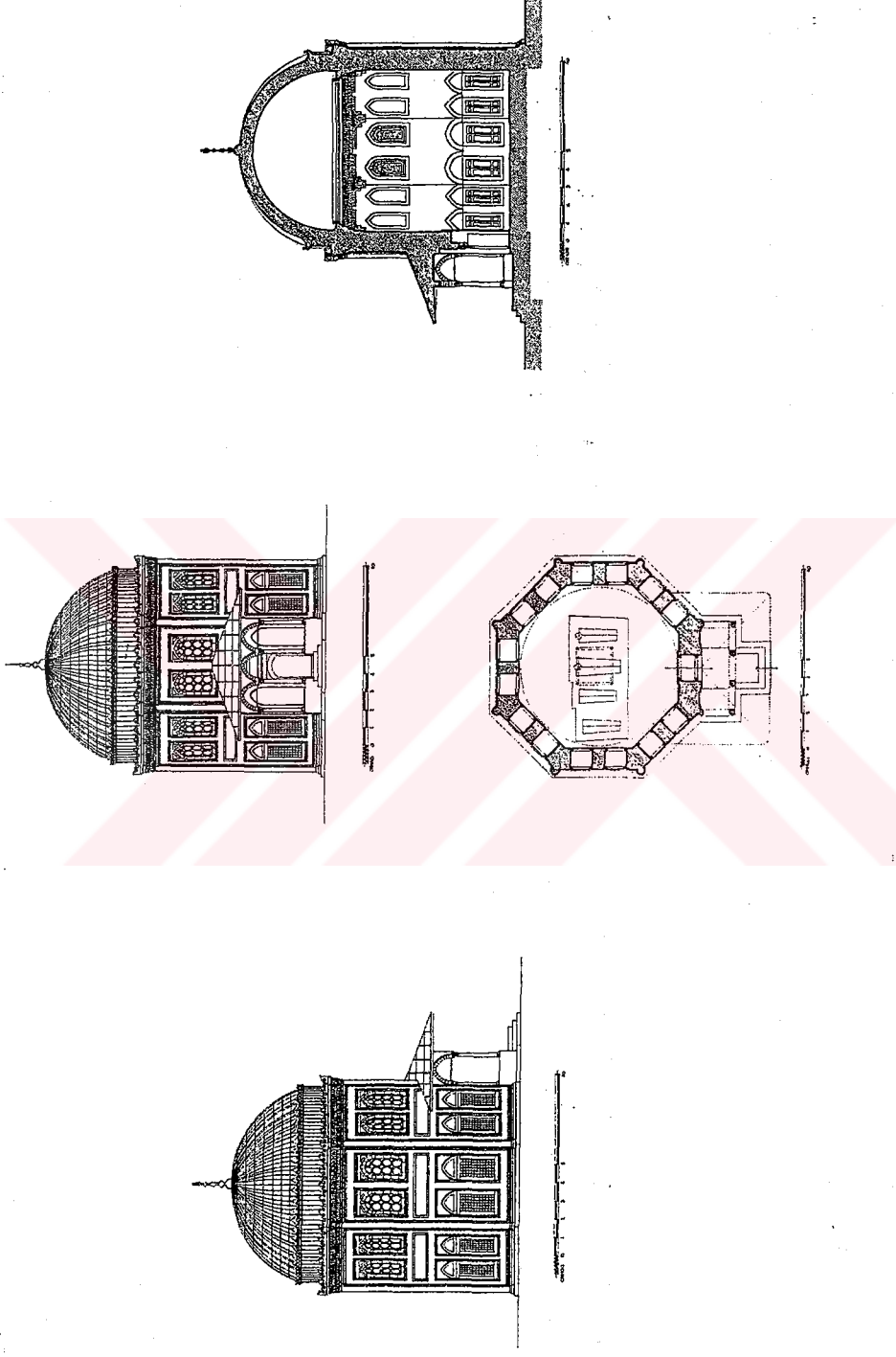

6. Şehzade Mehmet Camii planı (Doğan Kuban'dan).

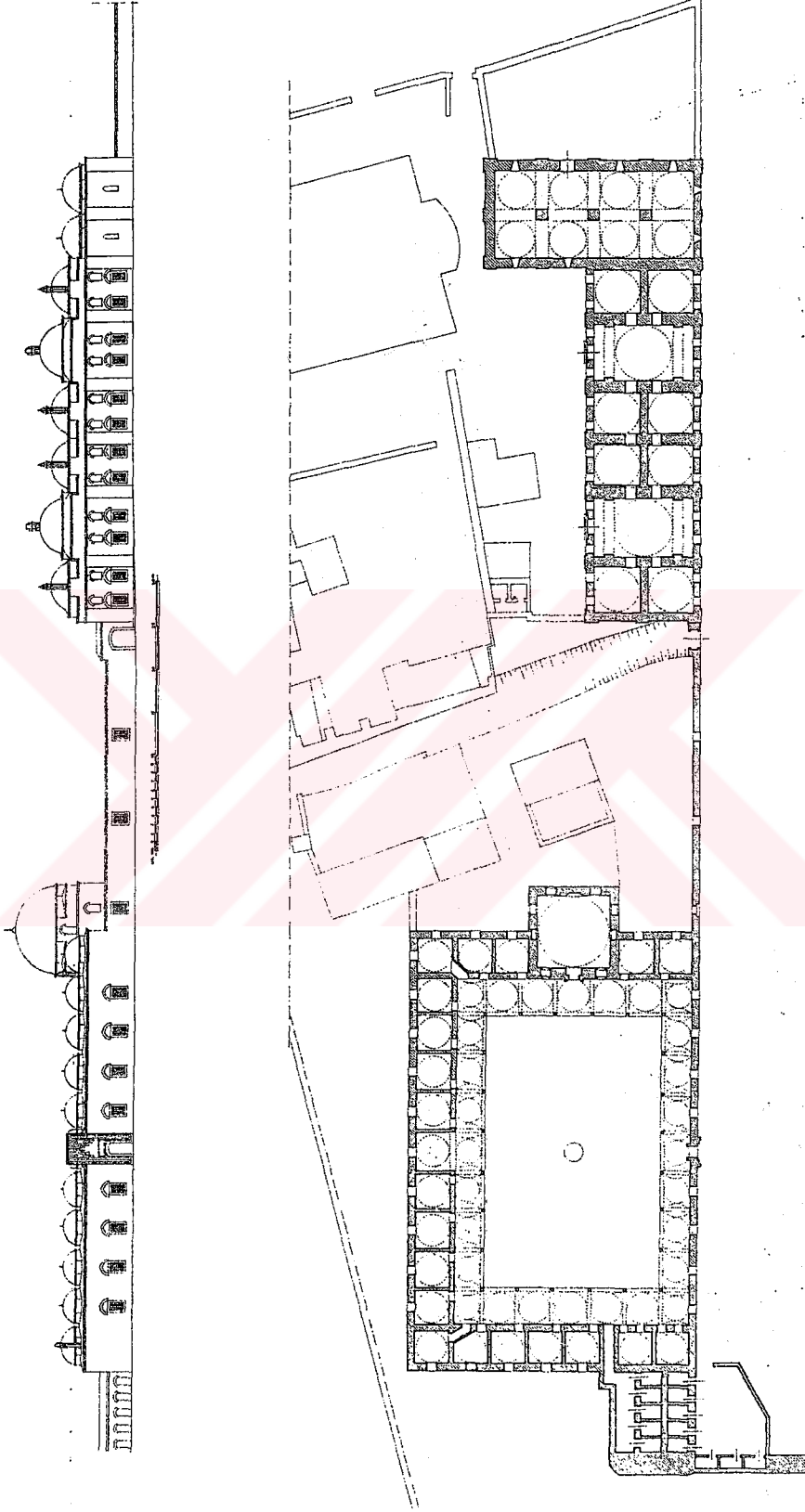
7. Şehzade Mehmet Camii dış avlu düzenlemesi (S. H. Eldem'den).

İSTANBUL ŞEHZADE MEHMET TÜRBESİ

Y. MİMAR ALİ SAİM ÜLGEN 1944

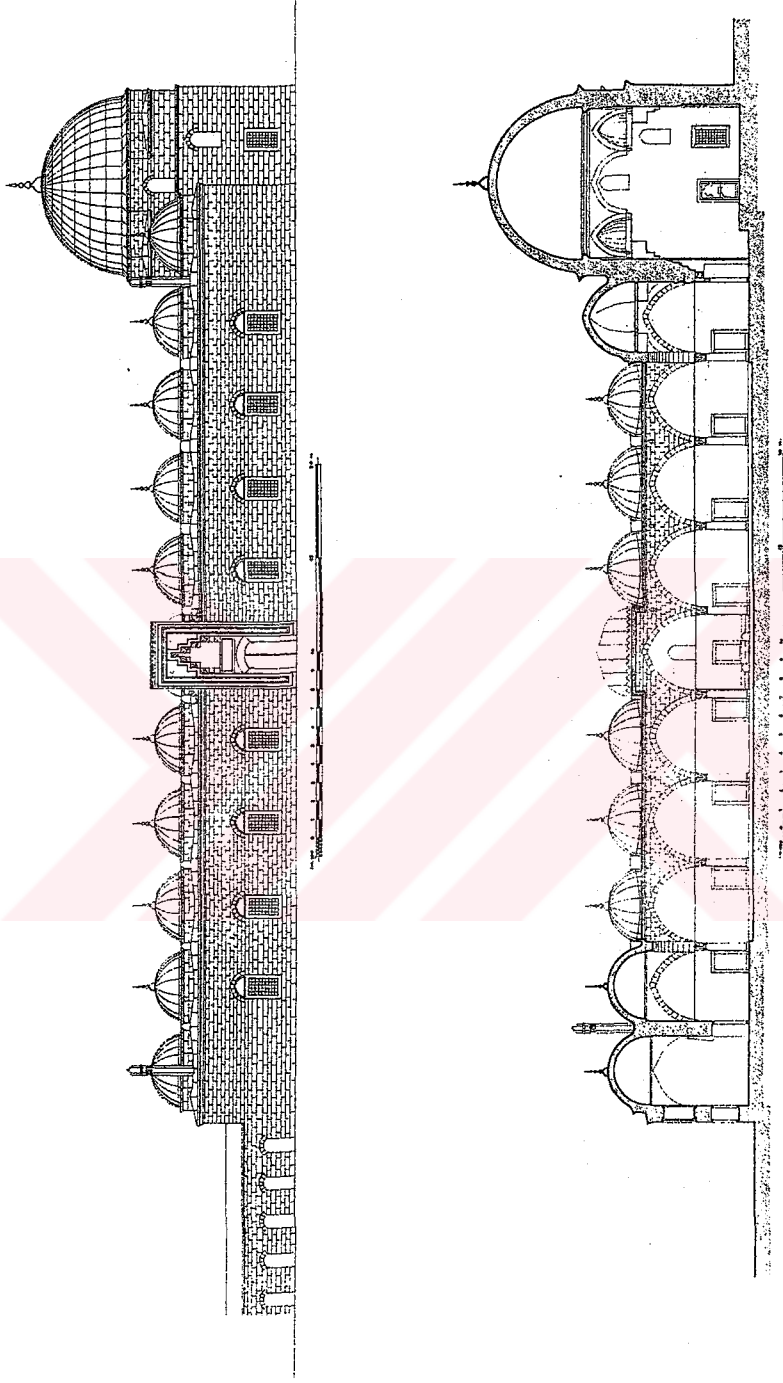
8. Şehzade Mehmet Türbesi plan, kesit, görünüş (Ali Saim Ülgen'den).

Y. NİMAR ALİ SAİM ÜLGEN

9. Şehzade Mehmet Külliyesi medrese, çifte tabhane, kervansaray plan ve kesit (Ali Saim Ülgen'den).

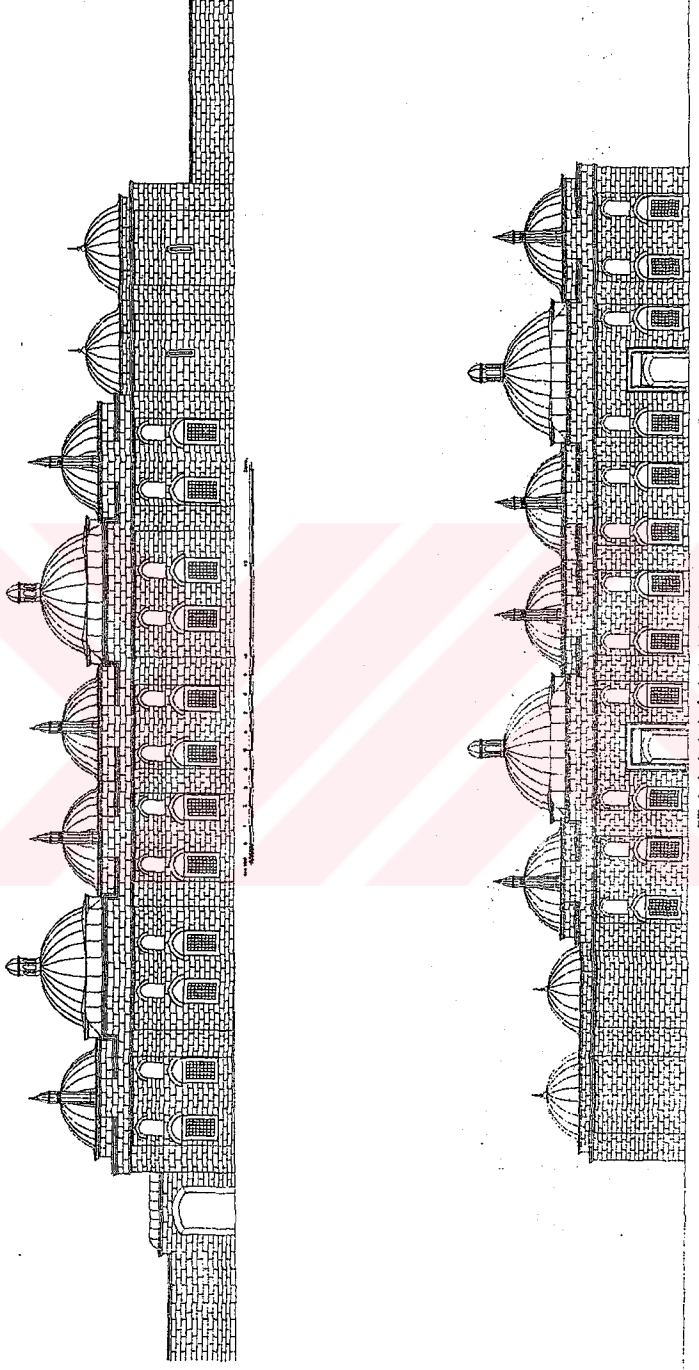
İSTANBUL ŞEHZADE MEDRESESİ CEPHE VE MAKTA M: 1/100

Y. MİNAR ALI SAIM ÜLGEN

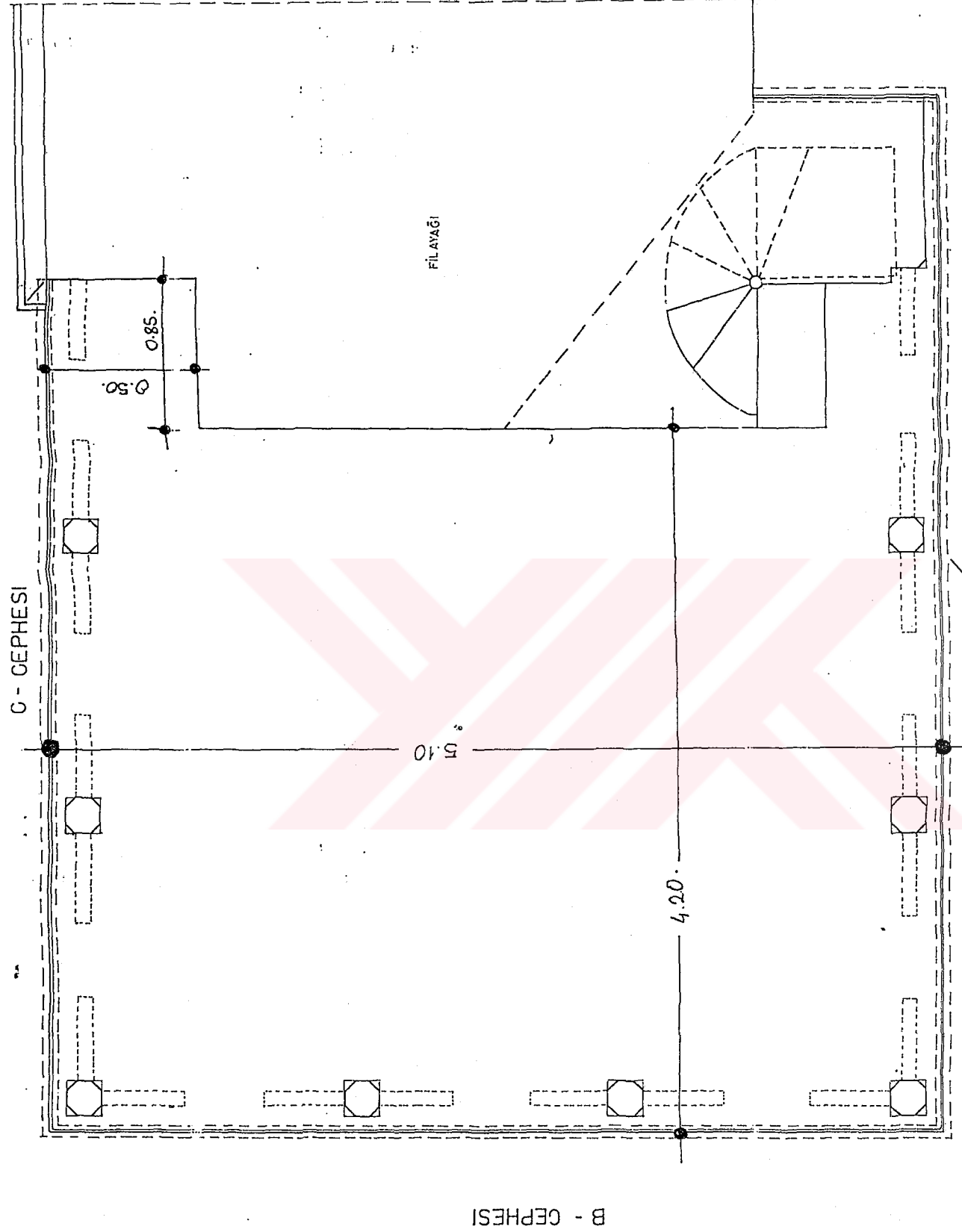
10. Şehzade Mehmet Medresesi cephe ve makta (Ali Saim Ülgen'den).

İSTANBUL ŞEHZADE İMARET CEPHELERİ M: 1/100

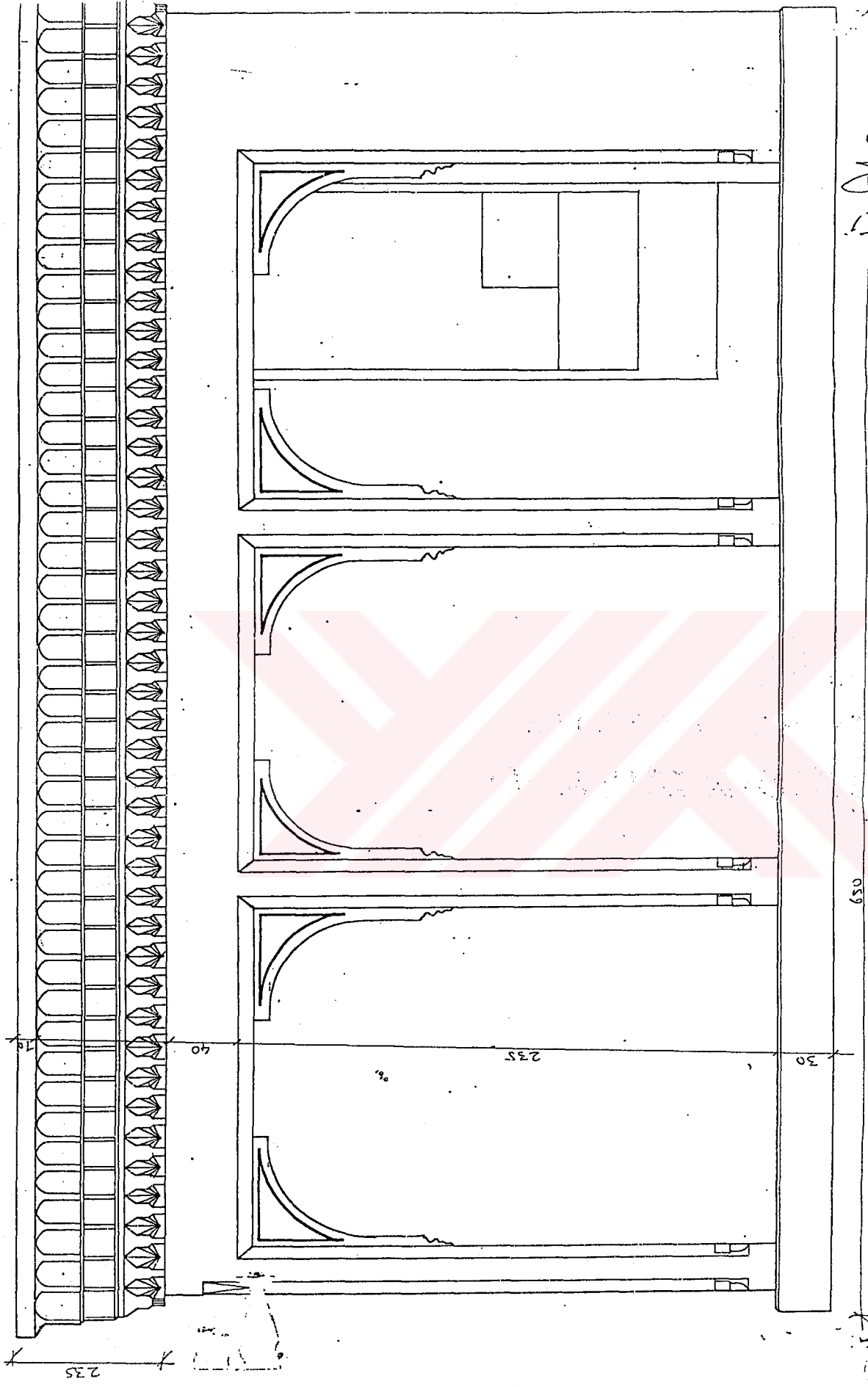

Y. HİPİAR ALI SAIM ÜLGEN

11. Şehzade Mehmet Külliyesi tabhane cephe görünüşleri (Ali Saim Ülgen'den).

13. Şehzade Mehmet Camii müezzin mahfeli planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden).

GÖZE DEĞİRMENİTEPE
Y. MİMAR
HEPİNGİLİR

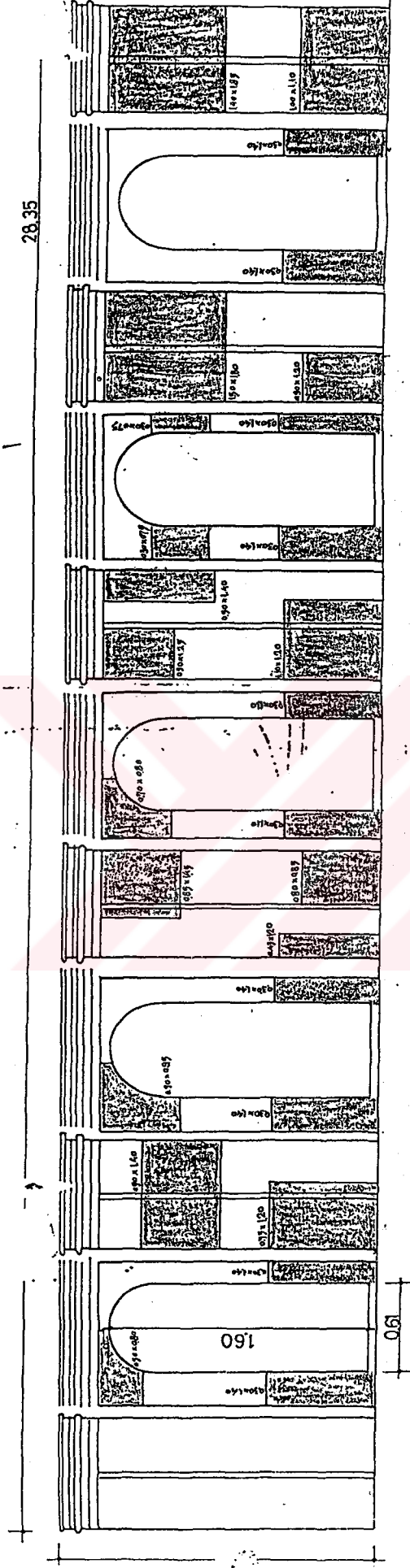
ŞEHZADE MEHMET CAMII

A - GÖRÜNÜŞ

Ünal SEZER
Mimar

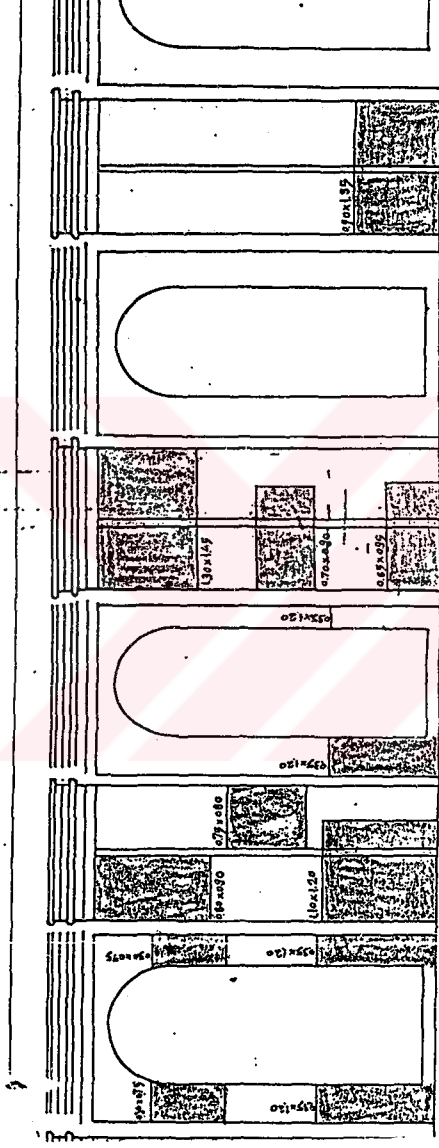
14. Şehzade Mehmet Camii müezzin mahfeli kesiti (İstanbul Vakıflar Bölge
Müdürlüğü Arşivi'nden).

EK-3
ŒEHZADE MEHMET CAMİİ
ONARIM KROKİ PLANLARI

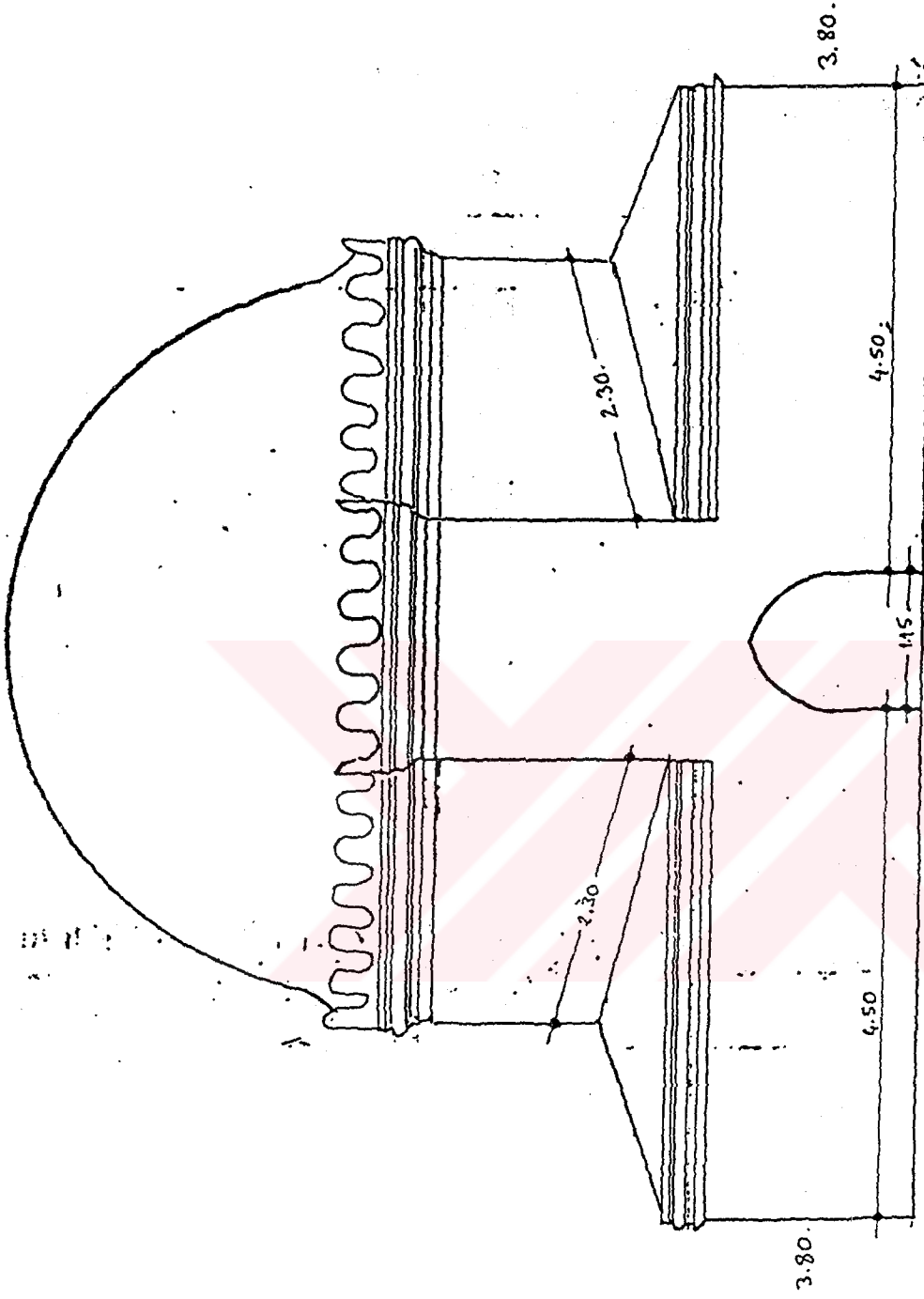
MIHRAP YARIM KUBBE PENCERE ARASI DIŞ YÜZEY KROKİSİ KURŞUN AI

1. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe pencere arası kurşun altı çamur sıva uygulaması (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

ALTI ÇAMUR SIVA UYGULAMASI ŞEHZADE MEHMET CAMİİ
Mimar *Sezer* SEZER

1. (Devam) Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe pencere arası kurşun altı çamur siva uygulaması (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

2. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbesi dış cephe ana kenarına kurşun derzinin yapıldığına gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

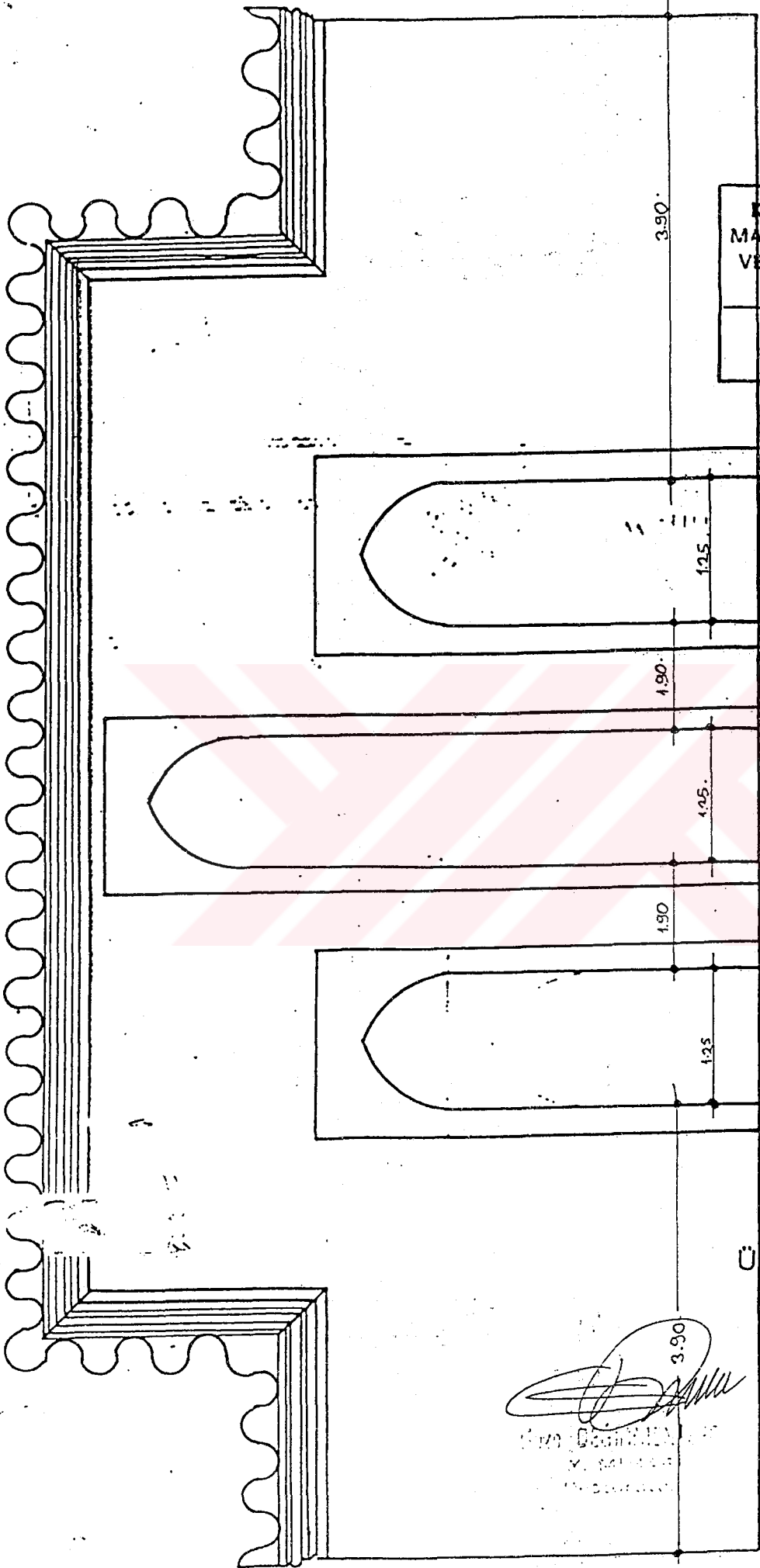
K
MA
VE

ŞEHZADE MEHMET CAMİİ
YAPITIĞI
KÜBBE G
NMIŞTIR.

V. G. M. ACİDE Şİ
İNCELEME BÜROSU

Ünal SEZER
Mimar

Göbe LÖĞÜRMENTEPE
Y. MİMAR
Restorator

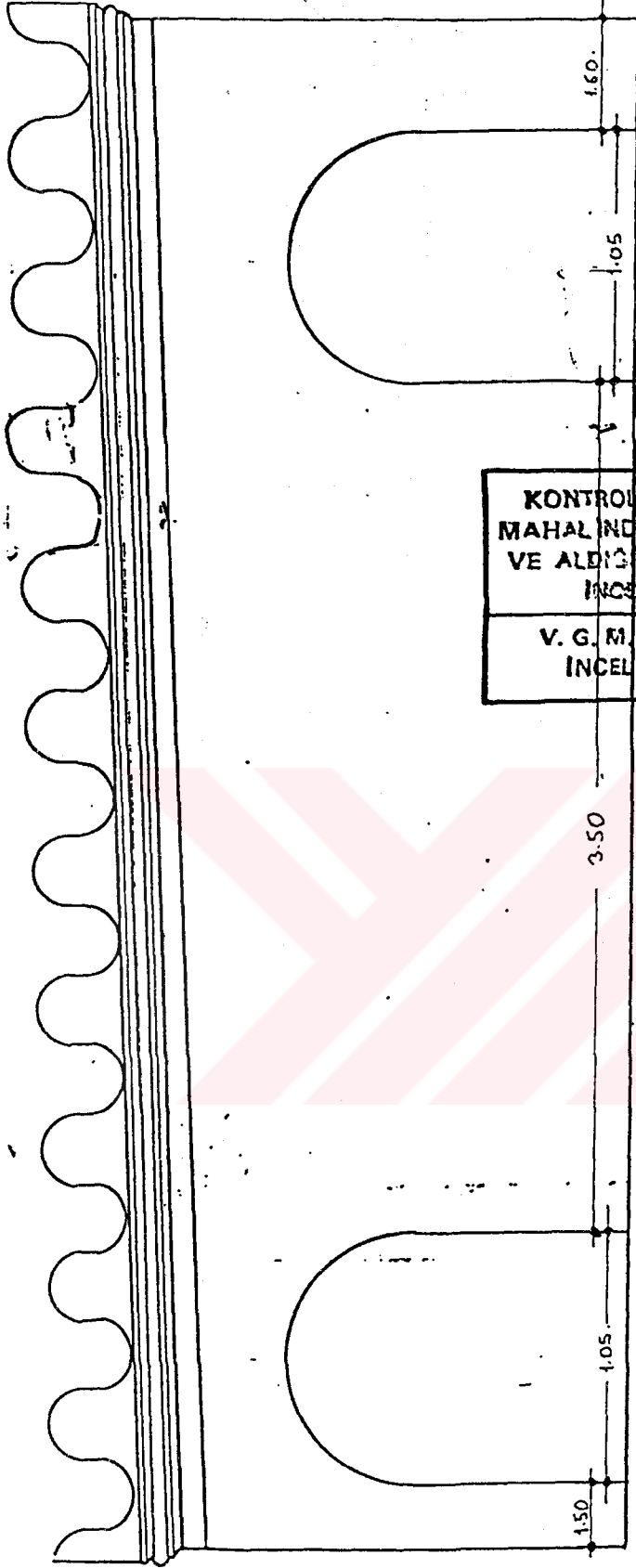

KONTROLLUĞUN ONARIM MAHALİNDE YAPTIĞI TİSİ VE ALDIĞI ÖLÇÜLERE GÖRE İNCELENMİŞTİR,
 V. G. M. ATILDE SU...
 İNCELEME BÜRO...

3. Şehzade Mehmet Camii çeyrek kubbe hizasına kurşun derzin yapıldığını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Ünal SEZER
 Mimar

(Signature)
 V. G. M. ATILDE SU...
 İNCELEME BÜRO...

KONTROLLUĞUN C...
MAHALİNDE YAPILAN İNCELEME
VE ALDICI ÖLÇÜLERİNE GÖRE
İNCELENMİŞTİR.

V. G. M. ABİDE S...
İNCELEME BÜROSU

KURŞUN DERZİ.

DIŞ CEPHE ÇEYREK
KUBBE KROKİSİ

Ünal SEZER
Mimar

Özge LEVİN
Y. M. M.
Mimar

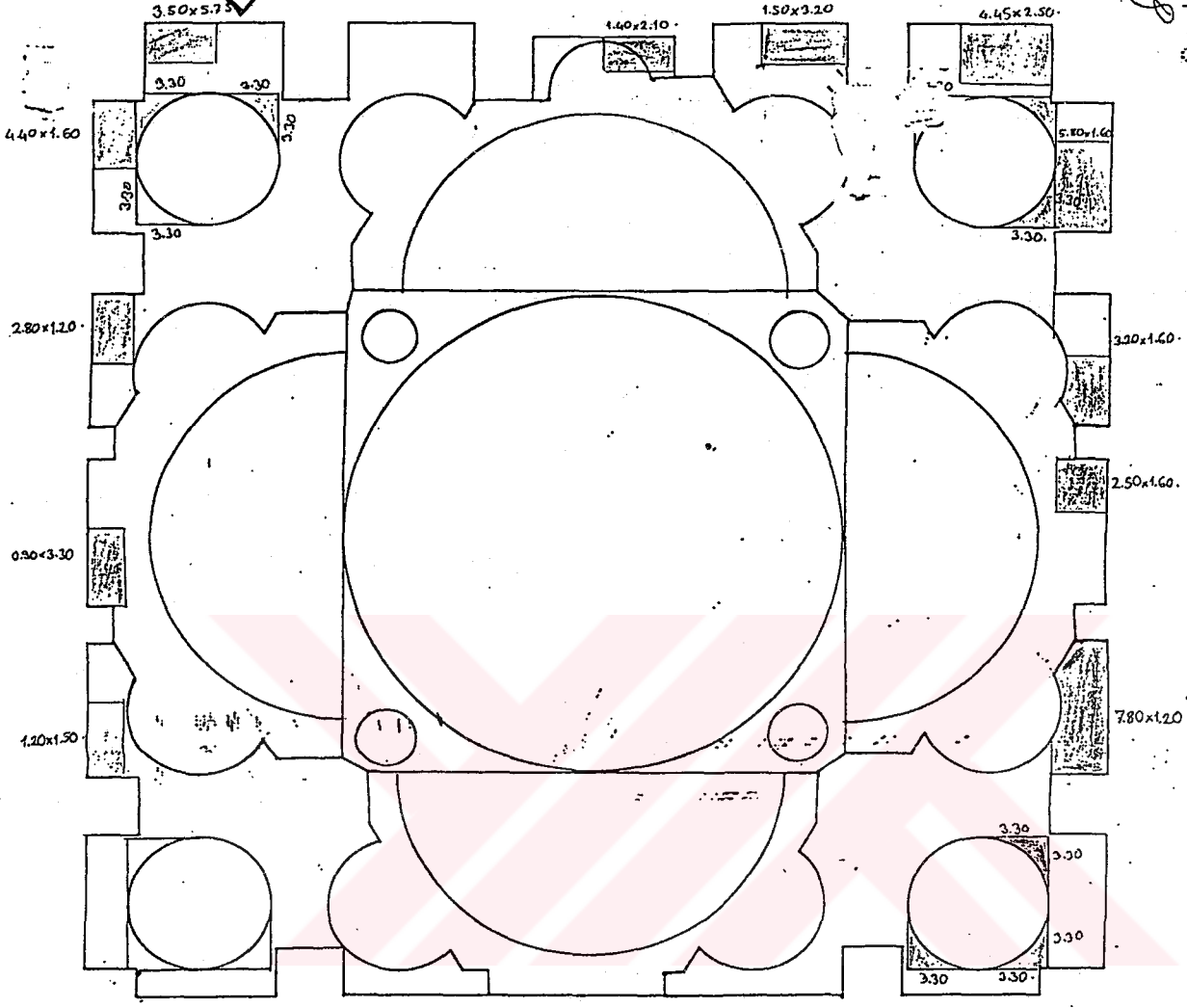
Ünal SEZER
Mimar

4. Şehzade Mehmet Camii dış cephe çeyrek kubbe hizasına yapılan kurşun derzi gösteren kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

KONTROLÜN ÖZELİNİ
MAMALINBE YAPITICI T.C.İ.T.
VE ALPİCİ E-3910103 GUM
İNCELEME İNG. İMMAR. İN.
V.G. M. ARI-Ş. BÜ.
İNCELEME İNG. İMMAR. İN.

MİHRAP CEPHESİ.

Unal SEZER
Mimar

BATI CEPHESİ.

ÇEYREK KUBBE HİZASI ALTI
SAÇAK KISMINDA VE KÖŞE KUBBELERİ
TROMPLARINDA KURŞUN ALTI ÇAMUR SIVA

ŞEHZADE MEHMET CAMİİ
Y. İMMAR. İN.
UNAL SEZER
MİMAR

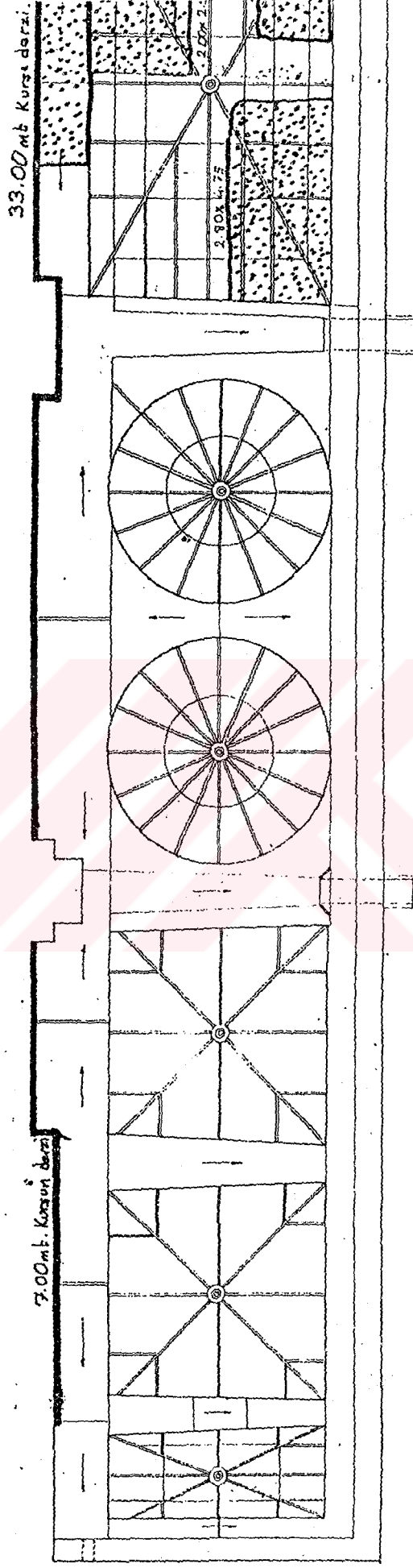
5. Şehzade Mehmet Camii, çeyrek kubbe hizası altı saçak kısmında ve köşe kubbeleri tromplarında kurşun altı çamur siva yapıldığını gösteren kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

kurşun altı çamursiva

kurşun derzi

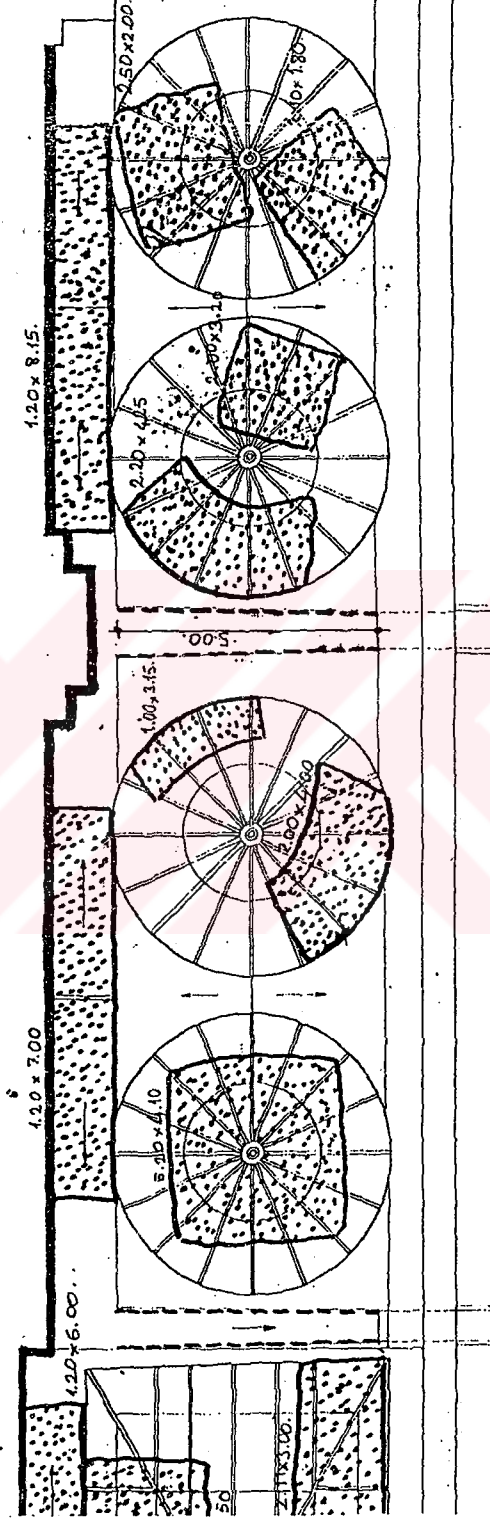
ahşap hatıl

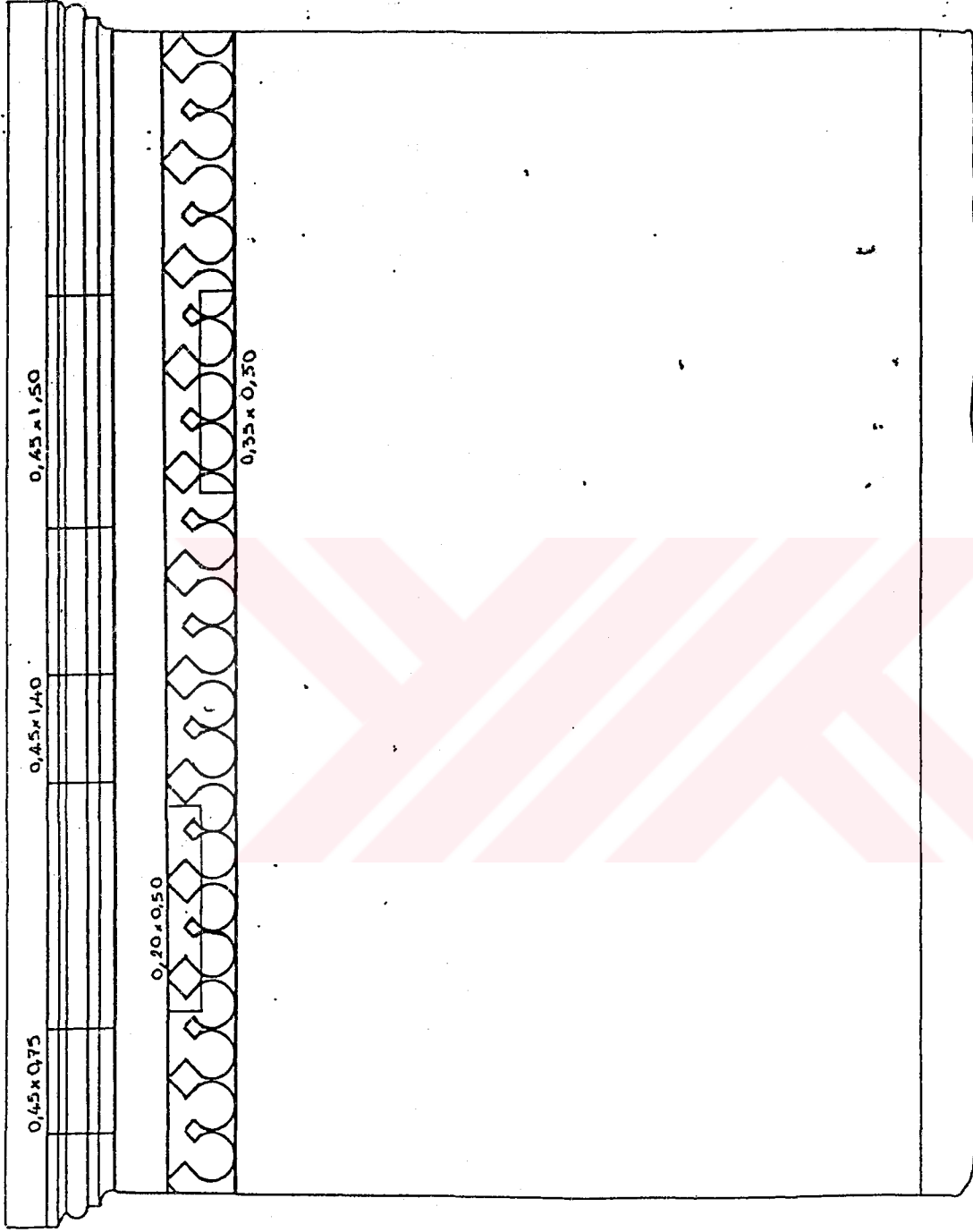
6. Şehzade Mehmet Camii doğu revak kubbelerinde kurşun altı çamur siva, kurşun derzi ve ahşap hatıl yapıldığını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

kurşun altı çamur sıvaları.

1.20 x 6.00	2.00 x 2.50
2.80 x 4.75	2.11 x 3.00
1.20 x 7.00	5.20 x 4.10
2.00 x 4.00	1.00 x 3.15
1.20 x 8.15	2.20 x 4.25
2.00 x 3.20	2.50 x 2.00
2.10 x 1.80	

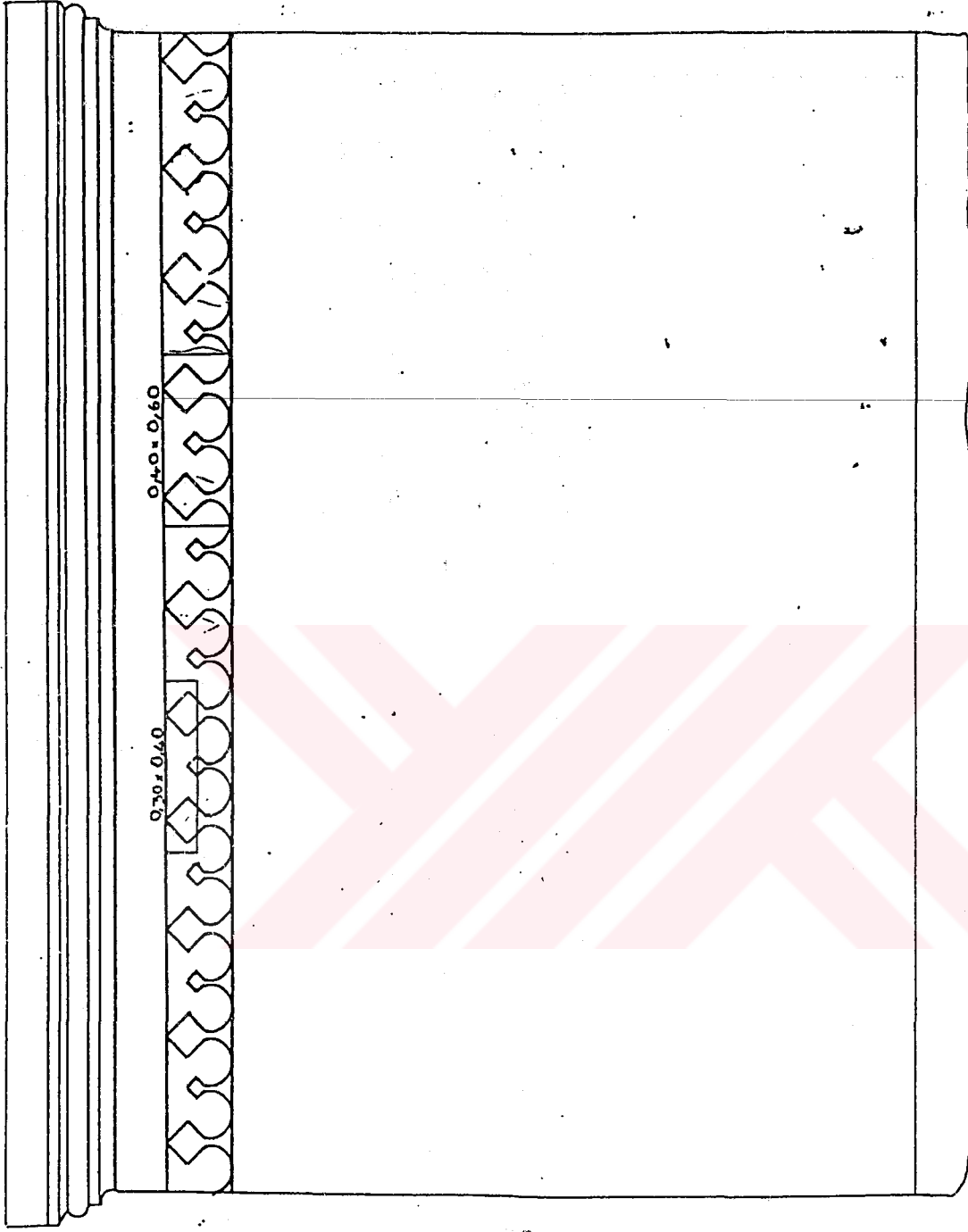
6. (Devam) Şehzade Mehmet Camii doğu revak kubelerinde kurşun altı çamur sıva, kurşun derzi ve ahşap hatıl yapıldığını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

9. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Beyhan ERÇAĞ
Rest. - Y. Mimar

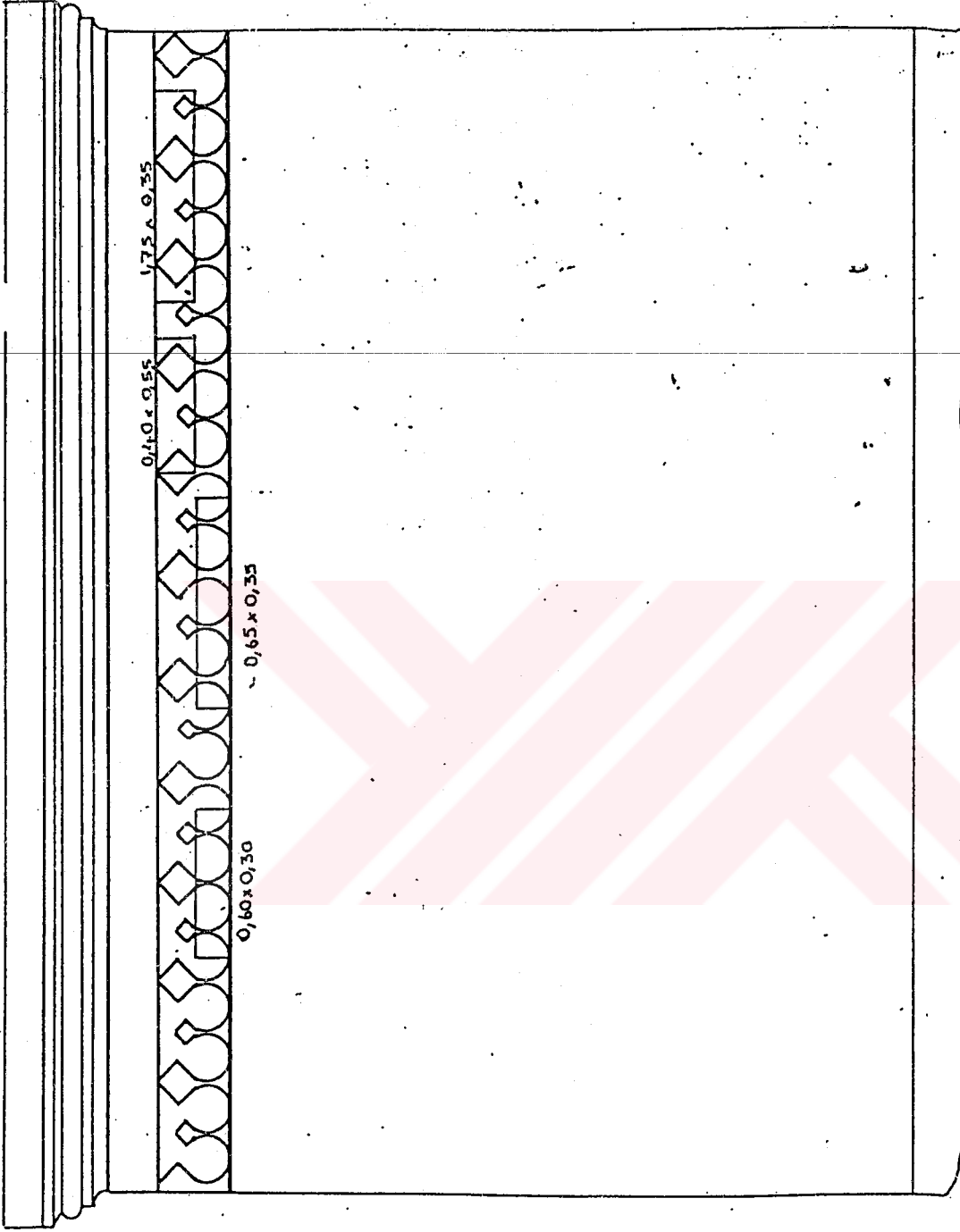
GÖZDE DEĞİRMEN TEPE
Y. MİMAR

10. Şehzade Mehmet Camii kuzeybatı köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Beyhan ERÇAĞ
Rest. - Y. Mimar

Göze DEĞİRMEN TEPE
Y. MİMAR
Restoratör

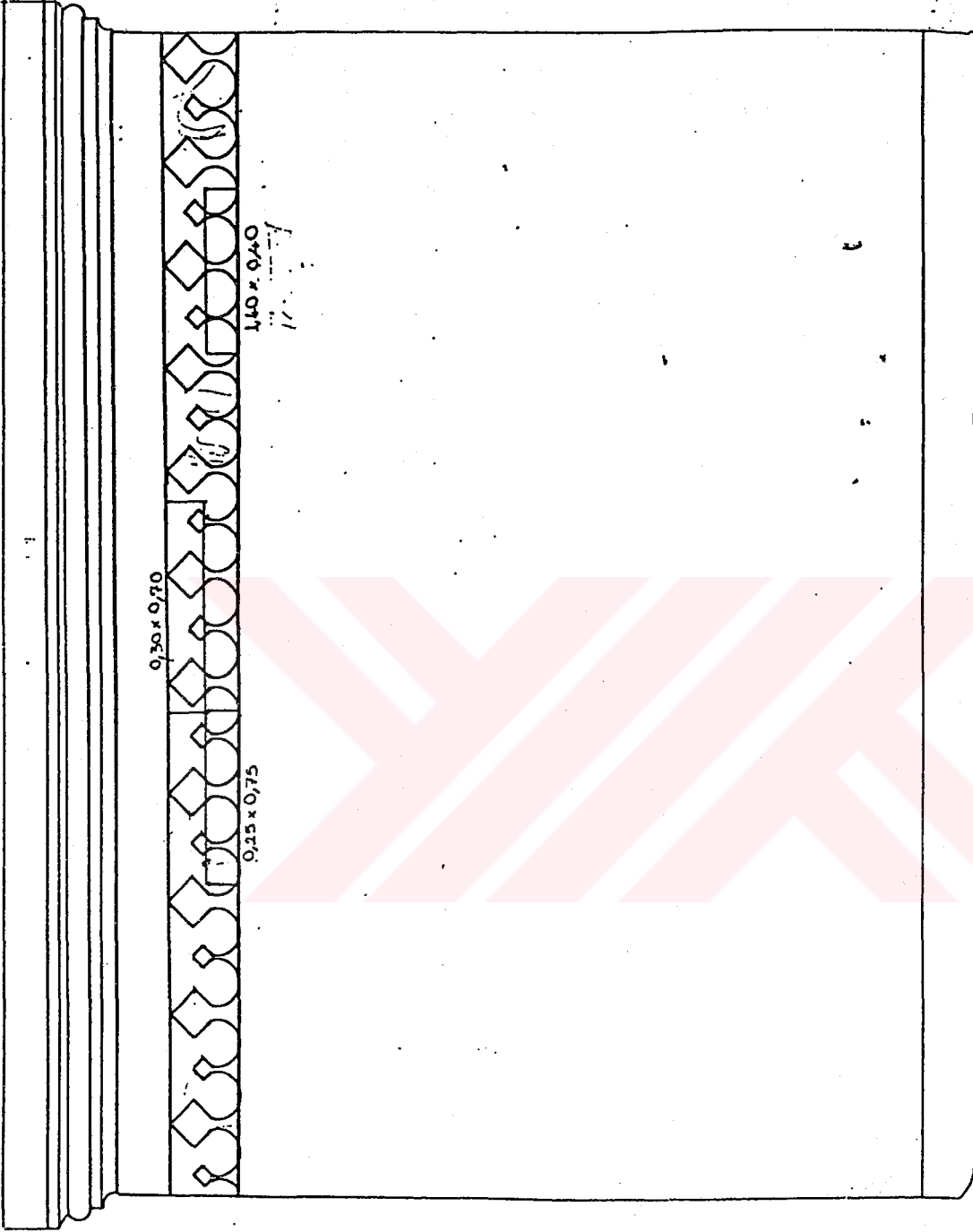

11. Şehzade Mehmet Camii güneydoğu köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Beyhan ERÇAĞ
Rest. - Y. Mimar

Beyhan ERÇAĞ

Göze DEĞİRMENTEPE
GÖZE DEĞİRMENTEPE
Y. MİMAR

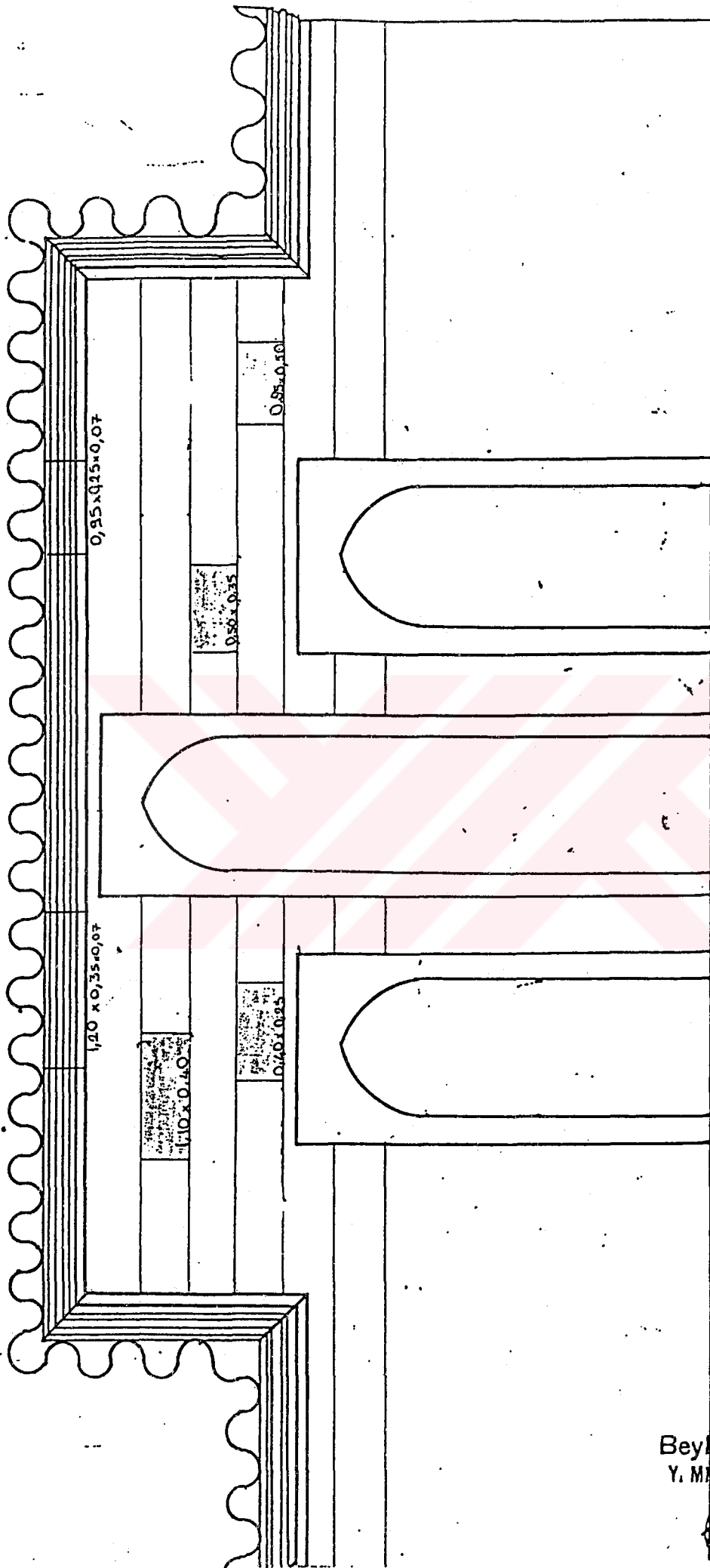
12. Şehzade Mehmet Camii güneybatı köşe ağırlık payesindeki palmet dizisinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Beyhan ERÇAĞ
Rest. - Y. Mimar

GÖZE DEĞİRMEN TEPE
Y. MİMAR
Restoratör

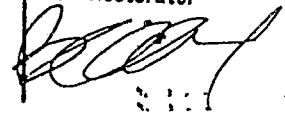
14. Şehzade Mehmet Camii 3 nolu ağırlık payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

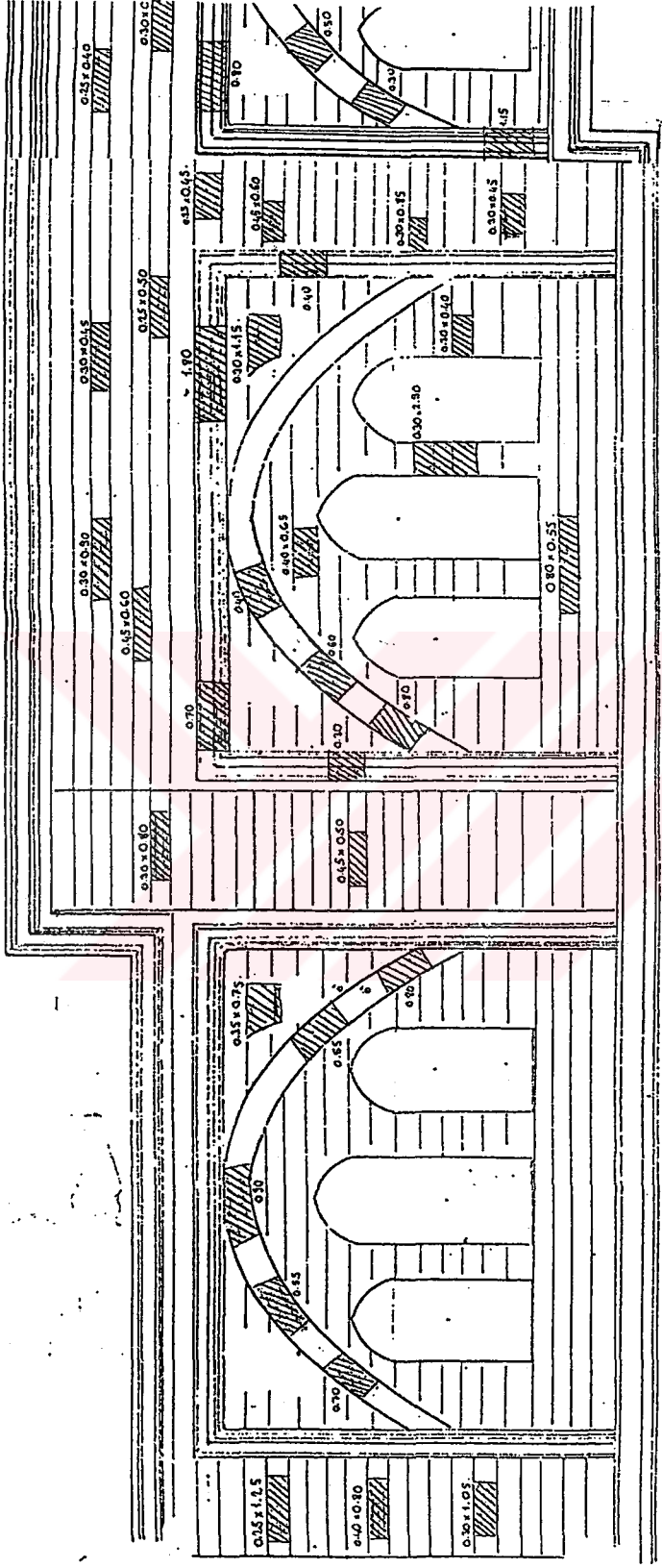

16. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi çeyrek kubbe hizası cephe duvarı imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

GÜZE DEĞİRMENLERİNE
Y. MİMAR
Restoratör

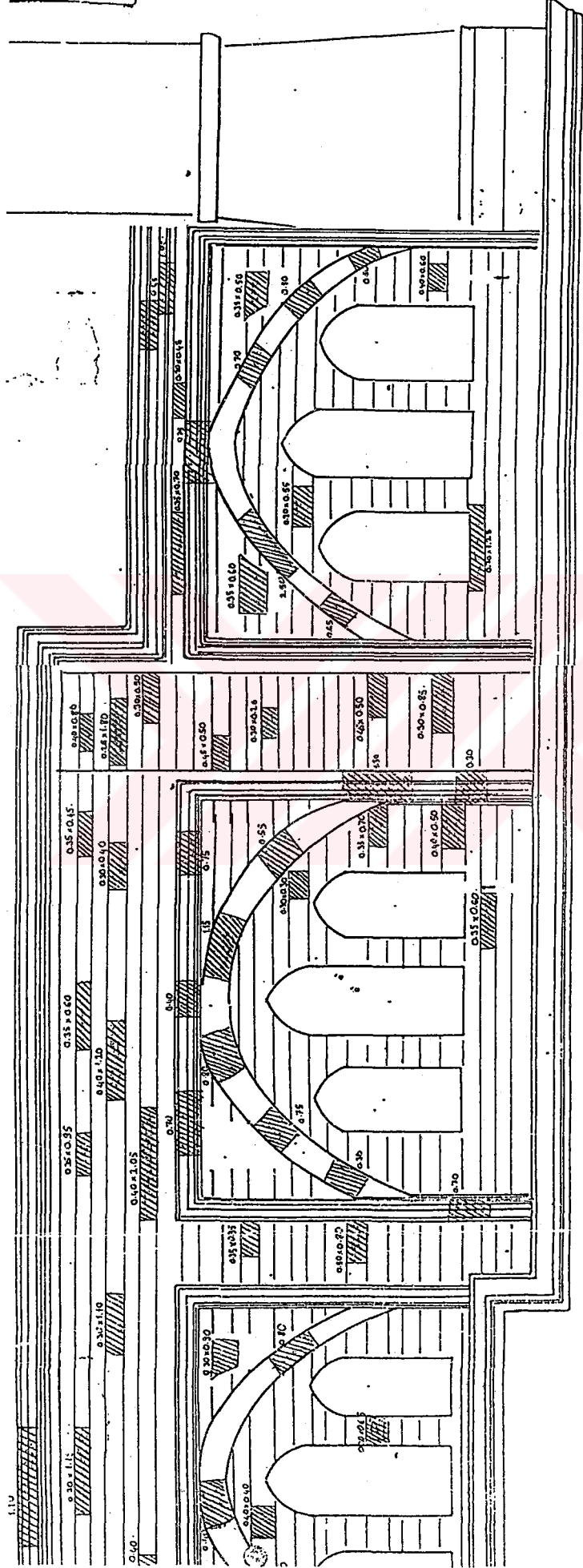
Beyhan ERÇAĞ
Y. Mimar Restoratör

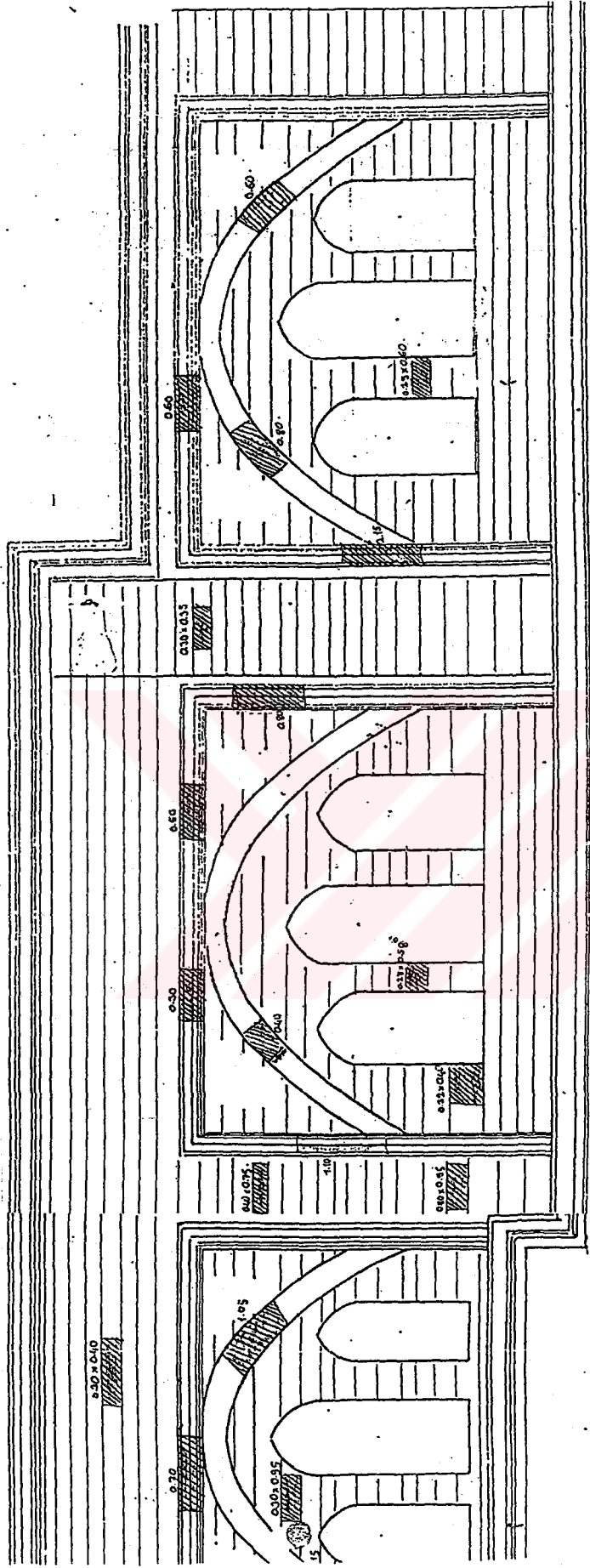

17. Şehzade Mehmet Camii doğu cephesi revak üstü bölümünün taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

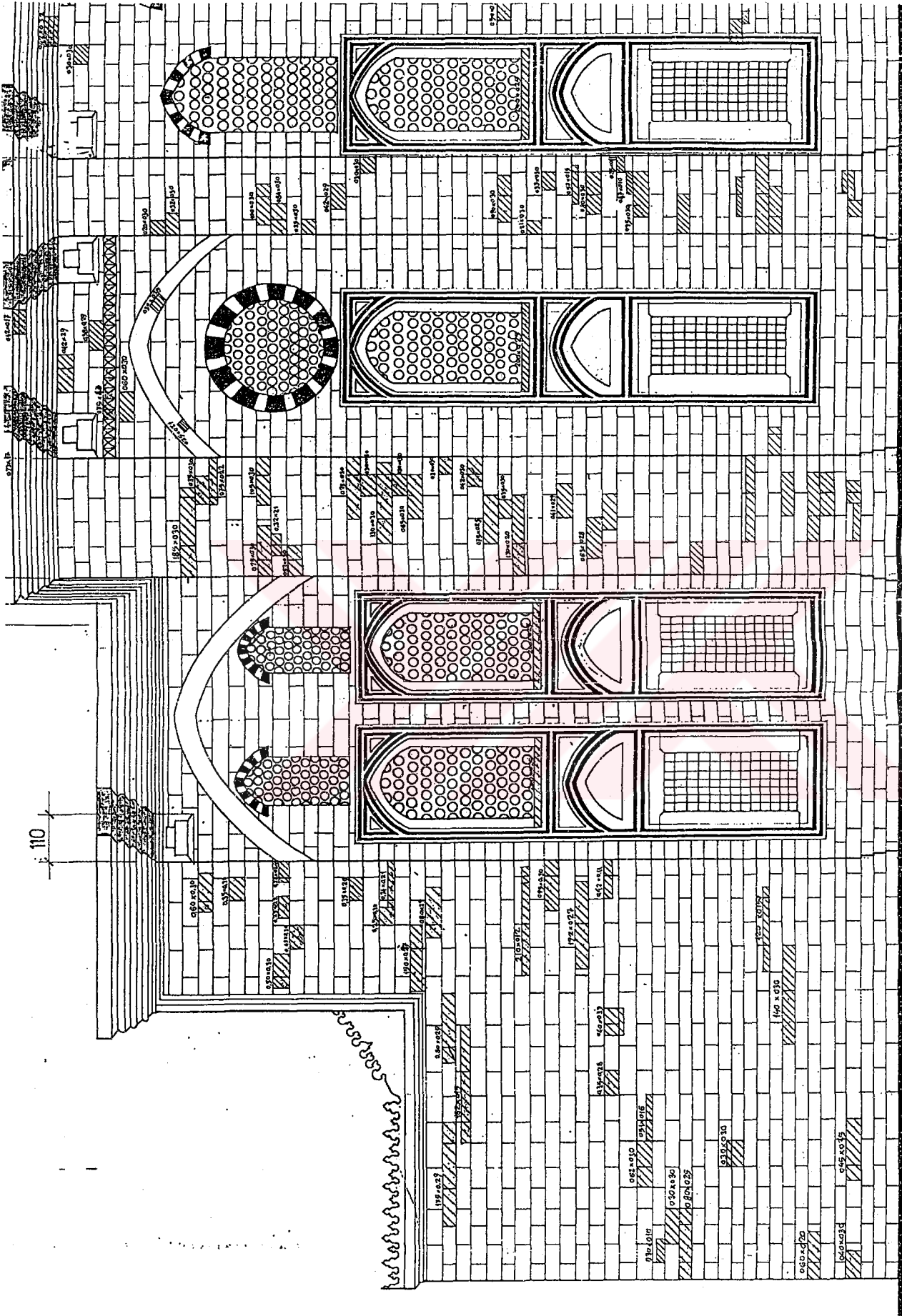
KURUMUNUN
MAHALİNDE YAPTI
VE ALDIĞI ÖLÇÜLER
İNCELENMİŞTİR
V. G. M. ABİDE Ş
İNCELEMESİ BÖLÜMÜ

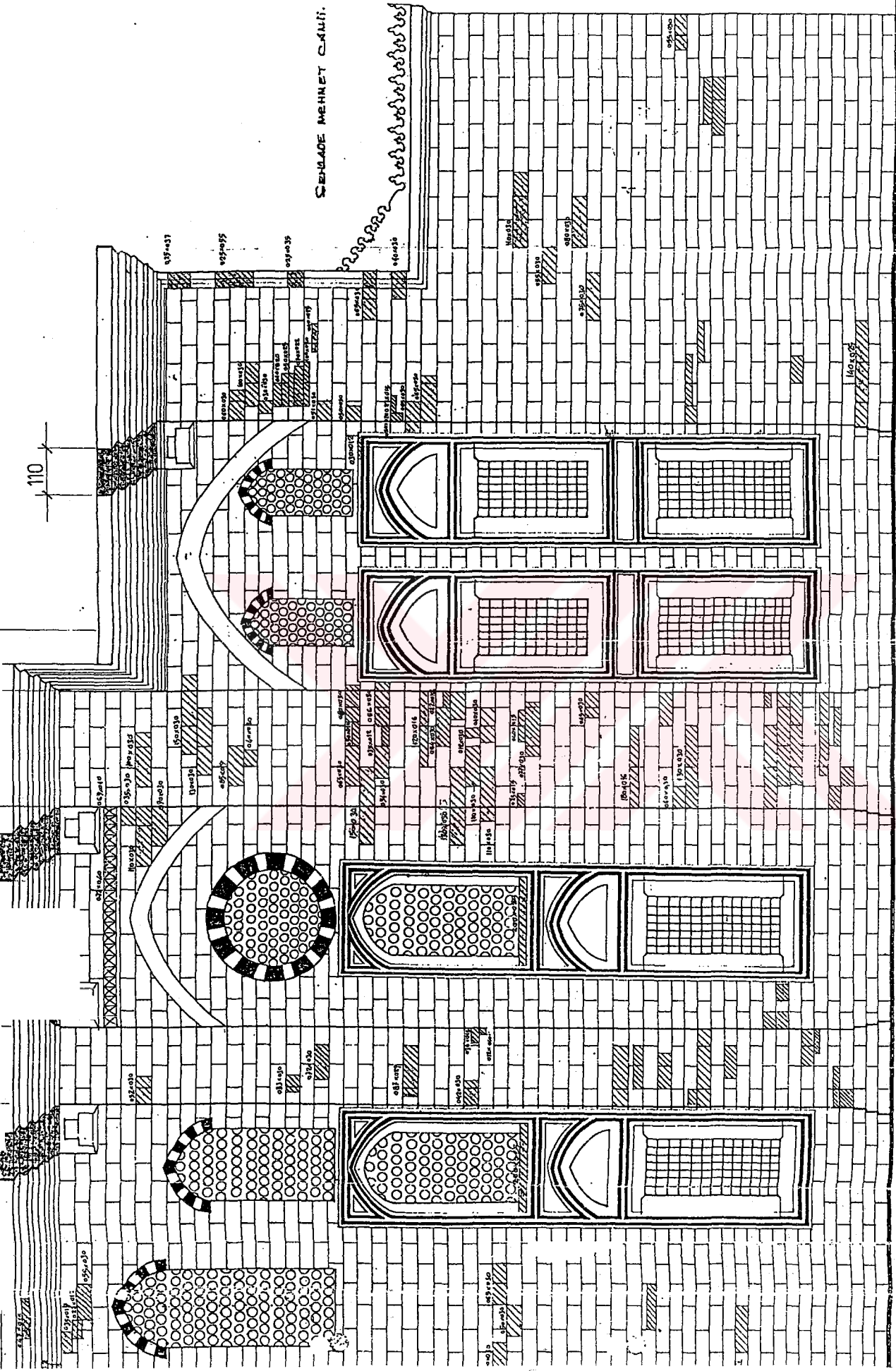
17. (Devam) Şehzade Mehmet Camii doğu cephesi revak üstü bölümünün taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

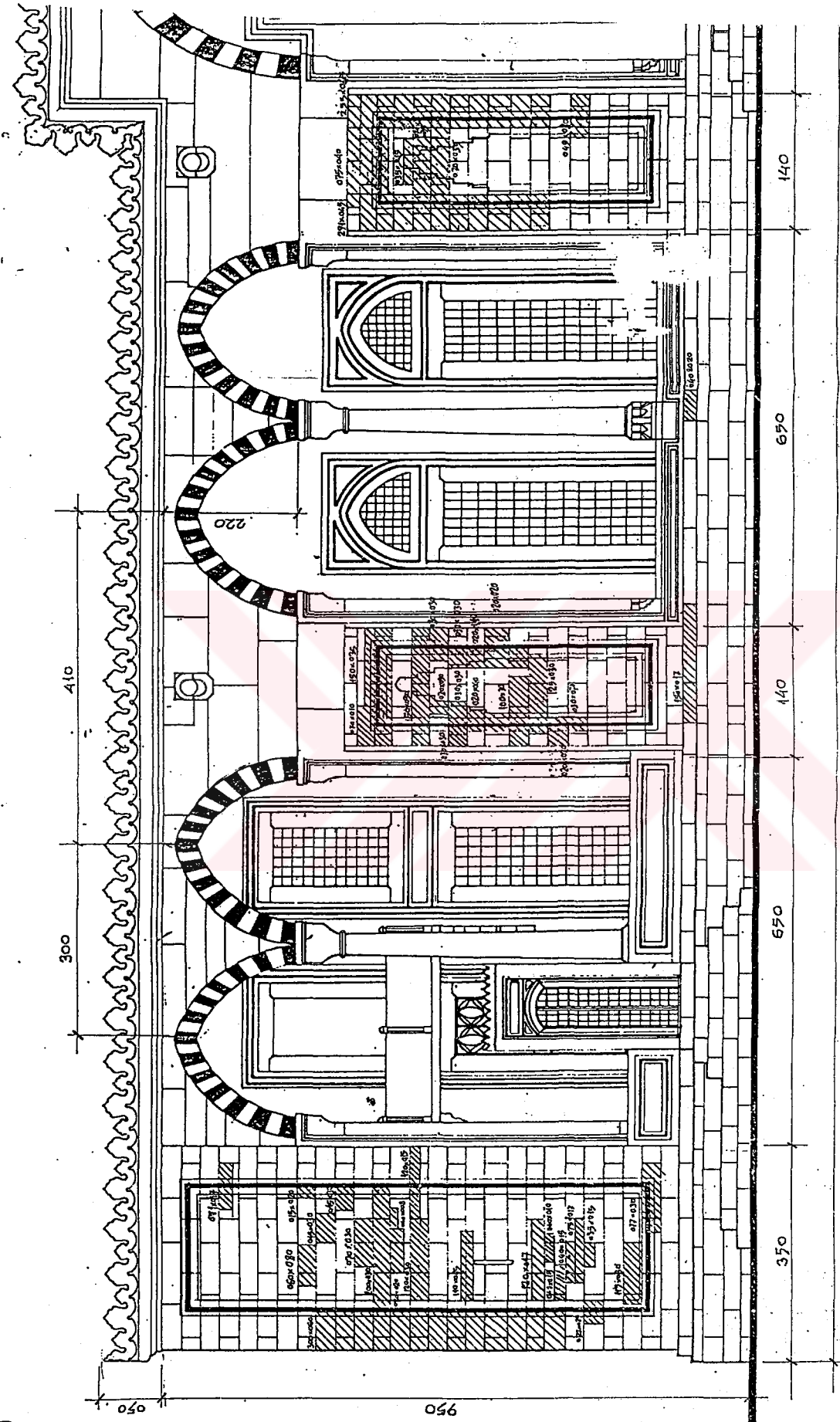
18. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi revak üstü bölümünün taş çürütme ve imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

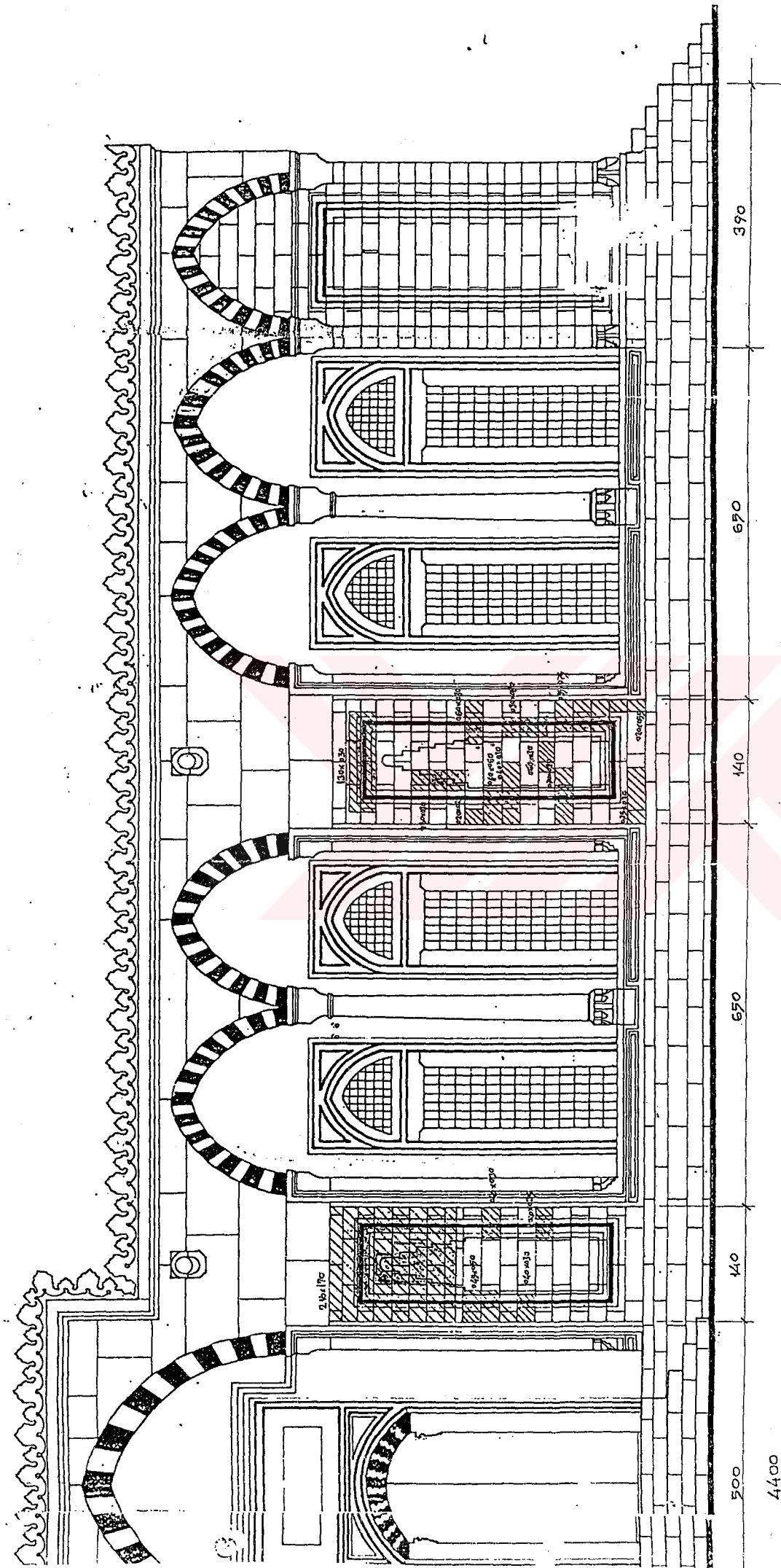
19. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi beden duvarında imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

19. (Devam) Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi beden duvarında imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

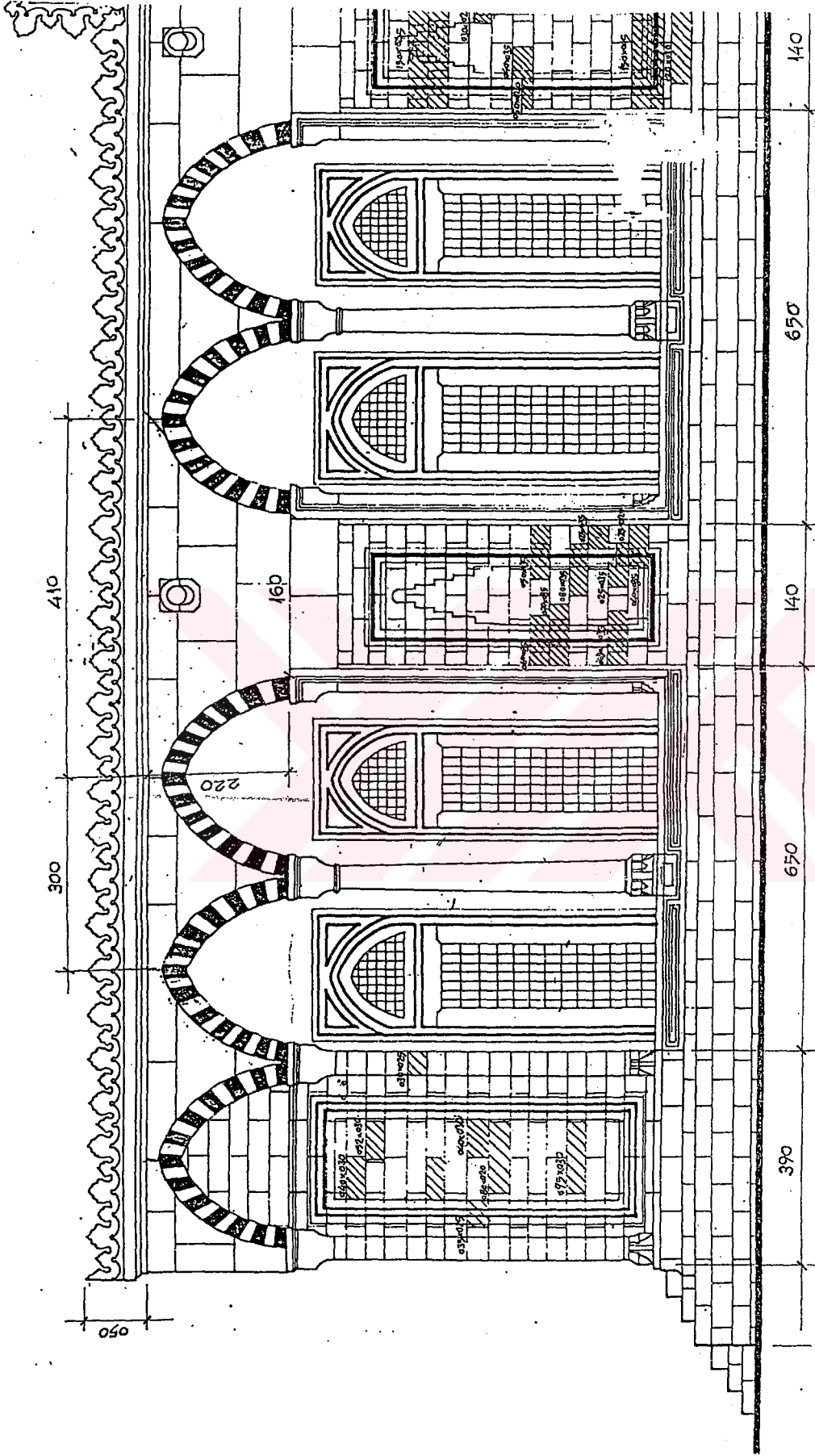

20. Şehzade Mehmet Camii doğu revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

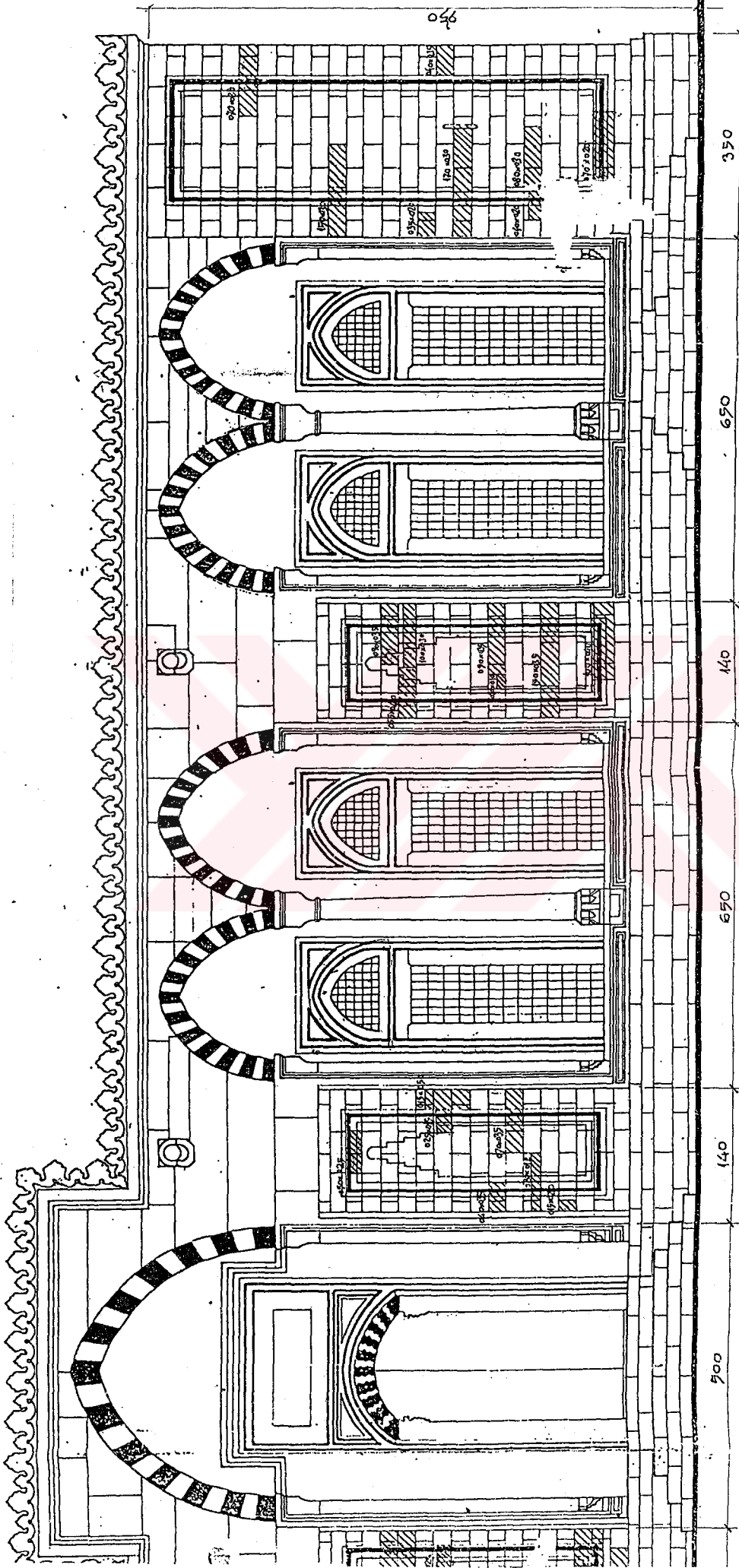

20. (Devam) Şehzade Mehmet Camii doğu revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Unal
Unal SEZER
Mimar

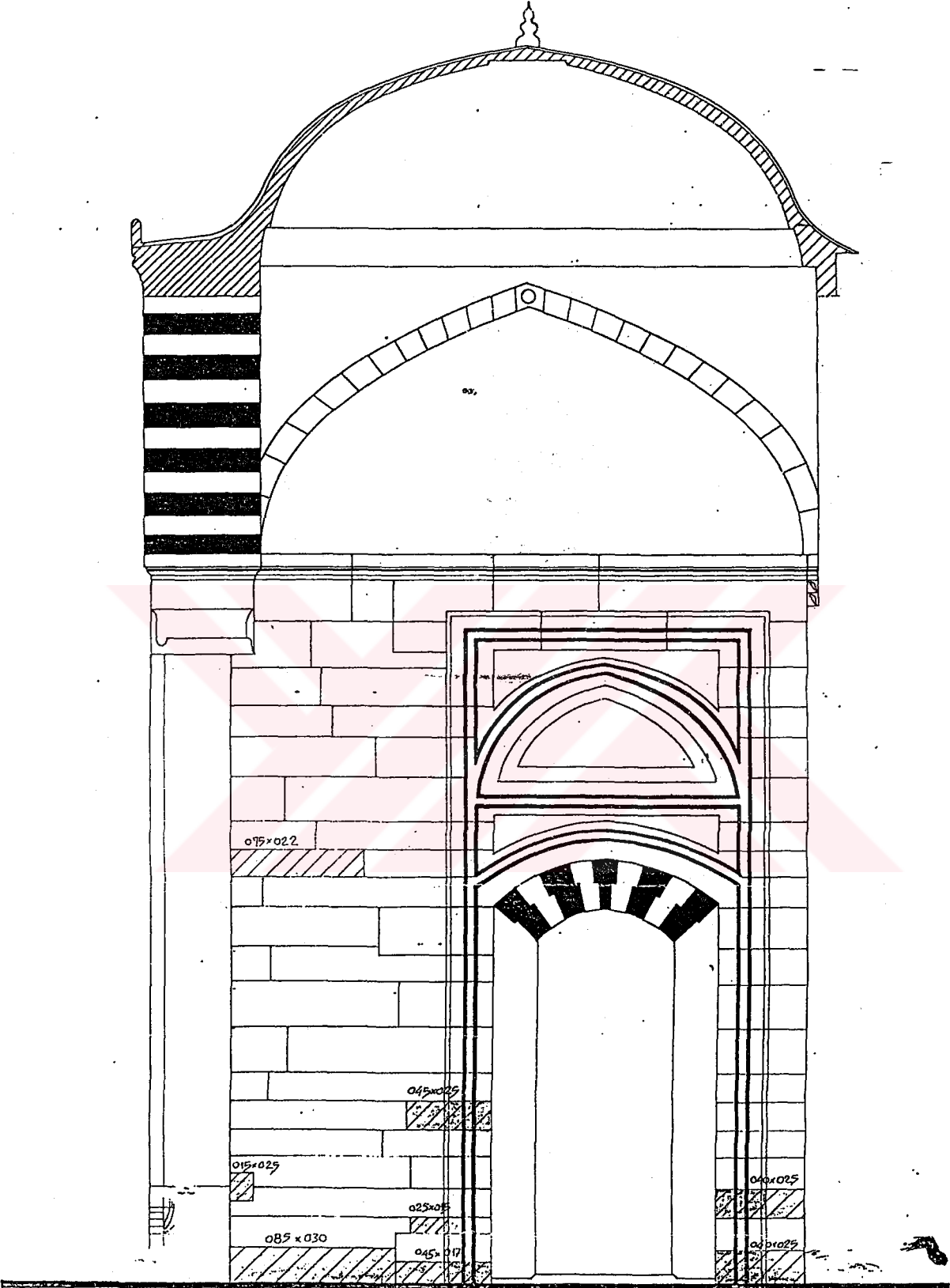
21. Şehzade Mehmet Camii batı revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

21. (Devam) Şehzade Mehmet Camii batı revak cephesinde imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

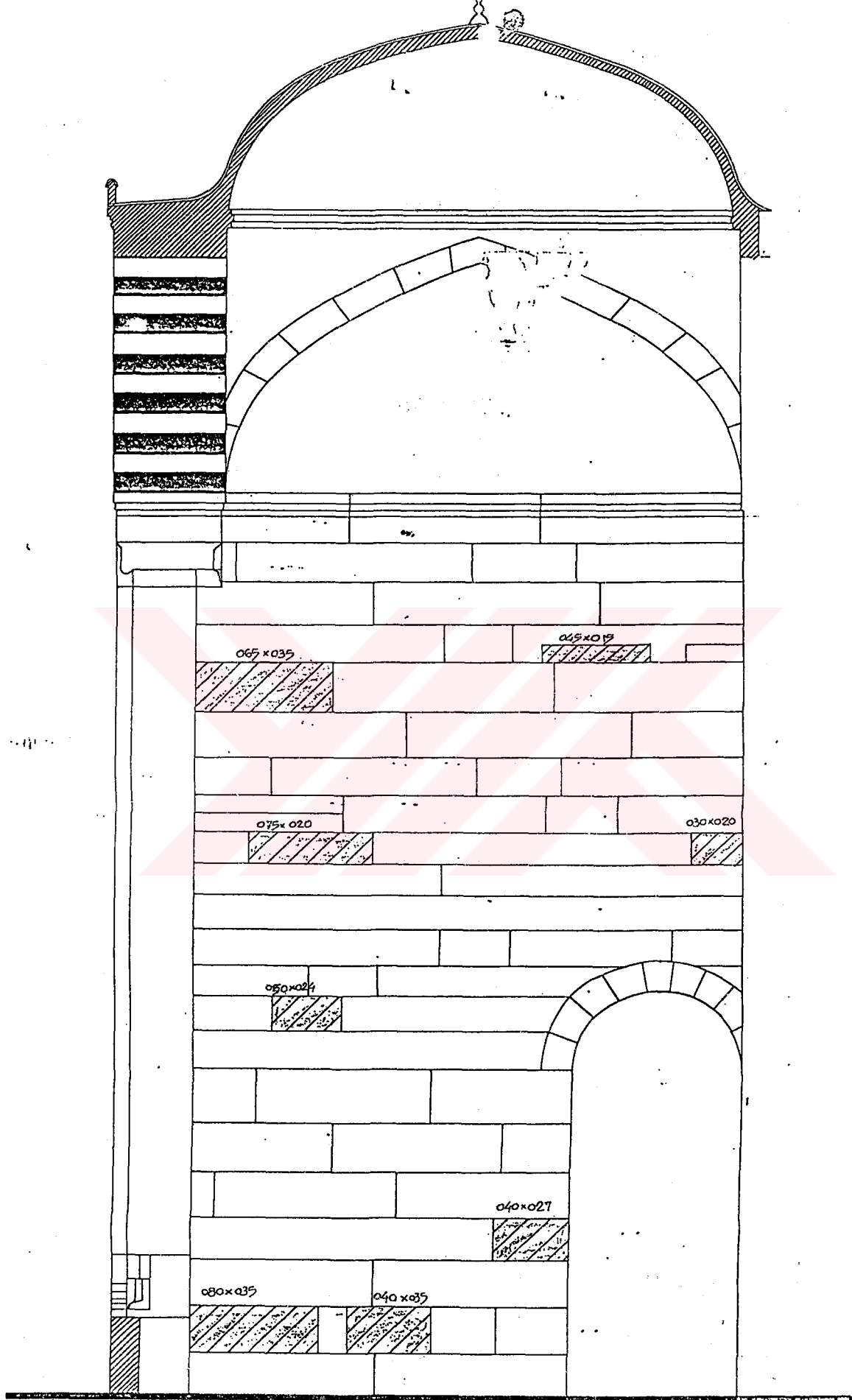
Unal Sezer
Unal SEZER
Mimar

Göze DEĞİRMENİTERE
Y. AHİM
R. SİLO
R. SİLO

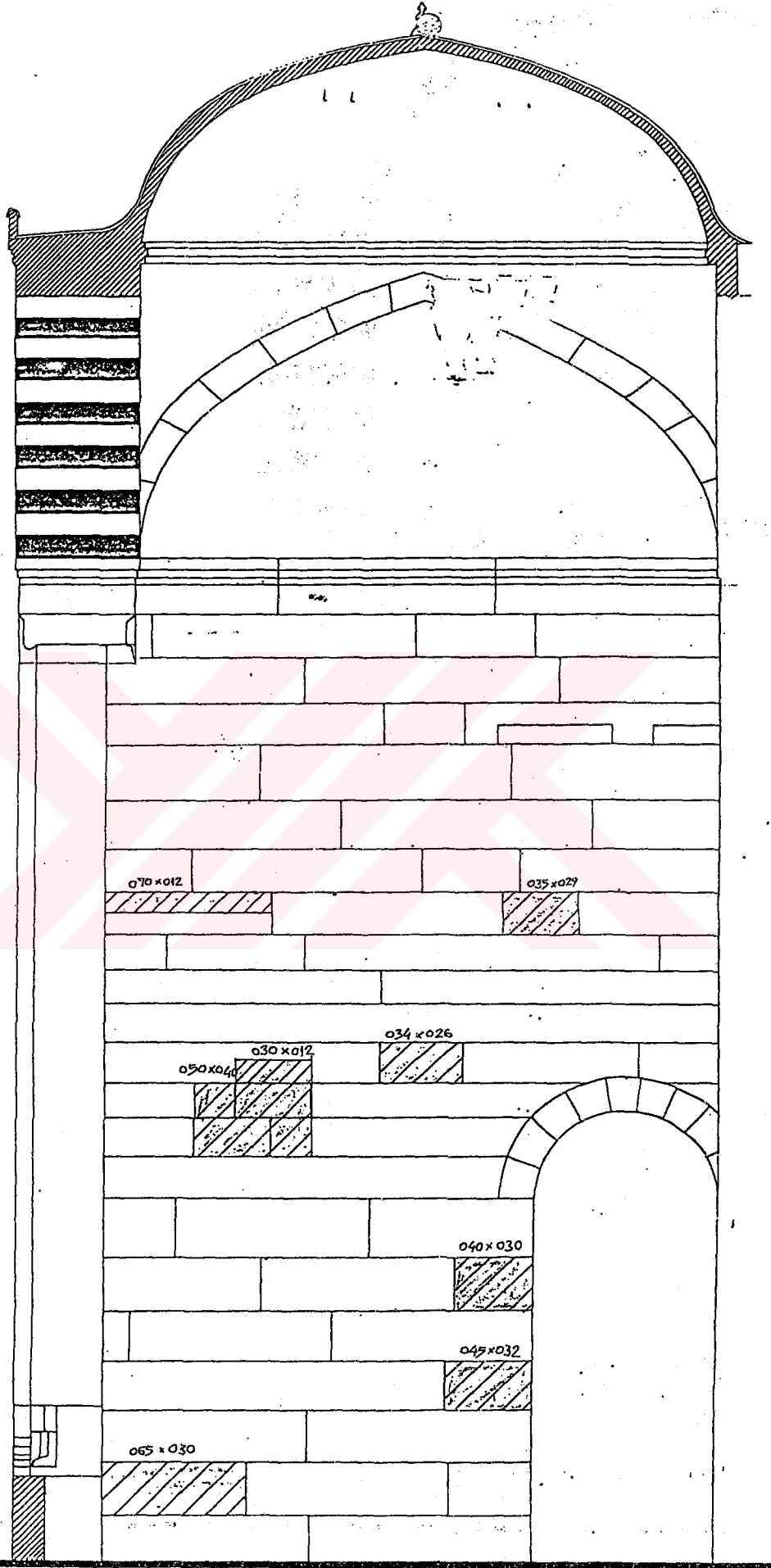
22. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Göze DEĞERLENTEPE
Y. MİM.
Bakırçay

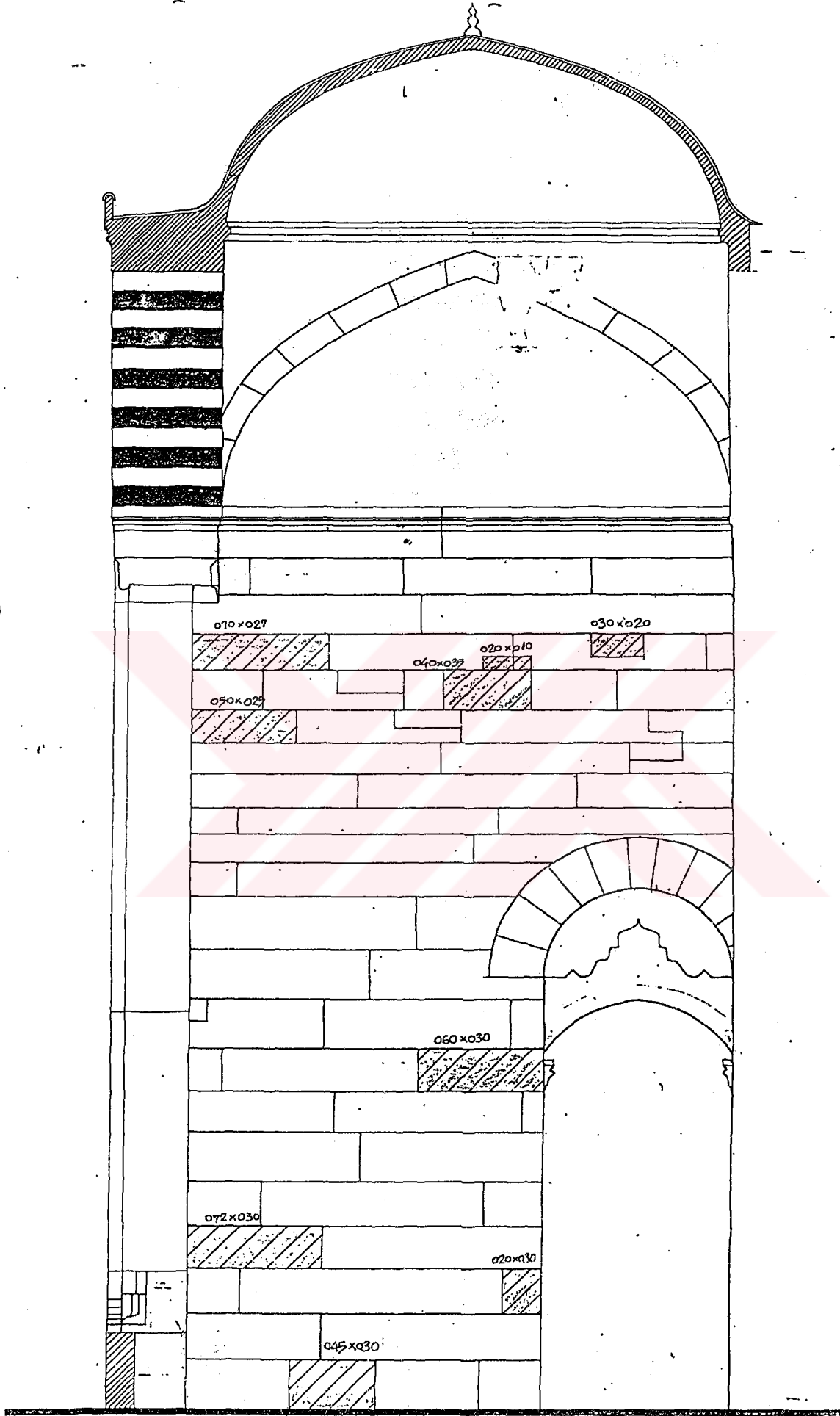
24. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Göze DEĞİRMANTEPE
Y. ANIMAN
RESİTANTEPE

Unal SEZER
Mimar

25. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

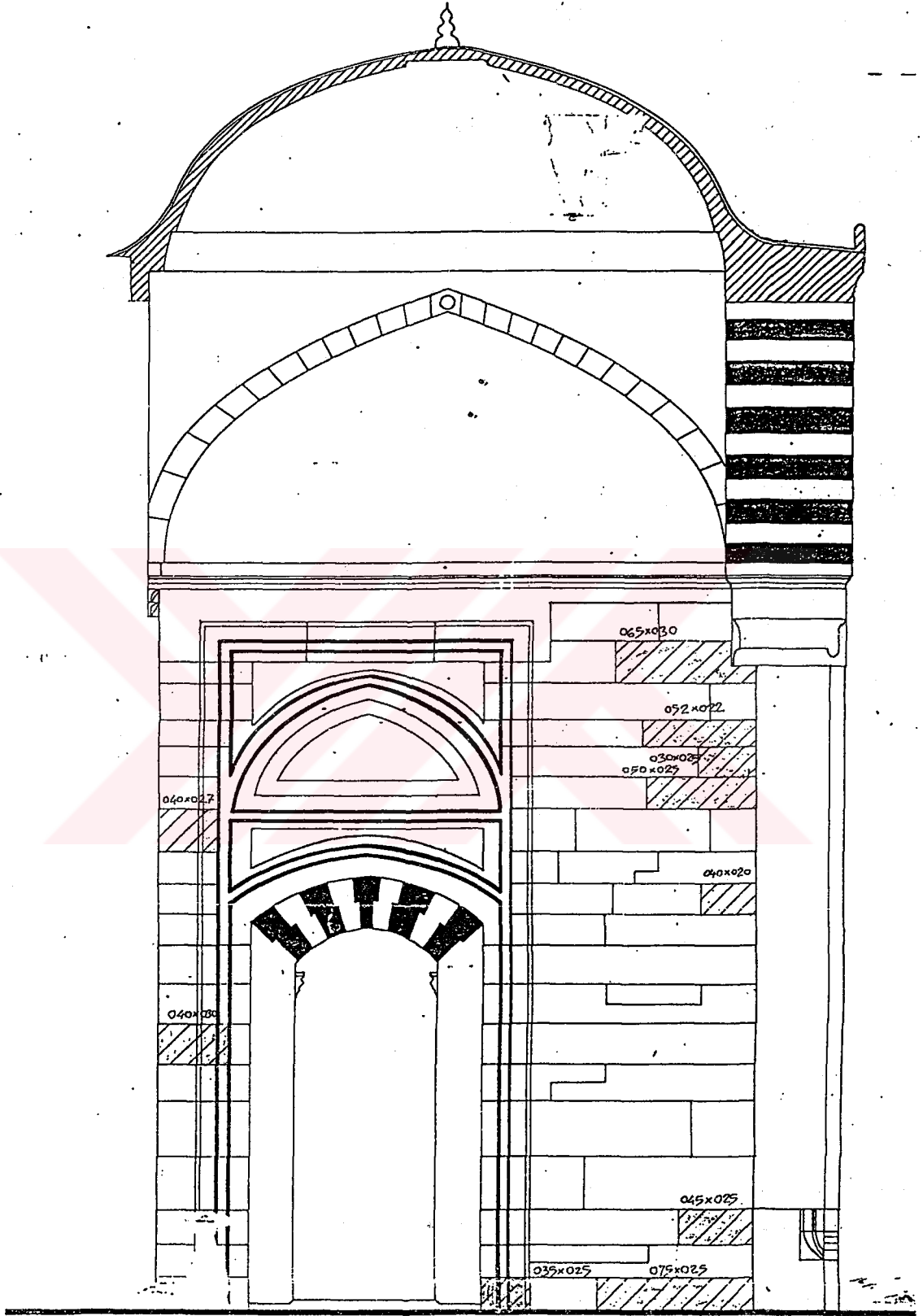

Göze DEĞİRMEN TEPE
Y. KİMİLİ
Mimar

Onal SEZER
Mimar

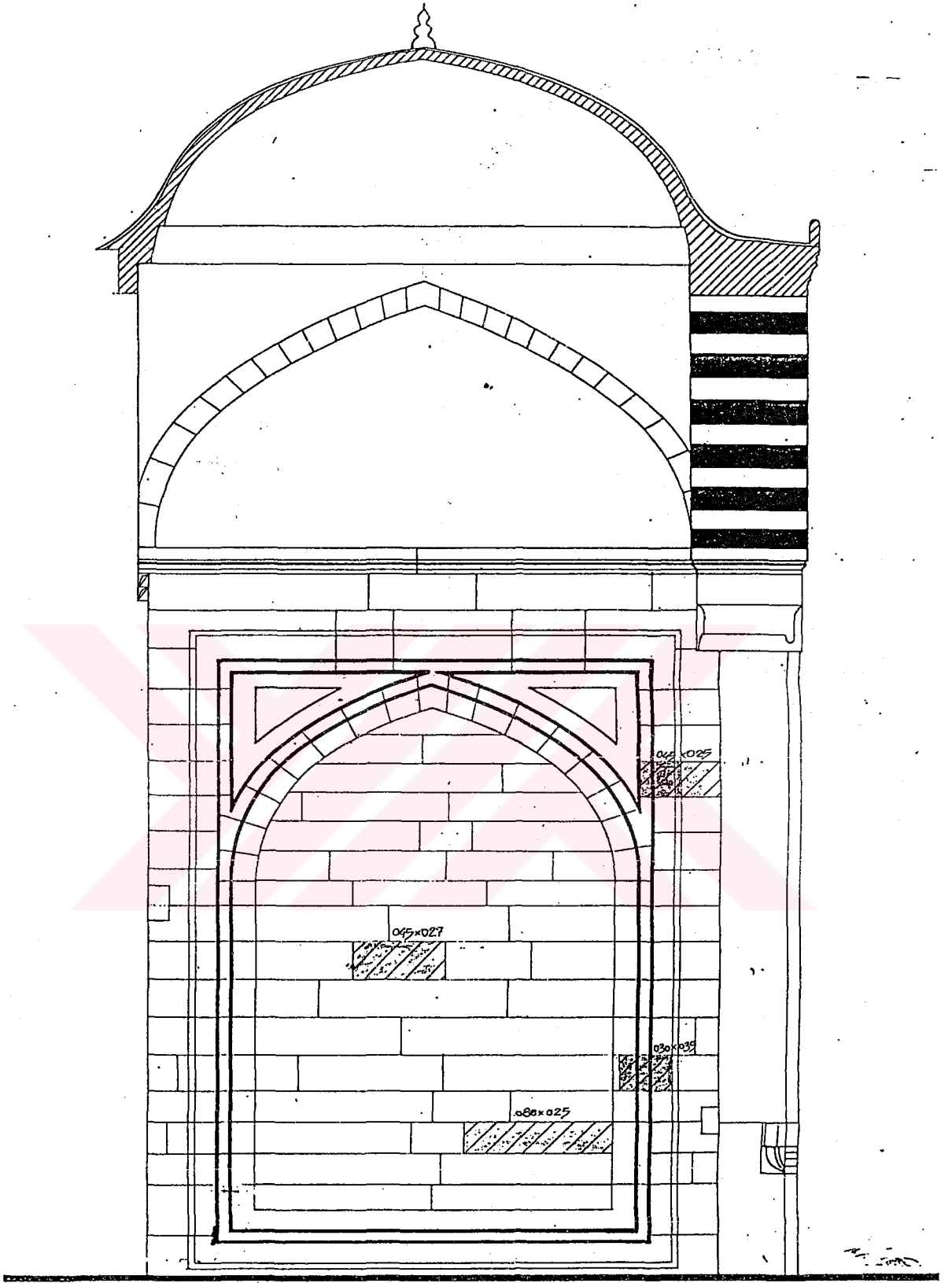
26. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Göze DEĞİRMANTEPE
Y. MİMAR
Kesin Hesap

27. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Göze DEĞİRMENİ TEPE
Y. MİMAR
R. S. S. M. A.

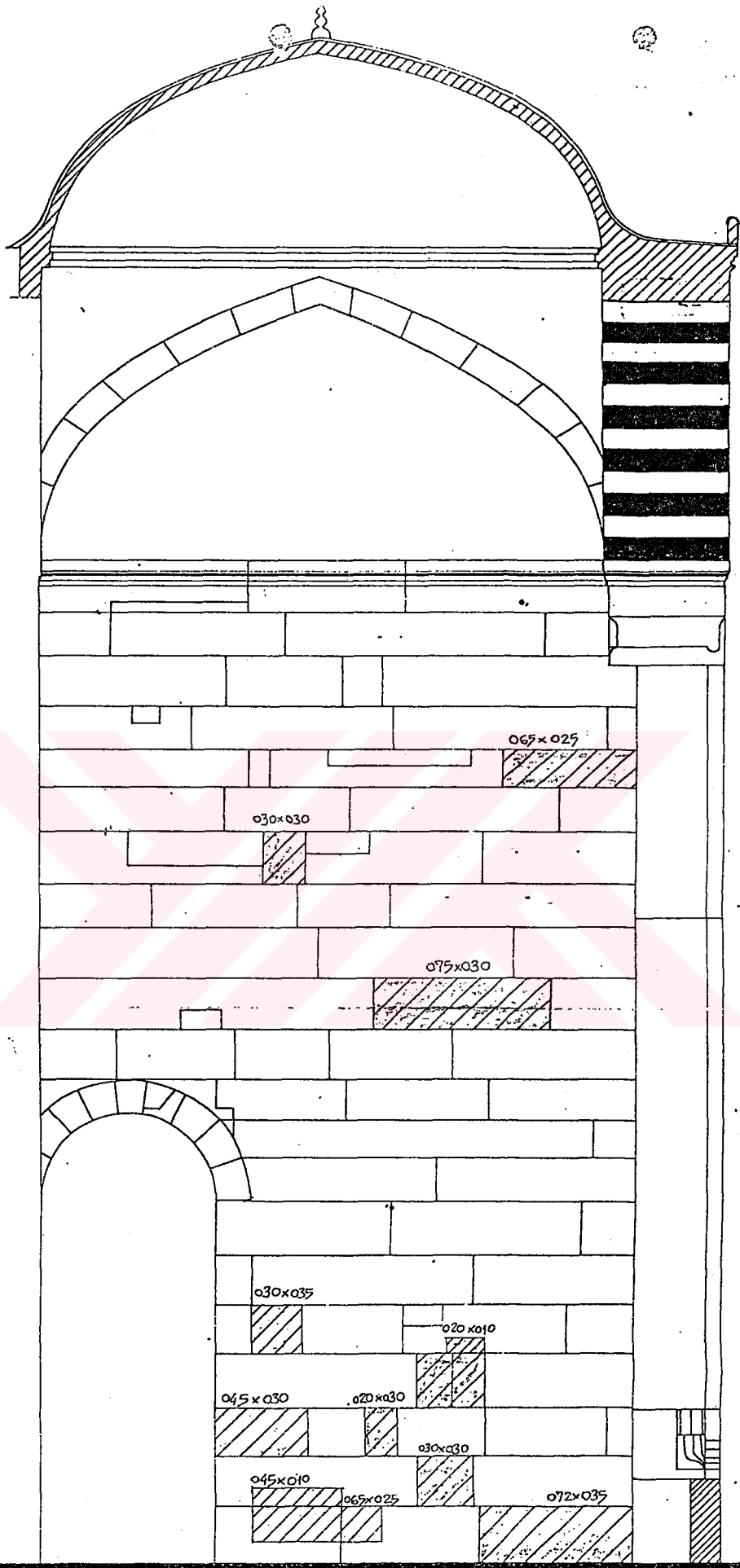

Onal SEZELER
Mimar

28. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

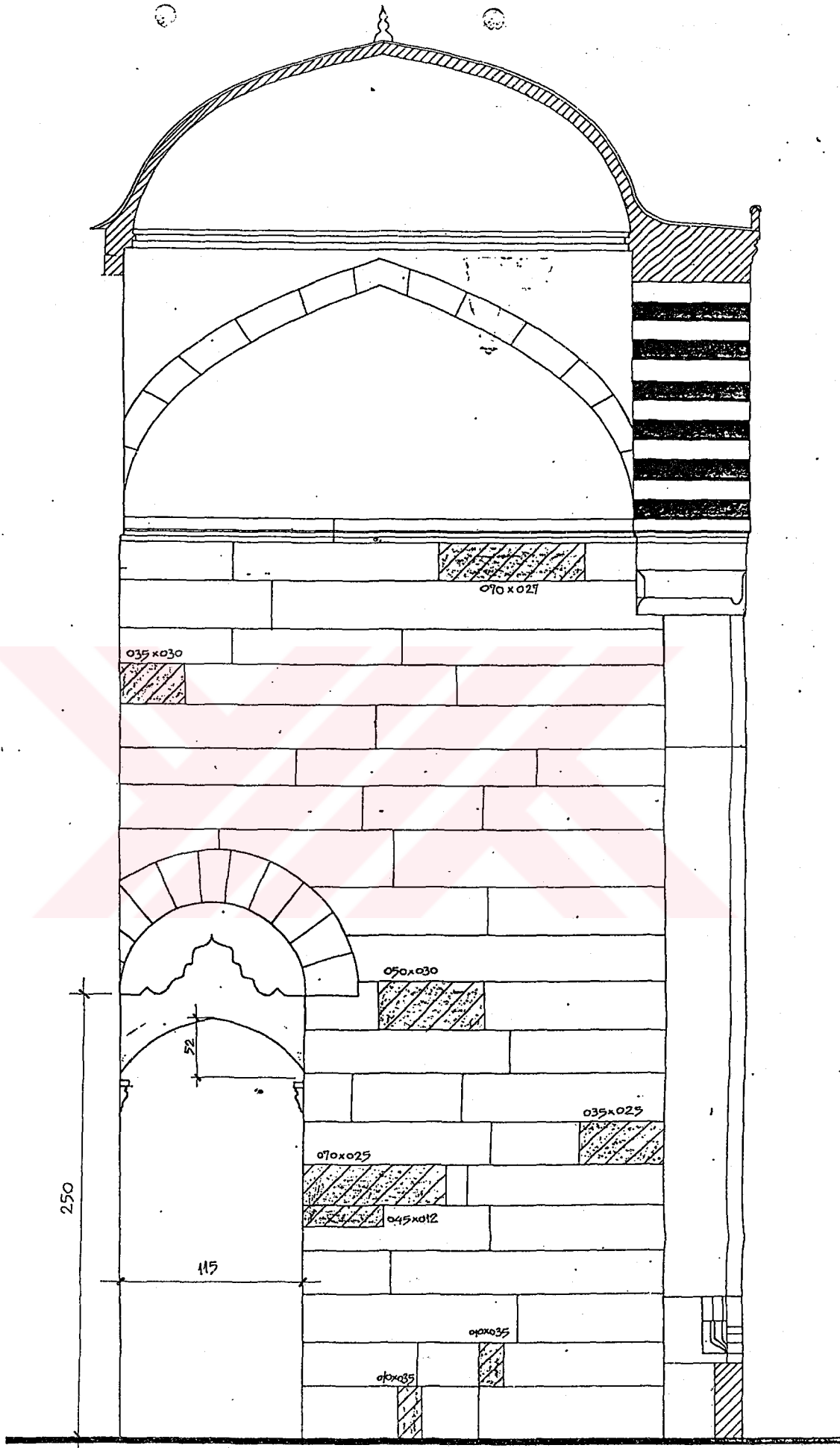
Göze DEĞİRKANITEPE
Y. MİMAR
HOŞBUDUN

Unal SEZİR
Mimar

29. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Göze DEĞERLİ NTEPE
Y. MİMAR
R. K. K.

Uhal SEZER
Mimar

30. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi dış paye yan duvarında imitasyon taş yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

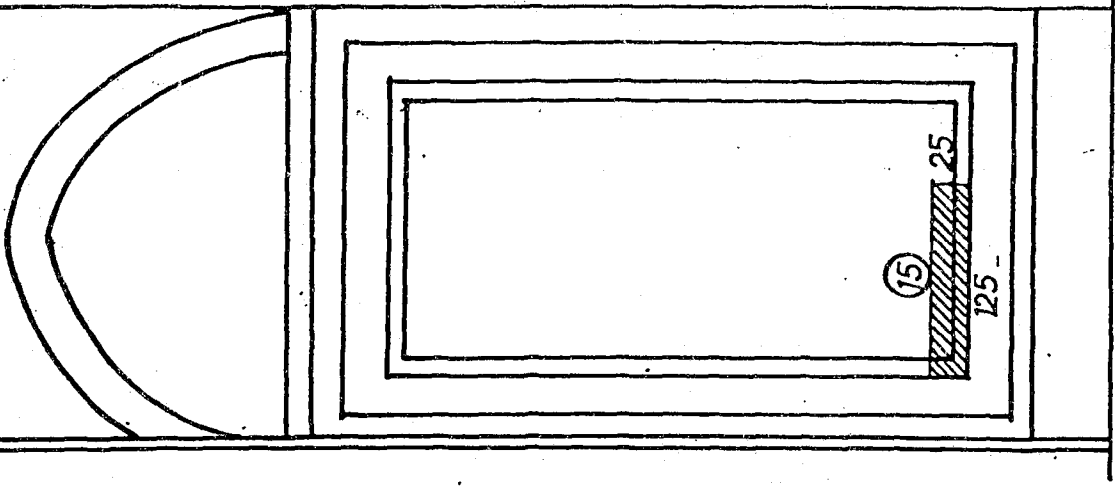
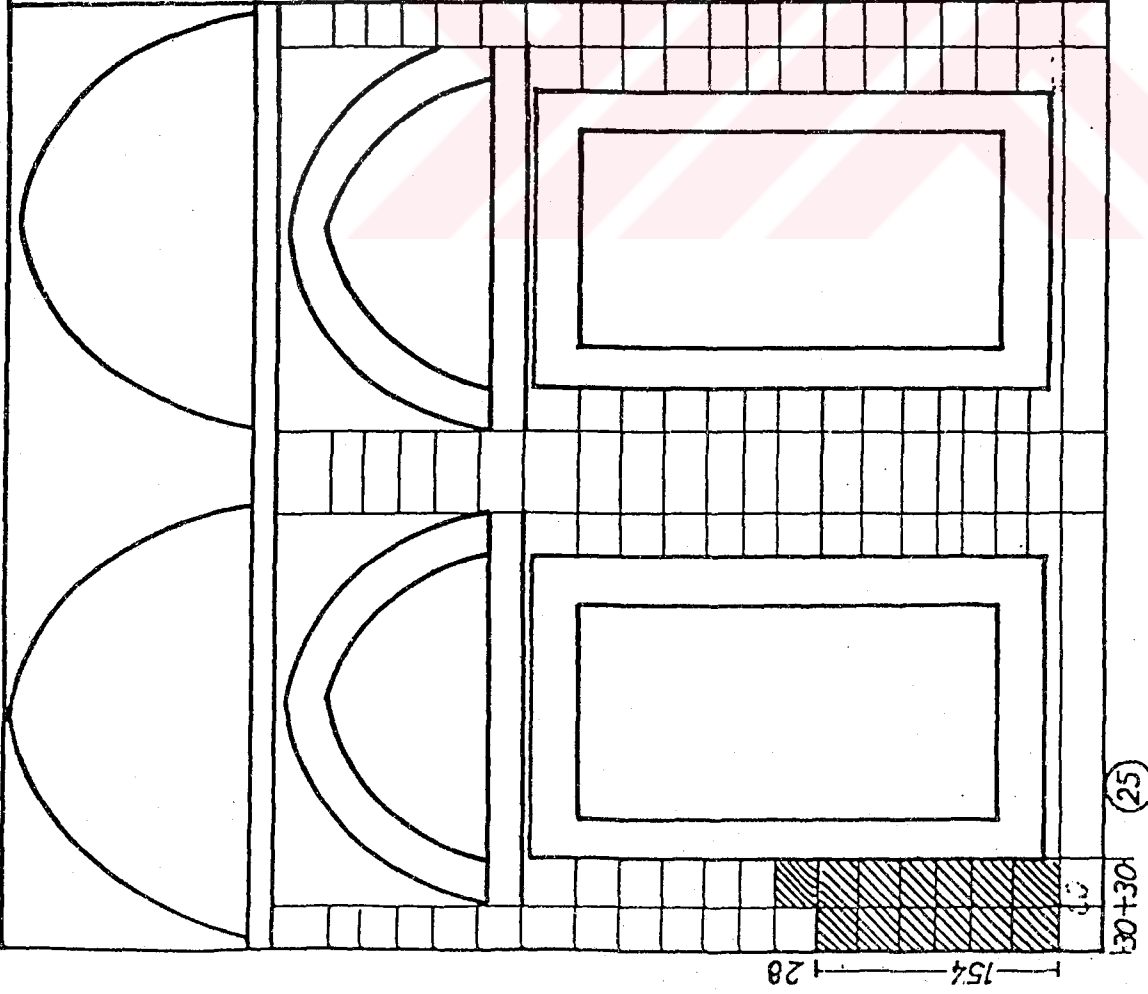
VAKIF INSAAT

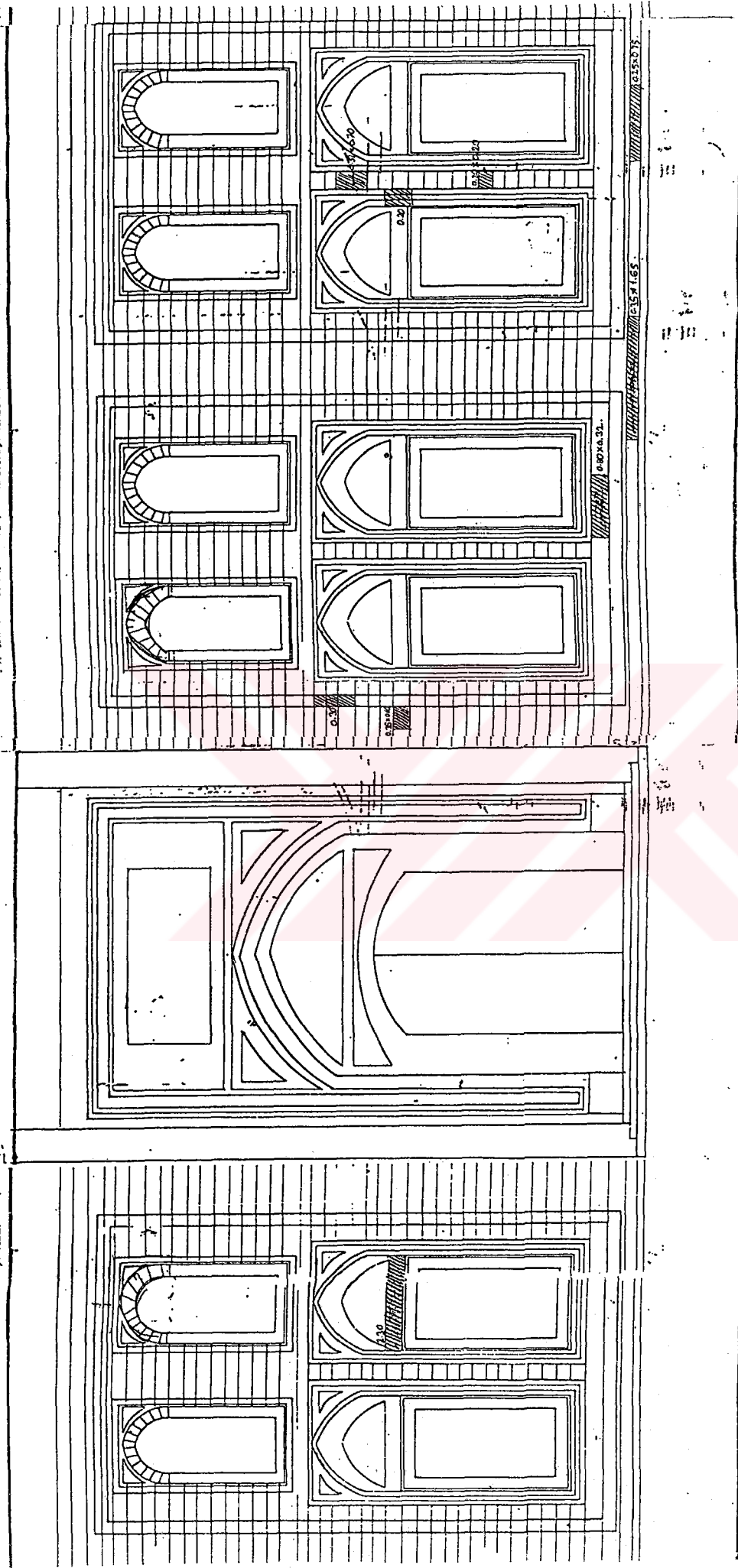
RESTORASYON VE
MİMARLIK
ŞİŞLİ - İSTANBUL

BATI DUVARI

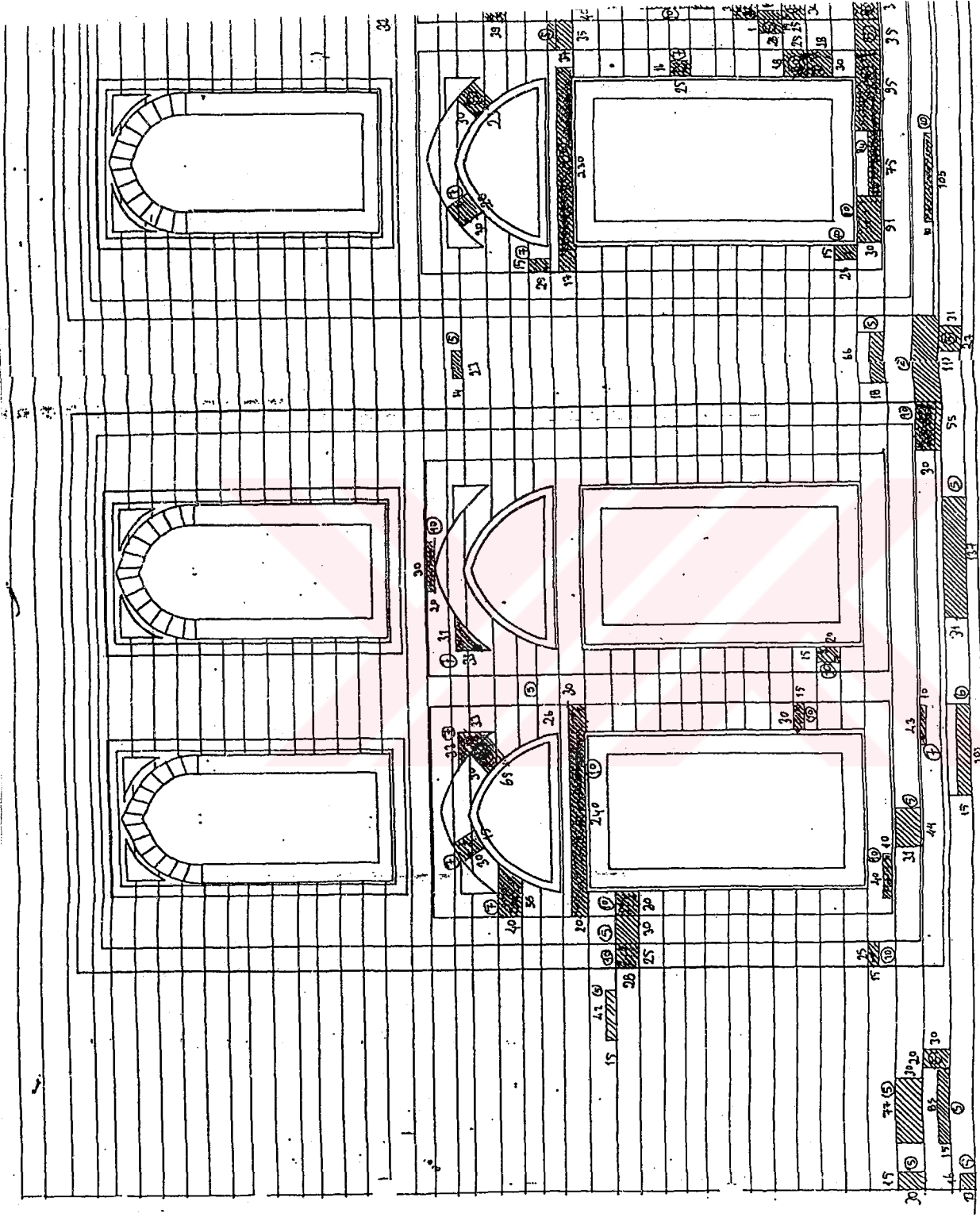
KUZEY DUVARI

31. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli giriş revakında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

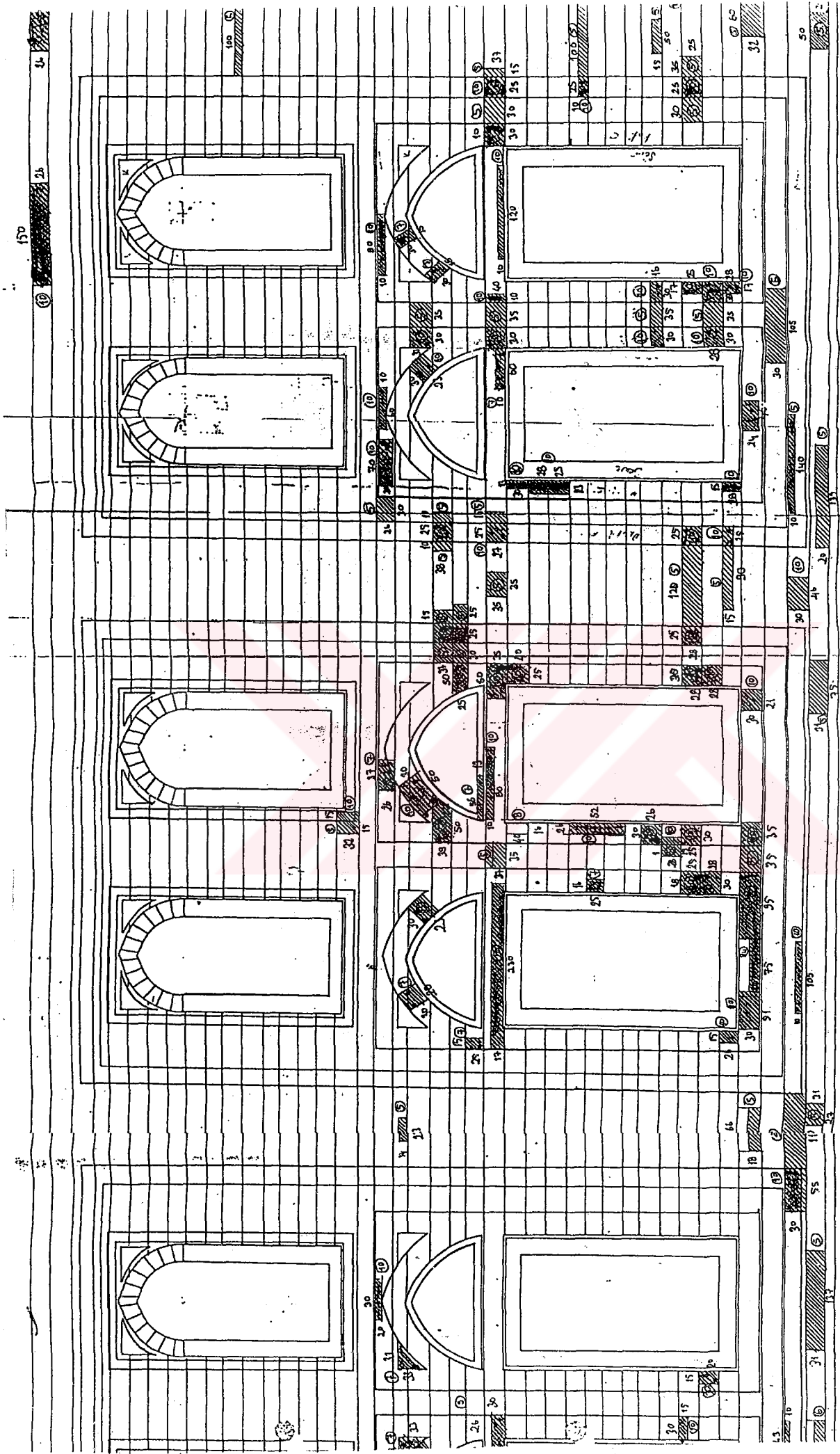

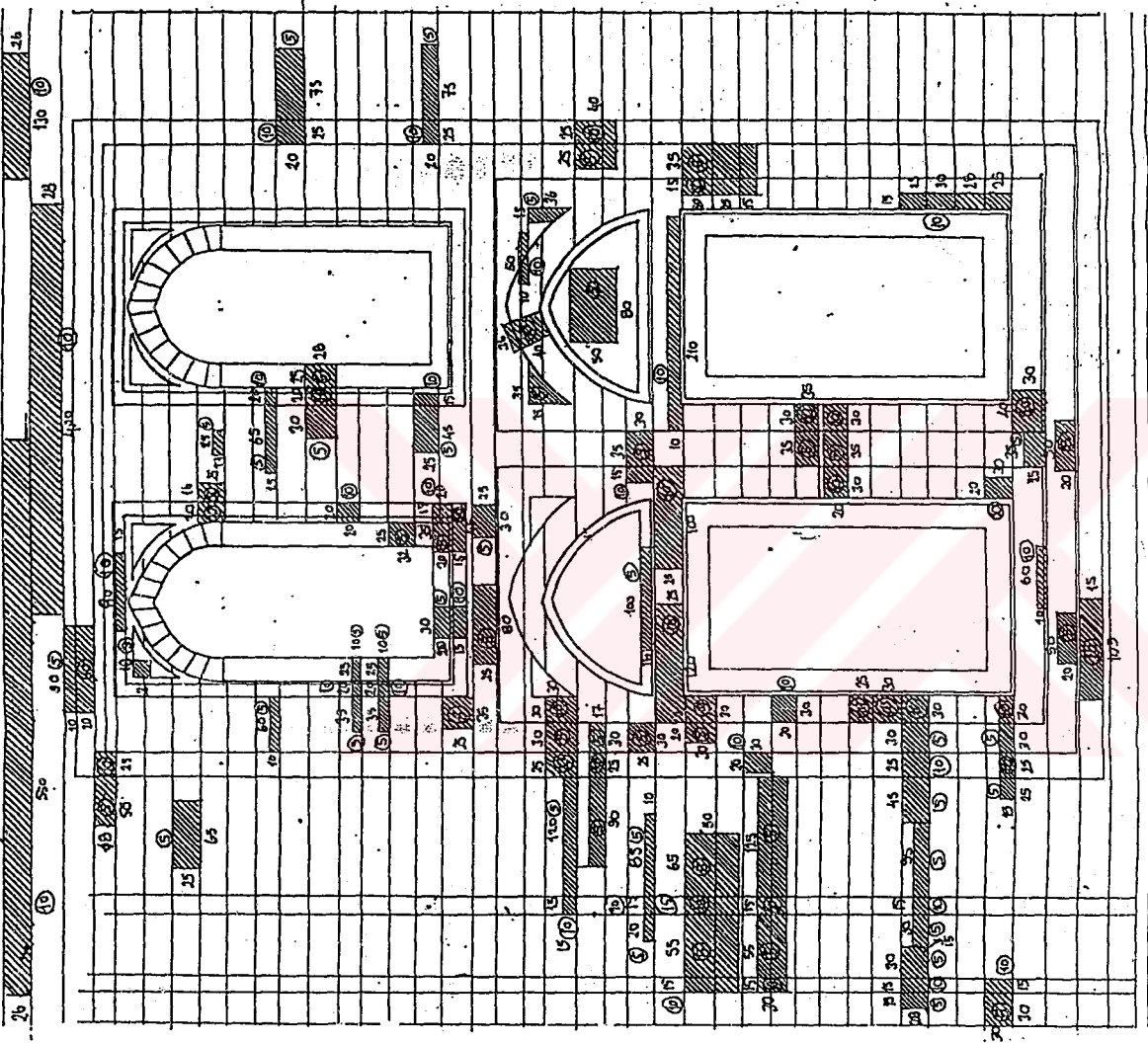
32. Şehzade Mehmet Camii doğu avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

33. Şehzade Mehmet Camii batı avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

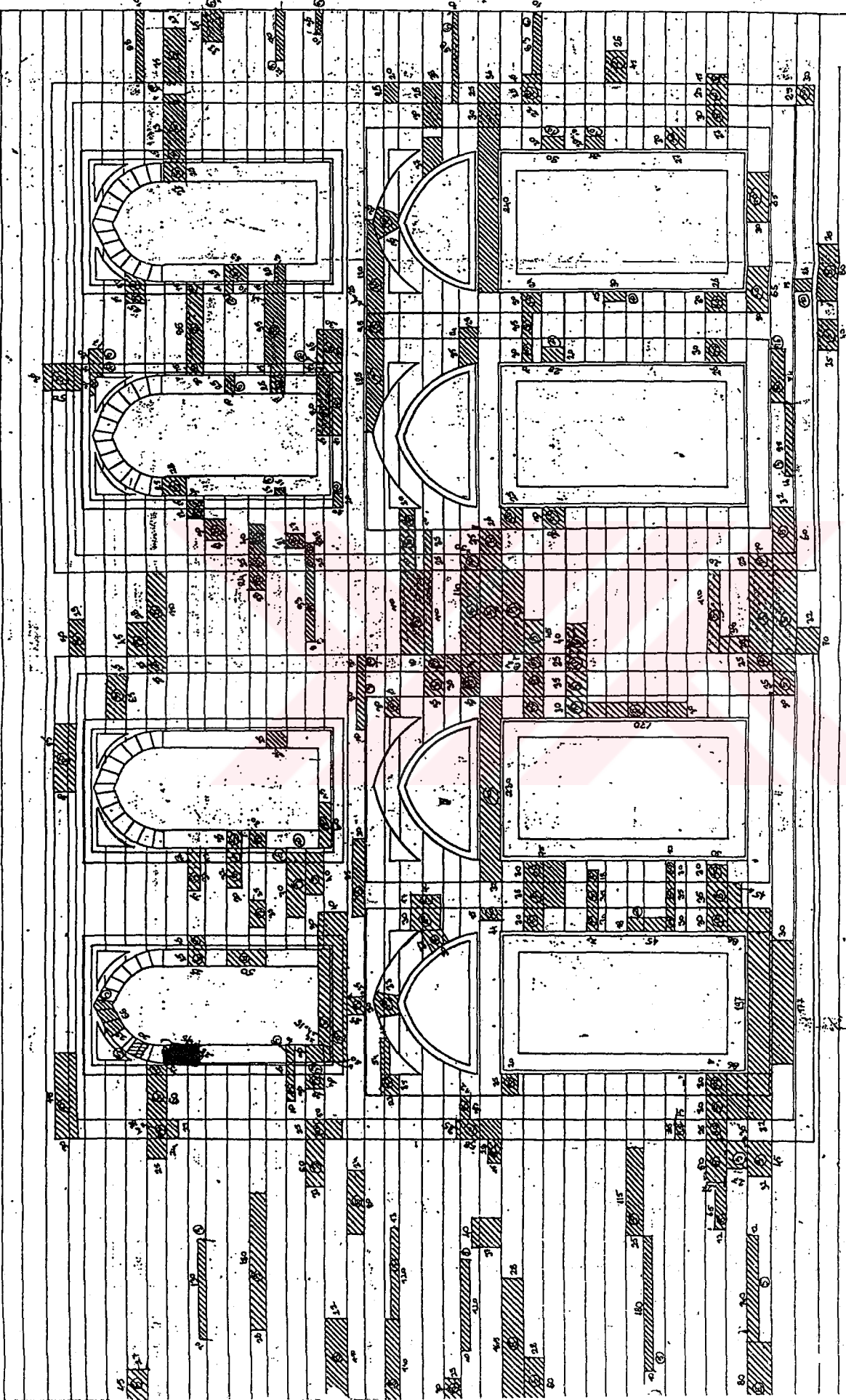

33. (Devam) Şehzade Mehmet Camii batı avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

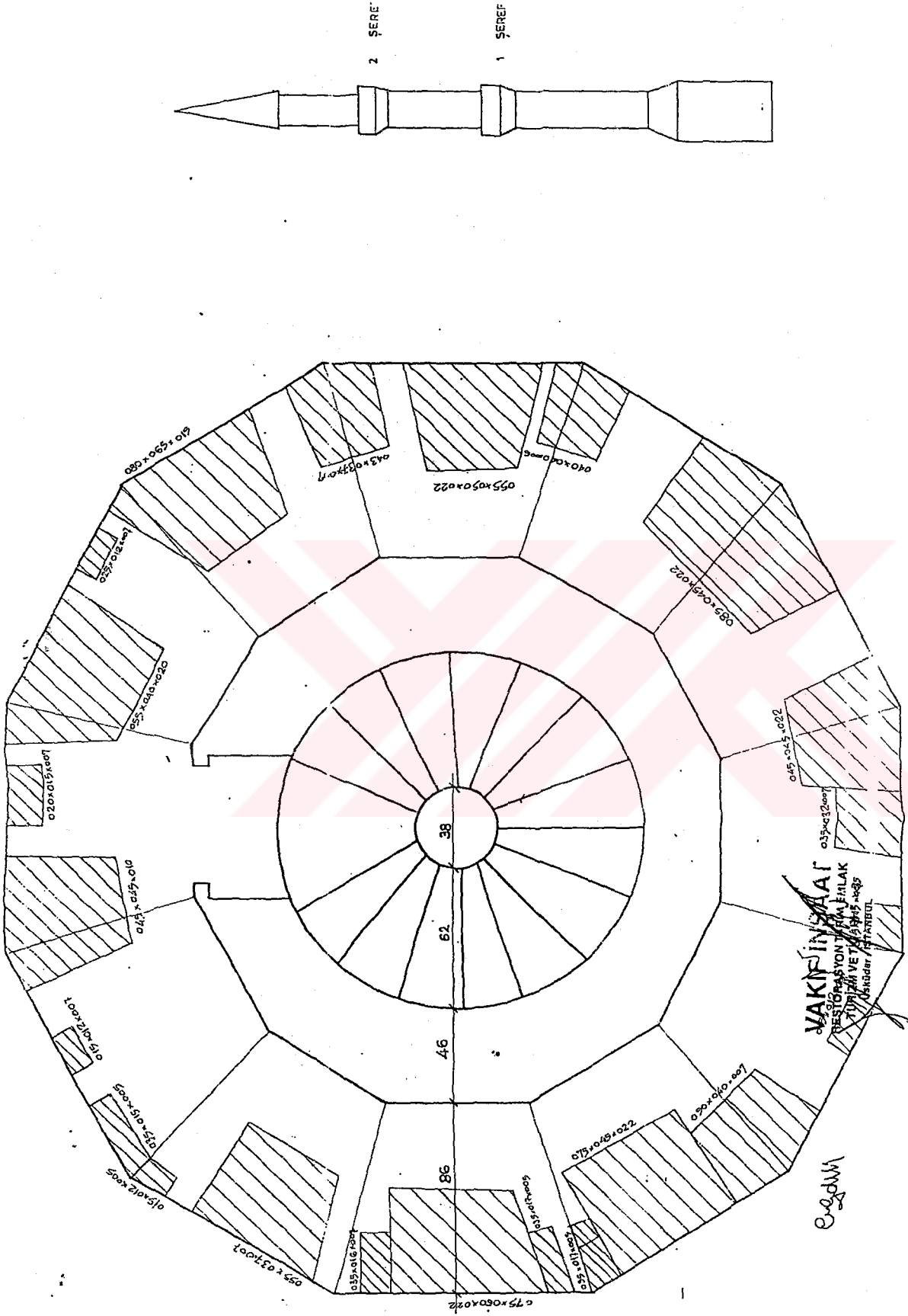

33. (Devam) Şehzade Mehmet Camii batı avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Unal SE.
1/2000
Unal

34. Şehzade Mehmet Camii kuzey avlu cephesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerleri gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasmanı Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

35. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi 1. şerefe gezinti bölümü taş döşeme kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

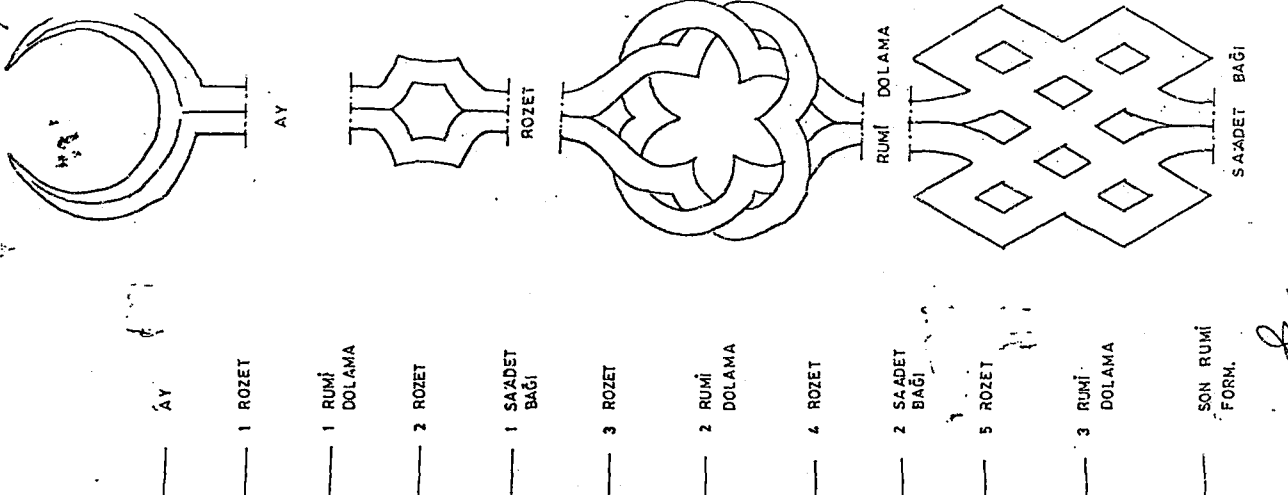
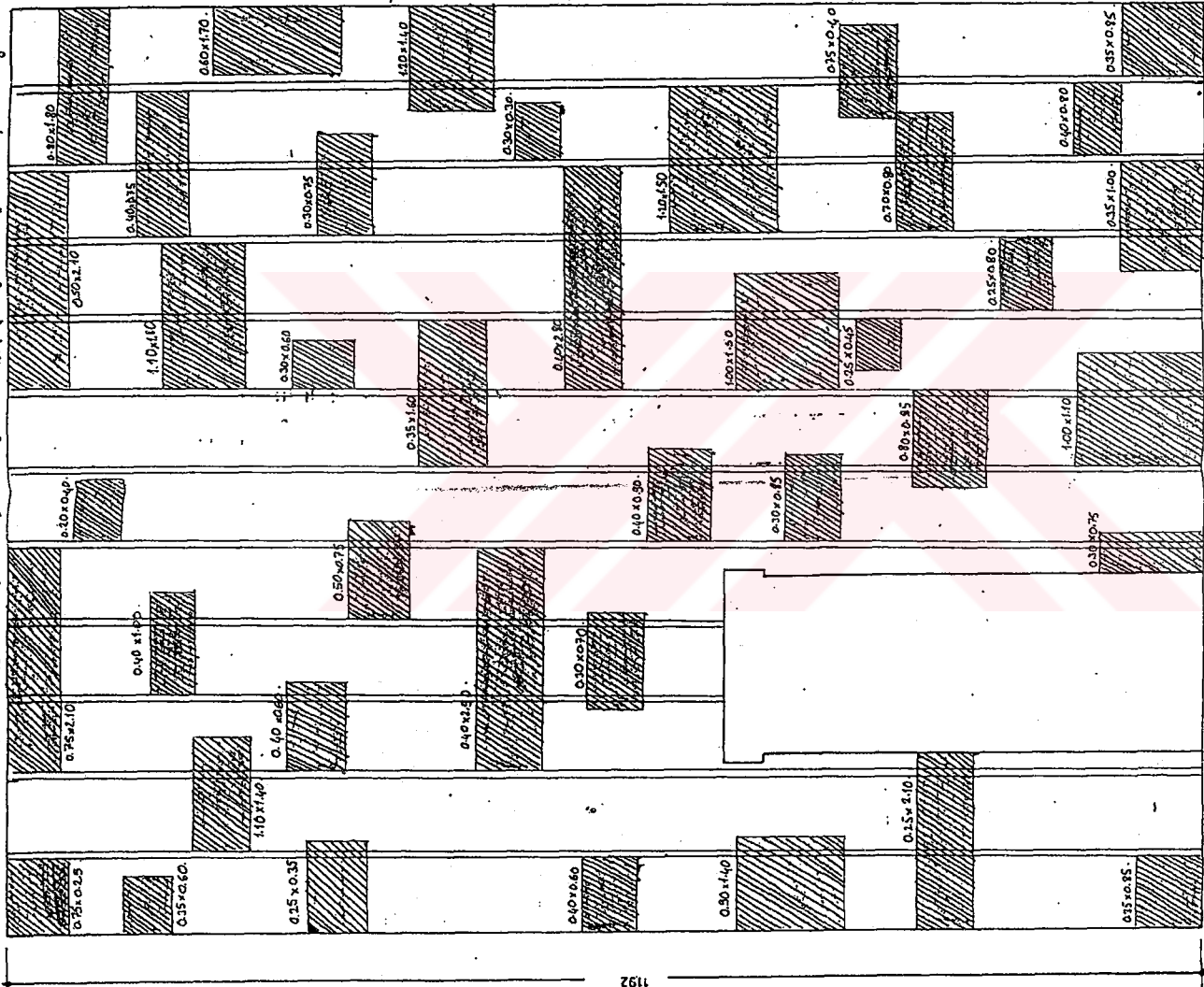
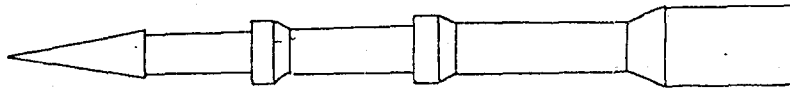
KONTROLÜĞÜN İZMİR İ. M. H. M. B. T. MAHALLESİ YAKININDA İZMİR İ. M. H. M. B. T. VE ALT. İ. M. H. M. B. T. İ. M. H. M. B. T. İ. M. H. M. B. T.

1192

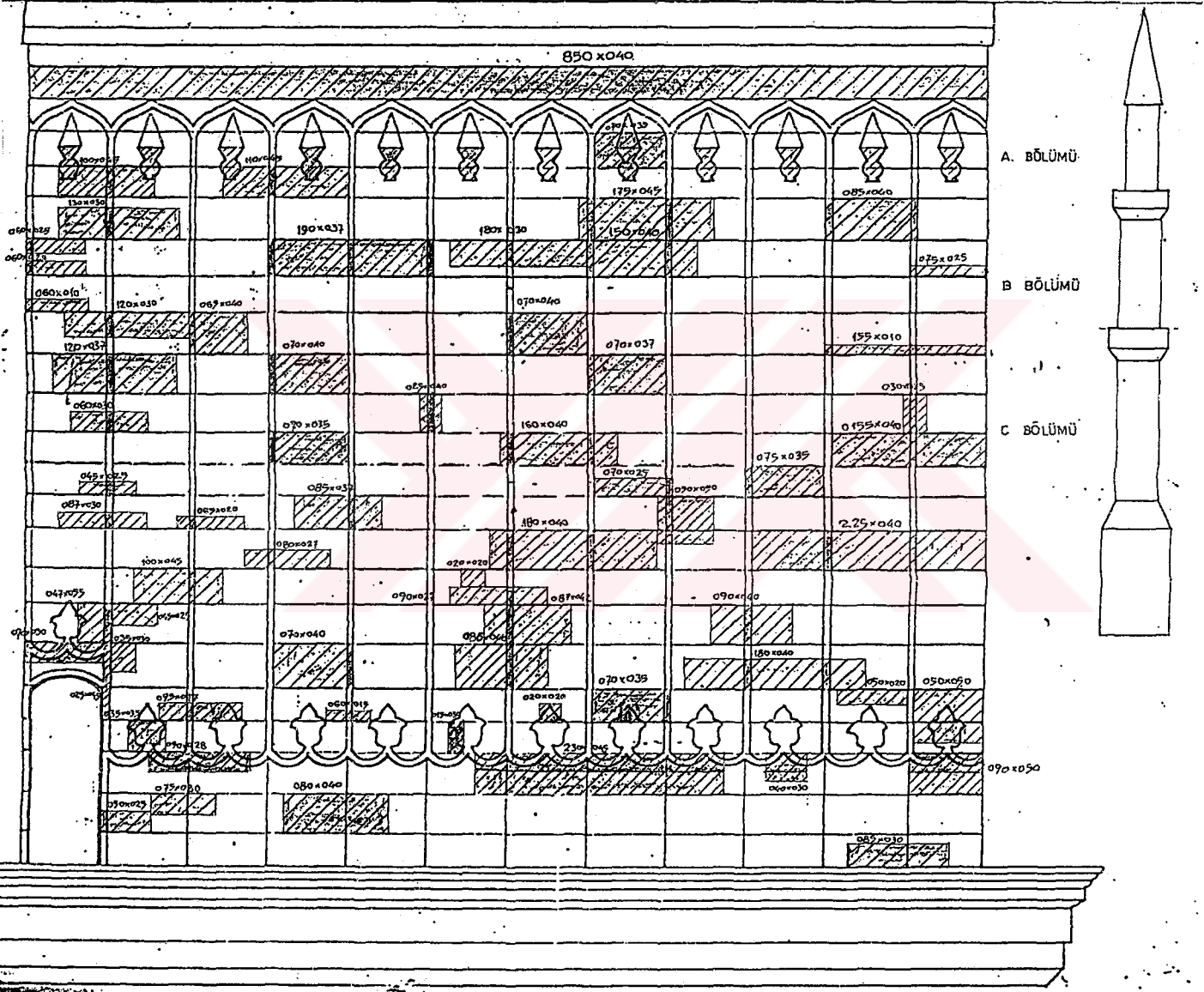
A. BÖLÜMÜ

B. BÖLÜMÜ

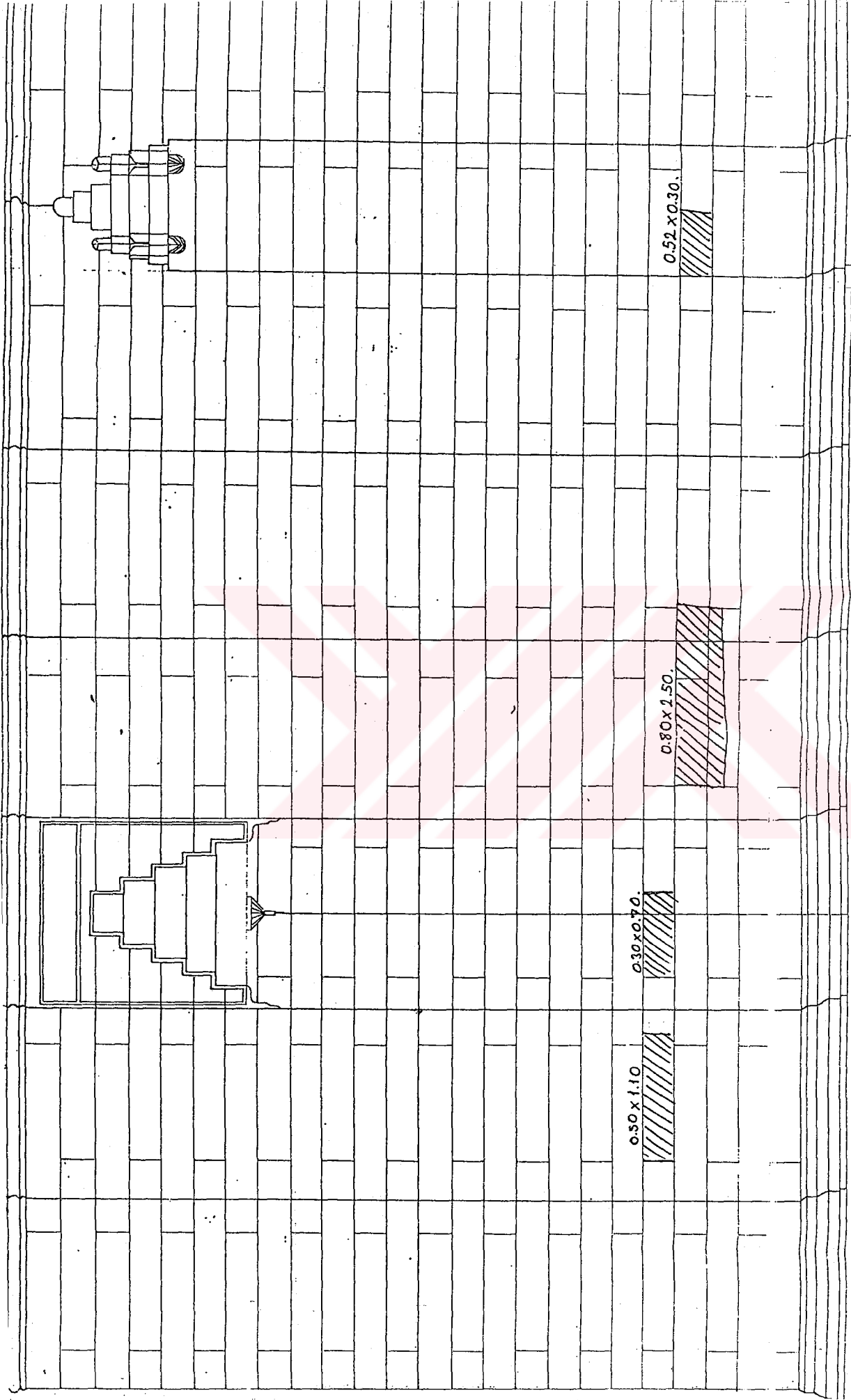
C. BÖLÜMÜ

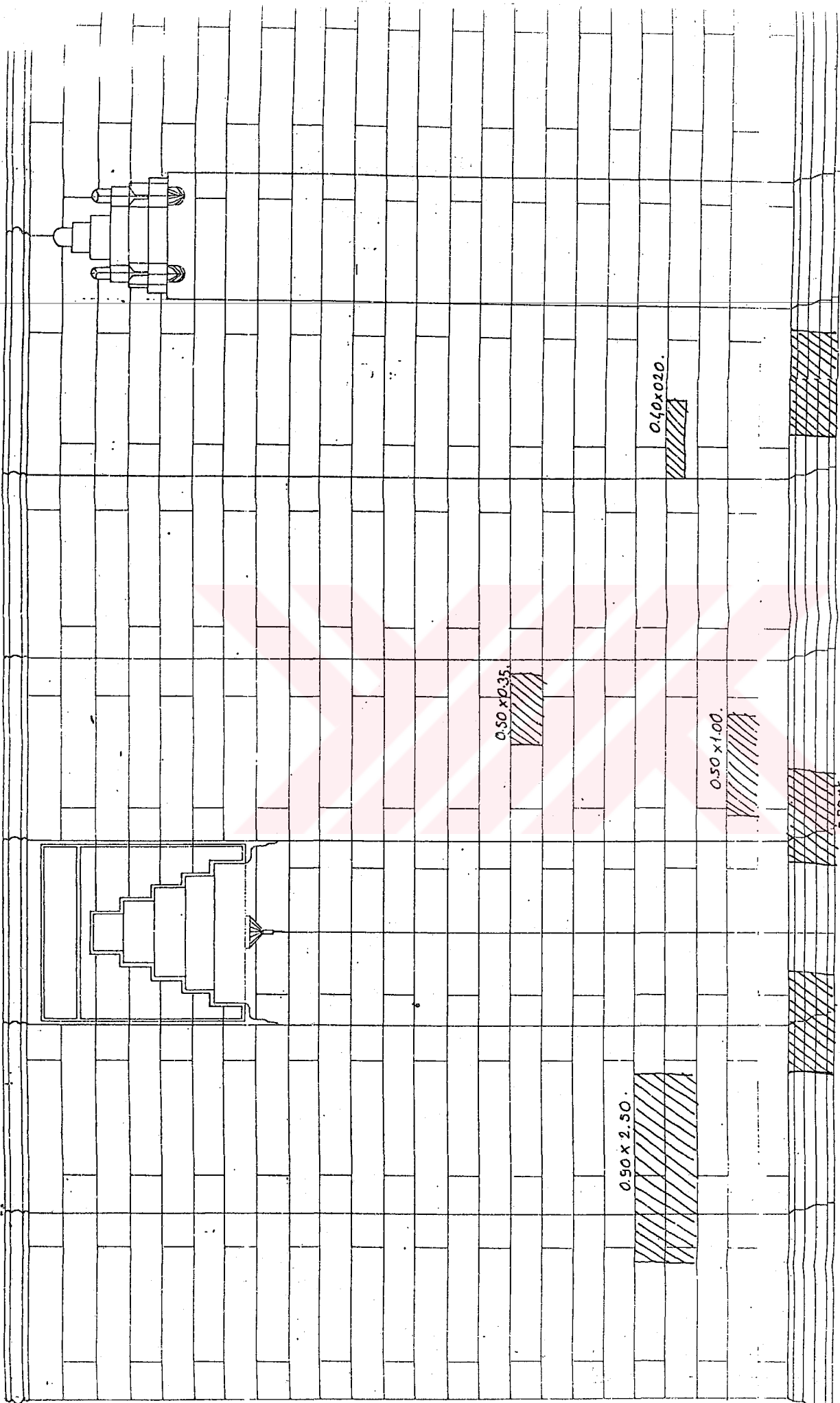
36. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi C bölümünde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasman Tesnit Krokileri Dosyası'ndan)

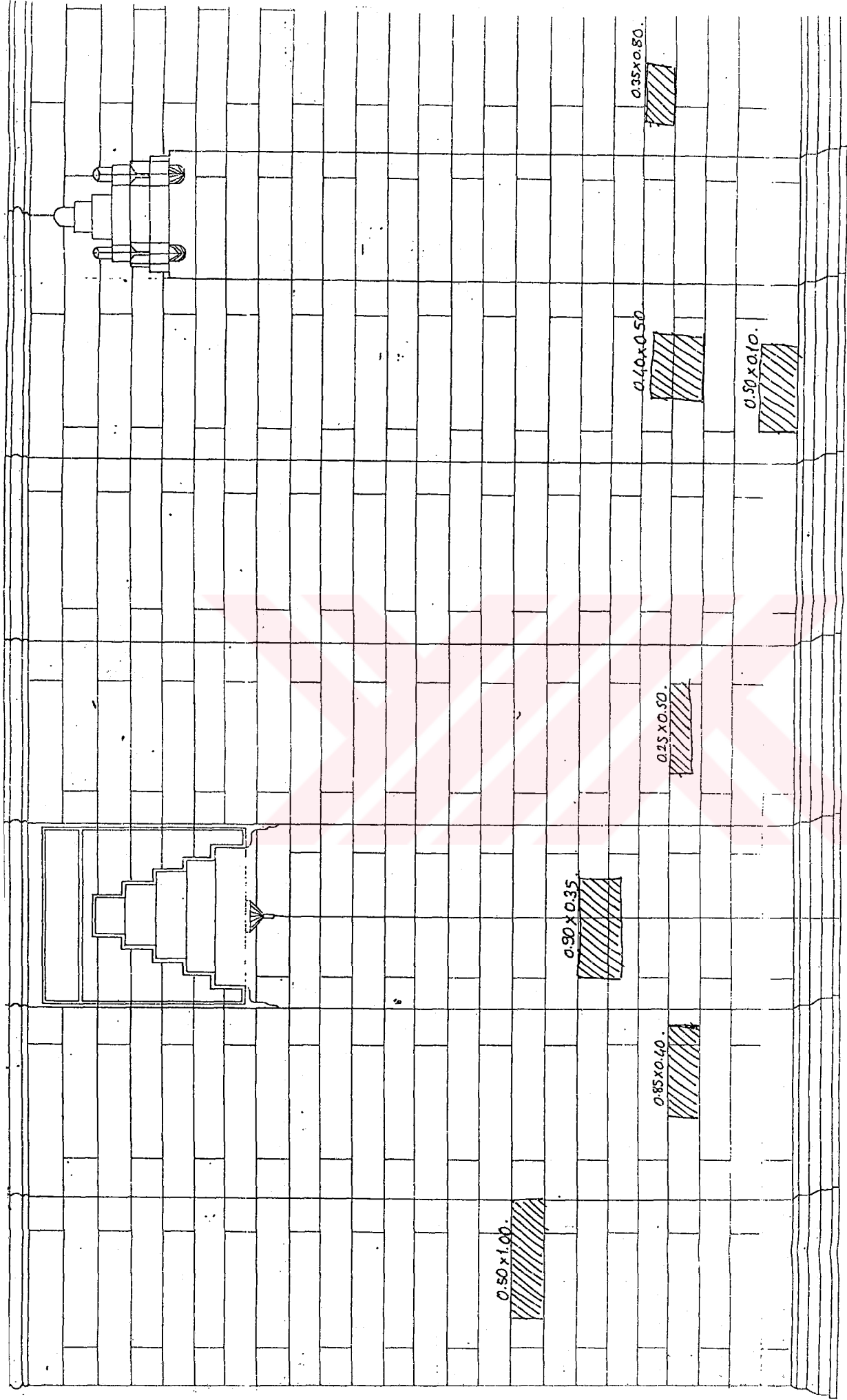
37. Şehzade Mehmet Camii doğu minaresi B bölümünde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

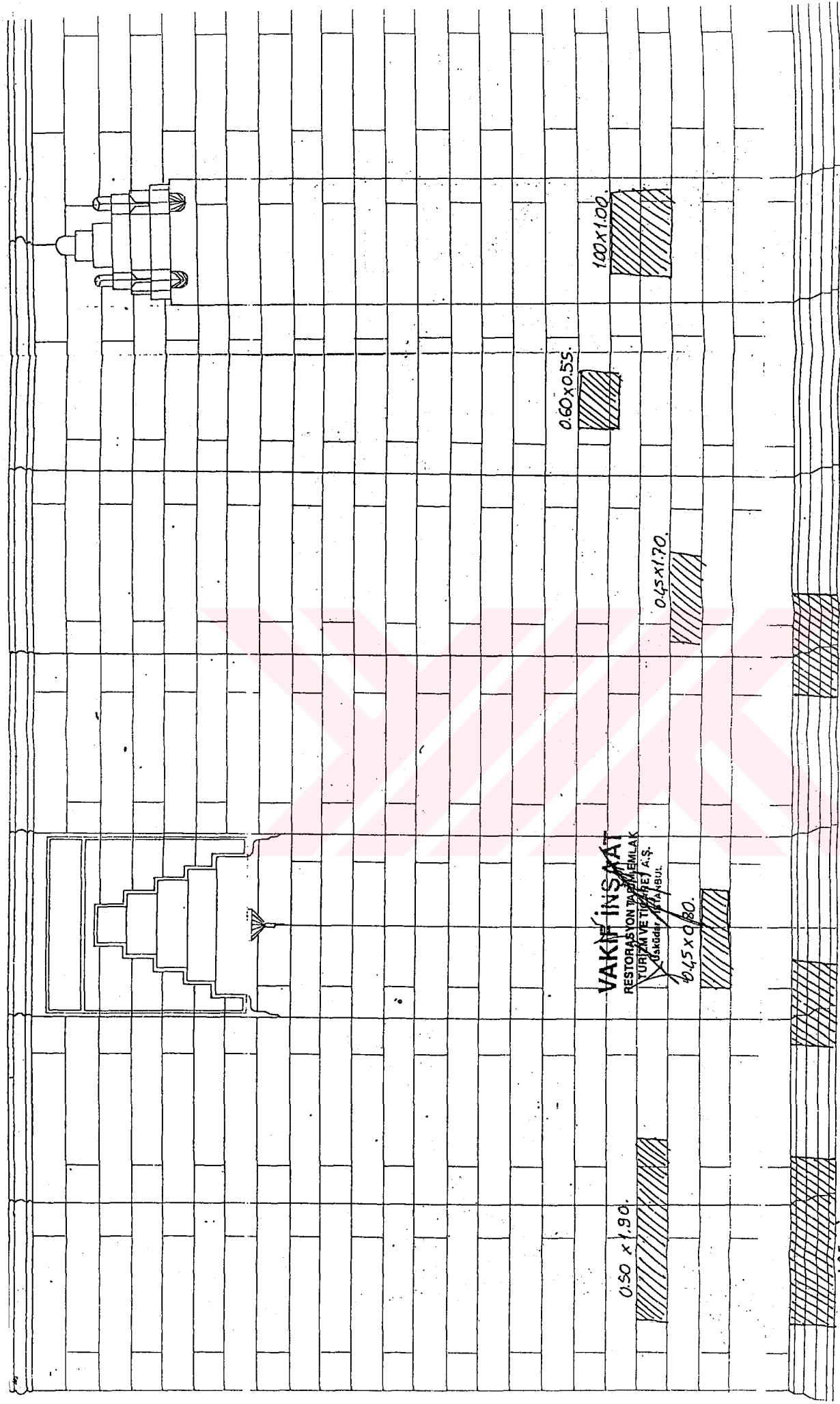
38. Şehzade Mehmet Camii güneydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

39. Şehzade Mehmet Camii güneybatı payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

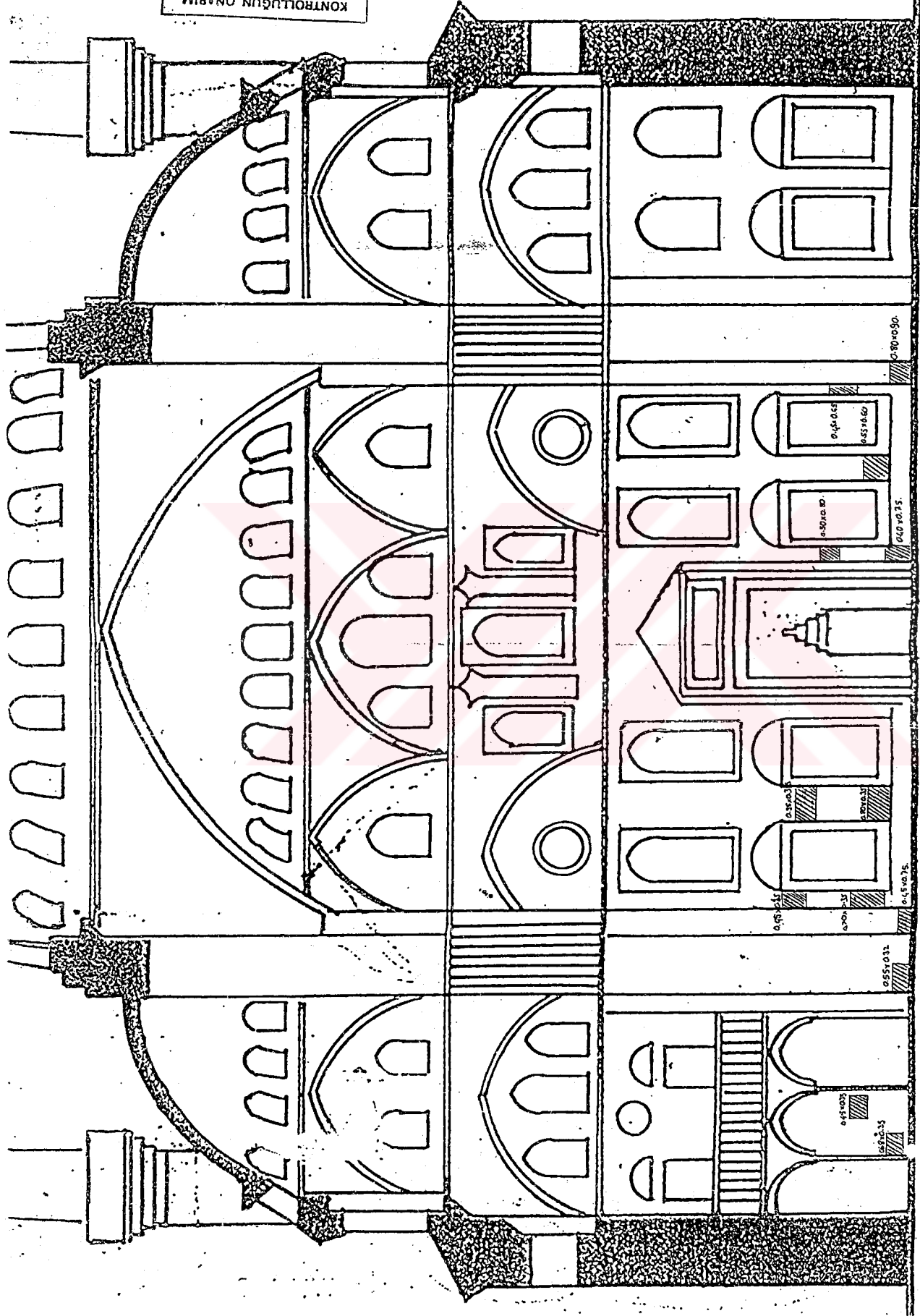

40. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

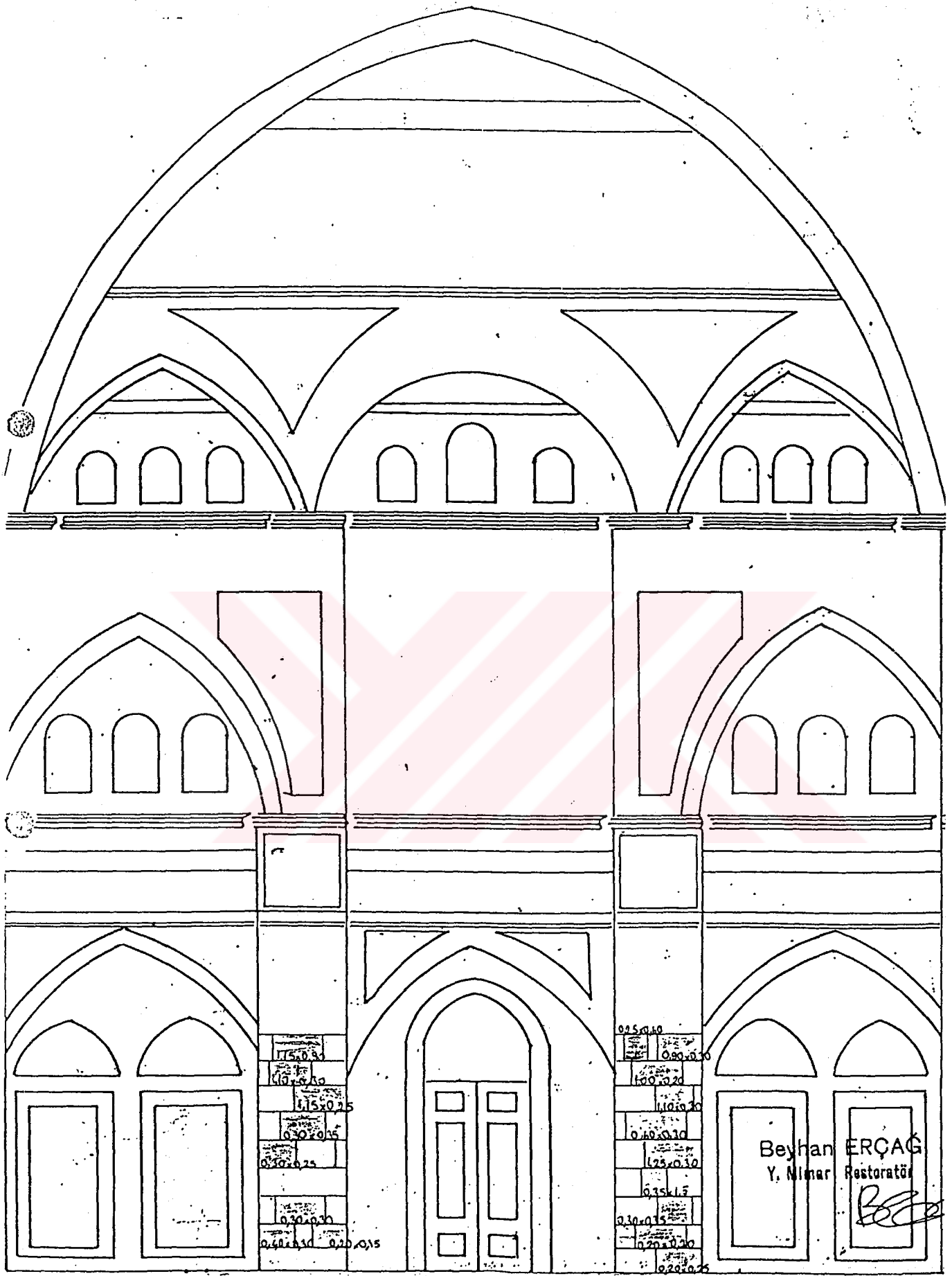
41. Şehzade Mehmet Camii kuzeydoğu payesinde taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

KONTROLÜNÜN ONAYI
VE ALBÜMÜNE GİRİŞİ
KİMLİK NUMARASI
V. G. M. AYDIN

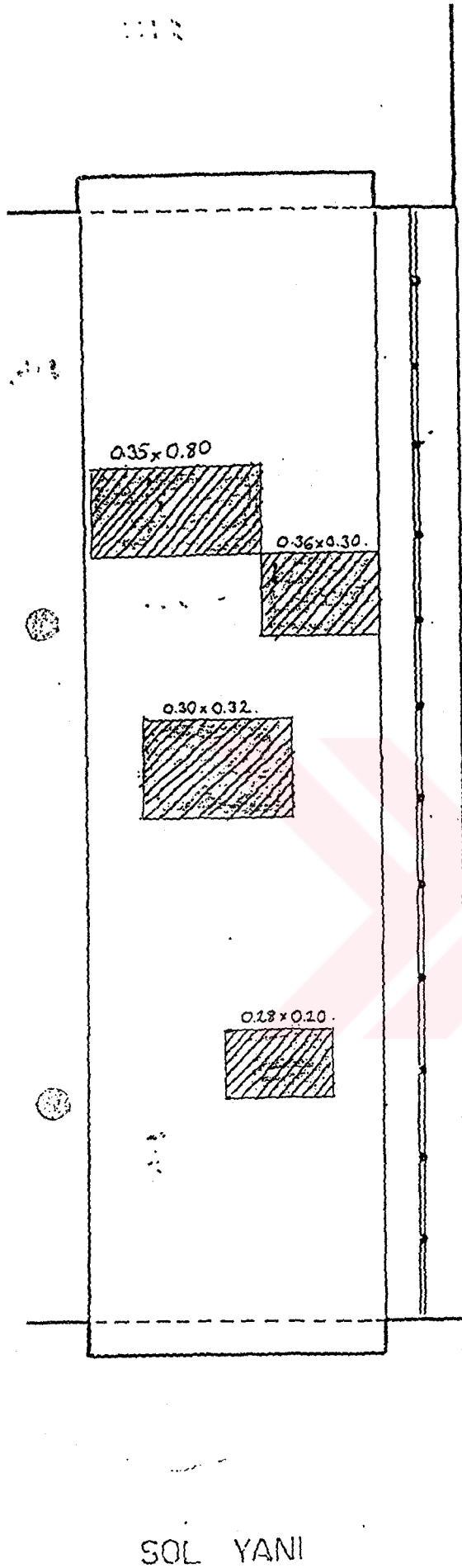

42. Şehzade Mehmet Camii harimi mihrap cephesi taş imitasyon kroki planı
(İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı
Ataşman Tespit Kroki Dosyası'ndan).

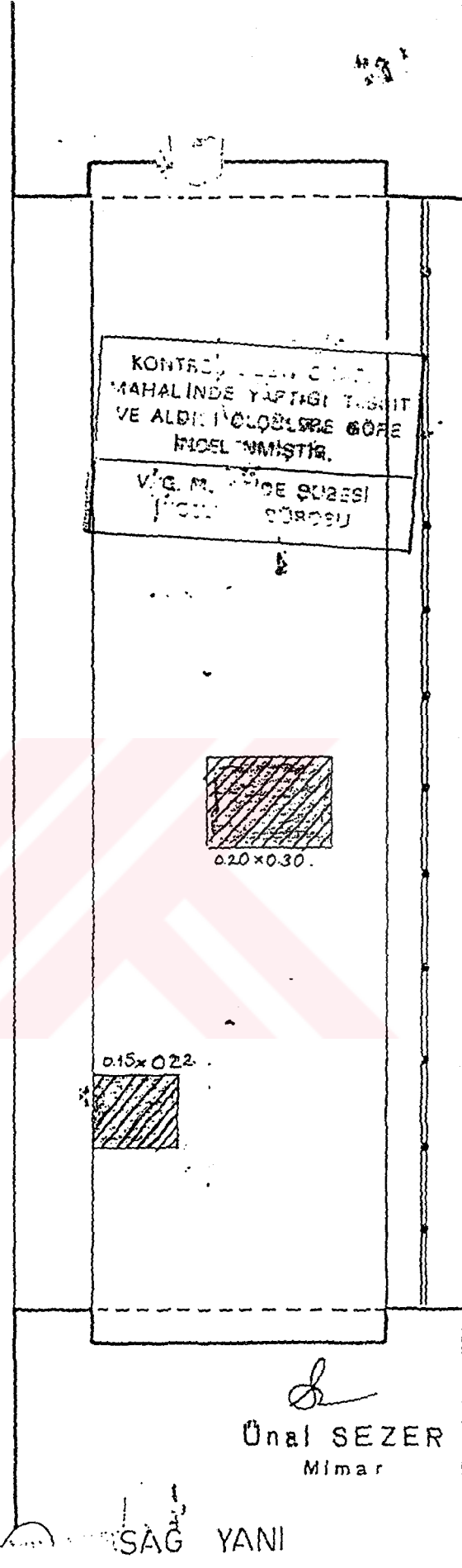
Ünal SEZİR
Mimar

43. Şehzade Mehmet Camii harimi kuzey cephesi taş imitasyon kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

SOL YANI

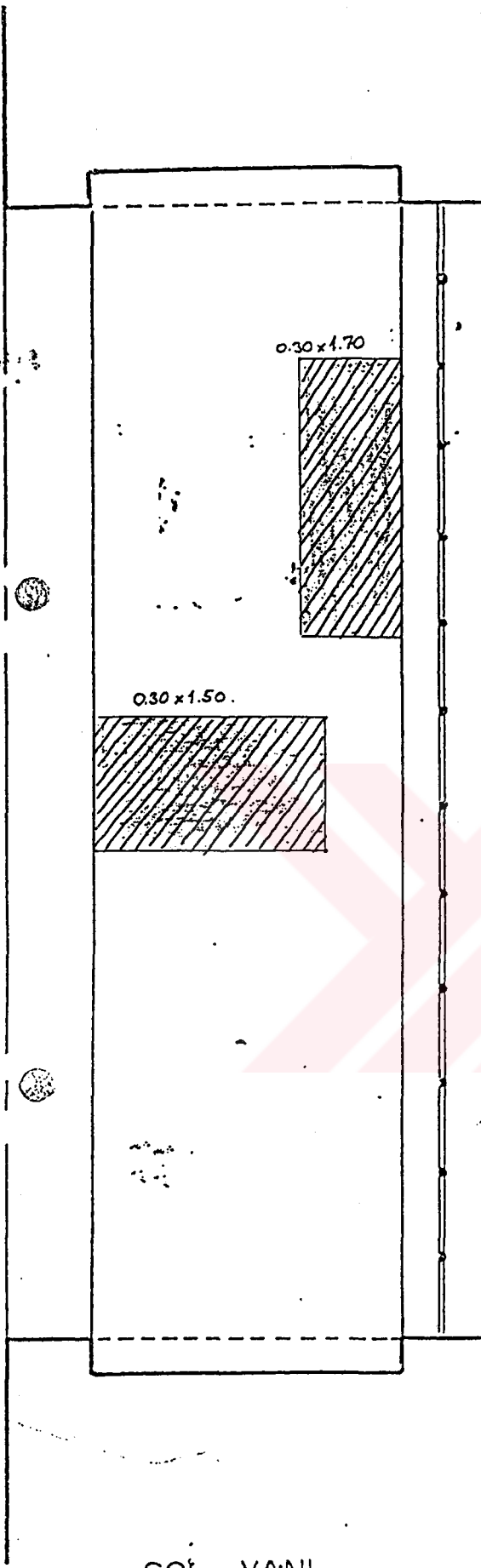
KONTROL VE TESPİT MAHALİNDE YAPILAN TESPİT VE ALDILAN ÇÖZÜMLERE GÖRE İNCELENMİŞTİR.

V.G. M. ... DE SÖZESİ ...

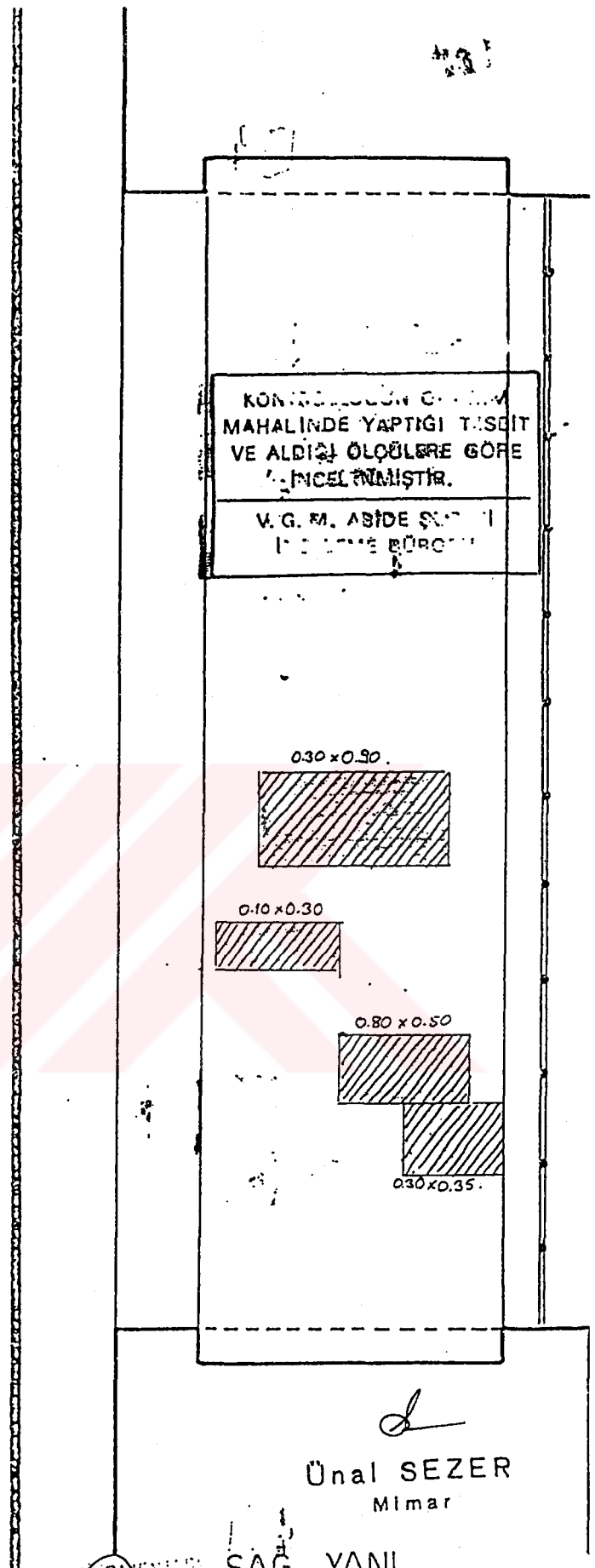
Ünal SEZER
Mimar

SAĞ YANI

45. Şehzade Mehmet Camii mihrap sağ yanı I. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

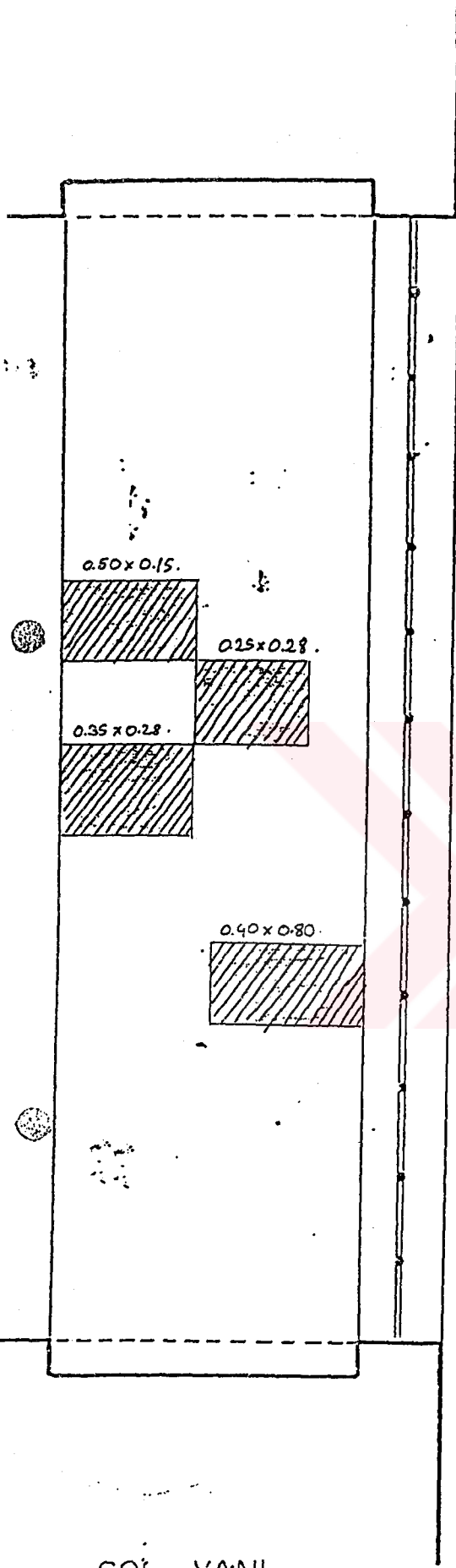
SOL YANI

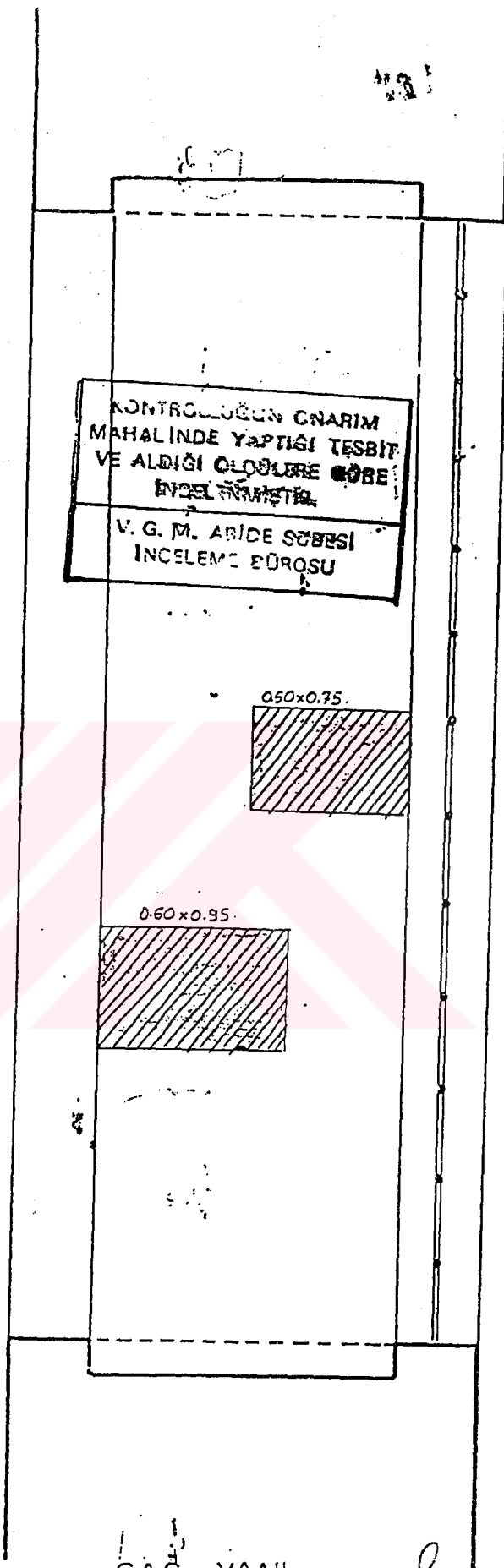
Ünal SEZER
Mimar

SAG YANI

46. Şehzade Mehmet Camii mihrap sağ yanı 2. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

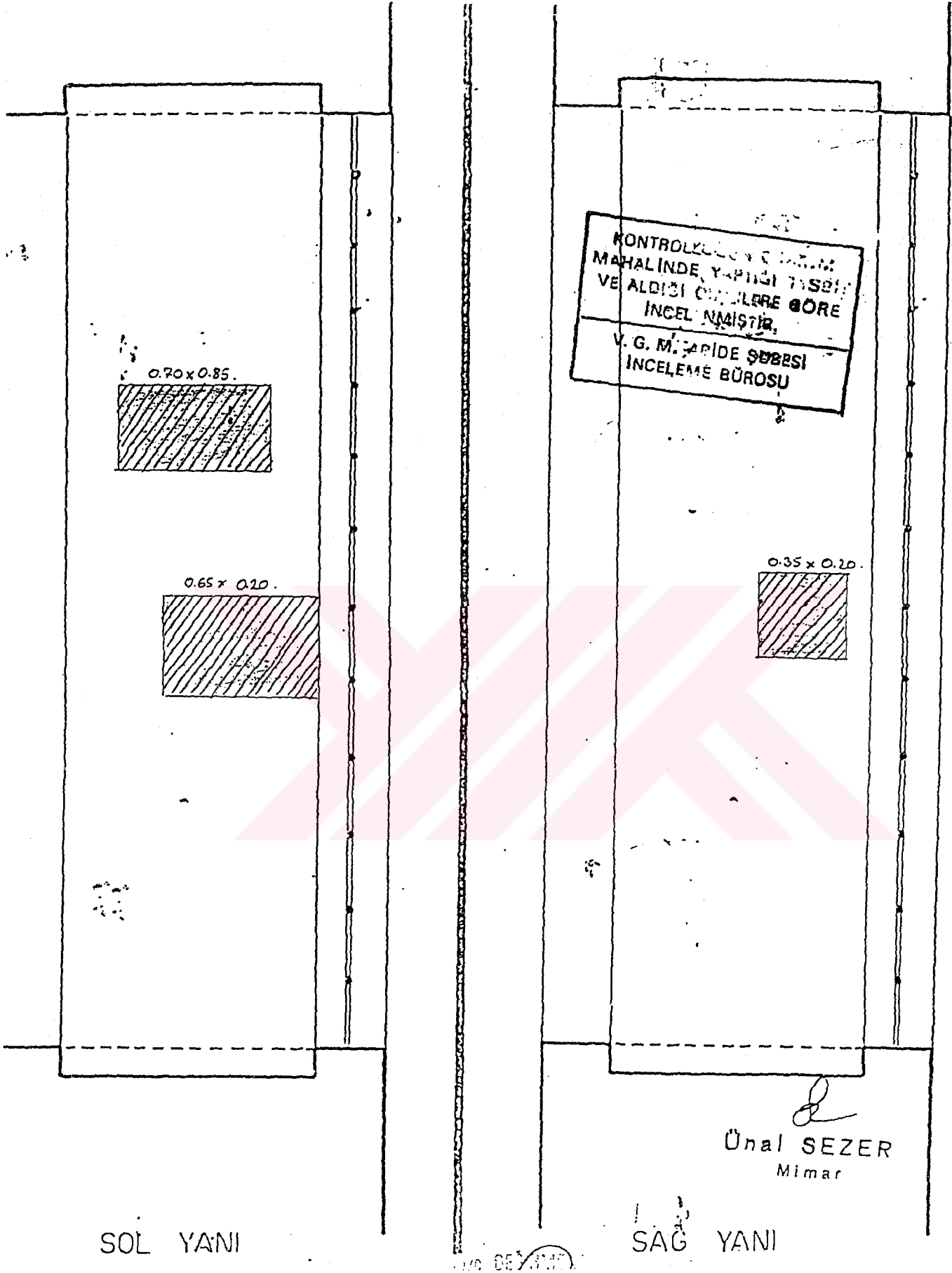
SOL YANI

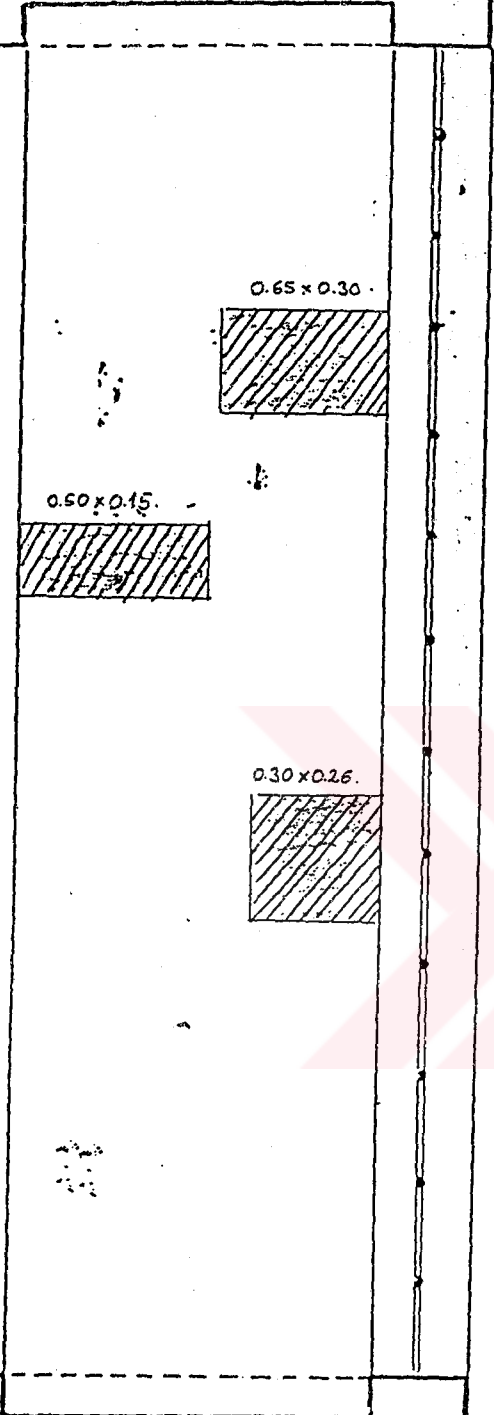
SAG YANI

Ünal SEZGİ
Mimar

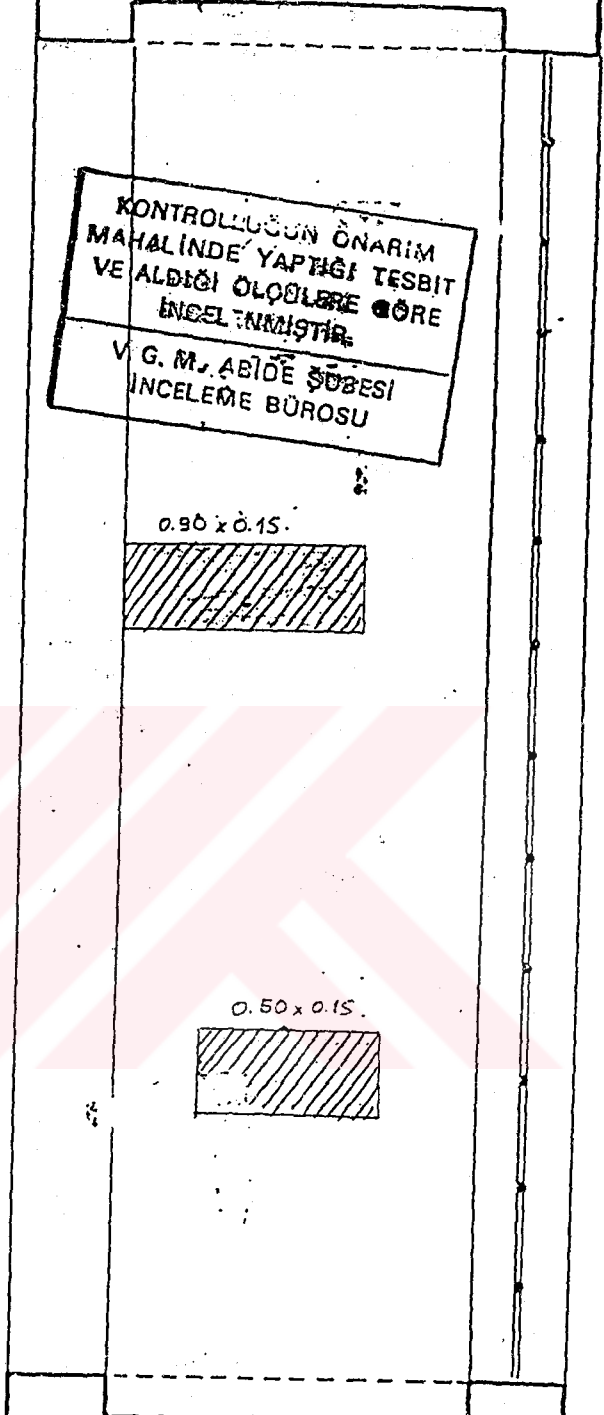
47. Şehzade Mehmet Camii mihrap sol yanı 1. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

48. Şehzade Mehmet Camii mihrap sol yanı 3. pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

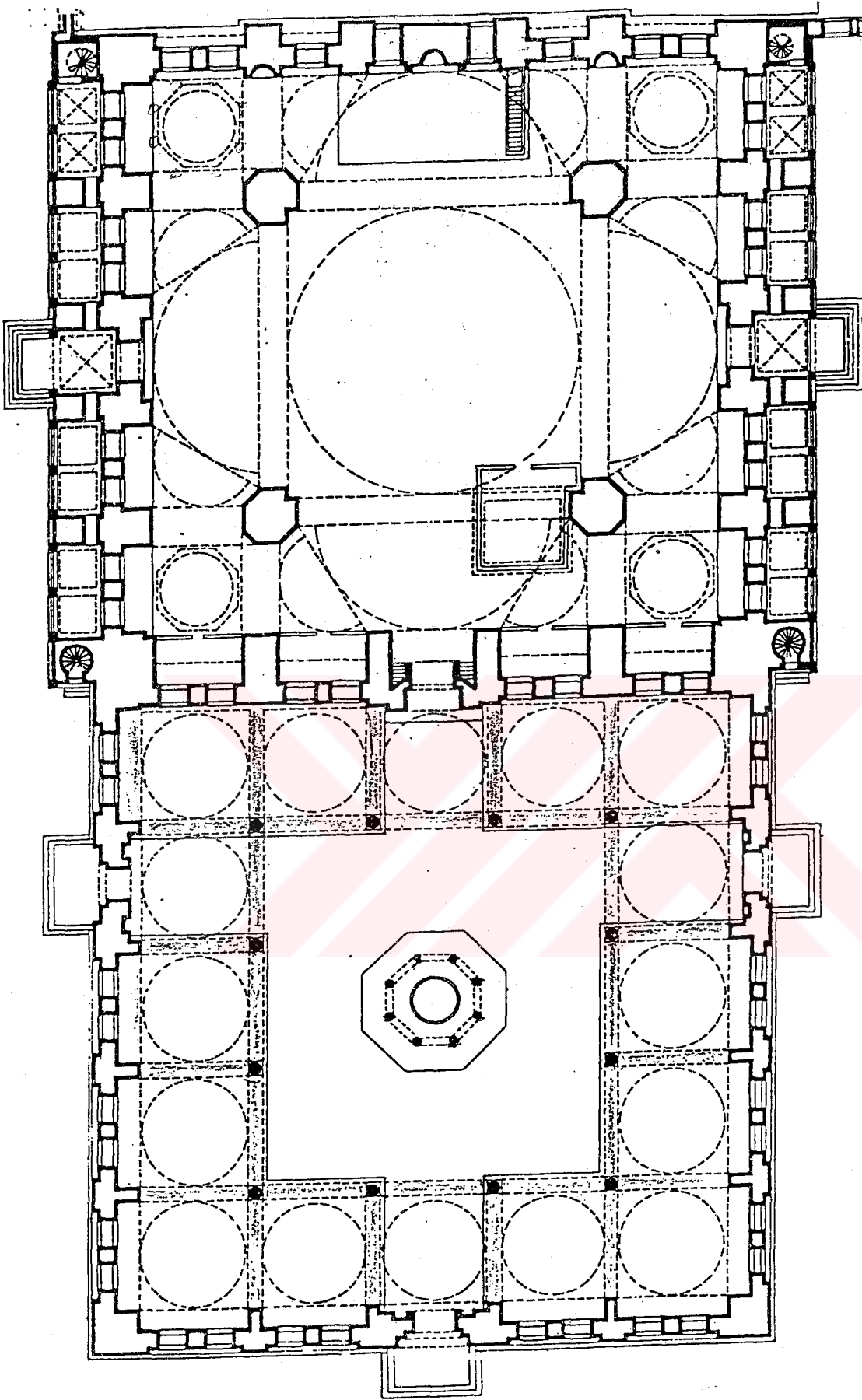
SOL YANI

Ünal SEZER
Mimar

SAG YANI

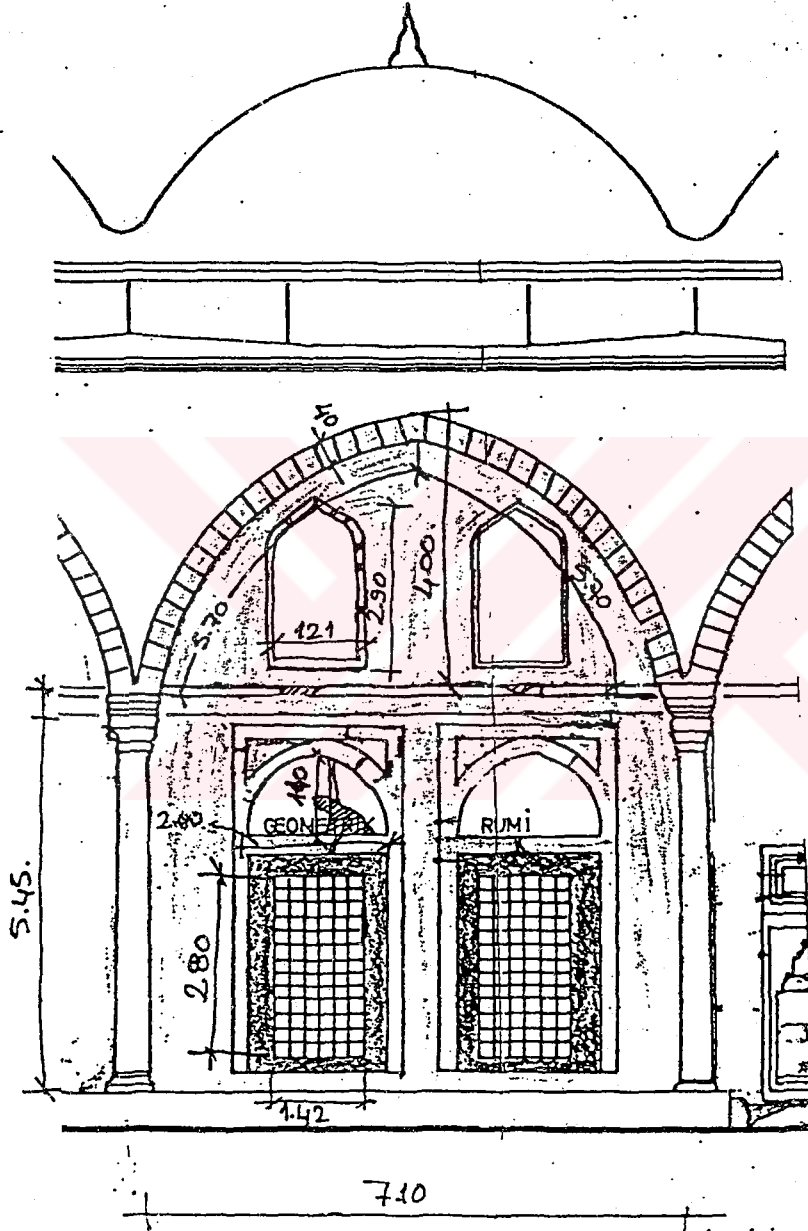
49. Şehzade Mehmet Camii doğu tarafı son pencerenin duvarlarında taş çürütme ve imitasyon yapılan yerlerin kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

50. Şehzade Mehmet Camii avlusunda AB-57 ile düz mermer temizliği yapılan bölümlerin gösterildiği kroki planı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Ünal SEZER

Mimar
Ünal Sezer

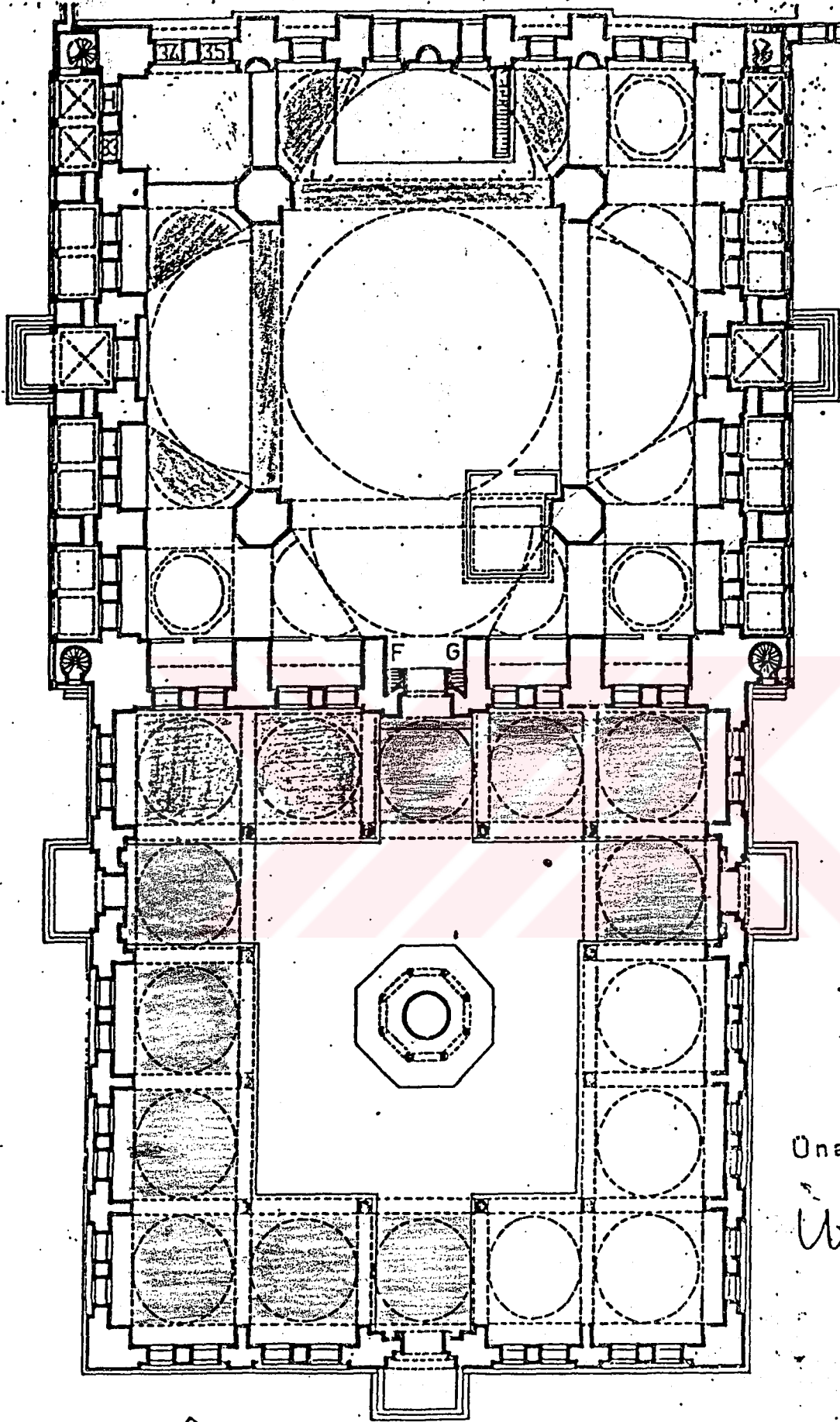

Ünal SEZER
Mimar

Ünal Sezer

MERMER KEMER

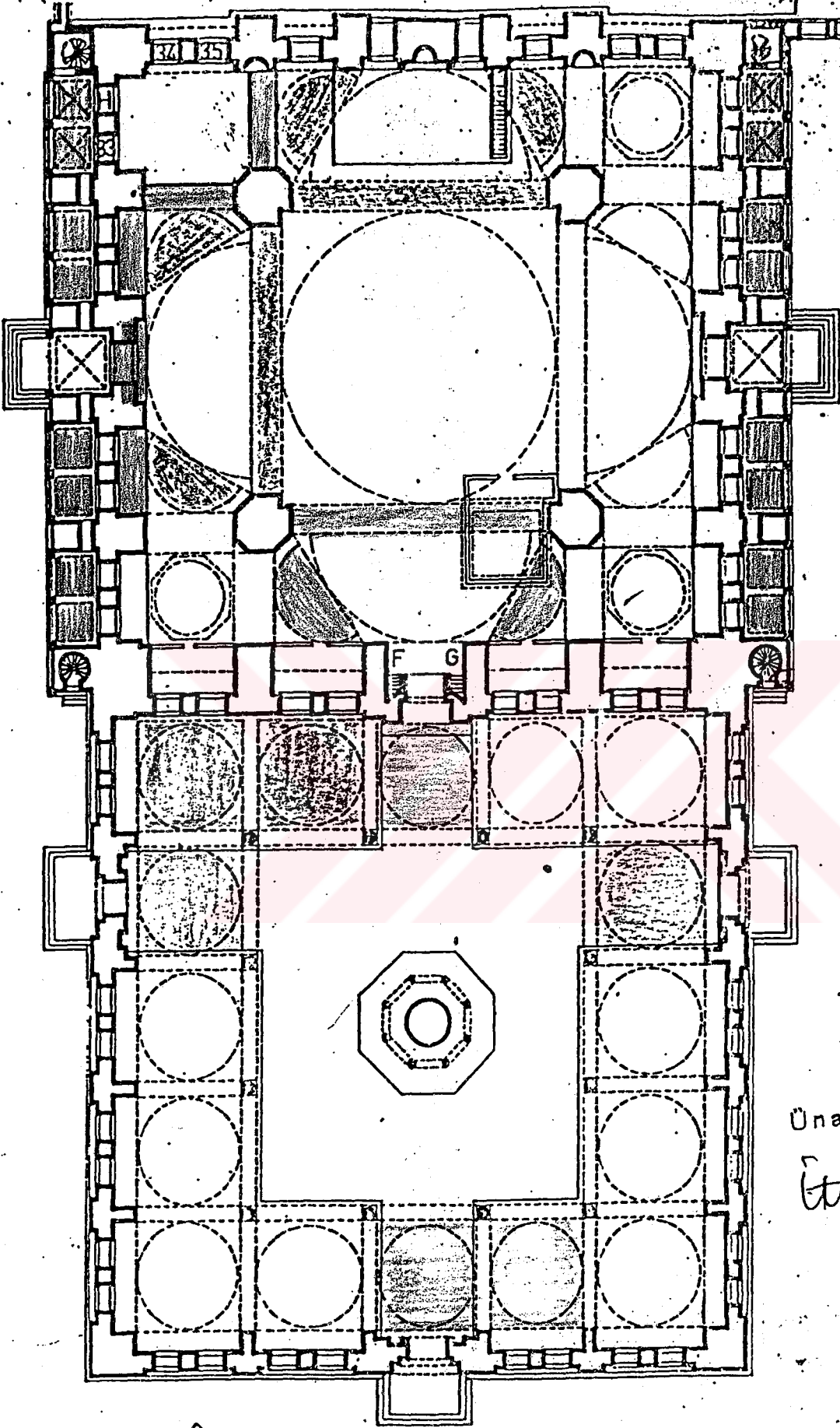
52. Şehzade Mehmet Camii avlusunda AB-57 ile mermer temizliği yapılan cephenin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Onal SEZER
Mimar

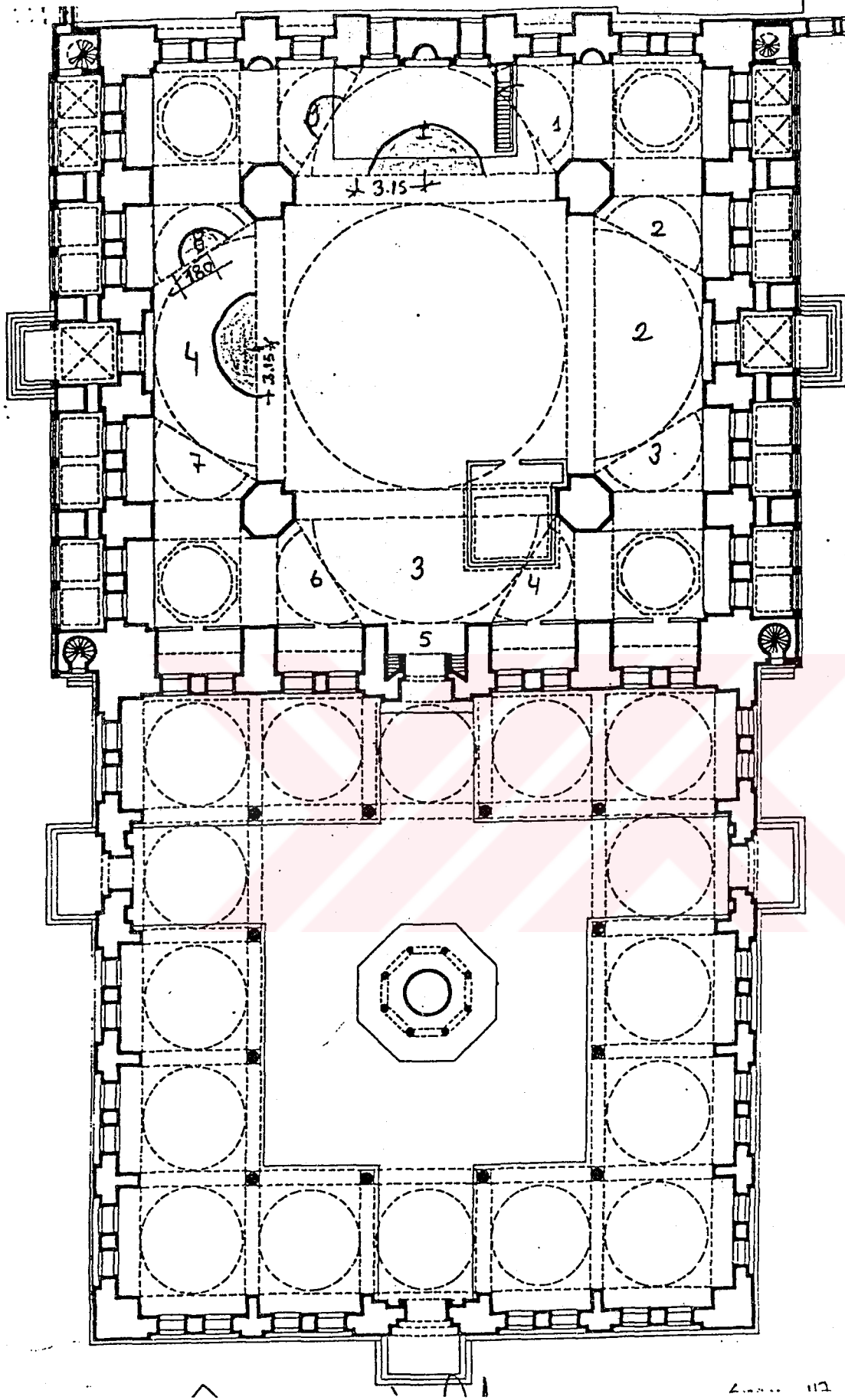
Onal Sezer

53. Şehzade Mehmet Camii'nde siva raspası yapılan bölümlerin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

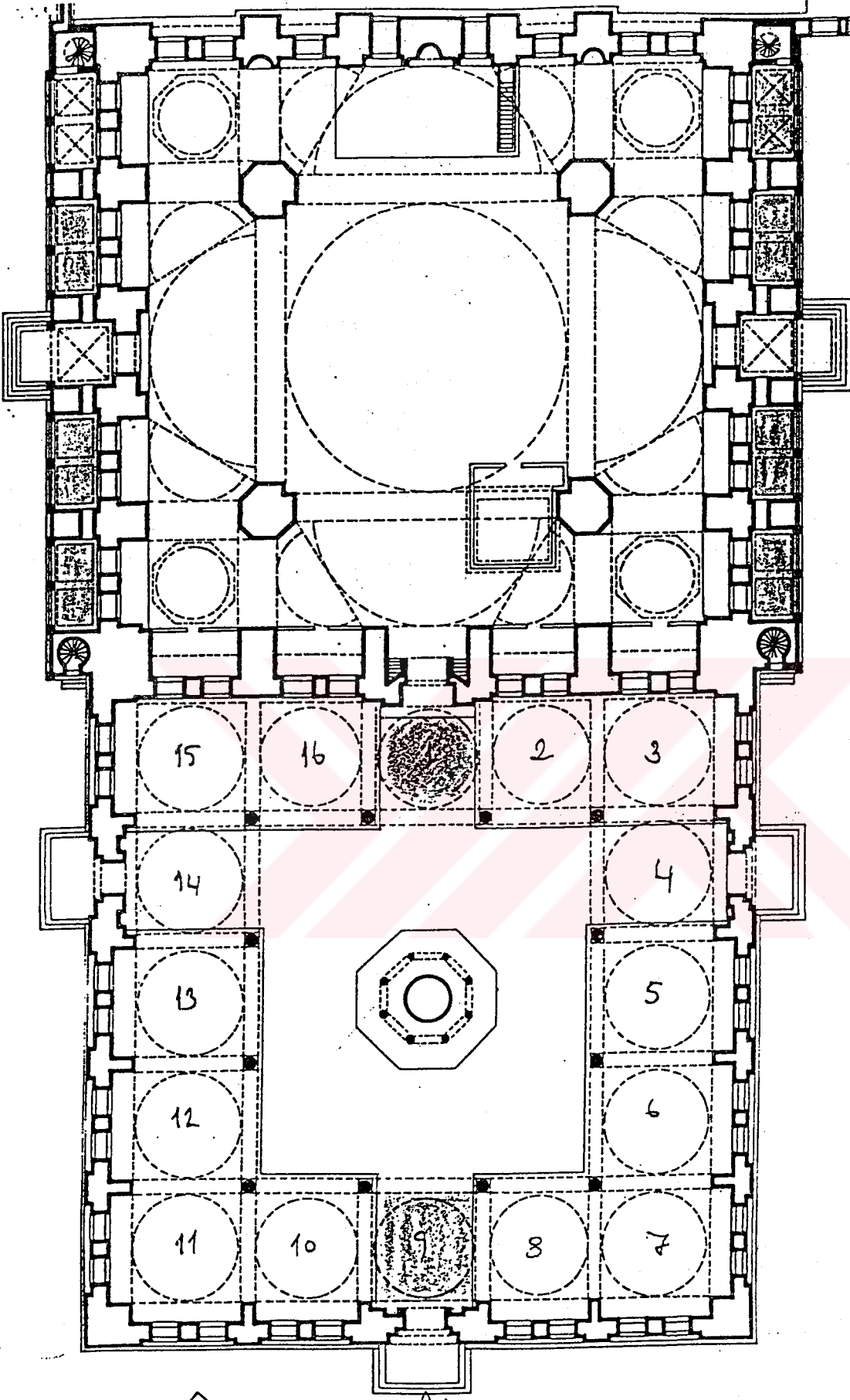

Ünal SEZER
Mimar
Etiler

54. Şehzade Mehmet Camii'nde horasan sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

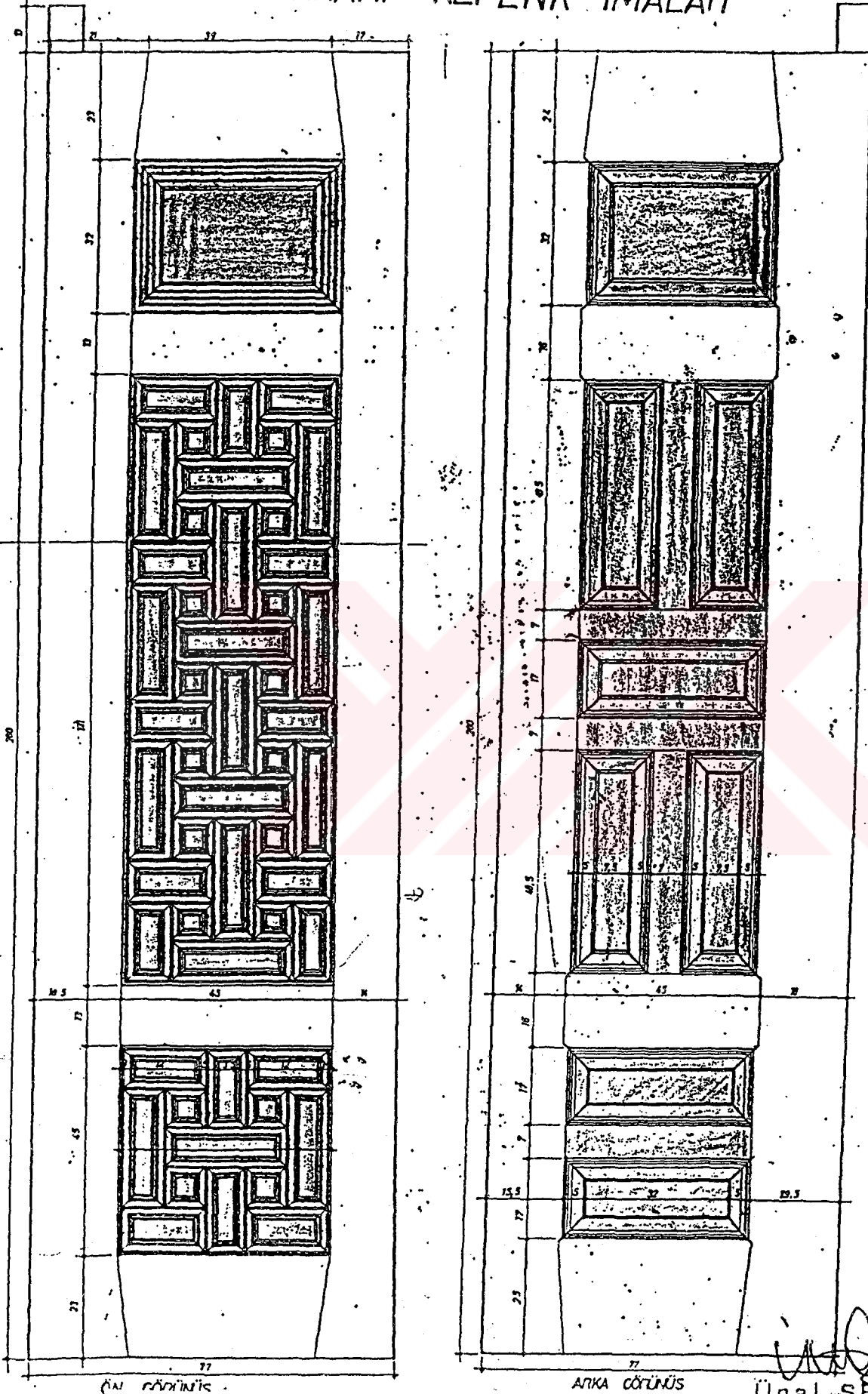

55. Şehzade Mehmet Camii'nde malakari sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

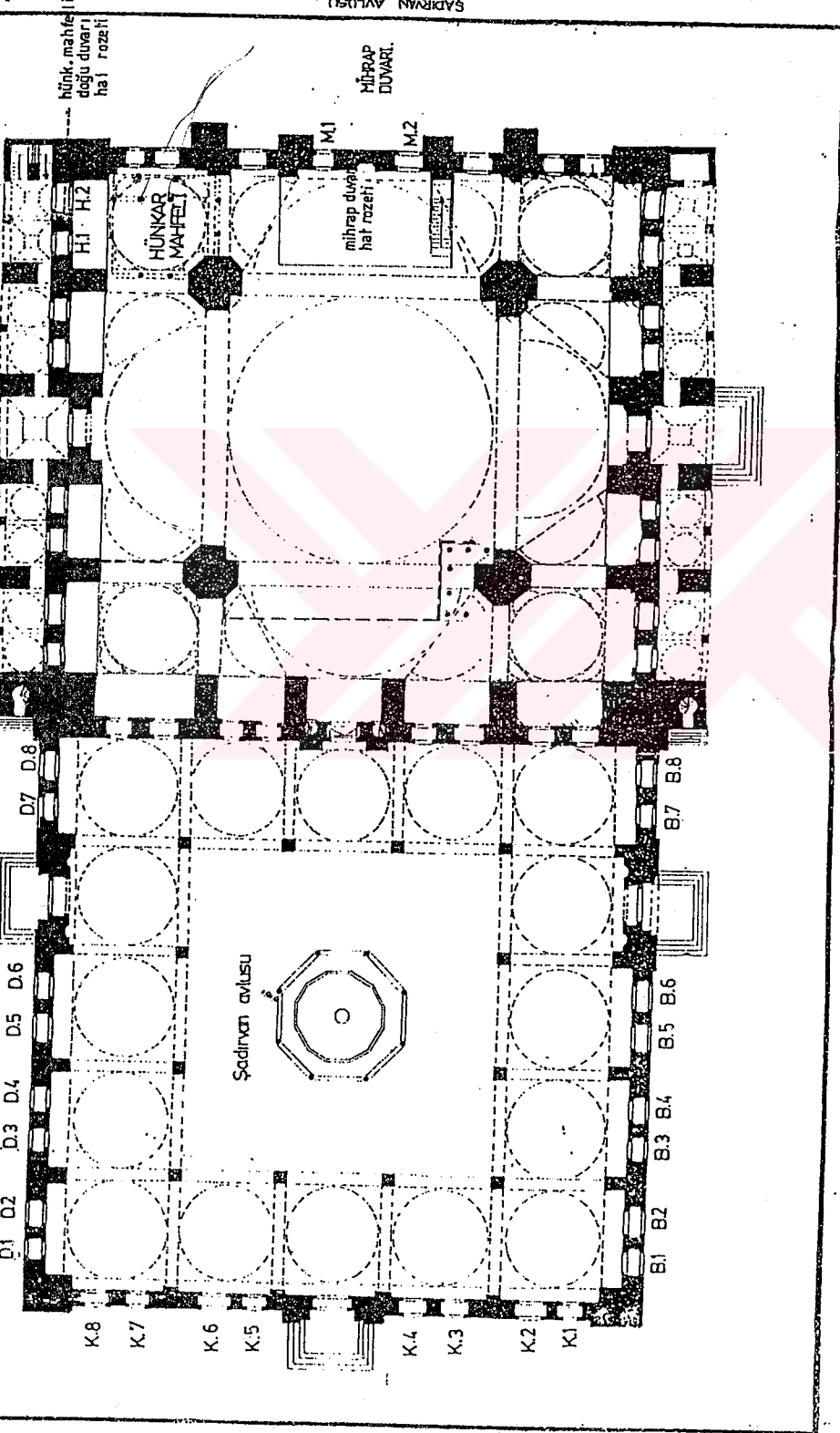
56. Şehzade Mehmet Camii'nde kireç tozlu alçı sıva yapılan bölümlerin gösterildiği kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

KÜNDEKARİ KEPENK İMALATI

57. Şehzade Mehmet Camii'nde kündekari tekniğinde yapılan avlu ahşap pencere kanadı çizimi (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şehzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Ataşman Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

Santiye Sefi
Çiğdem SARUHA:
Y.Mim.-Rest. Uzmanı

K.1.	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
K.2	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
K.3	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
K.4	YERİNDE YAPIM [ÜÇ RENKLİ]
K.5	YERİNDE YAPIM [ÜÇ RENKLİ]
K.6	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
K.7	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
K.8	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
H.1	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
H.2	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ] HAT.ME.C.
M.1	YENİDEN YAPIM ; İKİ RE REKONSTRÜKSİYON ; H.2 İZ
M.2	YENİDEN YAPIM ; ÜÇ RE REKONSTRÜKSİYON ; H.2 ME

D.1	YERİNDE YAPIM [ÜÇ RENKLİ]	D.5	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
D.2	YENİDEN YAPIM REKONSTRÜKS. [İKİ RENKLİ]	D.6	YERİNDE YAPIM [TEK RENKLİ]
D.3	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]	D.7	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
D.4	YERİNDE YAPIM [TEK RENKLİ]	D.8	YENİDEN YAPIM [REKONSTRÜKSİYON C. İKİ RENKLİ]

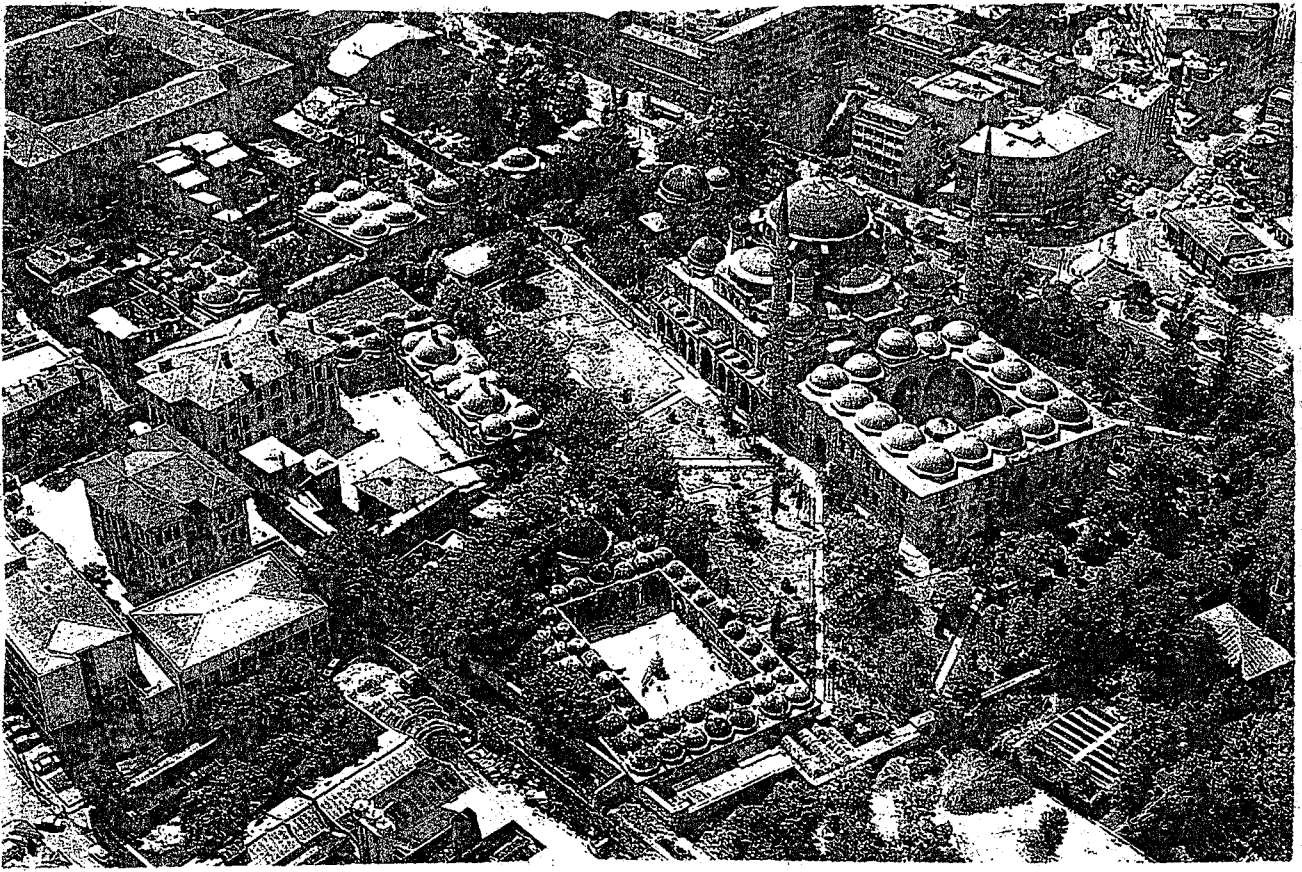
B.1	YERİNDE YAPIM [ÜÇ RENKLİ]	B.5	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]
B.2	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]	B.6	YERİNDE YAPIM [İZ. RENKLİ]
B.3	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]	B.7	YENİDEN YAPIM [REKONSTRÜKSİYON] [İKİ RENKLİ]
B.4	YERİNDE YAPIM [İKİ RENKLİ]	B.8	YENİDEN YAPIM [REKONSTRÜKSİYON [İKİ RENKLİ]

ŞADIRVAN
AVLUSU
BATTI CEPHESİ

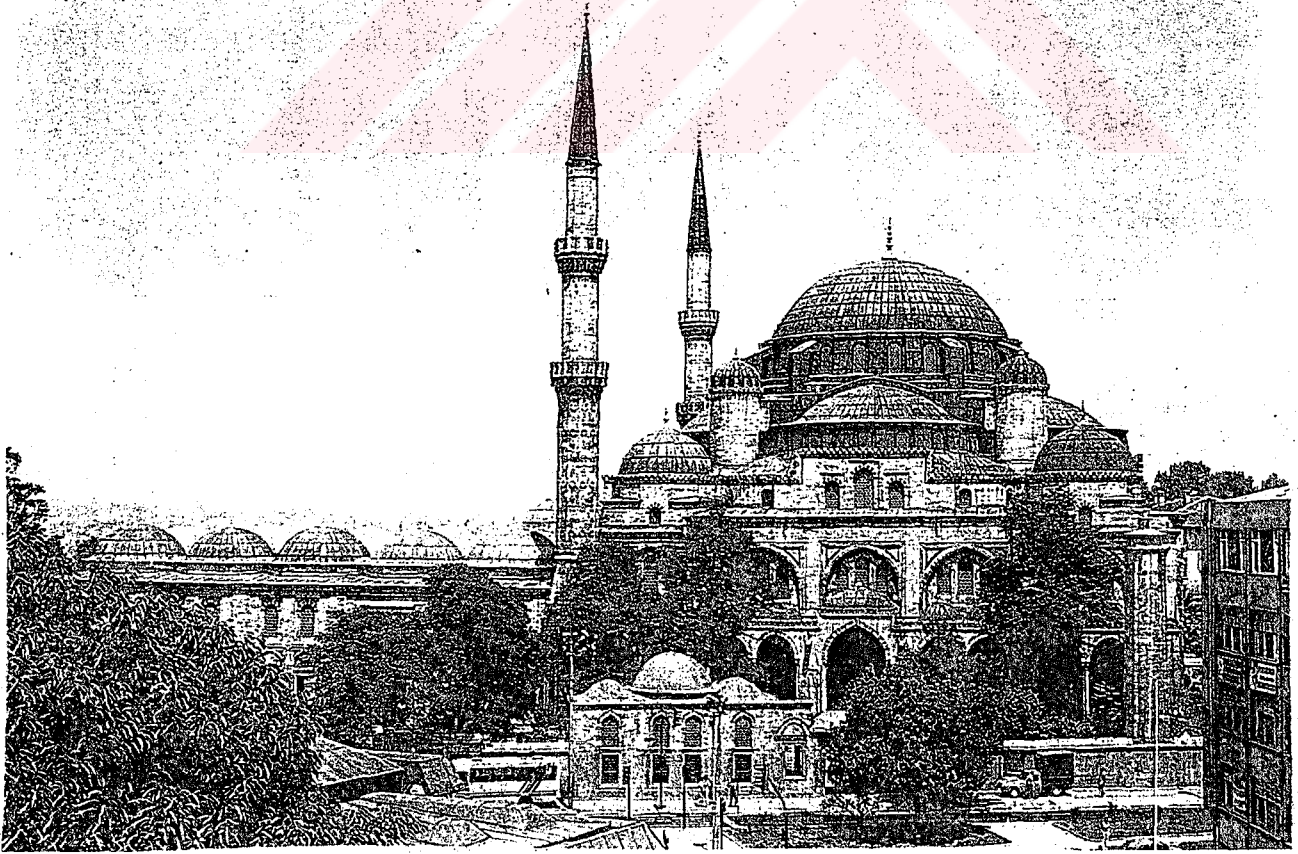
59. Şahzade Mehmet Camii, pencere alınlıklarındaki alçı onarımlarını gösteren kroki plan (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Şahzade Mehmet Camii Kesin Hesabı Atasınan Tespit Krokileri Dosyası'ndan).

EK-4
RESİMLER

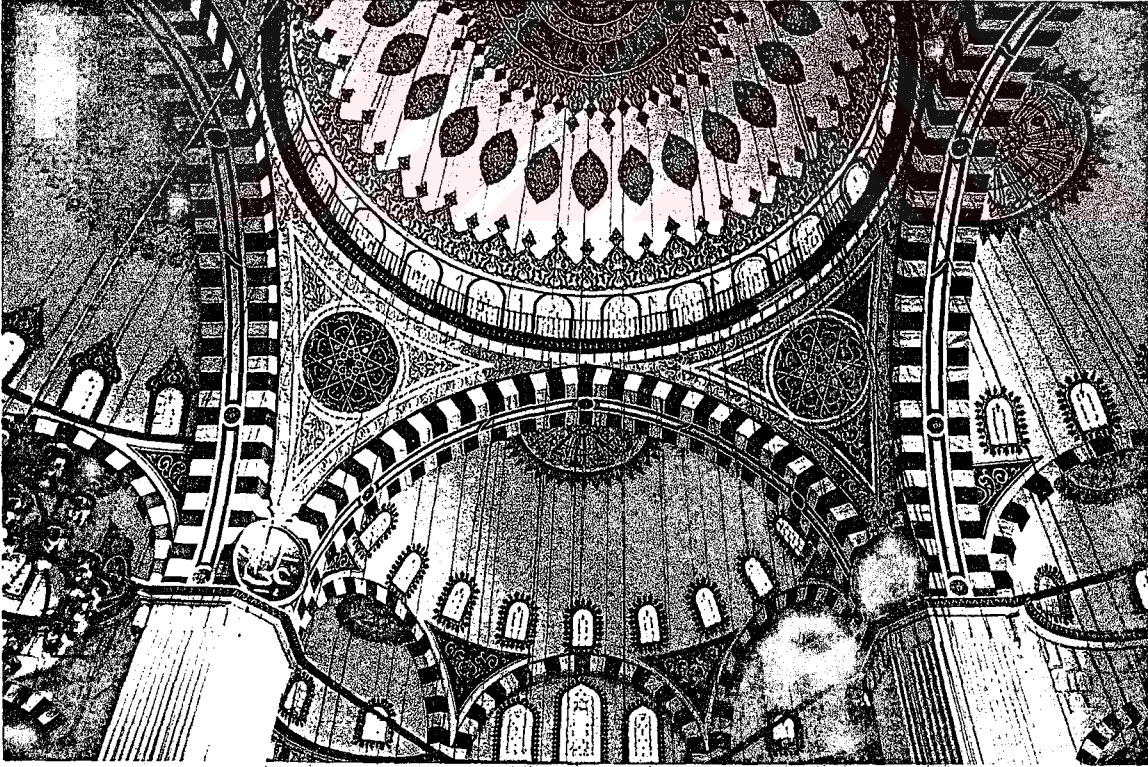
1. Şehzade Mehmet Külliyesi havadan görünüş (Sinan'ın İstanbul'u adlı kitaptan, Reha Günay'ın fotoğraf çekimi).

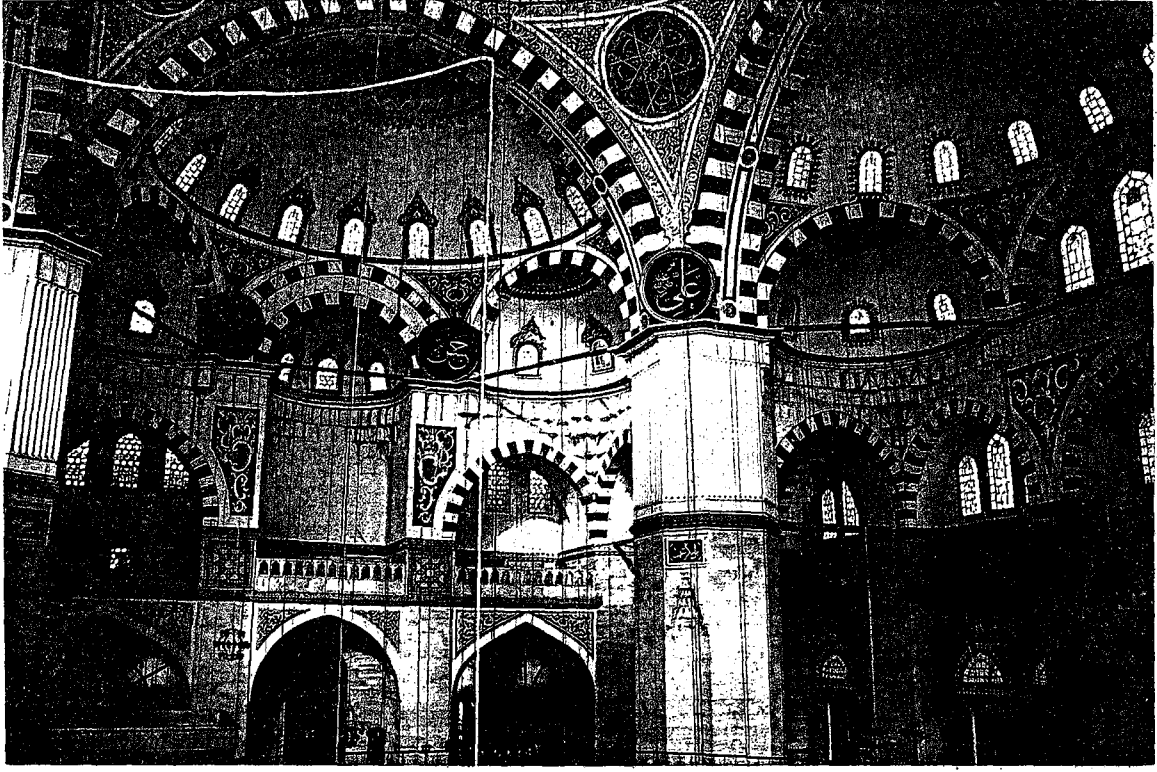
2. Şehzade Mehmet Camii (Sinan'ın İstanbul'u adlı kitaptan Reha Günay'ın fotoğraf çekimi).

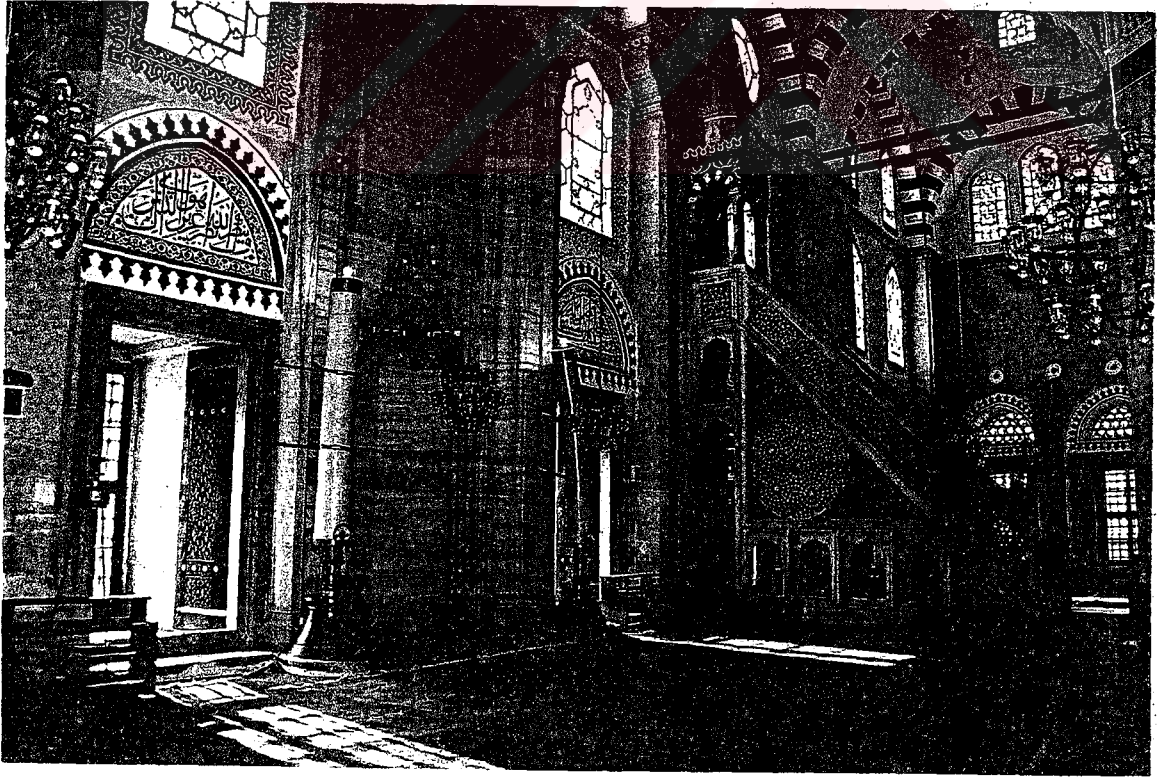
3. Şehzade Mehmet Camii'nin mihrap cephesinden görünüşü.

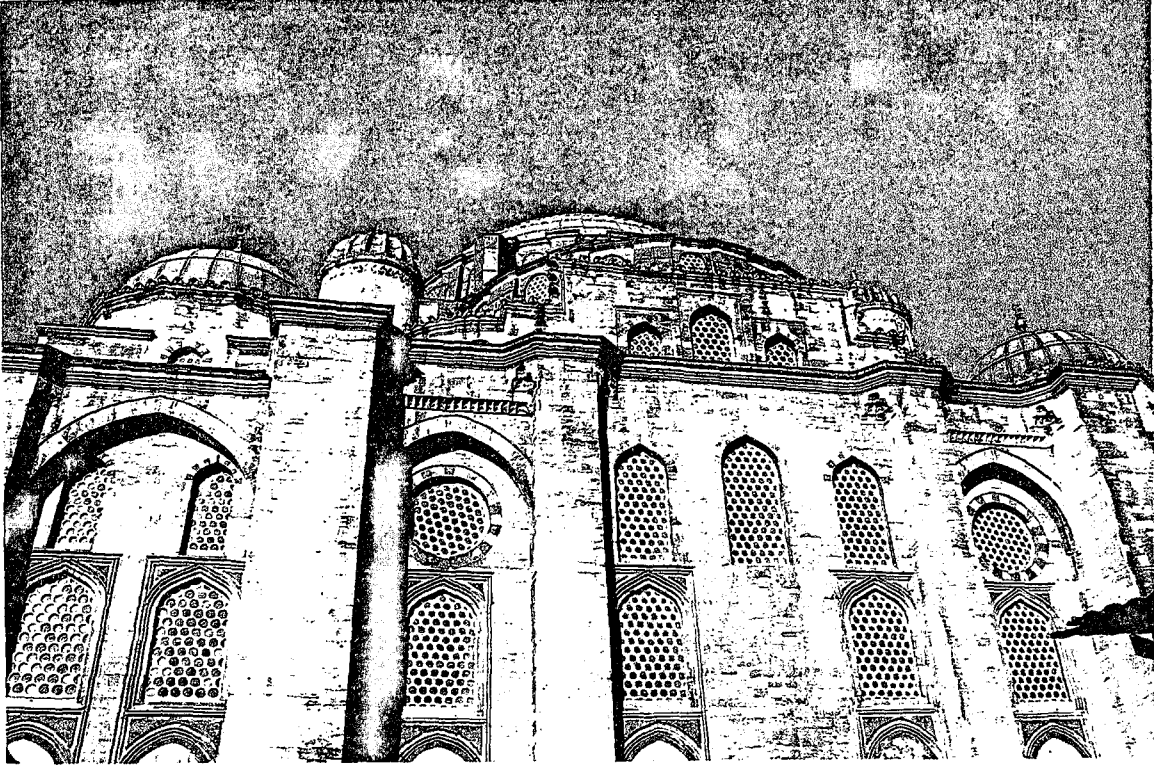
4. Şehzade Mehmet Camii harimi doğu cephesi yarım kubbe, eksedralar, ve pandantifler.

5. Şehzade Mehmet Camii harimi kuzey cephesi.

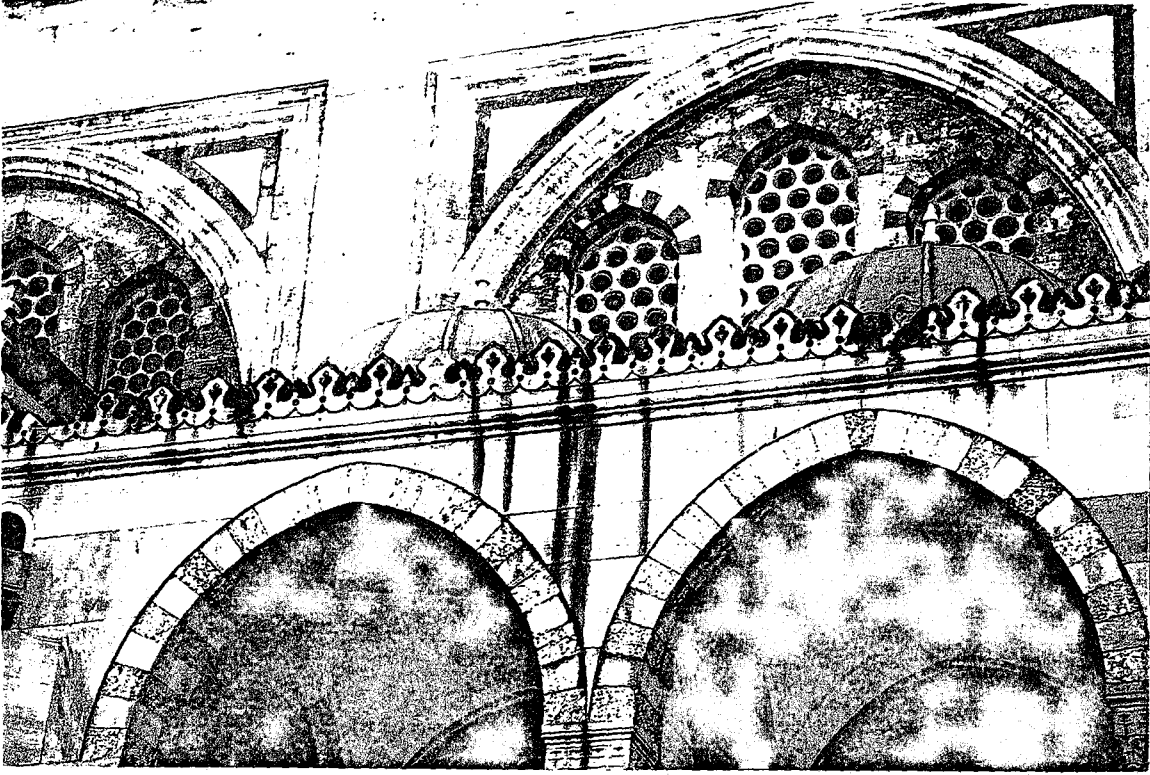
6. Şehzade Mehmet Camii harimi mihrap cephesi ve minber.

7. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, detay.

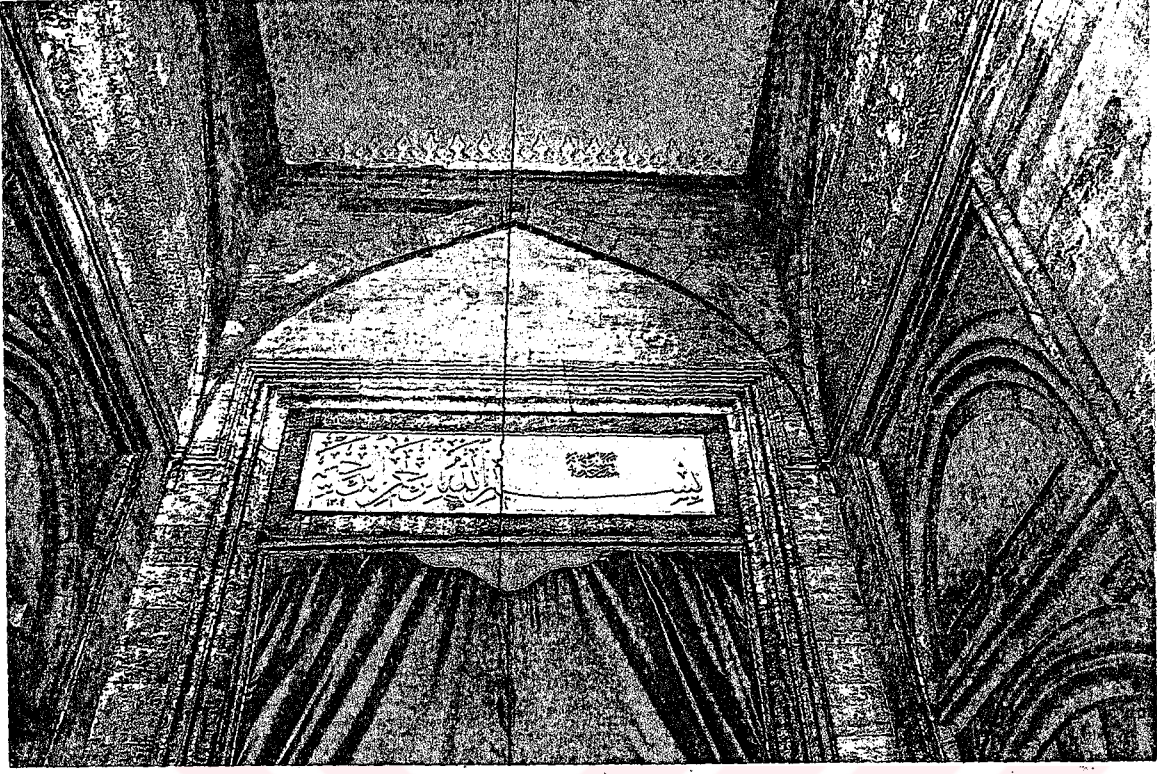
8. Şehzade Mehmet Camii batı revakı.

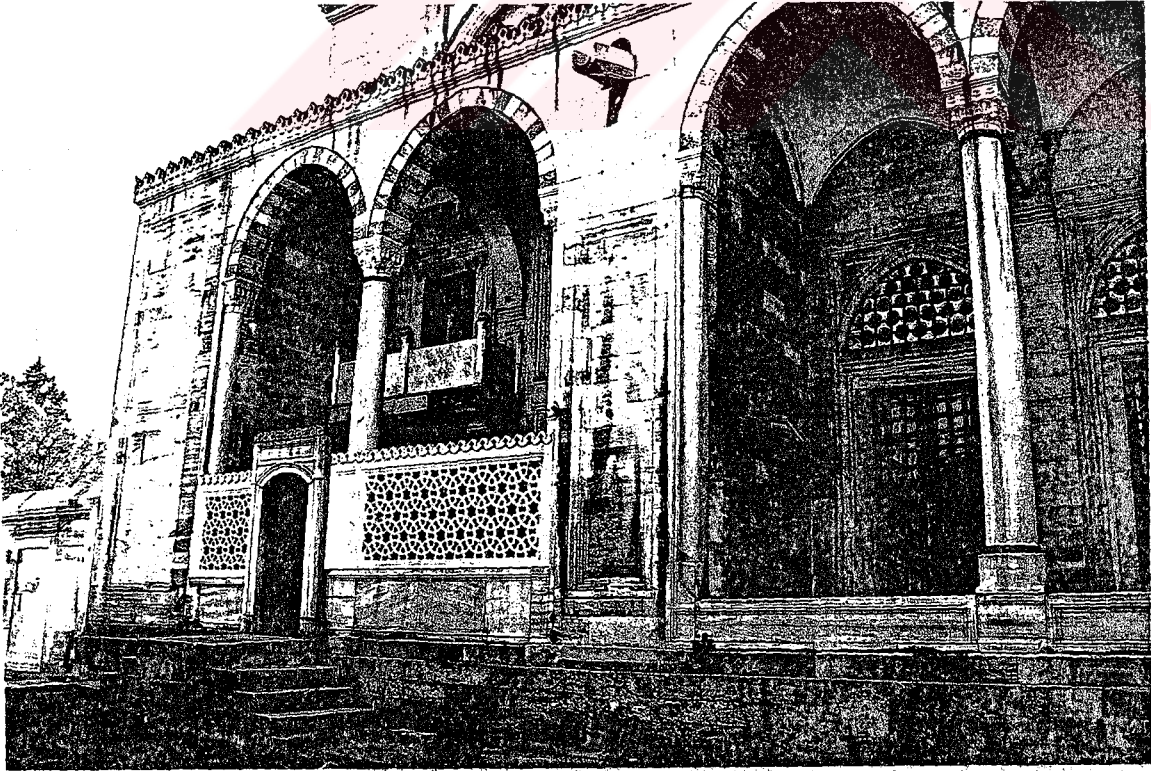
9. Şehzade Mehmet Camii batı revakı palmet dizisinden detay.

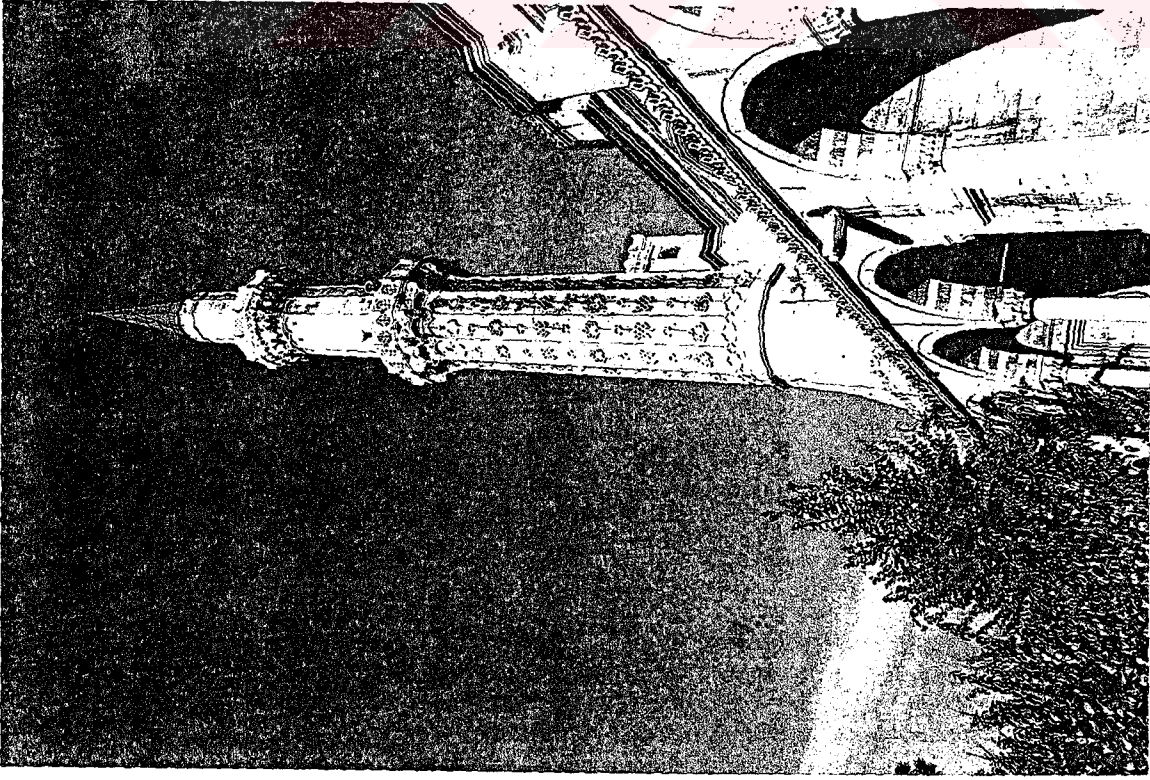
10. Şehzade Mehmet Camii batı giriş kapısı mermer kitabe.

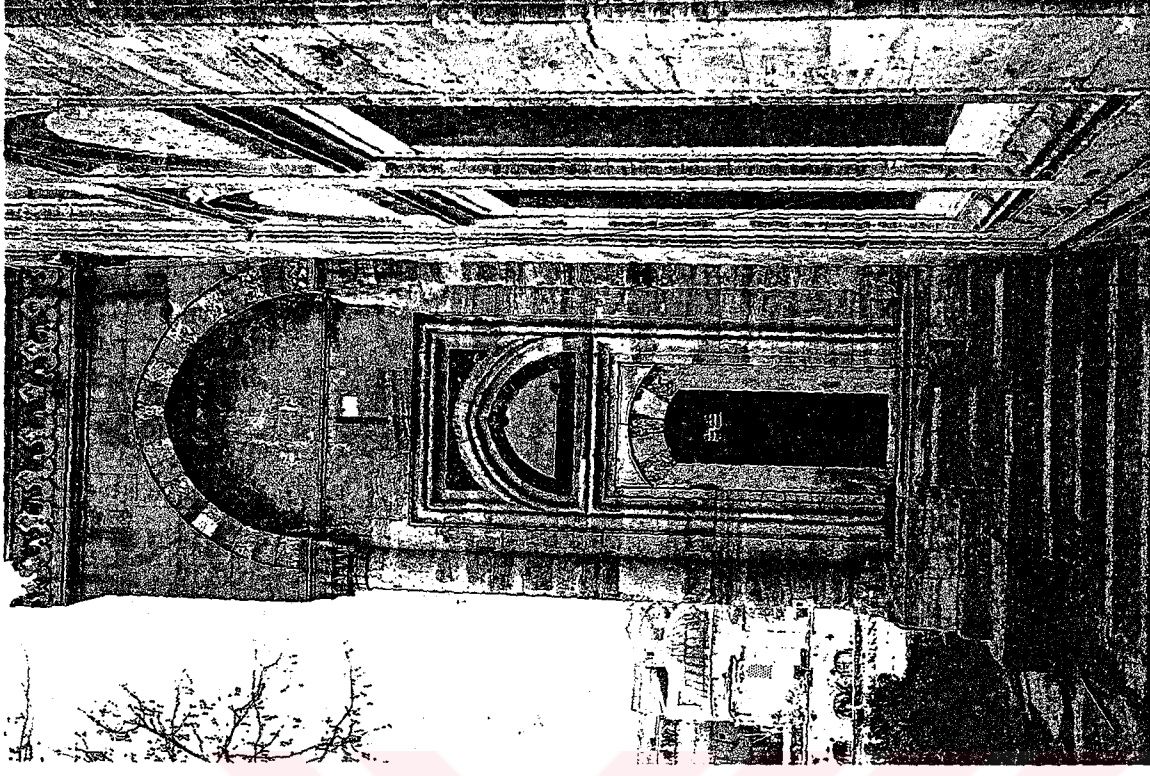
11. Şehzade Mehmet Camii doğu girişi mermer kitabe.

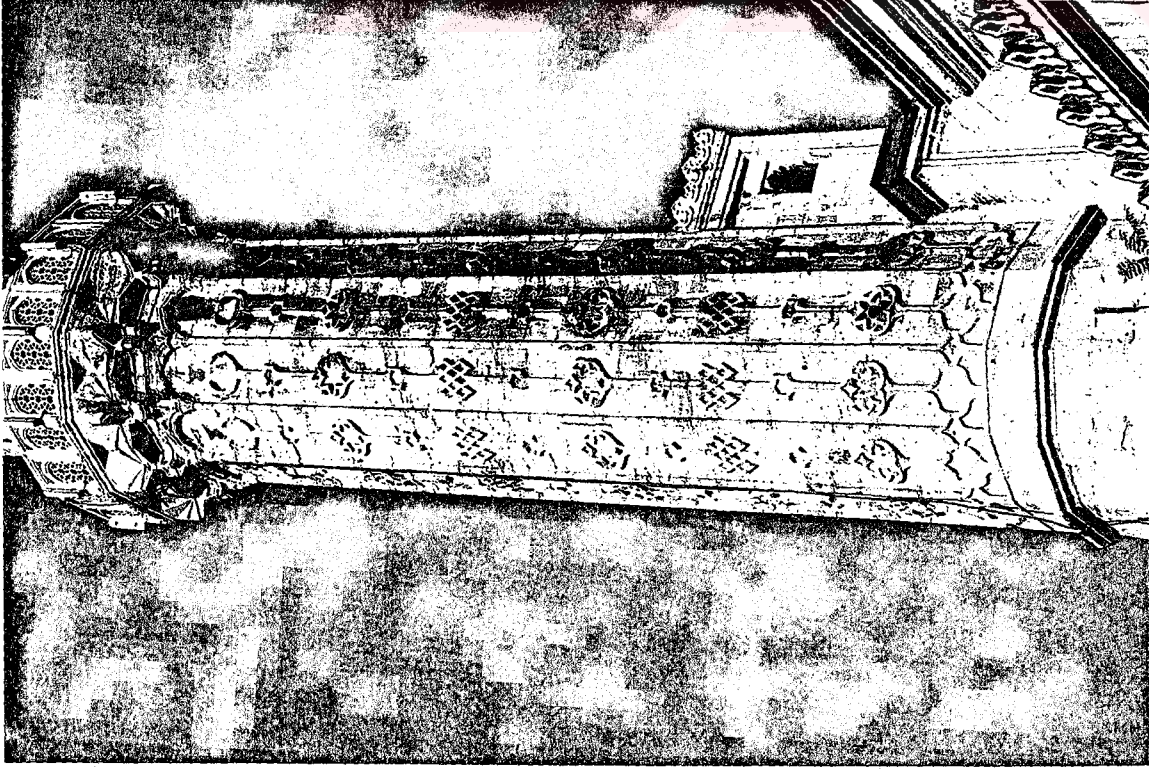
12. Şehzade Mehmet Camii doğu cephesi hünkar mahfeli girişi.

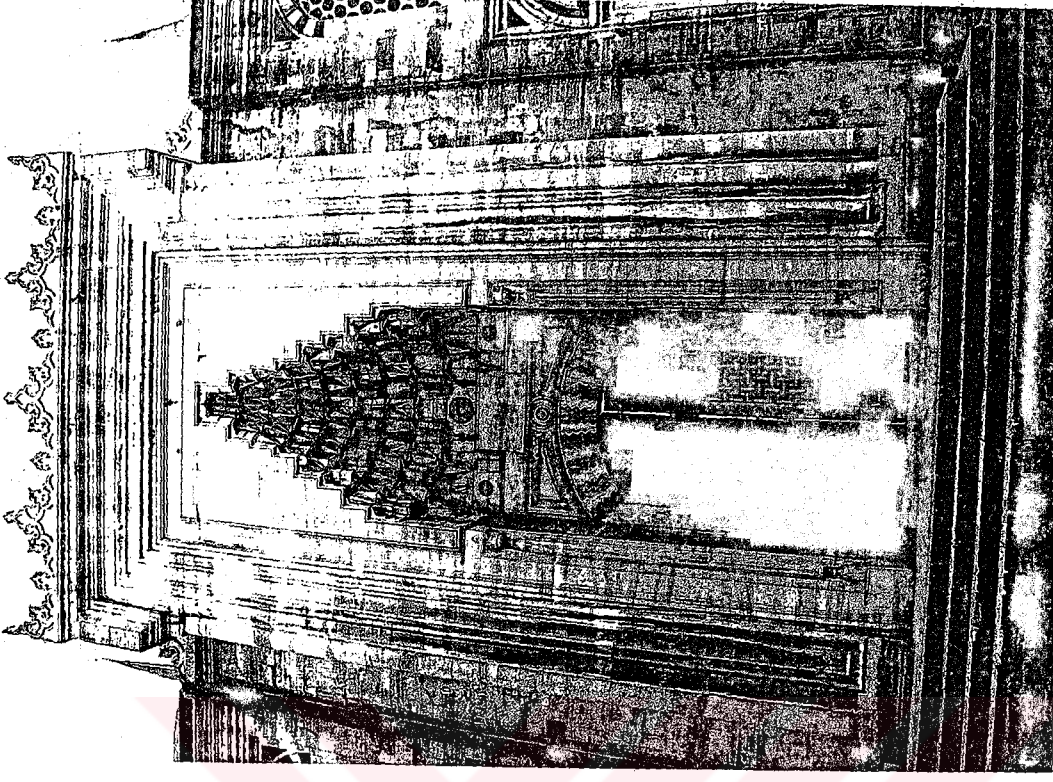
13. Şehzade Mehmet Camii batı minaresi.

14. Şehzade Mehmet Camii batı minare kaidesi palmet dizilerinden detay.

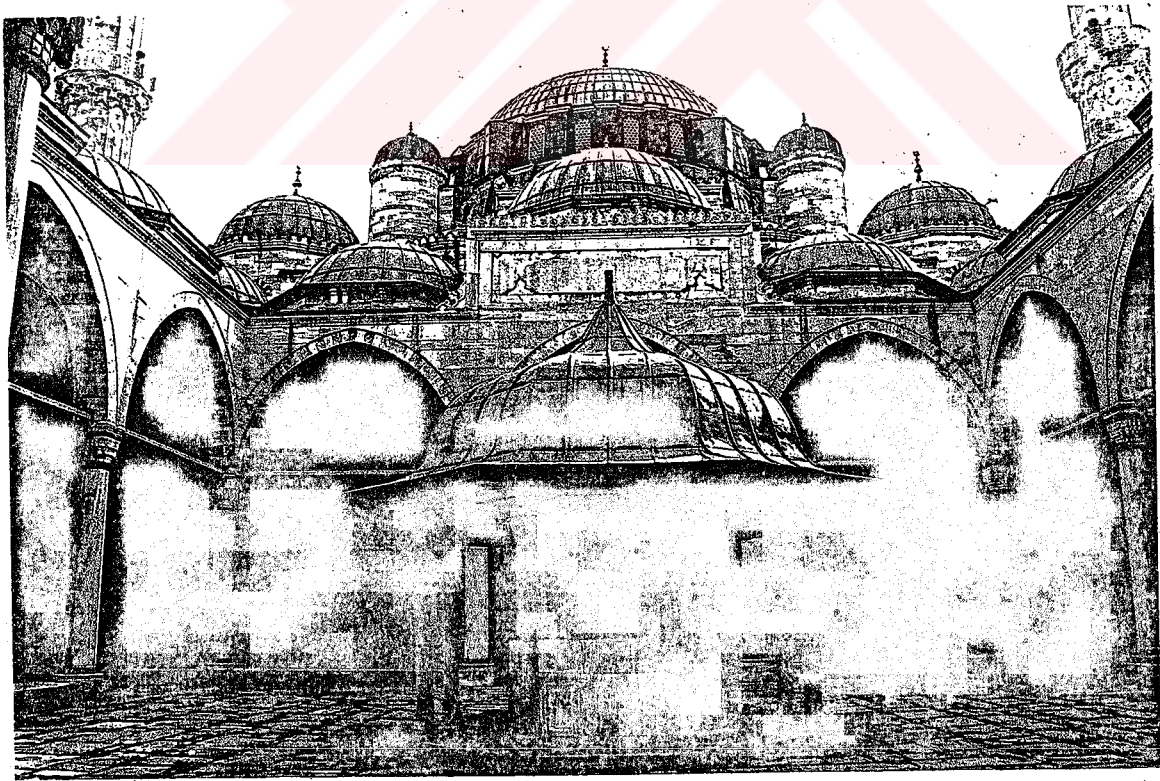
15. Şehzade Mehmet Camii batı minare gövdesinden detay.

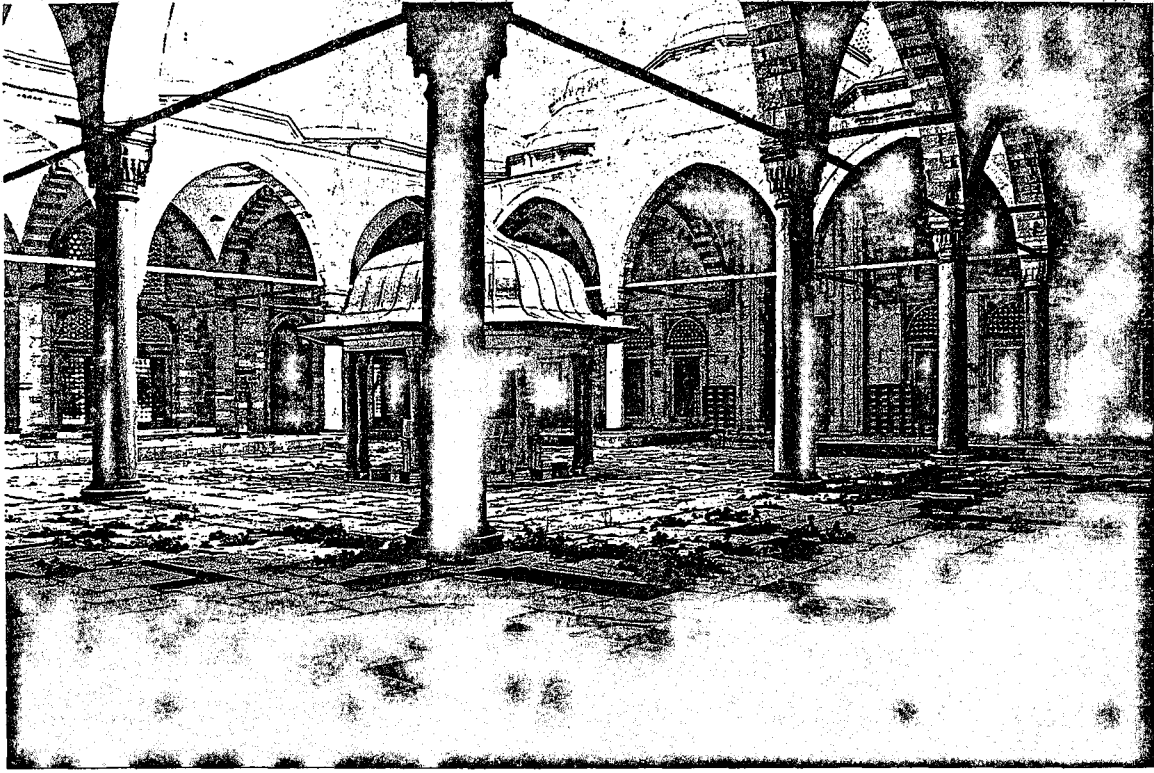
16. Şehzade Mehmet Camii kuzey ayılı kapısı.

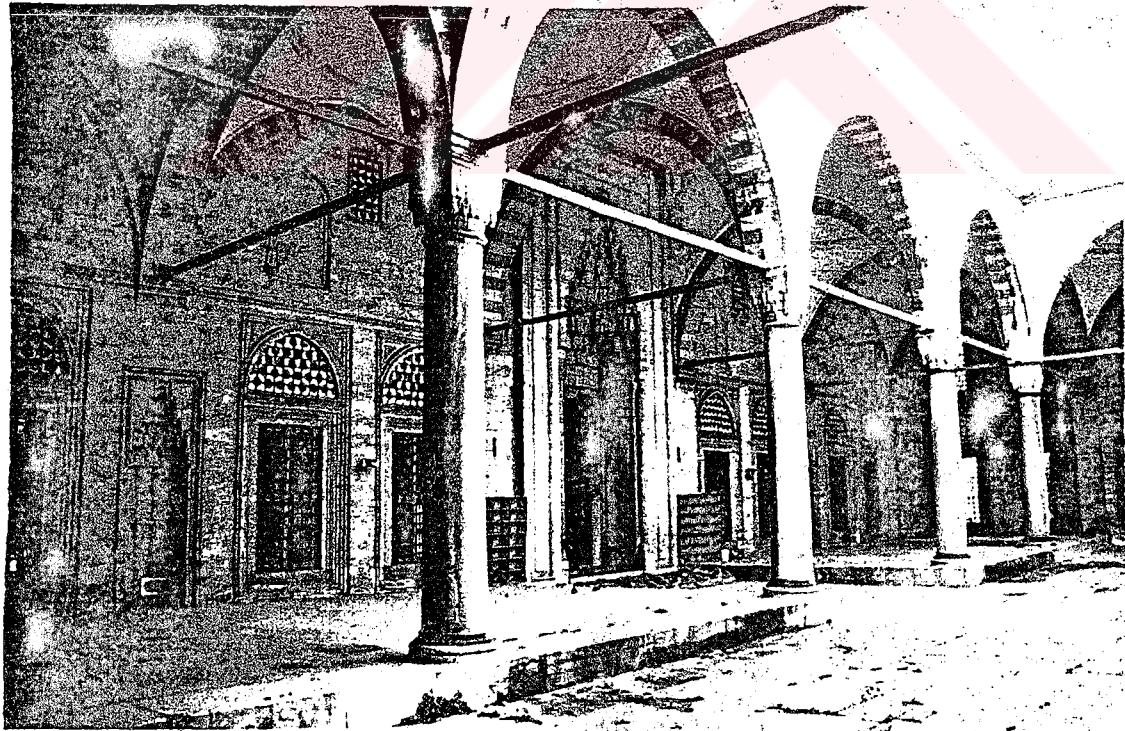
17. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi pencere kuruluşu.

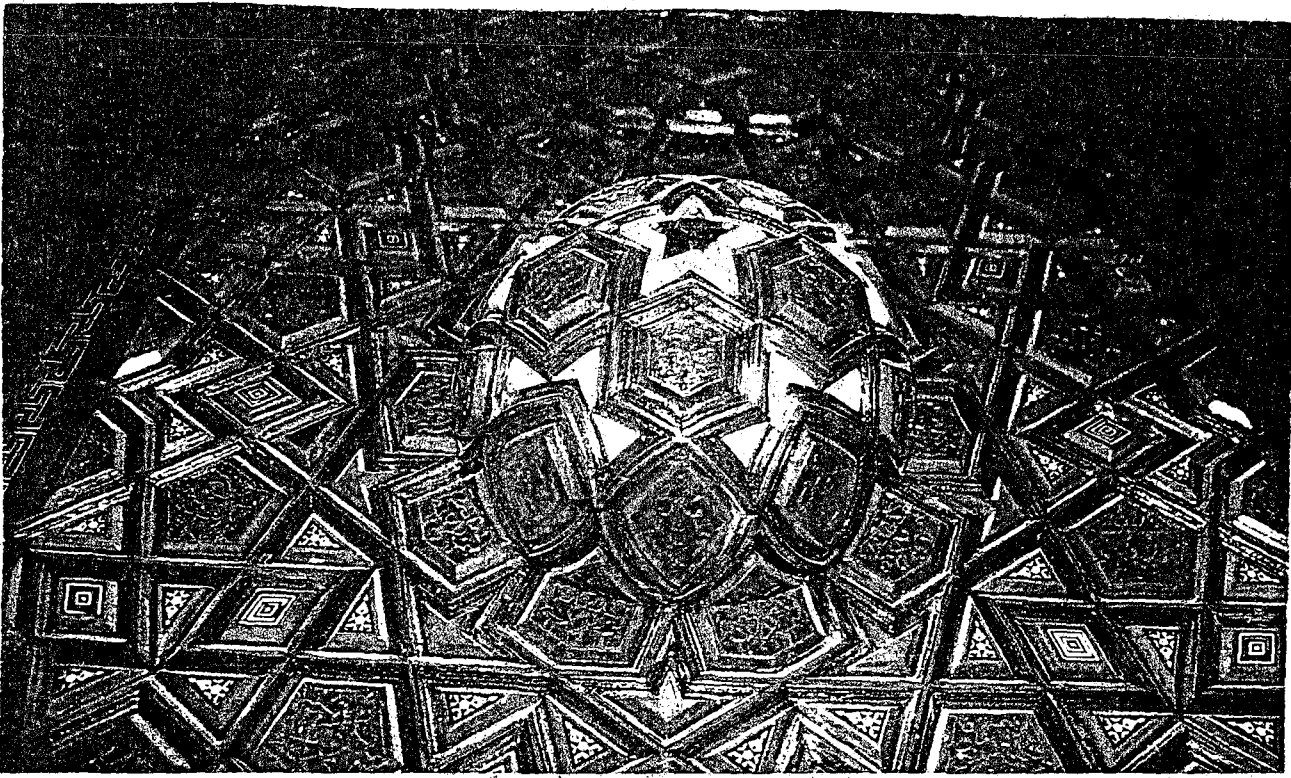
18. Şehzade Mehmet Camii revaklı avlu ve şadırvan.

19. Şehzade Mehmet Camii revaklı avlu ve şadırvan.

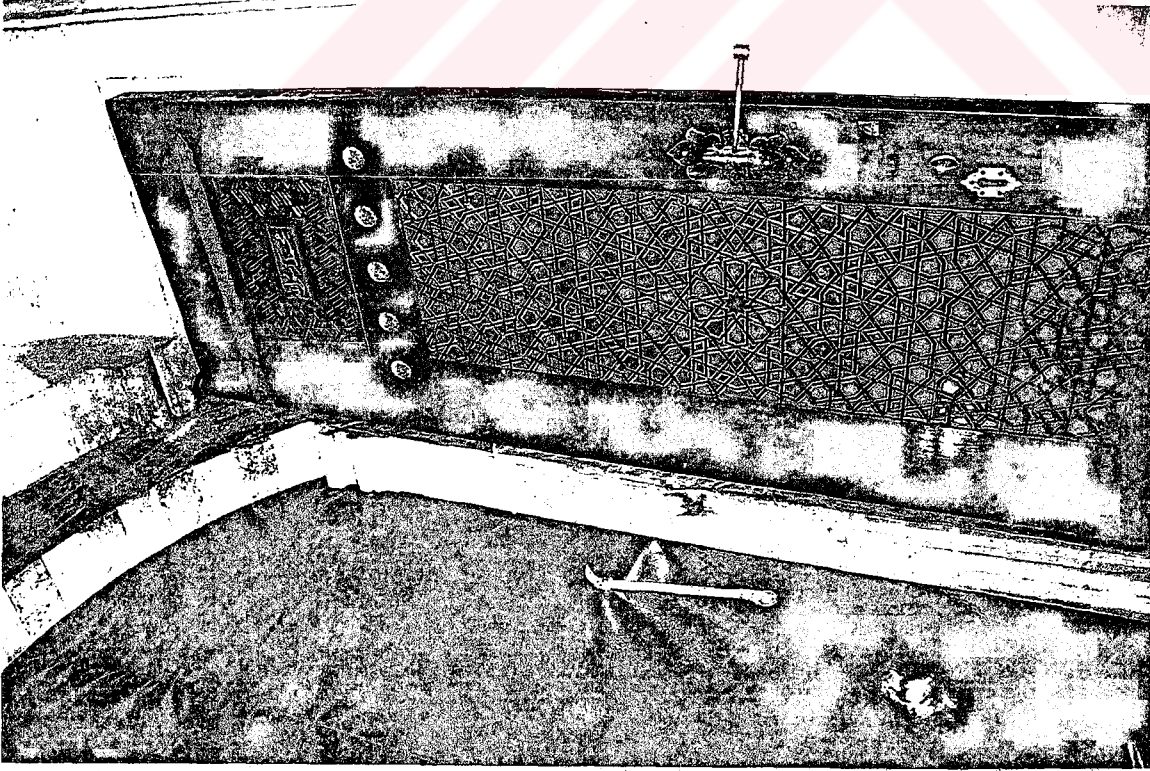
20. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri.

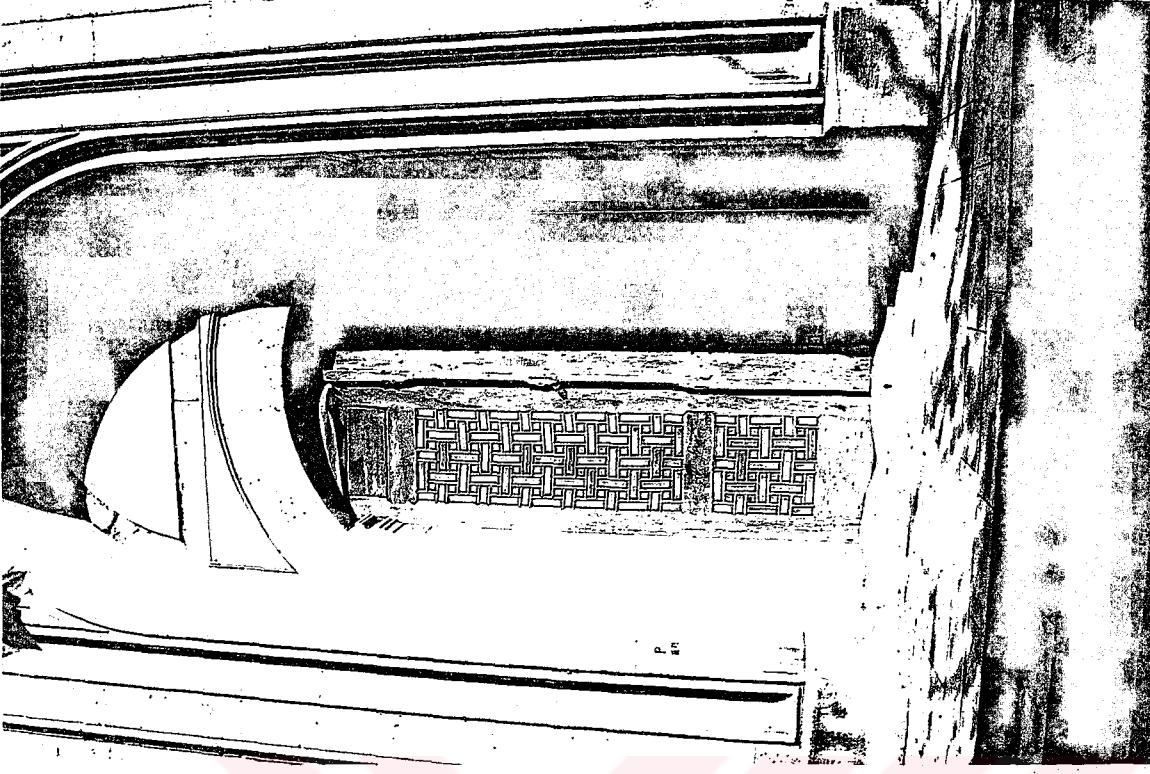
21. Şehzade Mehmet Camii ahşap cümle kapısından detay.

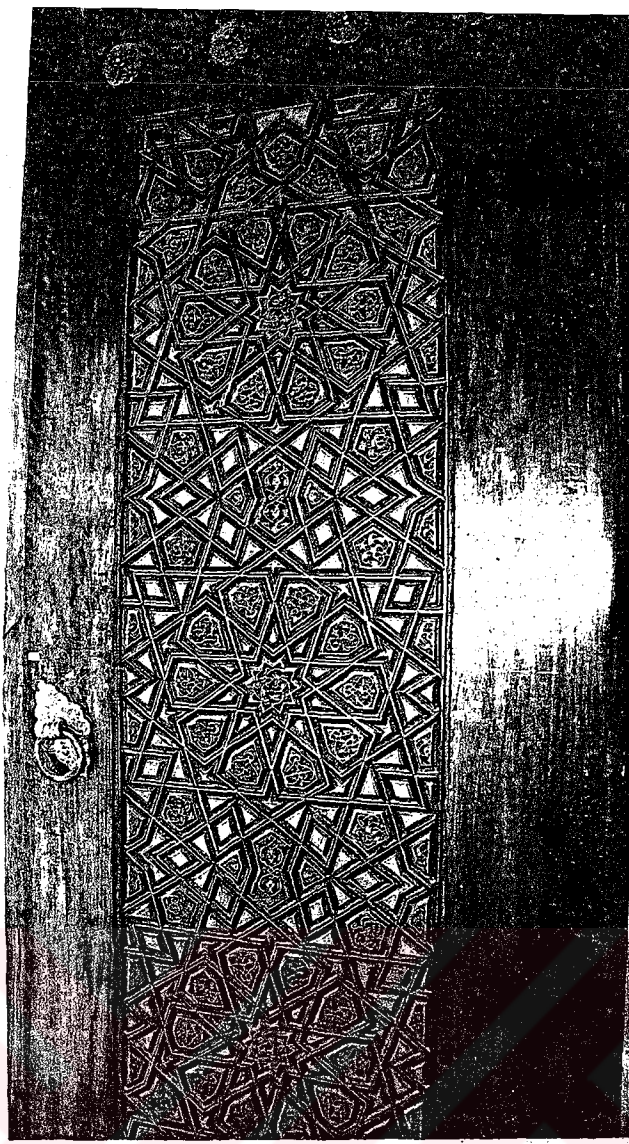
22. Şehzade Mehmet Camii cümle kapısı kilidi.

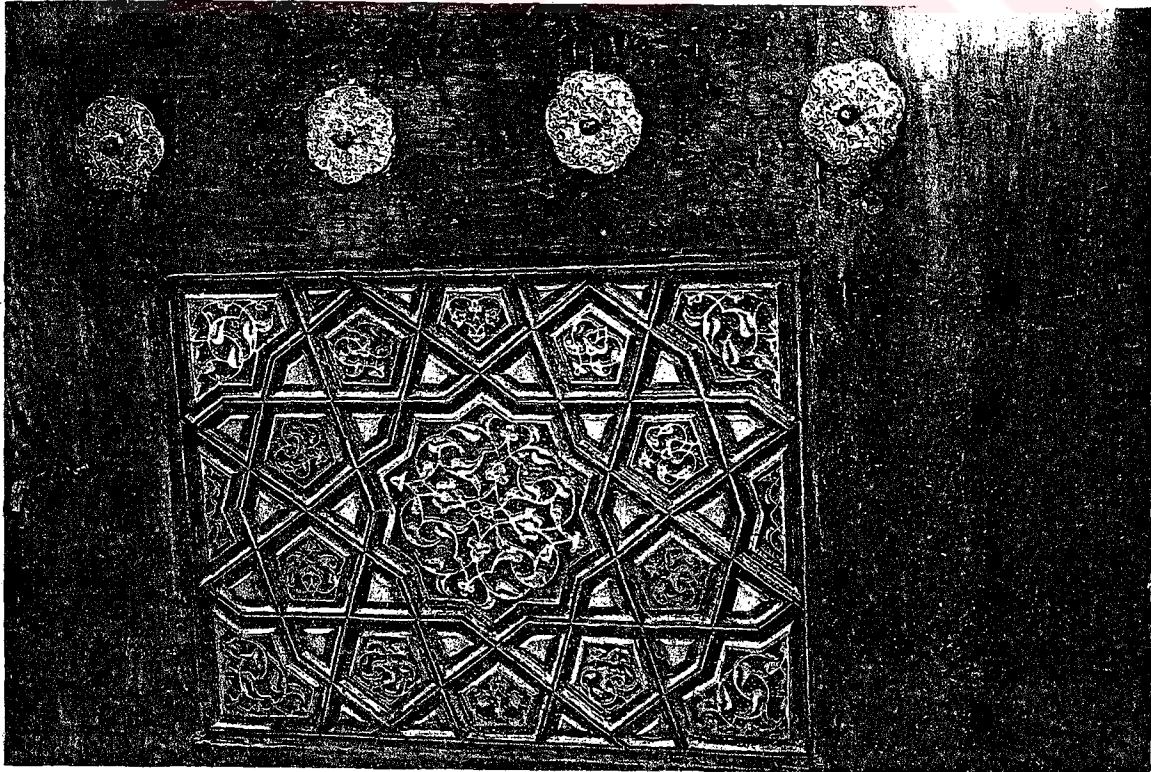
23. Şehzade Mehmet Camii batı kapısı.

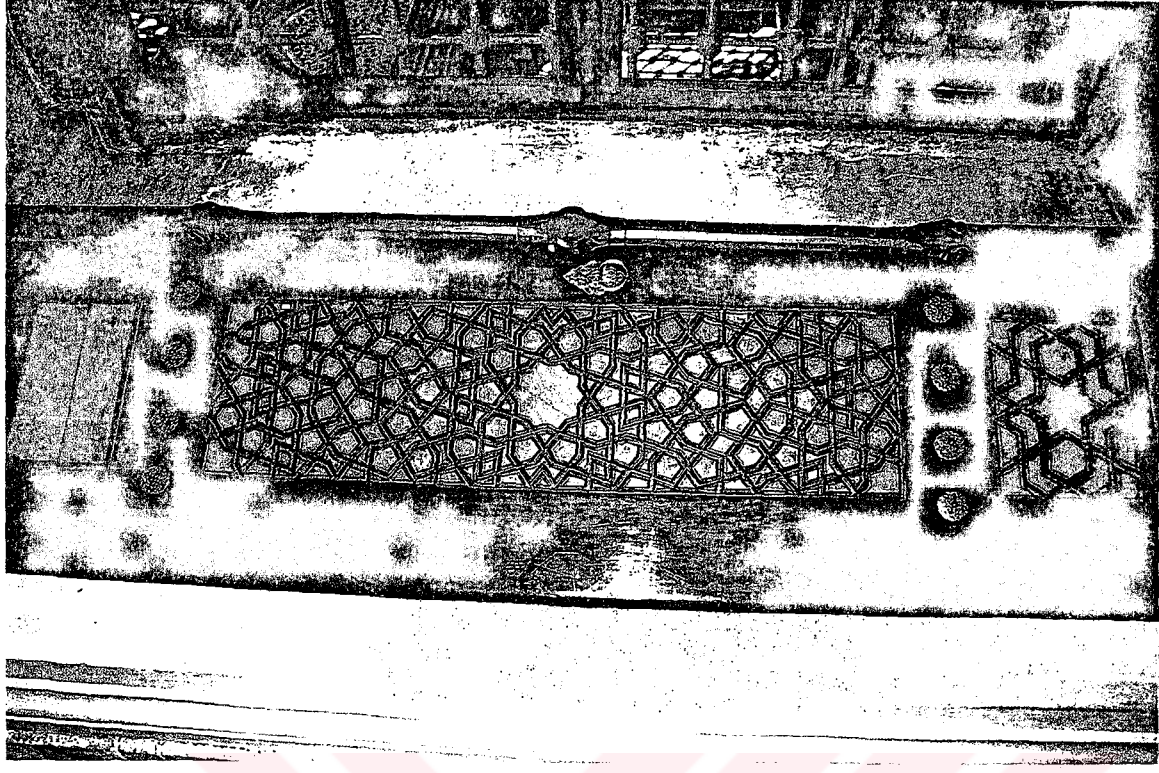
24. Şehzade Mehmet Camii avlu batı kapısı.

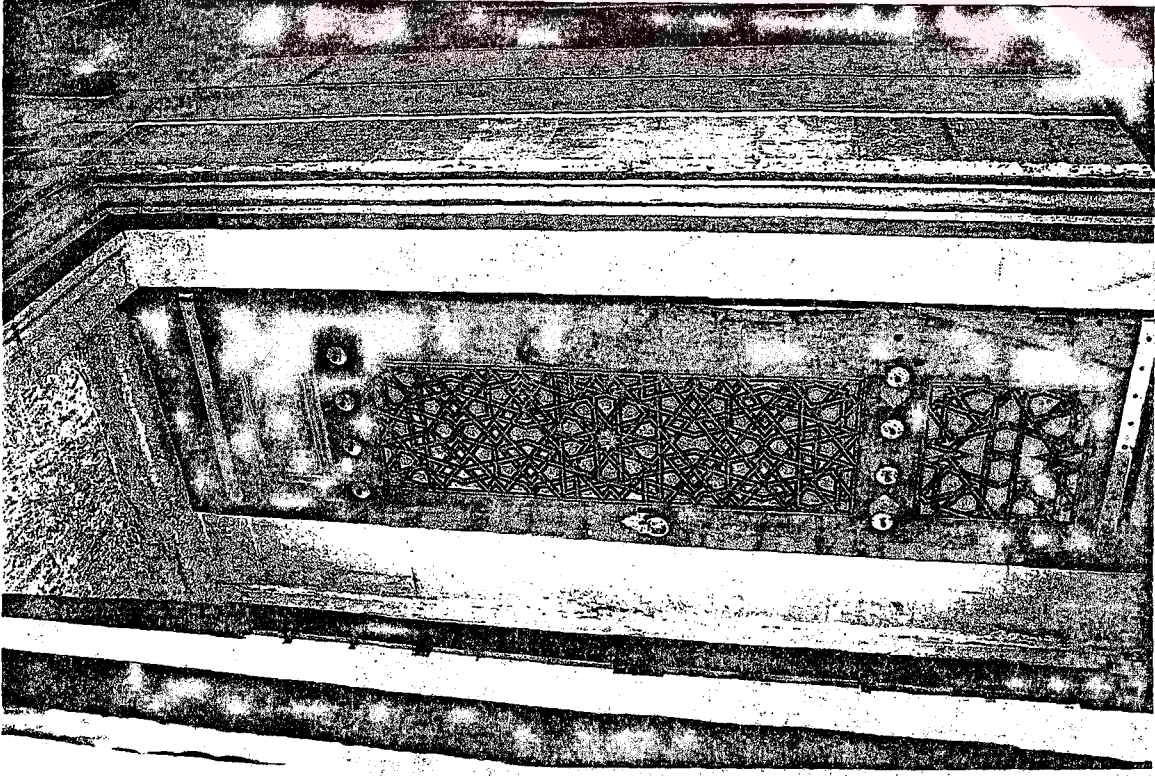
25. Şehzade Mehmet Camii mihrabın sağ yanındaki ahşap pencere kanadı.

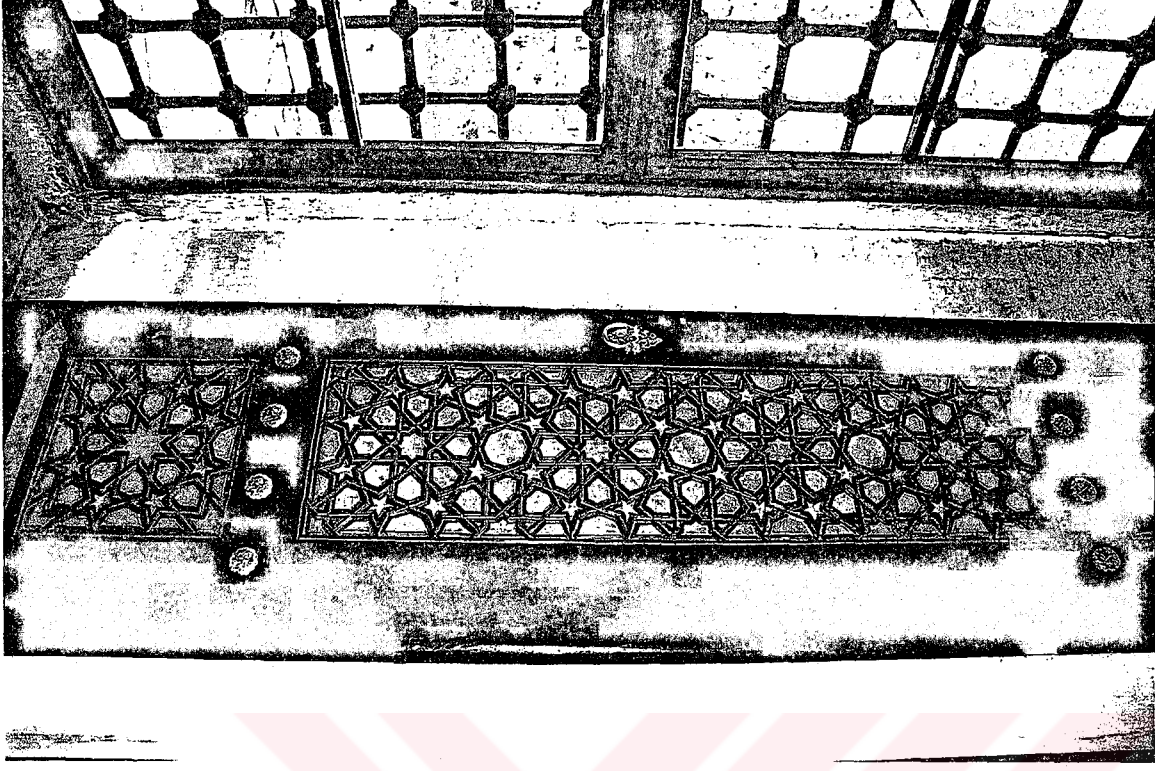
26. Şehzade Mehmet Camii mihrabın sağ yanındaki ahşap pencere kanadından detay.

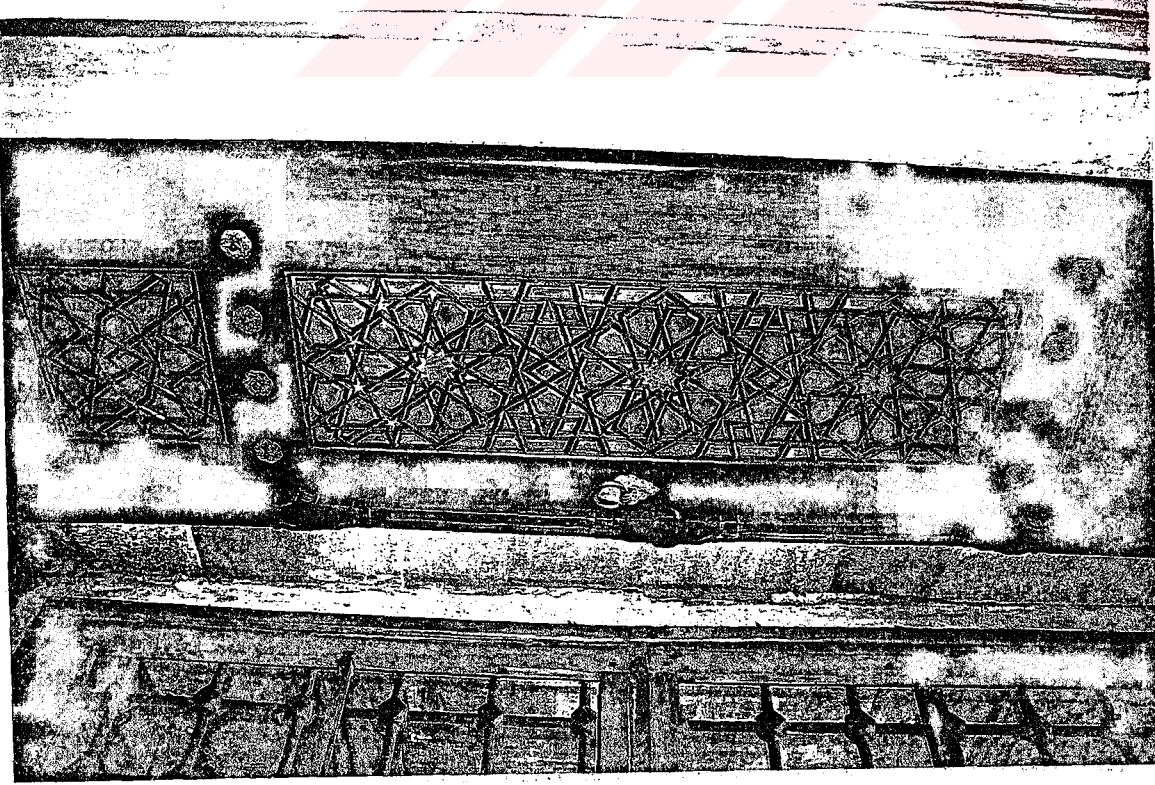
28. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.

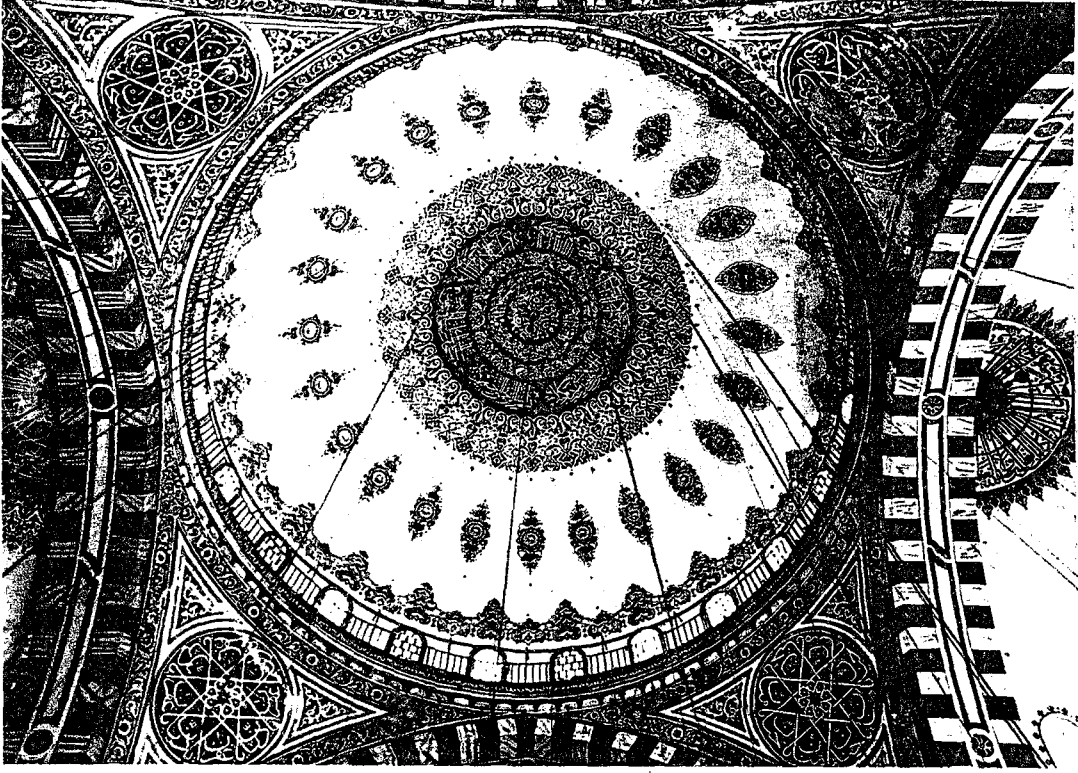
27. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.

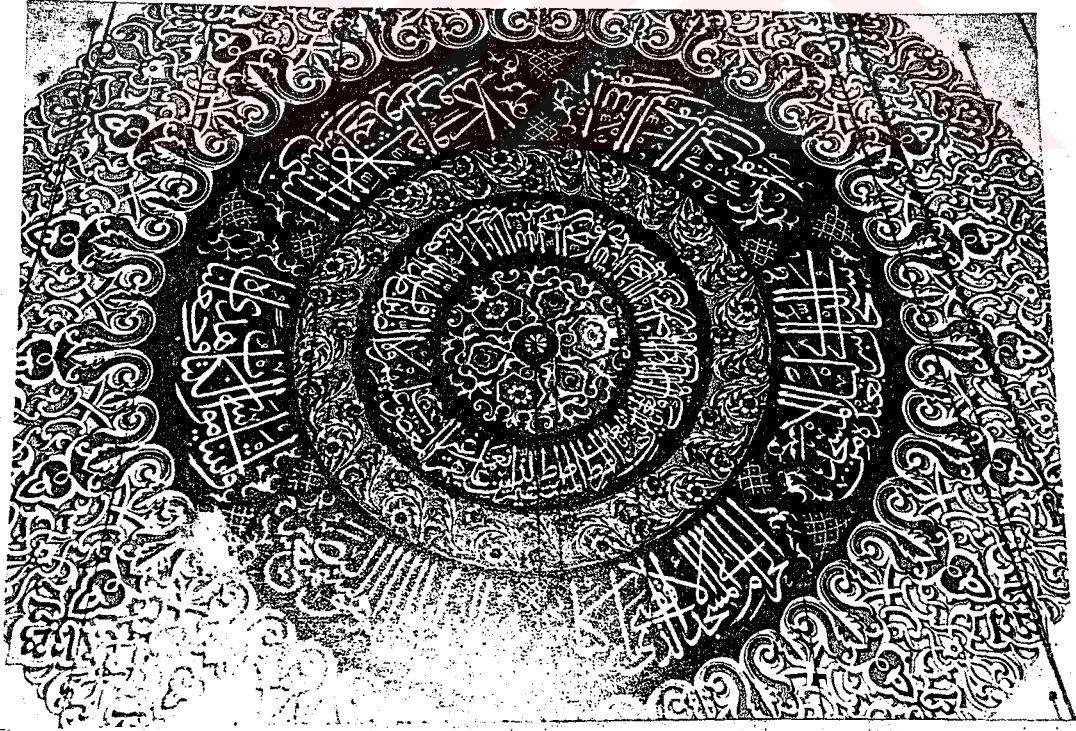
30. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.

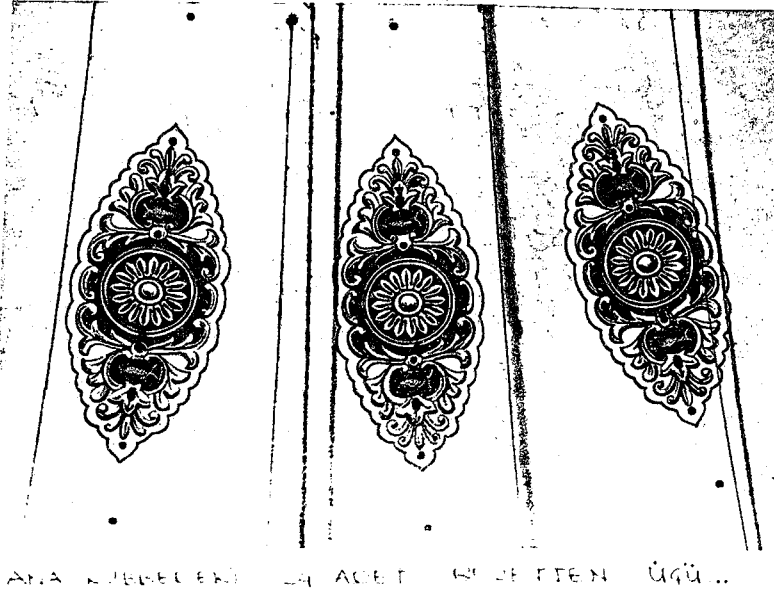
29. Şehzade Mehmet Camii pencere kanadı.

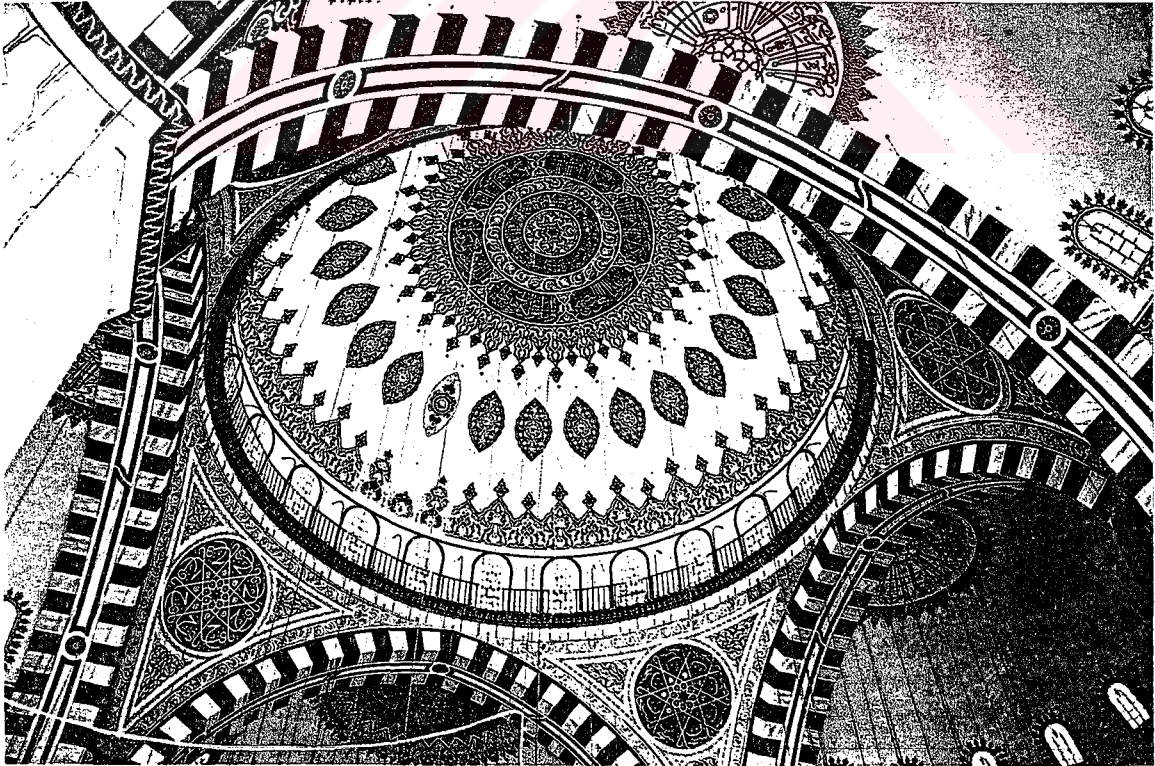
31. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemîşi bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

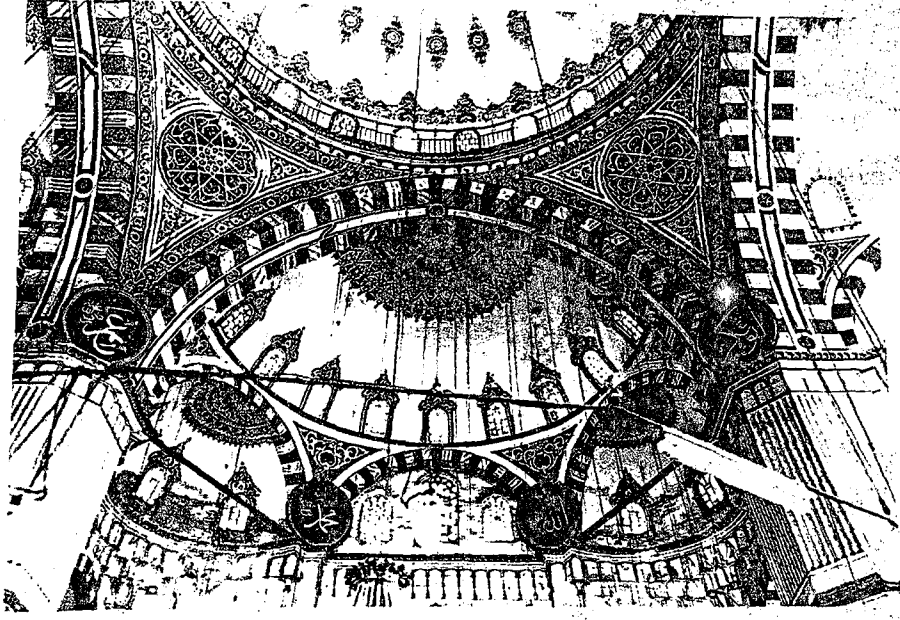
32. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemîşi bezemelerinden detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

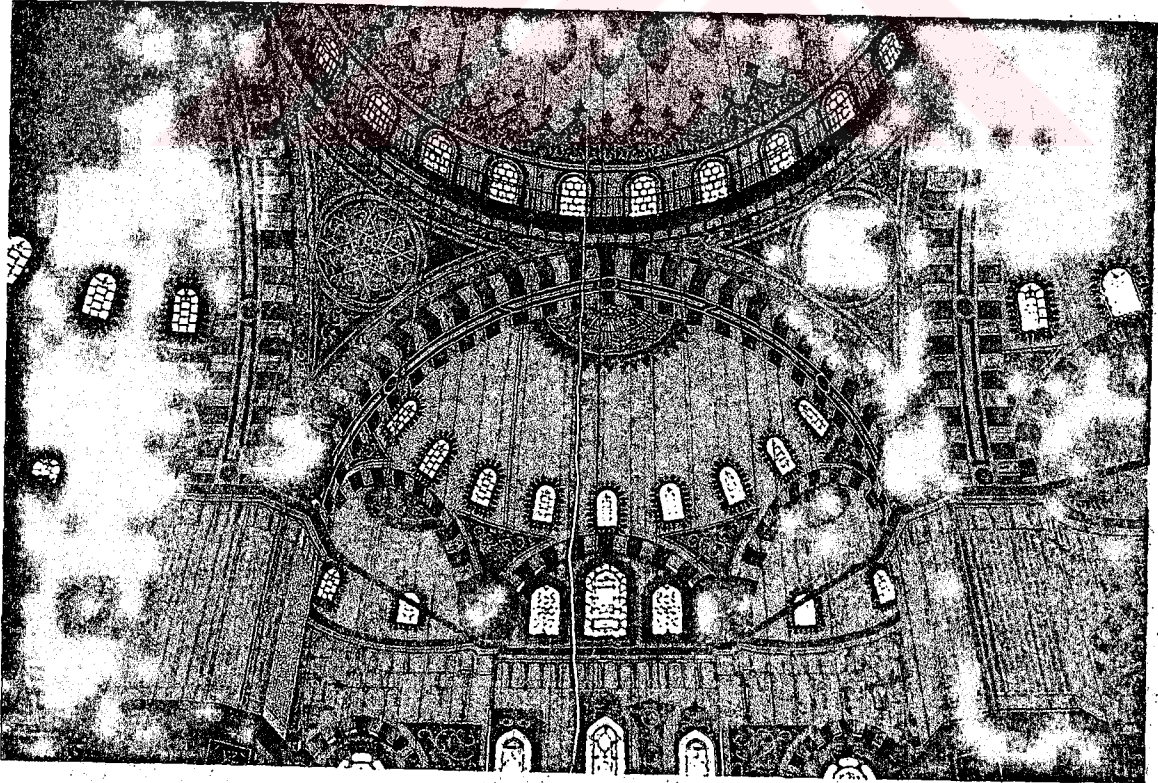
33. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım öncesi kalemîşi bezemelerinden detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

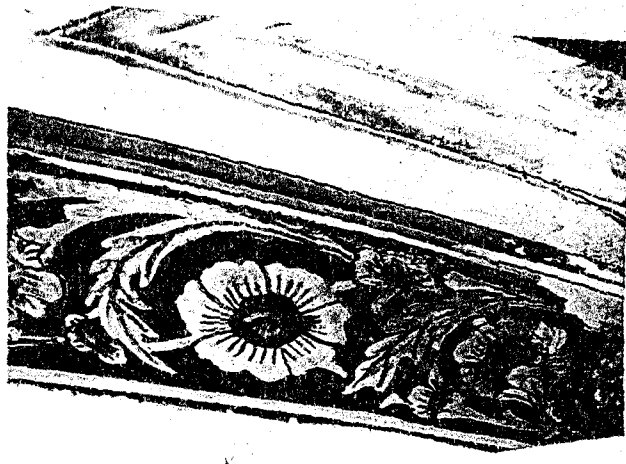
34. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe onarım sonrası kalemîşi bezemeleri.

35. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi, pandantifler, yarım kubbe ve eksedralar (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

36. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası mihrap cephesi, pandantifler, yarım kubbe ve eksedralar.

PANDANTİF BORDÜRÜ KASPA ÖNCESİ

KASPA SONRASI

37. Şehzade Mehmet Camii, onarım öncesi pandantif bordürü (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

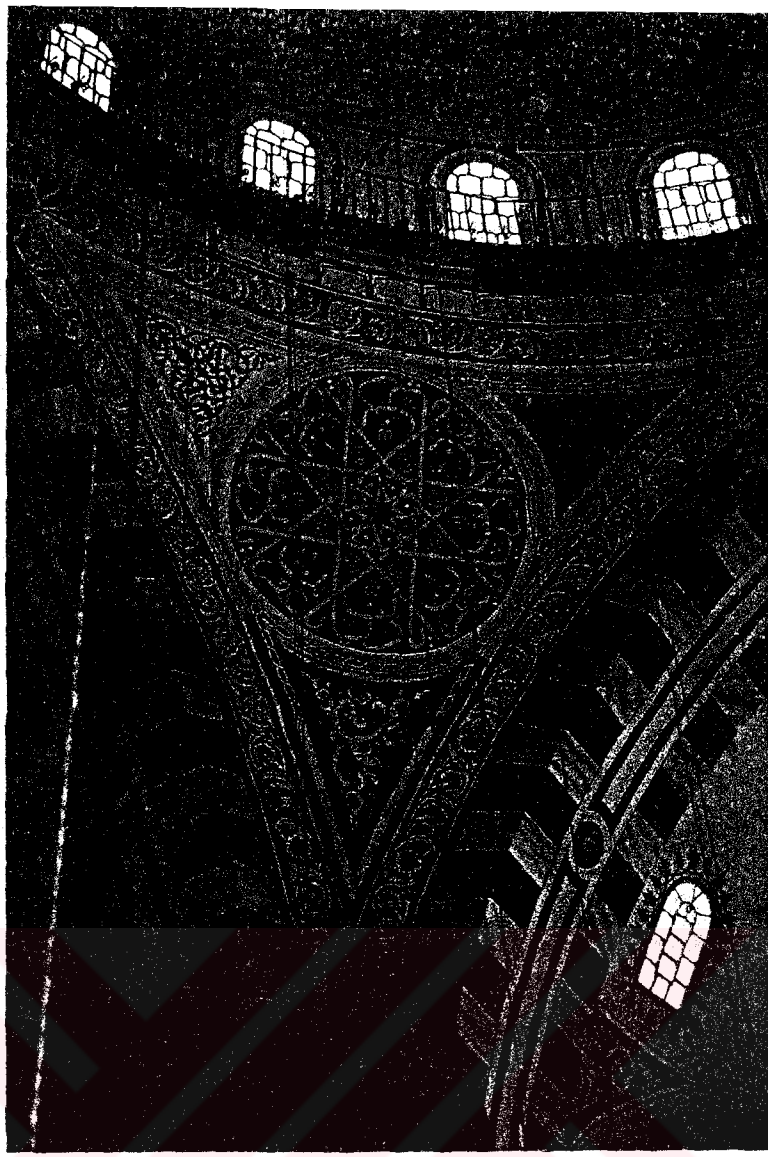

PANDANTİF ALT KISMI KASPA ÖNCESİ

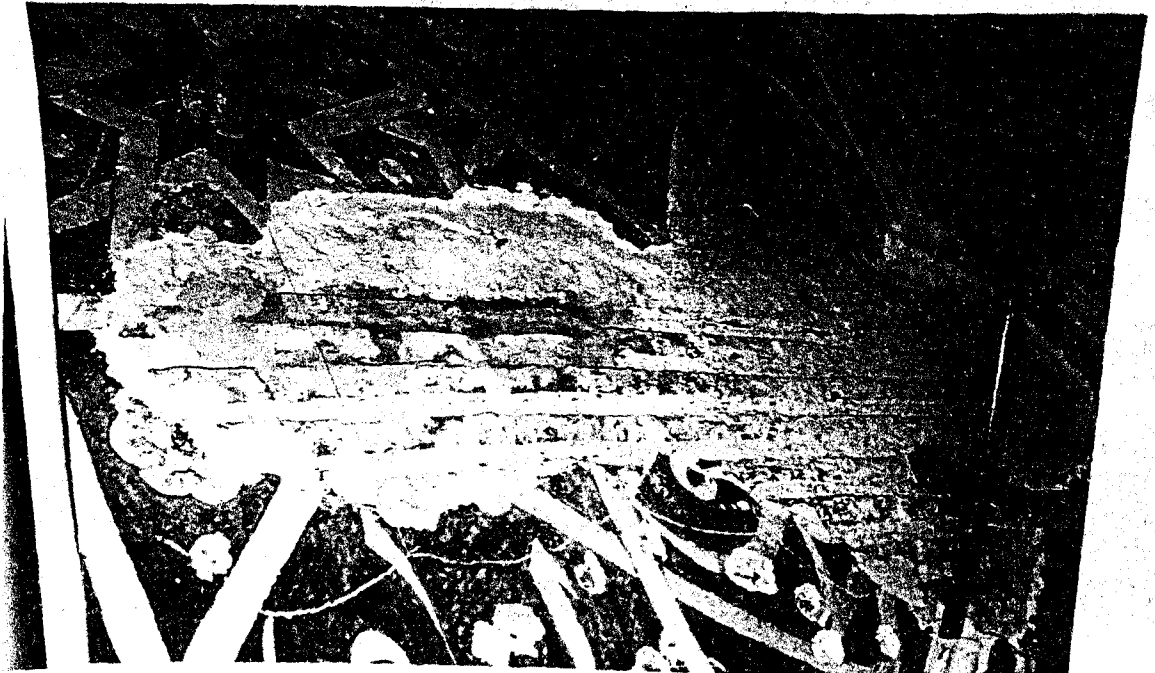

KASPA SONRASI

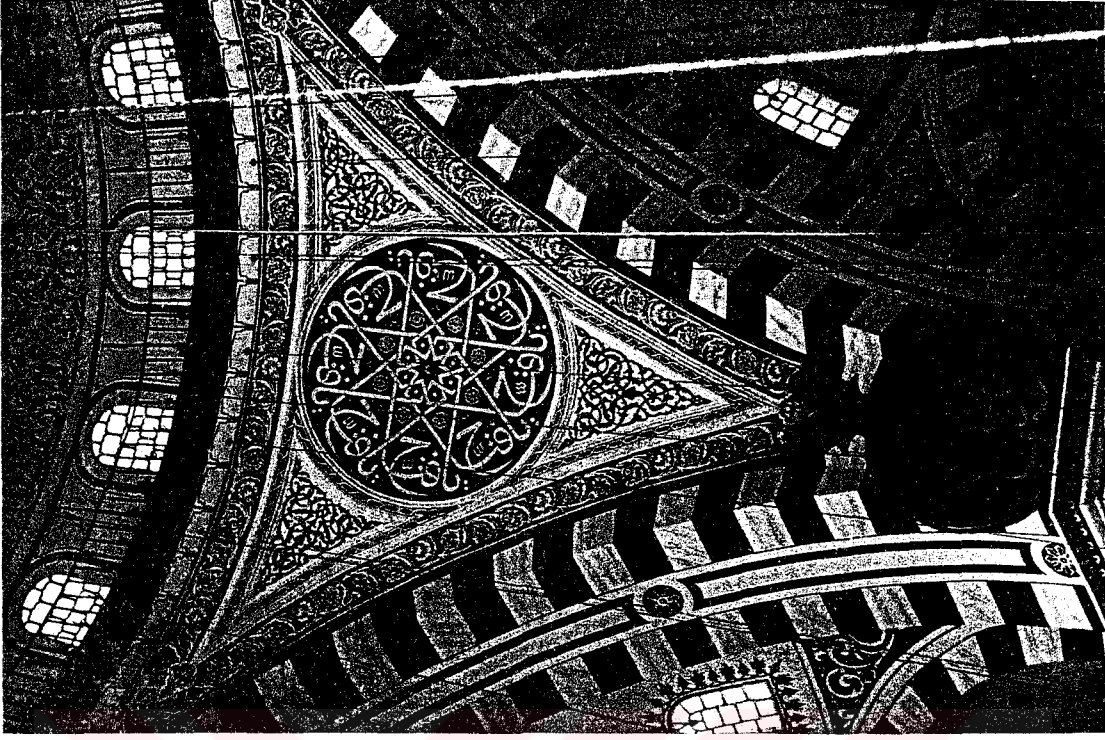
38. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi pandantif bordürün alt kısmı (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

39. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası güney doğu pendantifi.

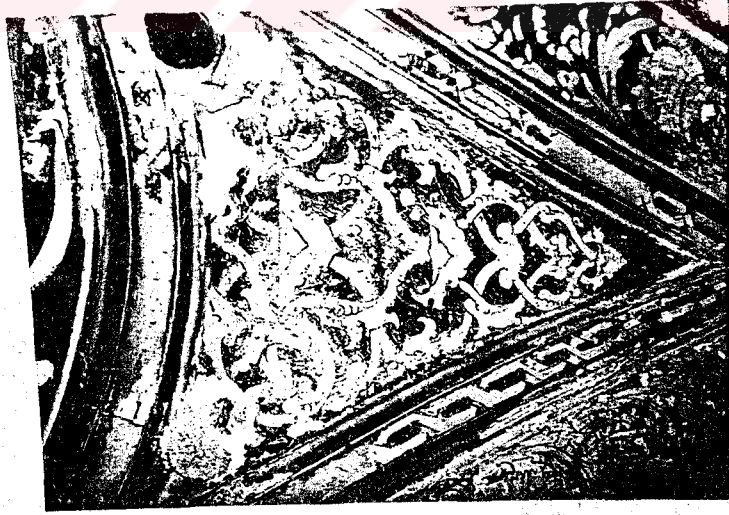
40. Şehzade Mehmet Camii pendantif raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

42. Şehzade Mehmet Camii kuzeybatı pandantifi.

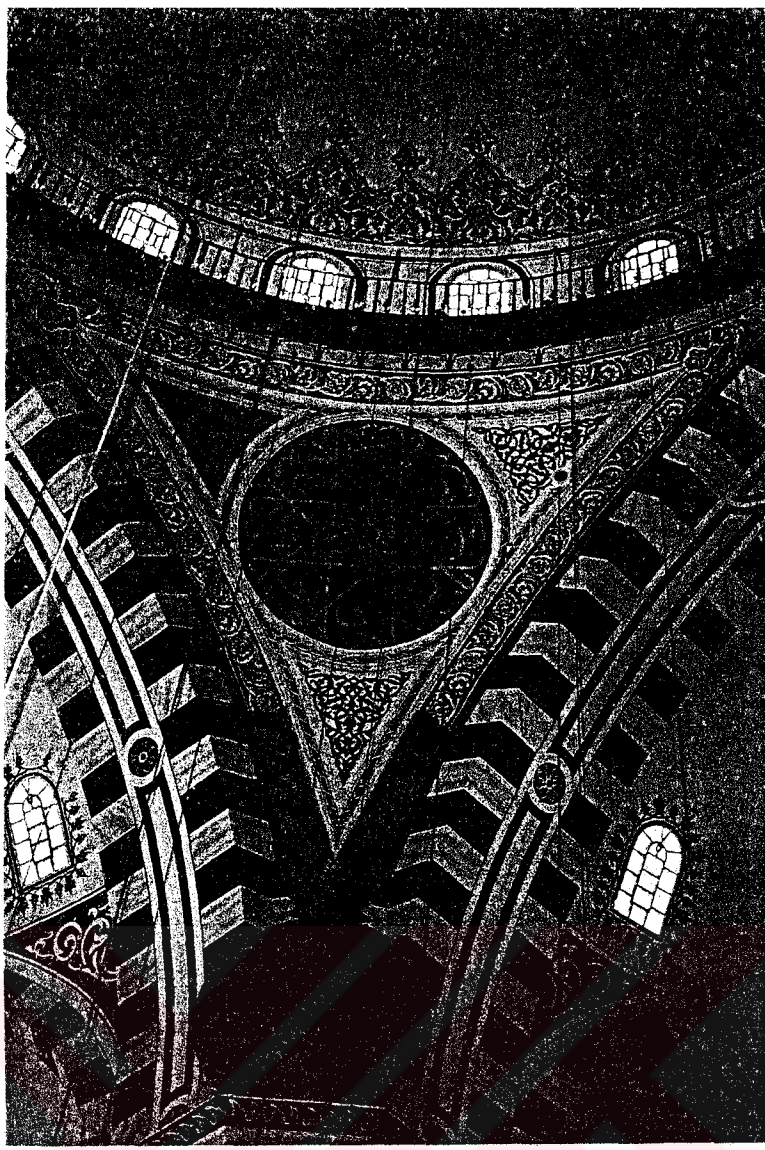
41. Şehzade Mehmet Camii kuzaybatı pandantif raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

43. Şehzade Mehmet Camii pandantiflerinin ortada yazı madalyonun etrafındaki üçgen ve bordür bezemelerinin altından raspa sonucunda çıkan özgün bezemeler (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

44. Şehzade Mehmet Camii, pandantif çevre bordürü raspa sonrası görünüşü (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

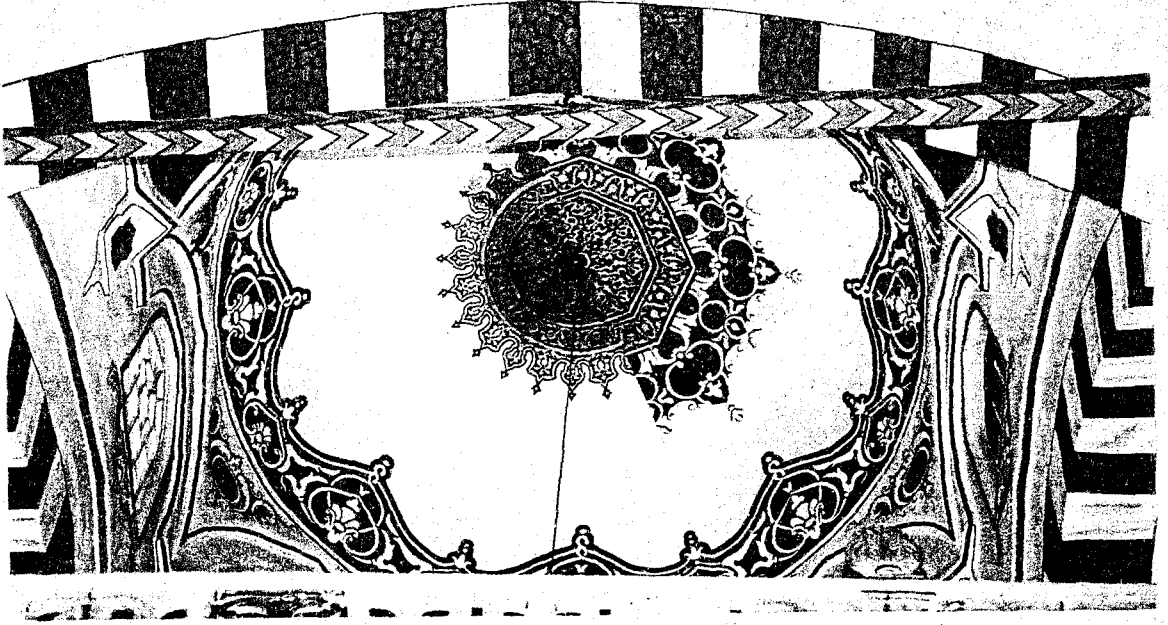

45. Şehzade Mehmet Camii, güneybatı pandantifi.

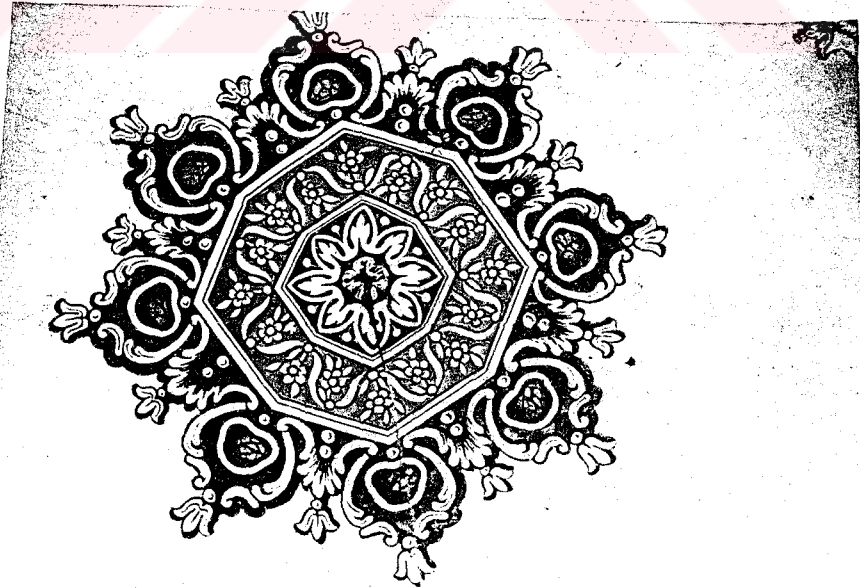

KÜBBE BÖGESİNDEKİ ÖZGÜN BEZEME
Z. 1000-1010

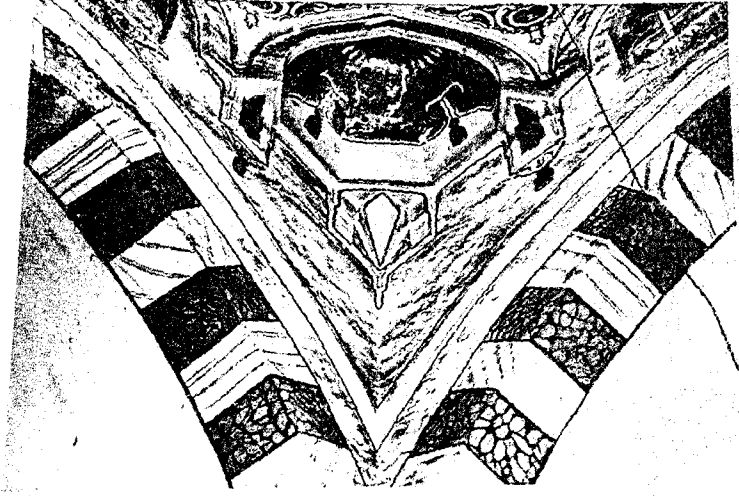
46. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli köşe kubbesi raspa çalışmaları (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

47. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli köşe kubbesi onarım sonrası durumu.

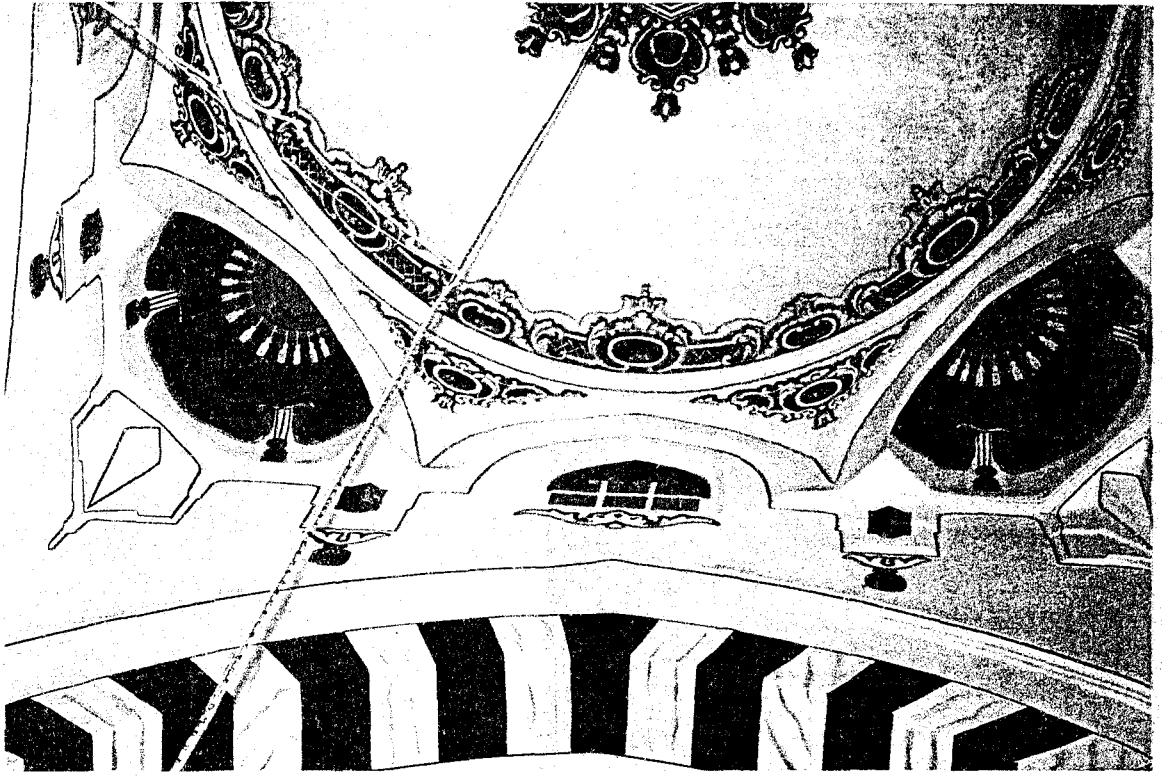
48. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım öncesi kalemışı bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

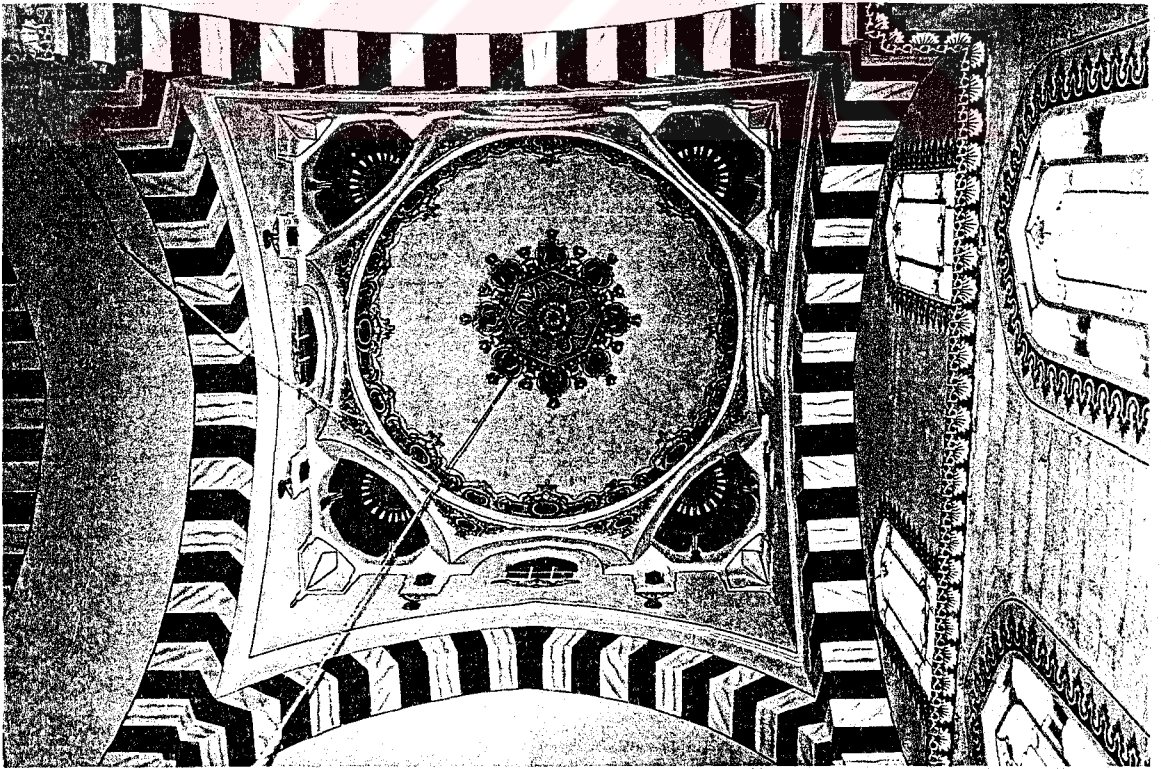
49. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe trombu onarım öncesi kalemîşi bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

50. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım öncesi kalemîşi bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

51. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım sonrası kalemîşi bezemesi.

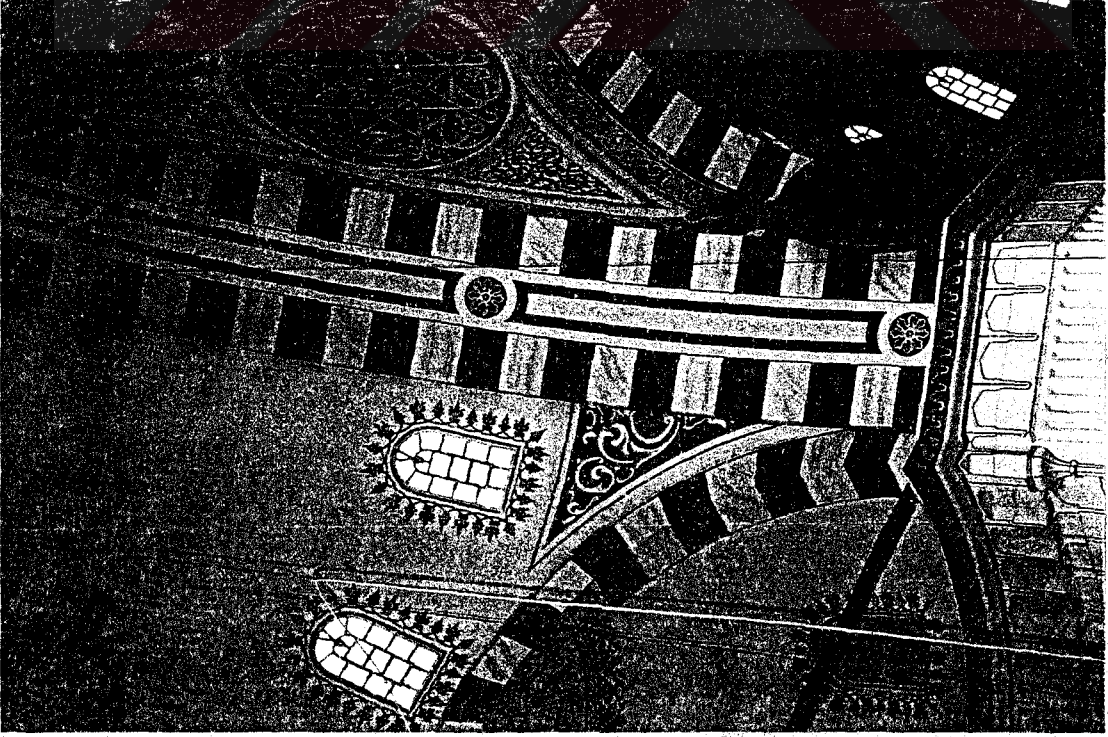
52. Şehzade Mehmet Camii köşe kubbe onarım sonrası kalemîşi bezemesi.

53. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelerde onarım öncesi barok kalemşi tepelik (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

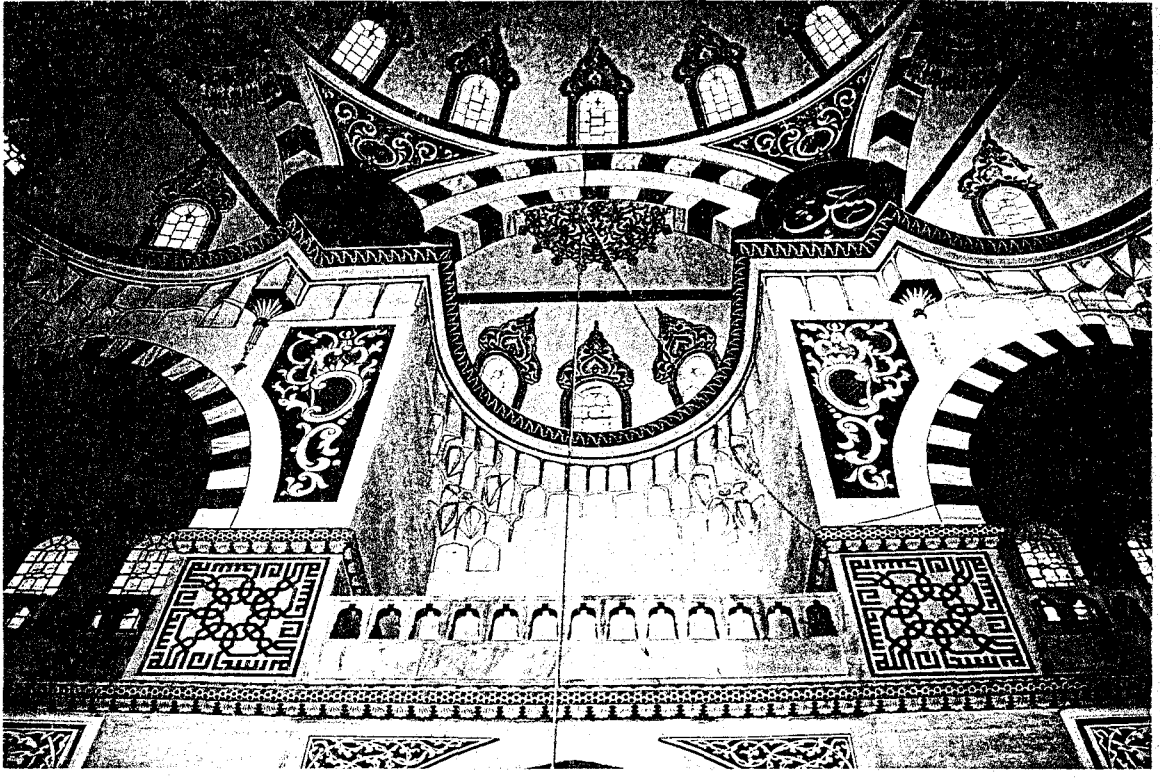
54. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelerde raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

55. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedralardaki pencerelelerde onarım sonrası kalemişi bezemeleri.

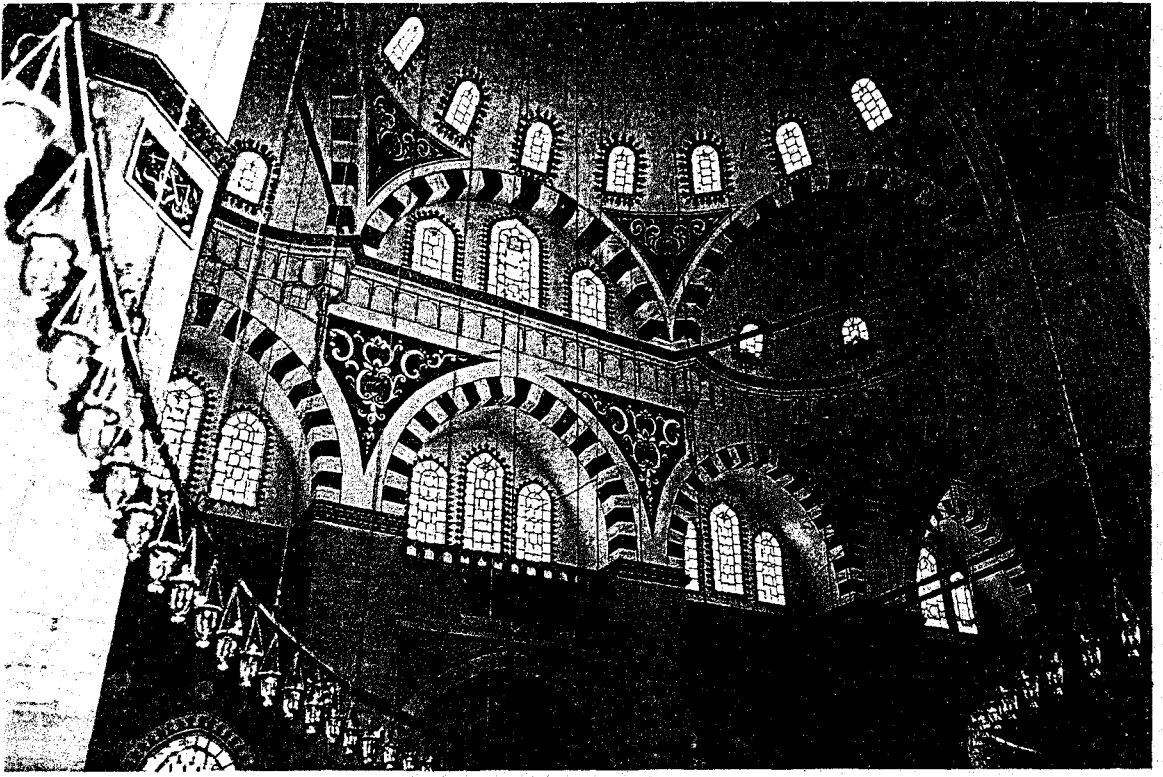
56. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemişi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

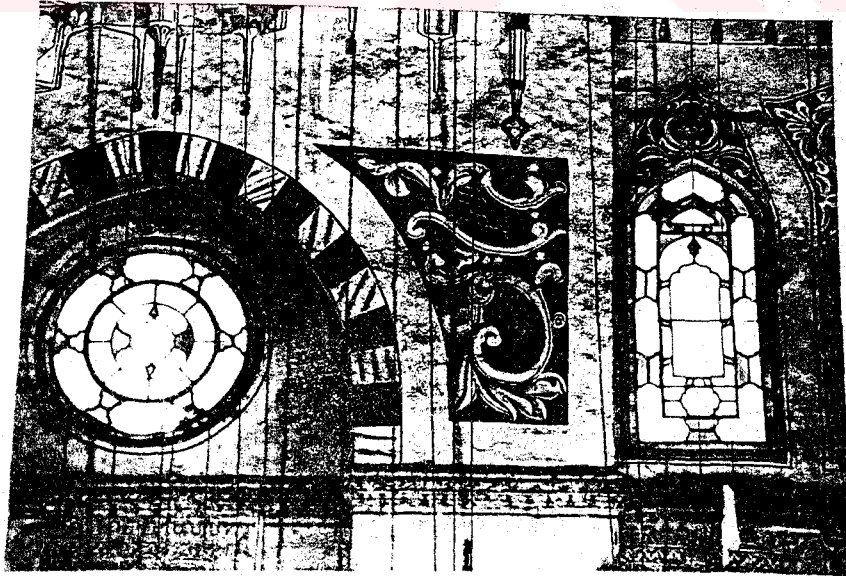
57. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası Türk Baroğu kalemîşi bezeme.

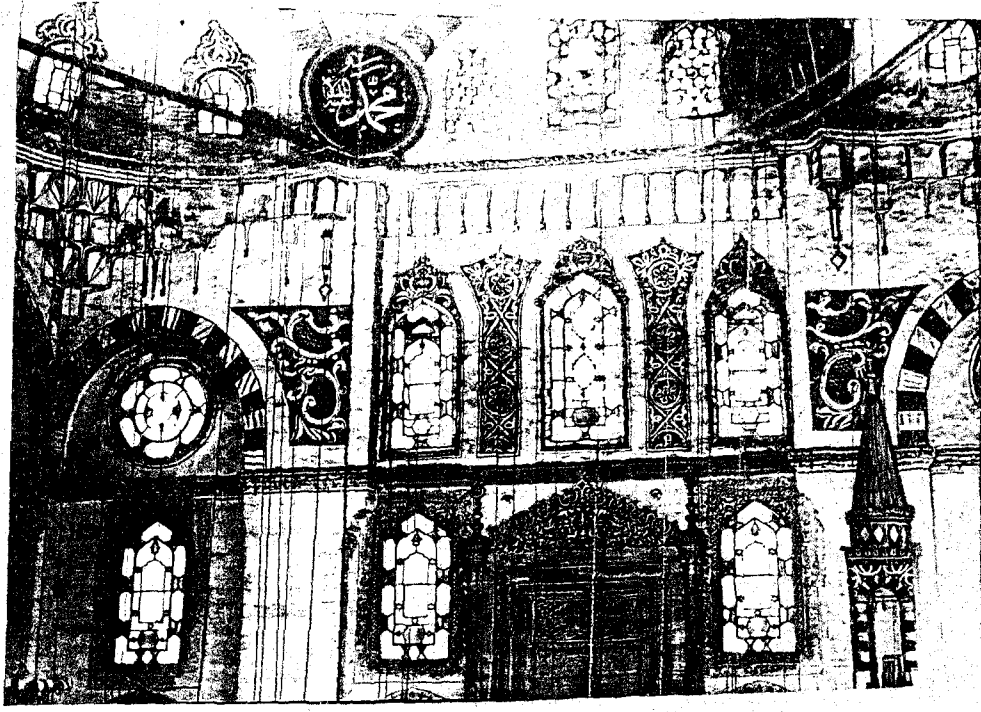
58. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemîşi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

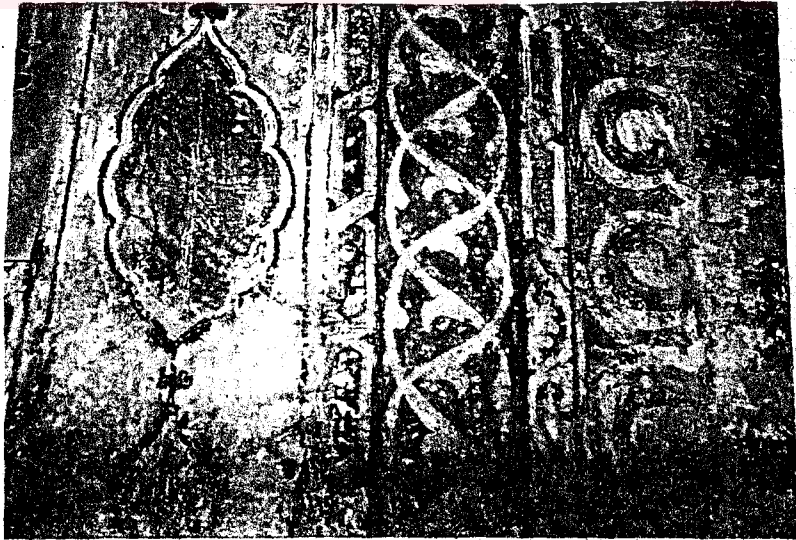
59. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası Türk Baroğu kalemîşi bezeme.

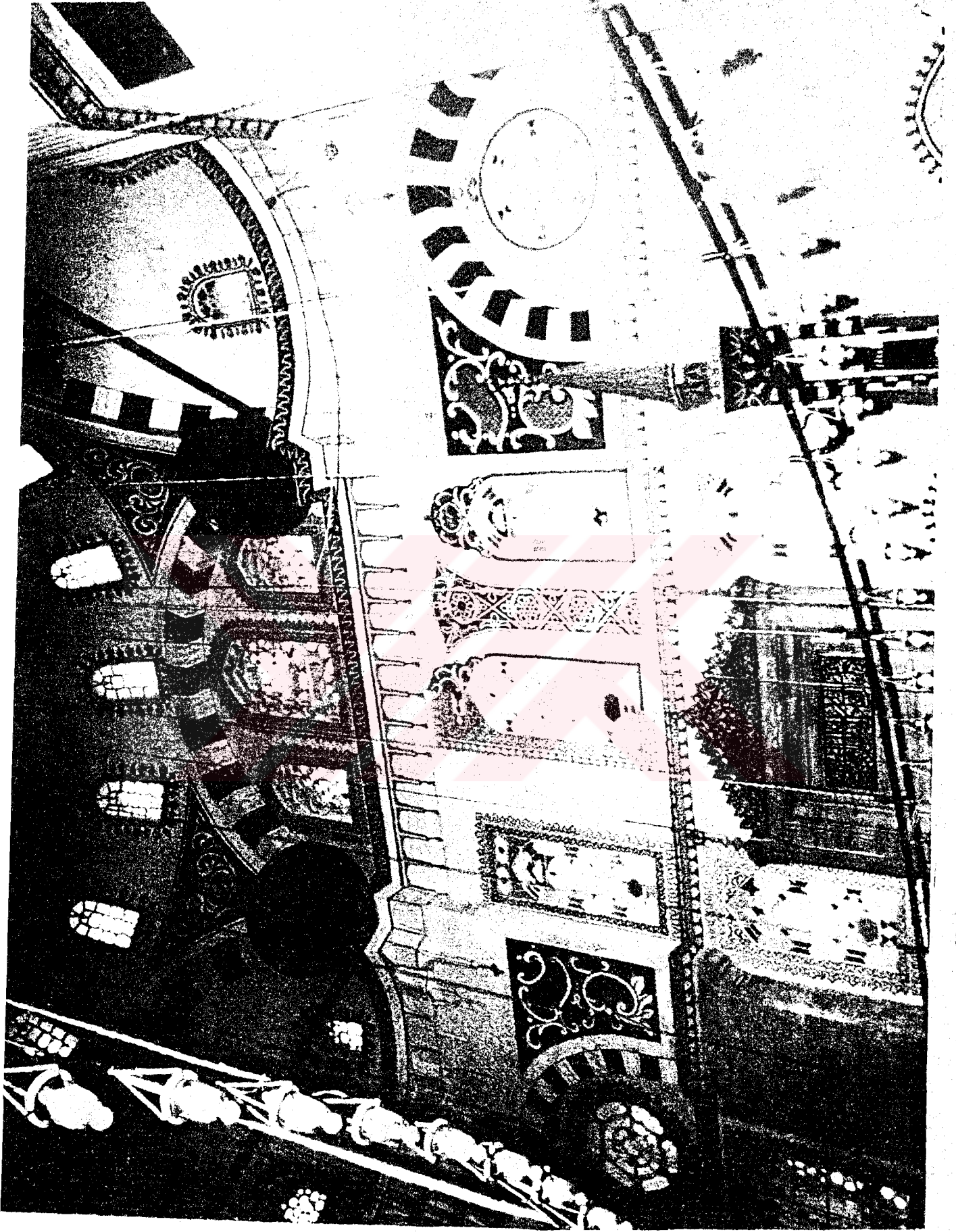
60. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi Türk Baroğu kalemîşi bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

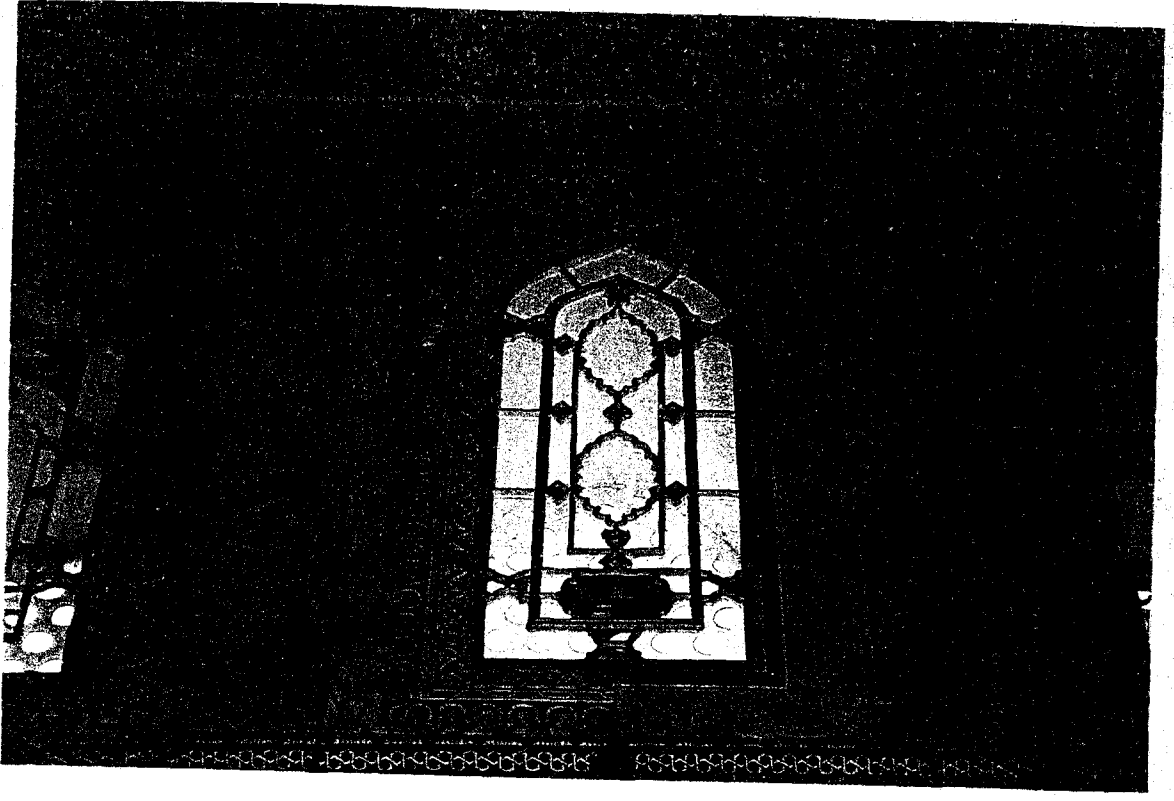
61. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi kalemî bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

62. Şehzade Mehmet Camii mihrap üstü pencere çevresi raspa çalışmalarından çıkan özgün kalemî bezemeler (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

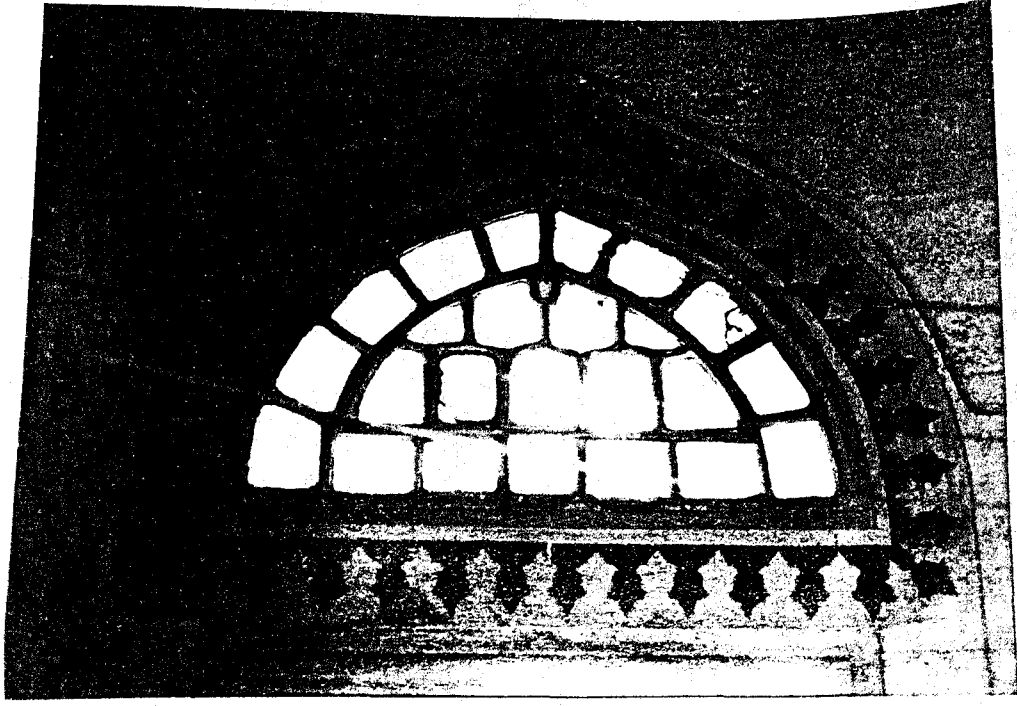
63. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası mihrap cephesi kalemişi bezemeleri.

64. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi mihrap cephesi kalemışı bezemeleri.

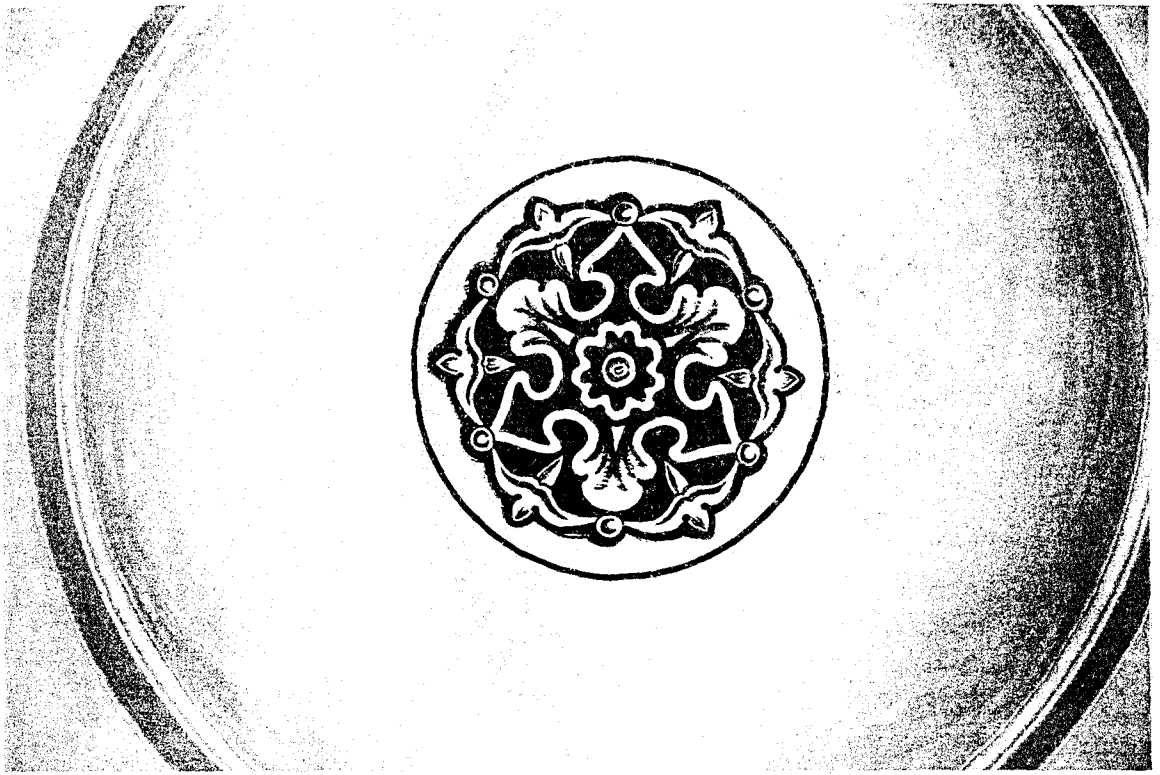
65. Şehzade Mehmet Camii mihrabı sol yanı pencere çevresi kalemışı bezemelerden detay.

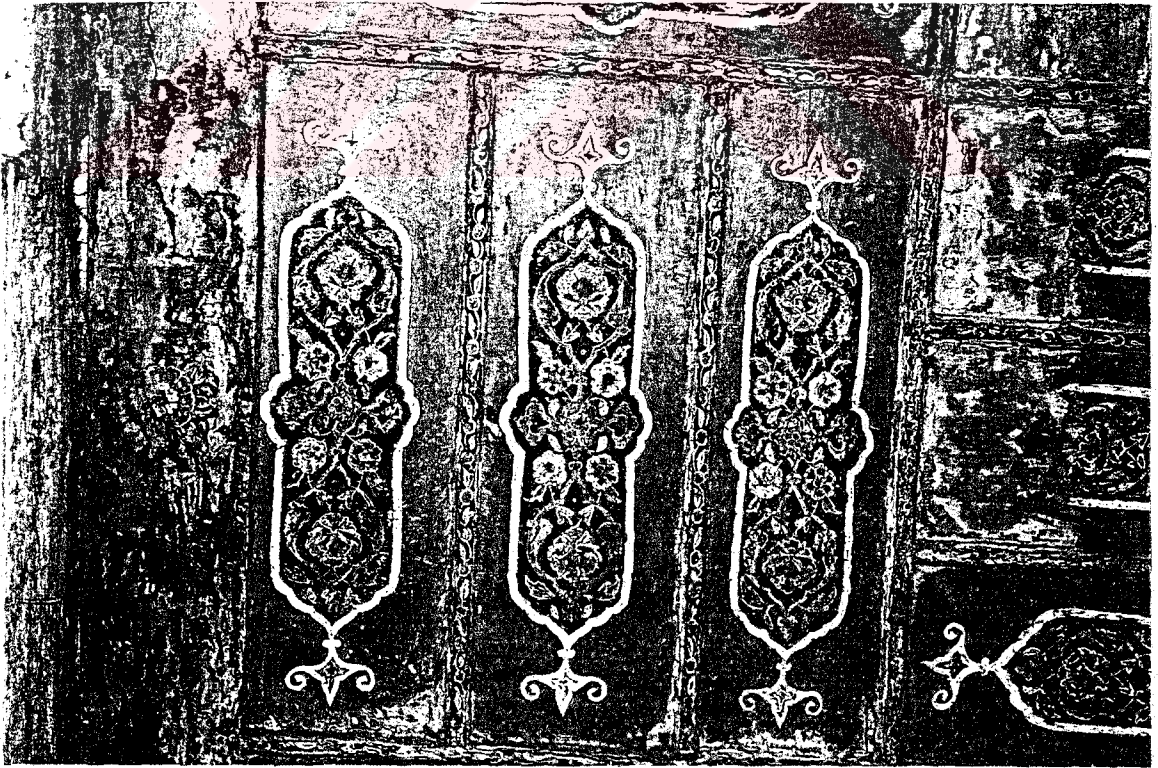
66. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi pencere alınlıklarının etrafındaki kalemîşi bezemeleri (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

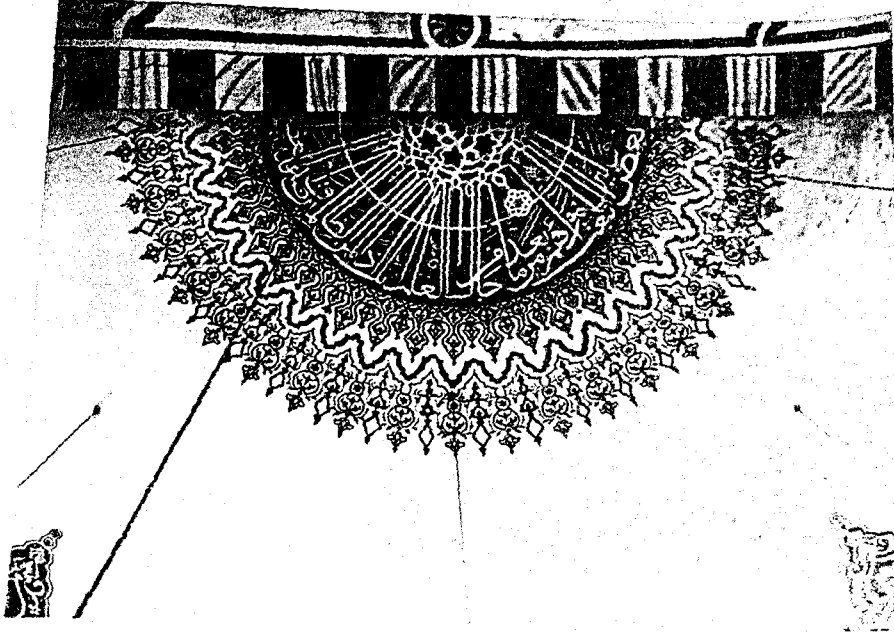
67. Şehzade Mehmet Camii onarım sonrası pencere alınlıklarının etrafındaki kalemîşi bezemeleri.

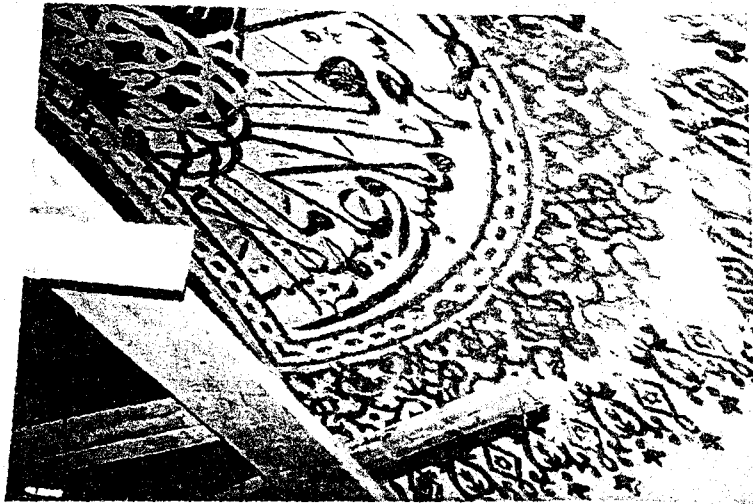
68. Şehzade Mehmet Camii yan revak kubbeleri kalemîşi bezemeleri.

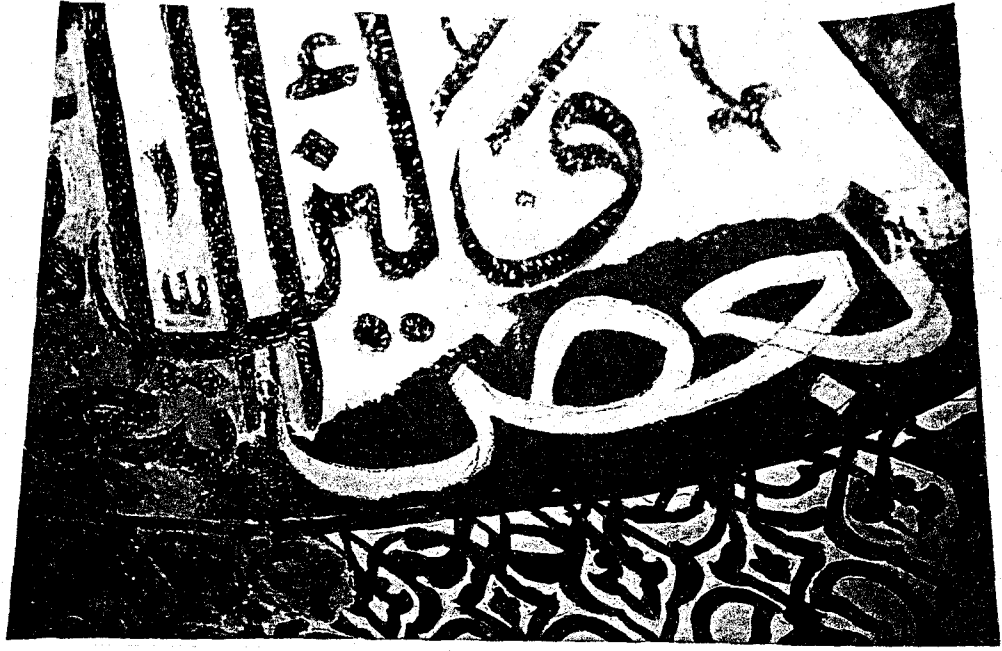
69. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli altında iki paye arasında ahşap üzerine kalemîşi bezeme.

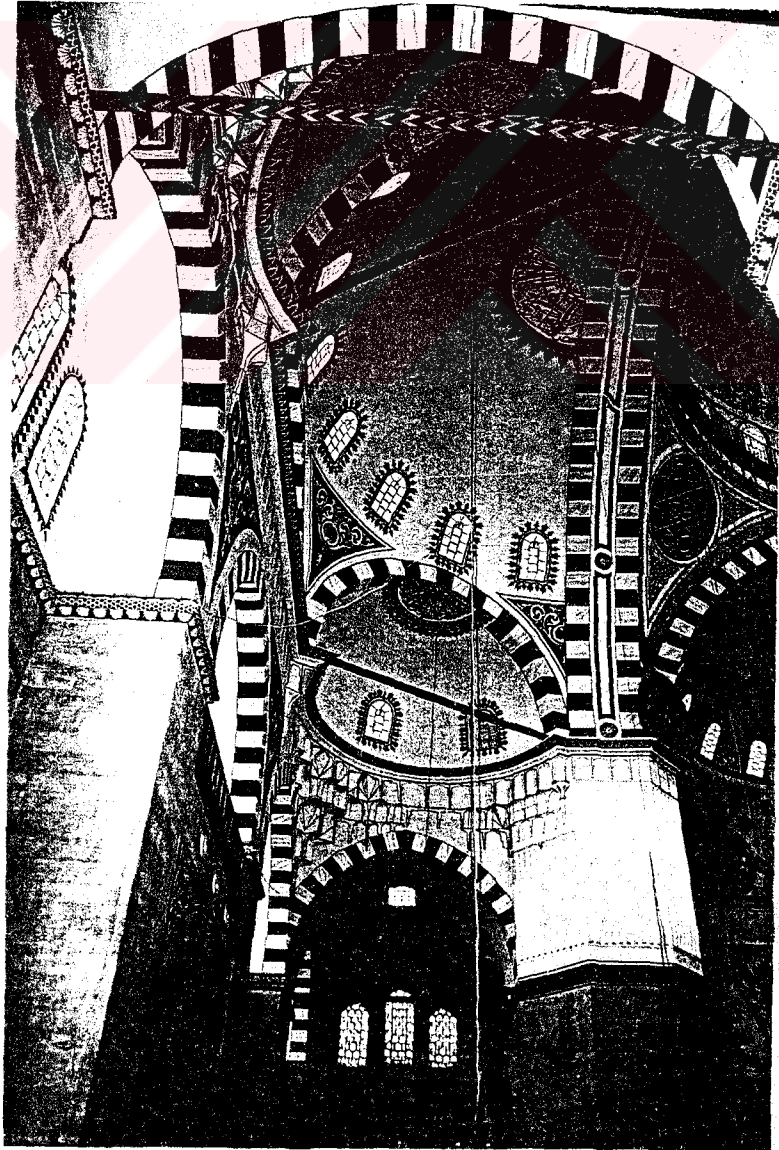
70. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi yarım kubbe bezemesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

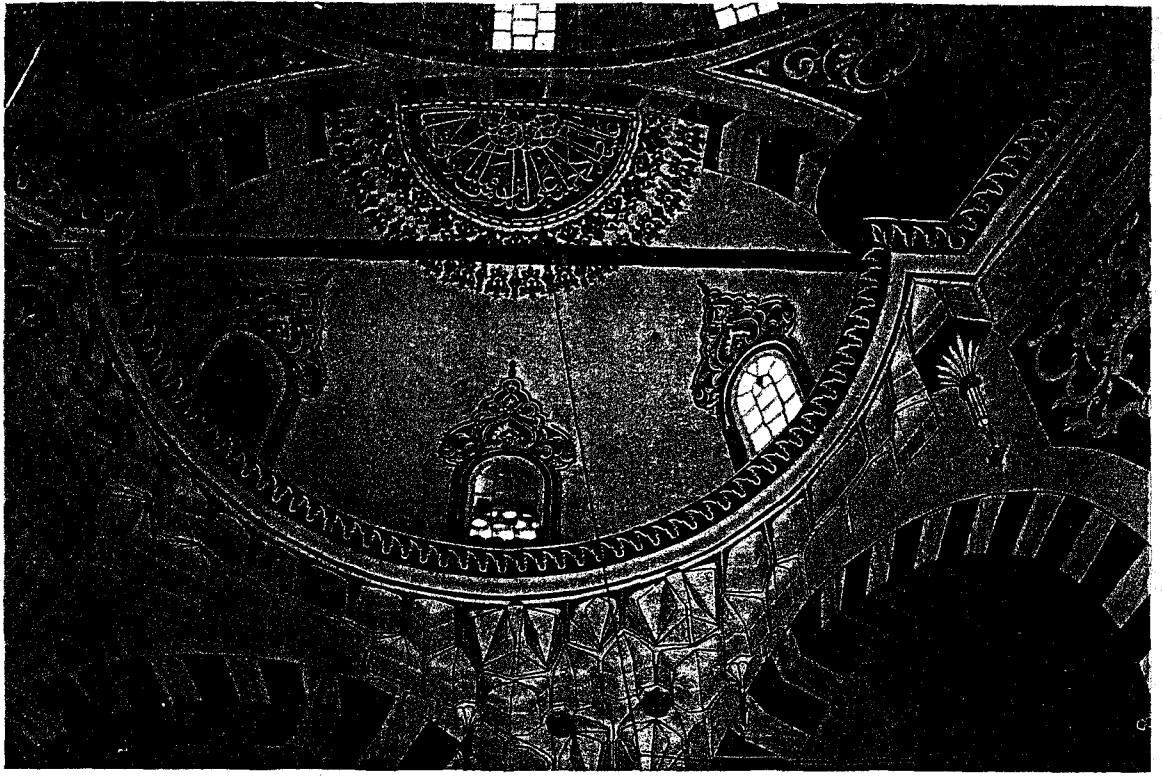
71. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe bezemesinde raspa çalışması (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

72. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe bezemesinde raspa çalışmasından detay (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

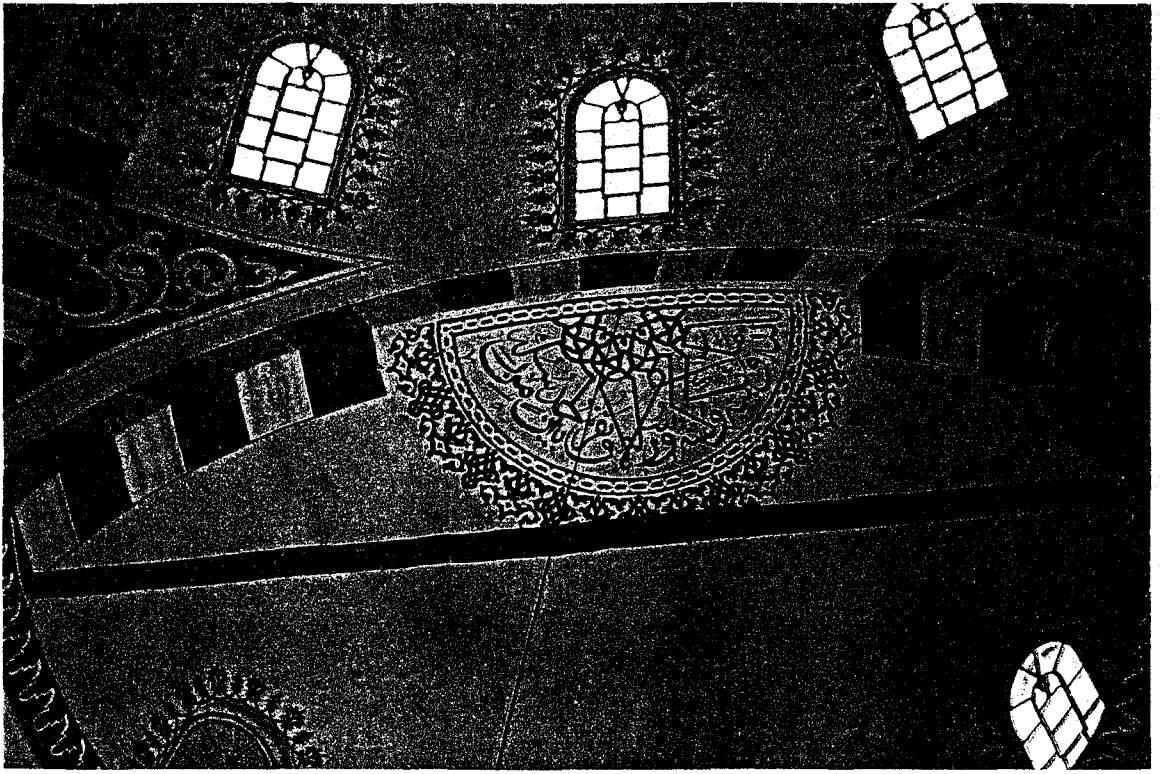
73. Şehzade Mehmet Camii yarım kubbe ve eksedradaki alçı bezemeler.

74. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi eksedra.

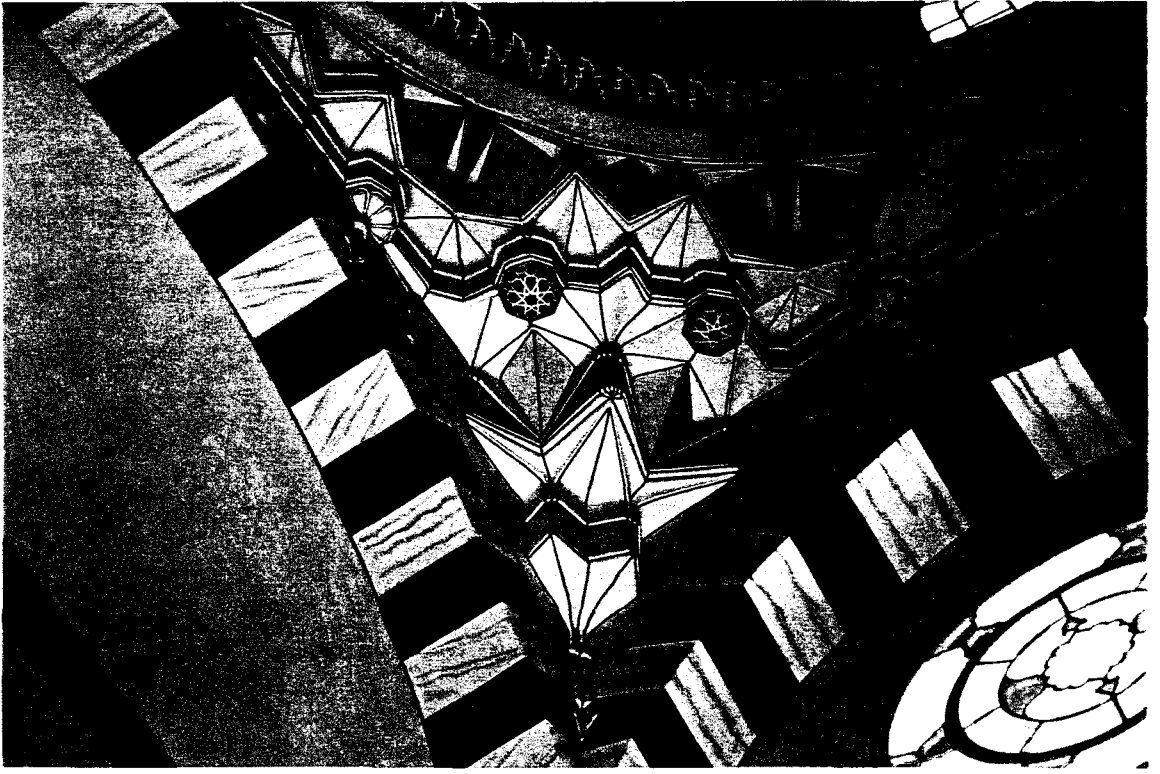
75. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi eksedra alçı bezemeleri.

76. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi eksedra alçı bezemeleri.

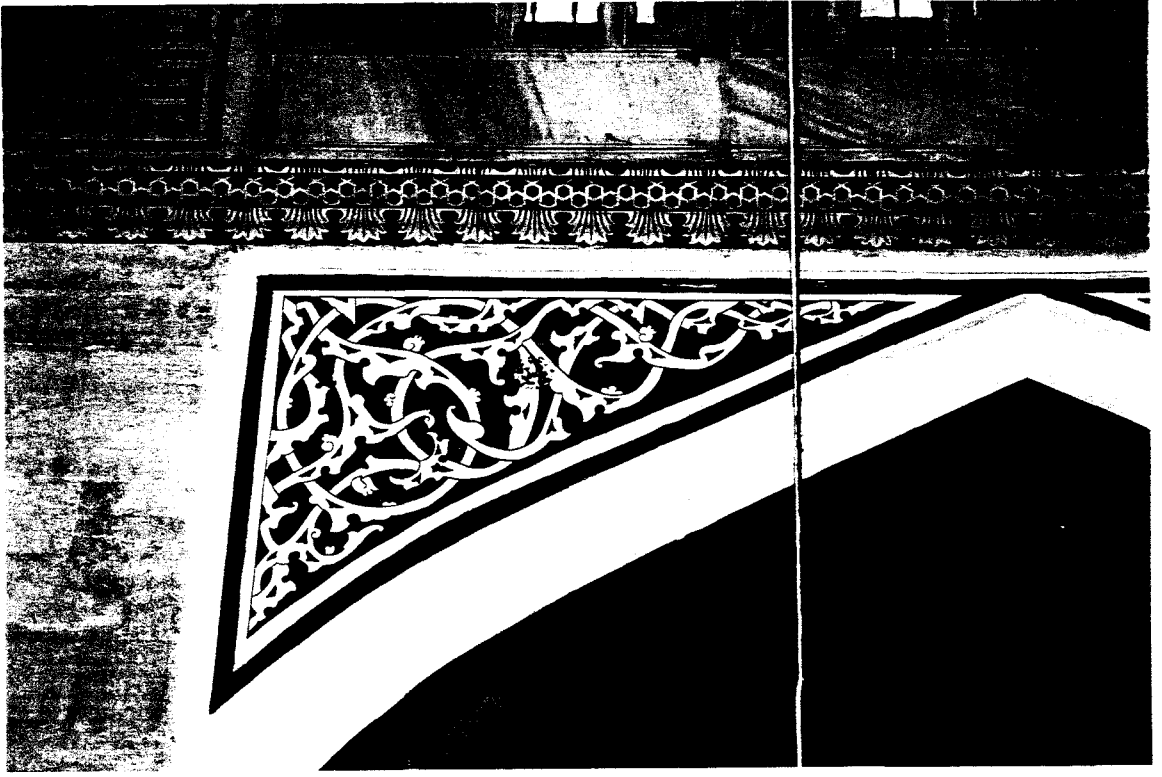
77. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi cümle kapısı üstündeki eksedradaki alçı bezemeler.

78. Şehzade Mehmet Camii, mukarnaslarda alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinde yapılmış kabaralar.

79. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım öncesi durumu ile alçı bezeme (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

80. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım sonrası alçı bezeme.

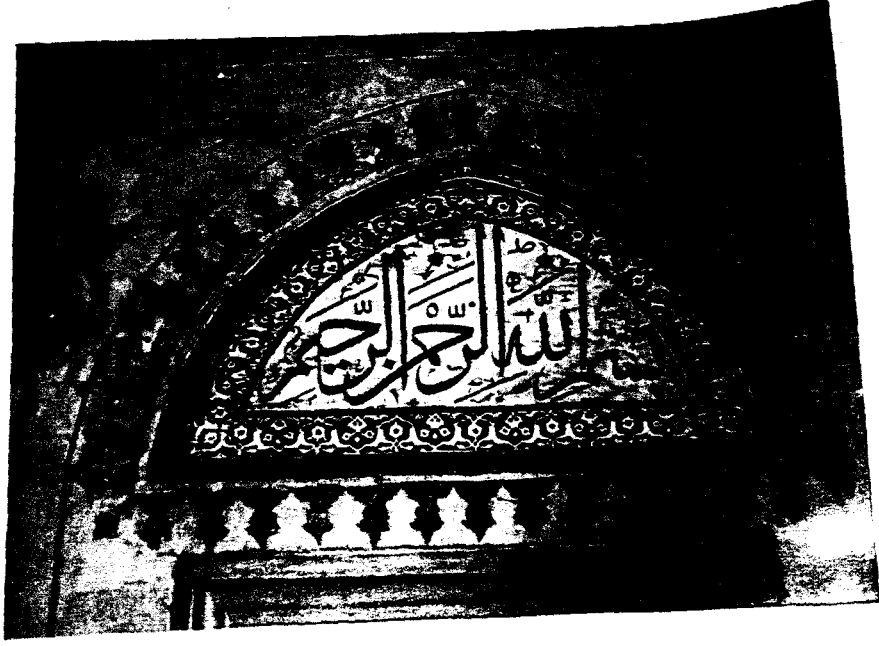
81. Şehzade Mehmet Camii kuzey cephesi sivri kemerlerin köşeliğinde onarım sonrası alçı bezeme.

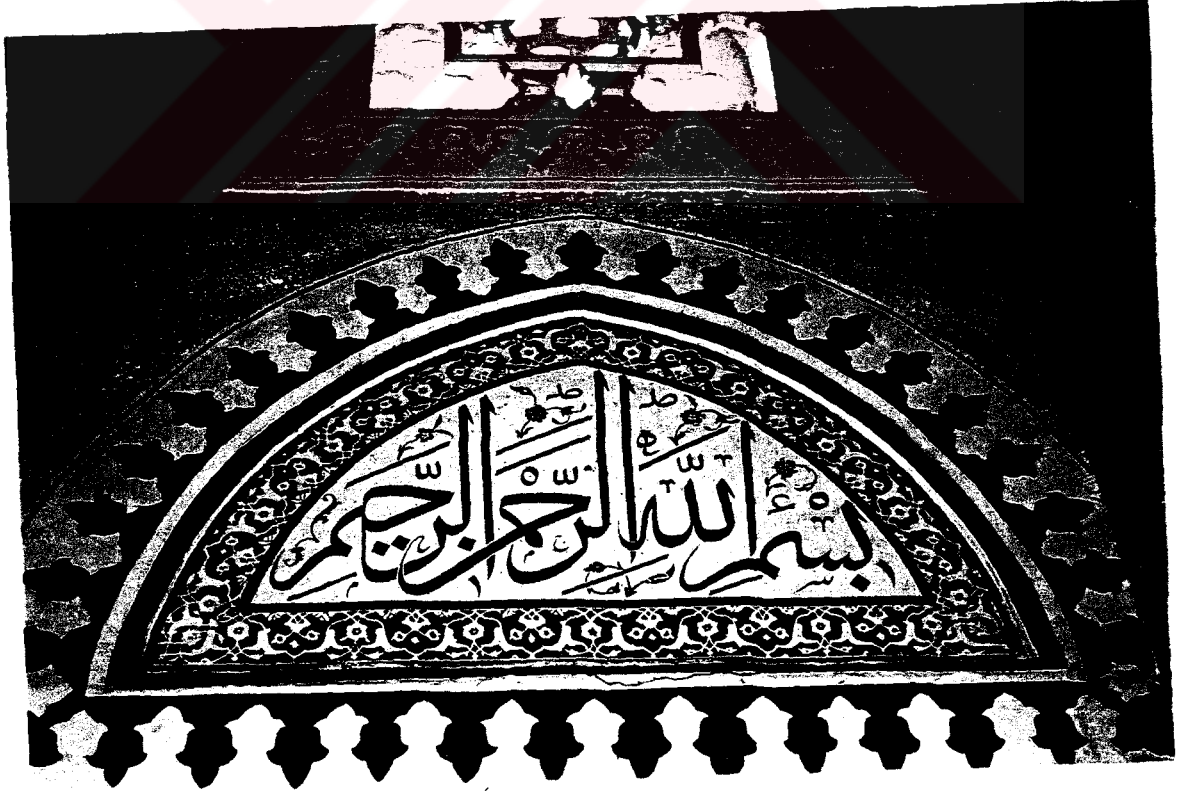
82. Şehzade Mehmet Camii cümle kapısı kemer köşeliğinde alçı bezeme.

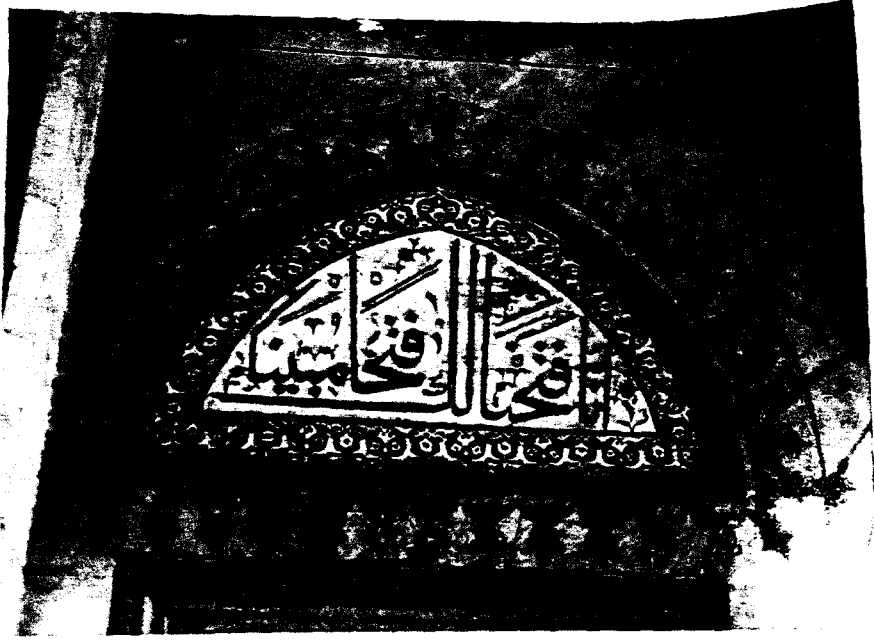
83. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesinde, pencere alçı alınlık bezemeleri.

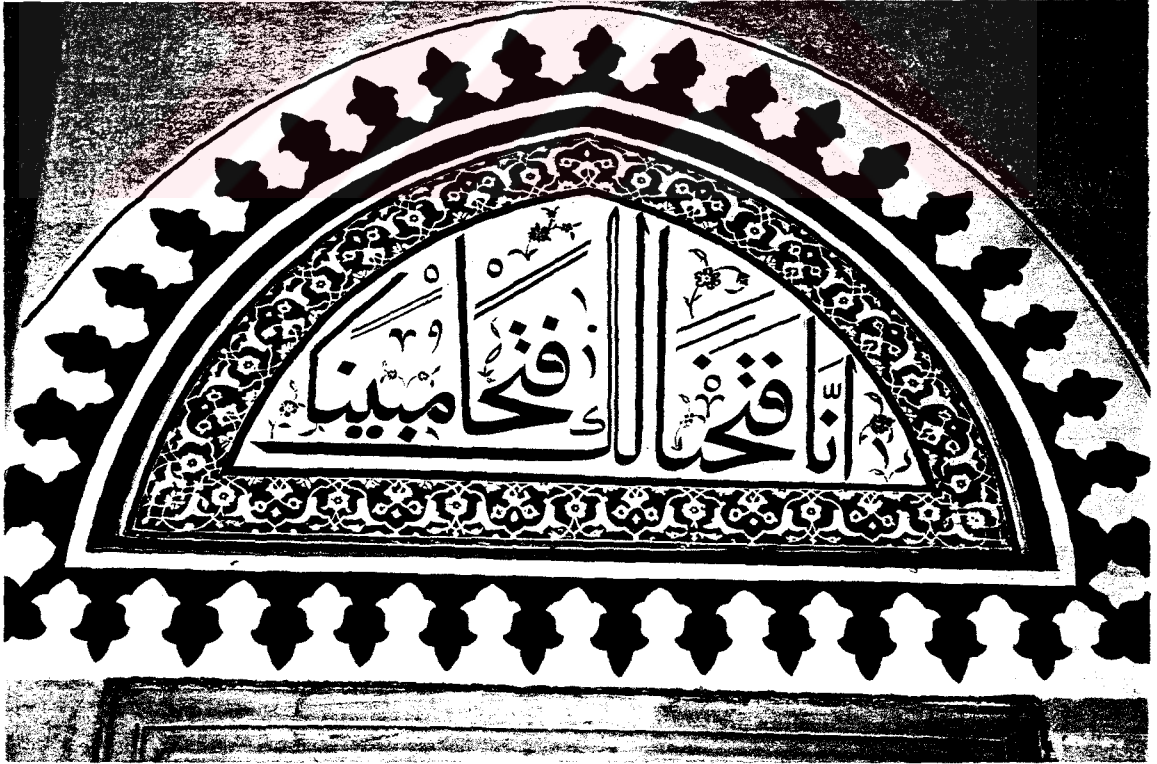
84. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi pencere alçı alınlığının onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

85. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, pencere alçı alınlığının onarım sonrası durumu.

86. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi pencere alçı alınlığının onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

87. Şehzade Mehmet Camii mihrap cephesi, pencere alçı alınlığının onarım sonrası durumu.

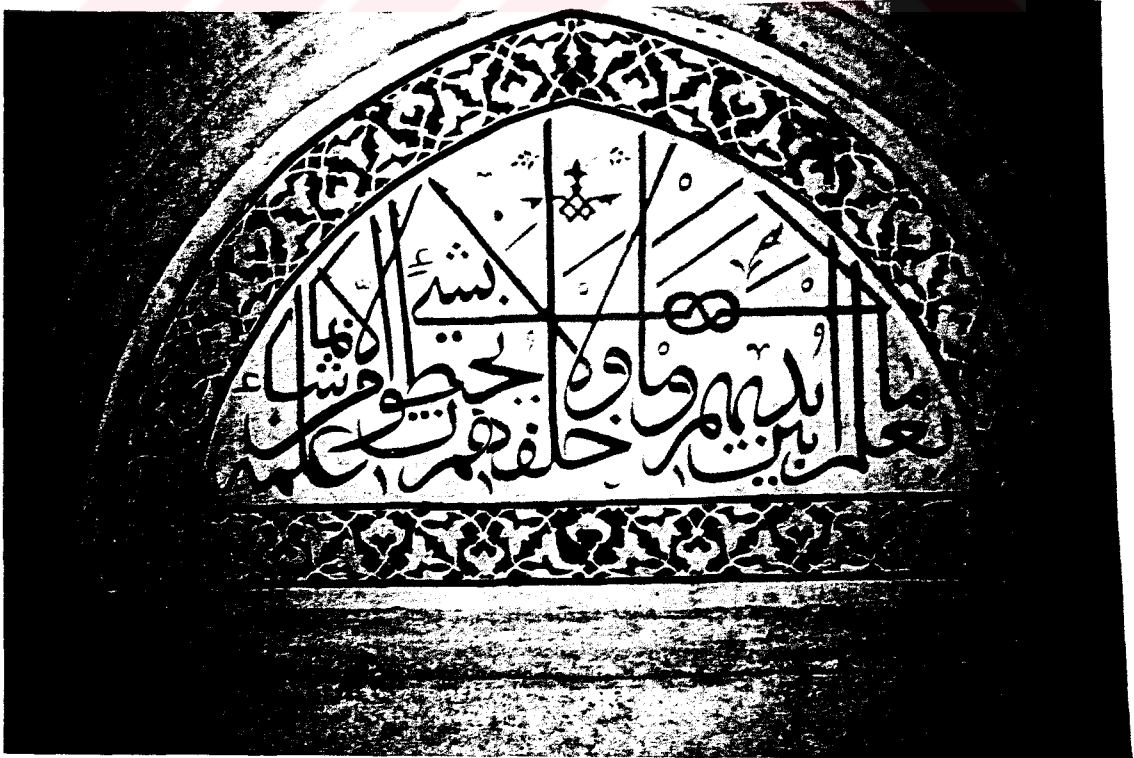

33-Hünkar Mahfeli Alçı Kakma Aynası Üzerindeki Malakari Çalışması

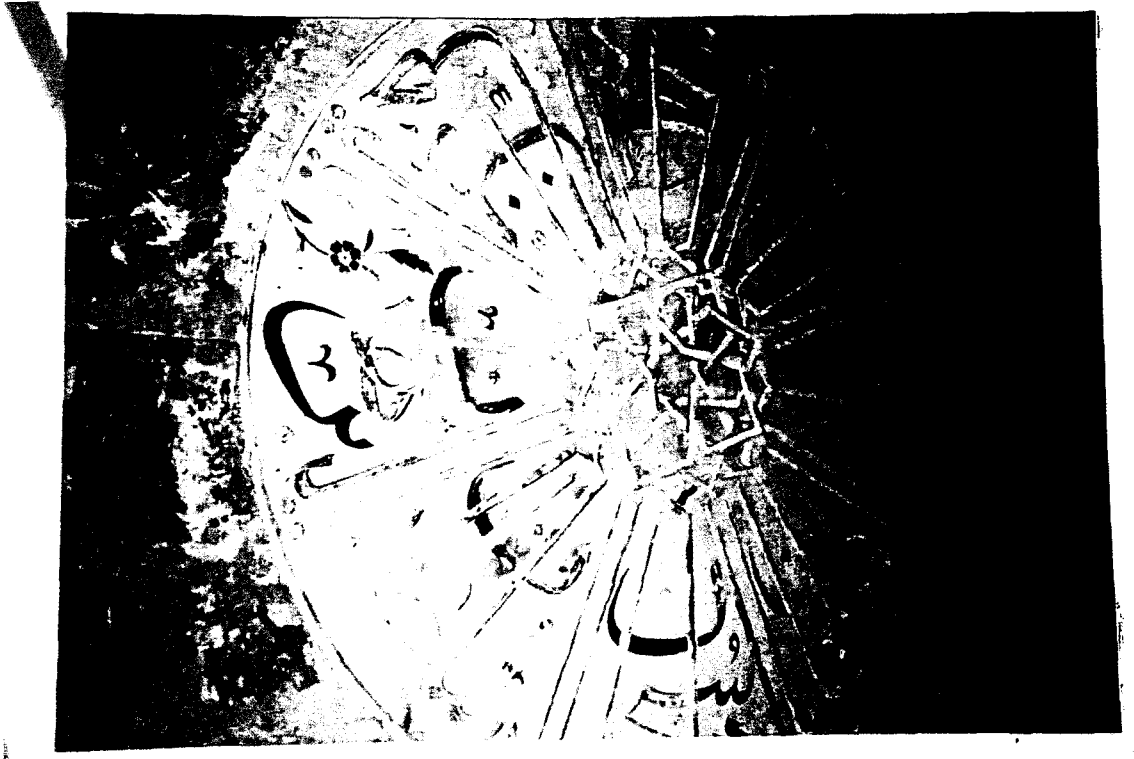

34-Kemer Dış Sınır Boyunca Yapılan Sağlamaştırma Çalışması

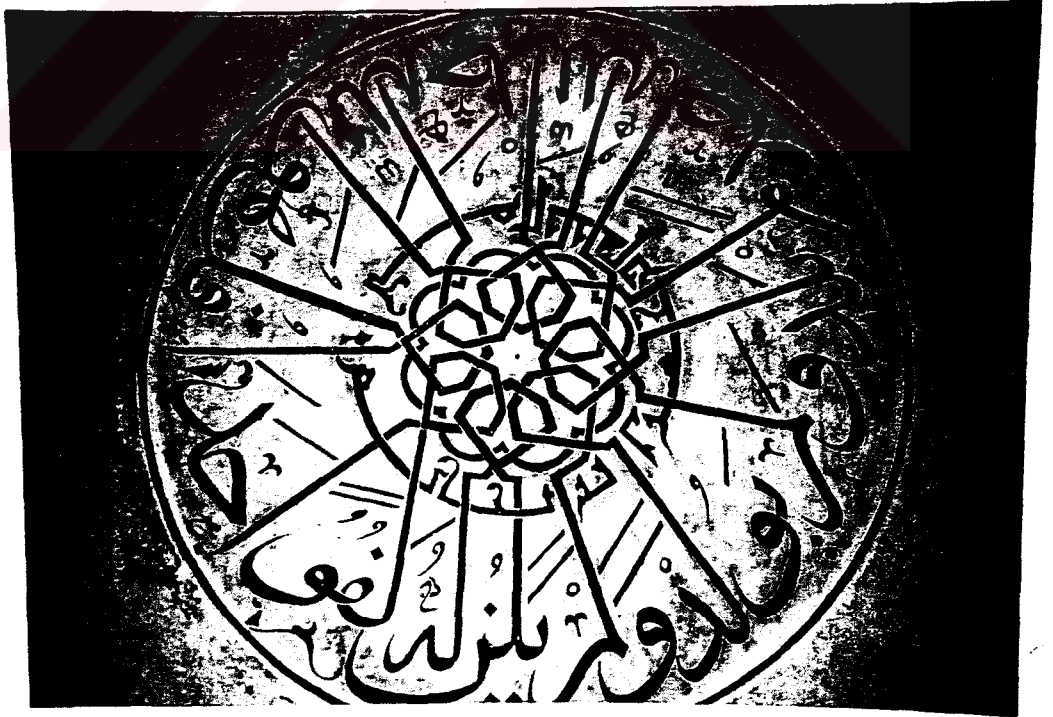
88. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli alçı bezemeleri (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

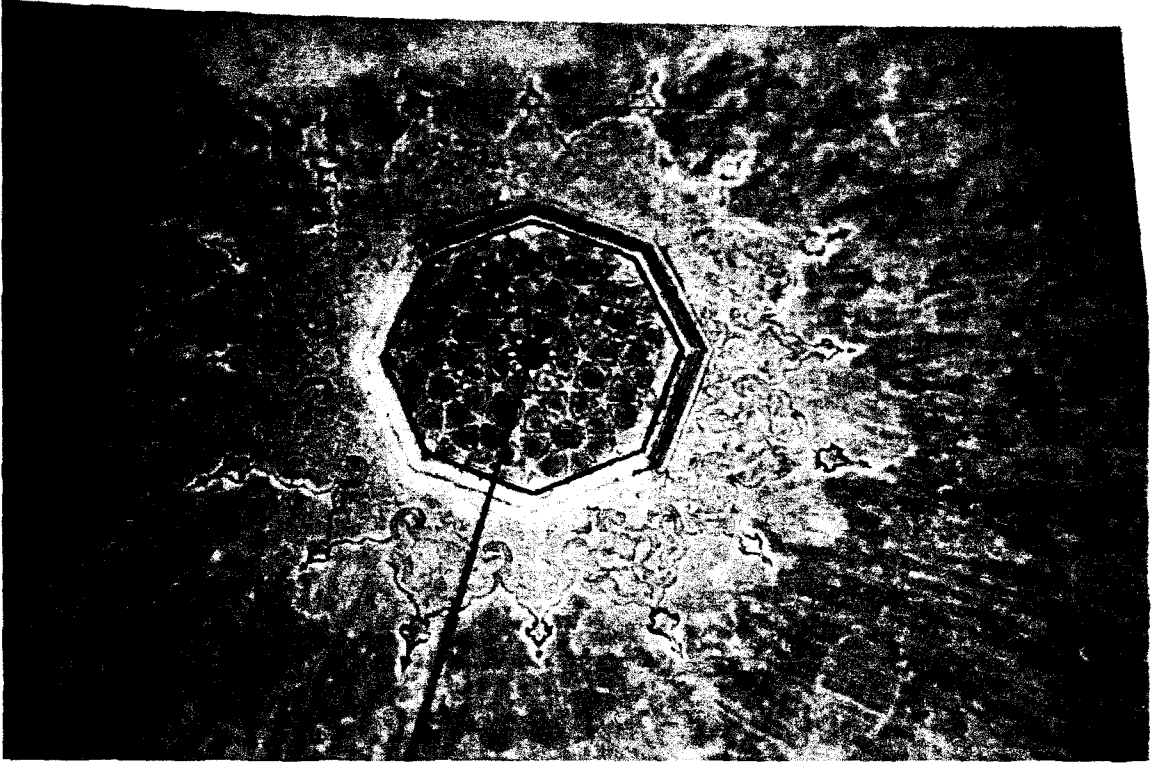
89. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere alınlığındaki alçı bezeme (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

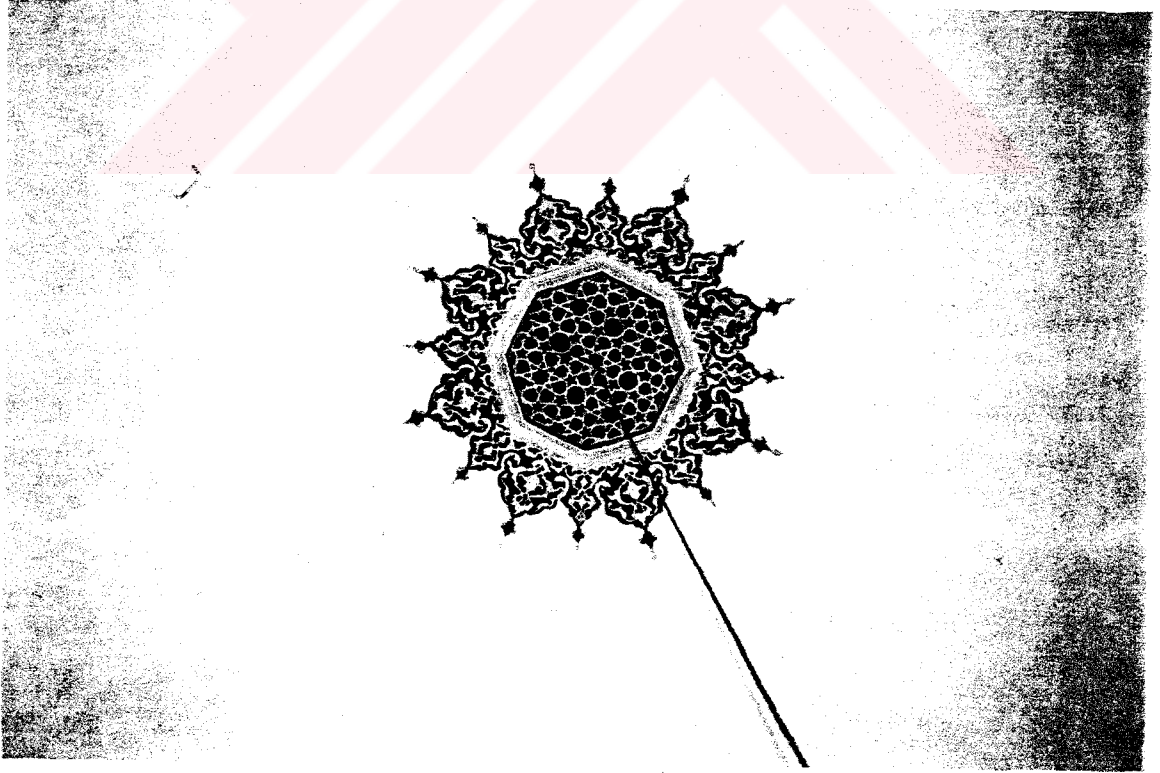
90. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere aralarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinden yapılmış yazı madalyonu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

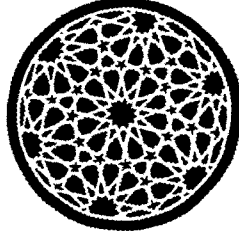
91. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli pencere aralarında alçı içine boyalı alçı kakma tekniğinden yapılmış yazı madalyonu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

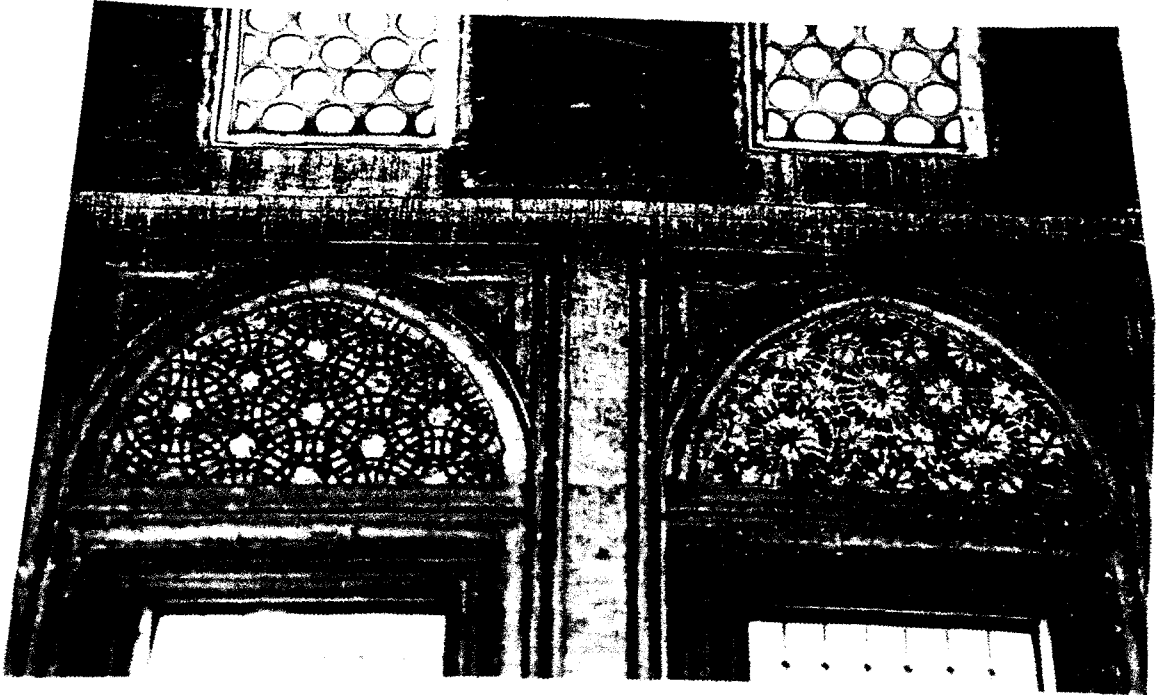
92. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri cümle kapısı mekan kubbesindeki alçı bezemenin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

93. Şehzade Mehmet Camii son cemaat yeri cümle kapısı mekan kubbesindeki alçı bezeme.

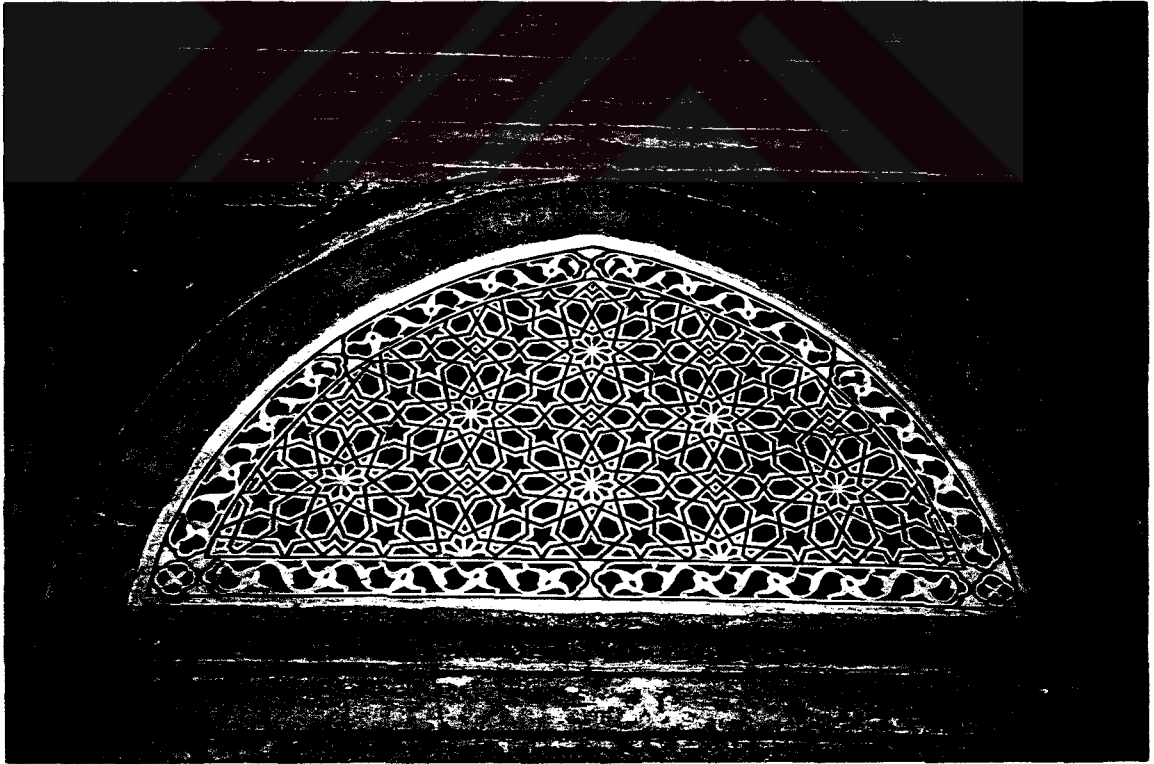
94. Şehzade Mehmet Camii avlu kuzey giriş kapı kubbesindeki alçı bezeme.

95. Şehzade Mehmet Camii avlu pencere alınlıklarında alçı bezemelerin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

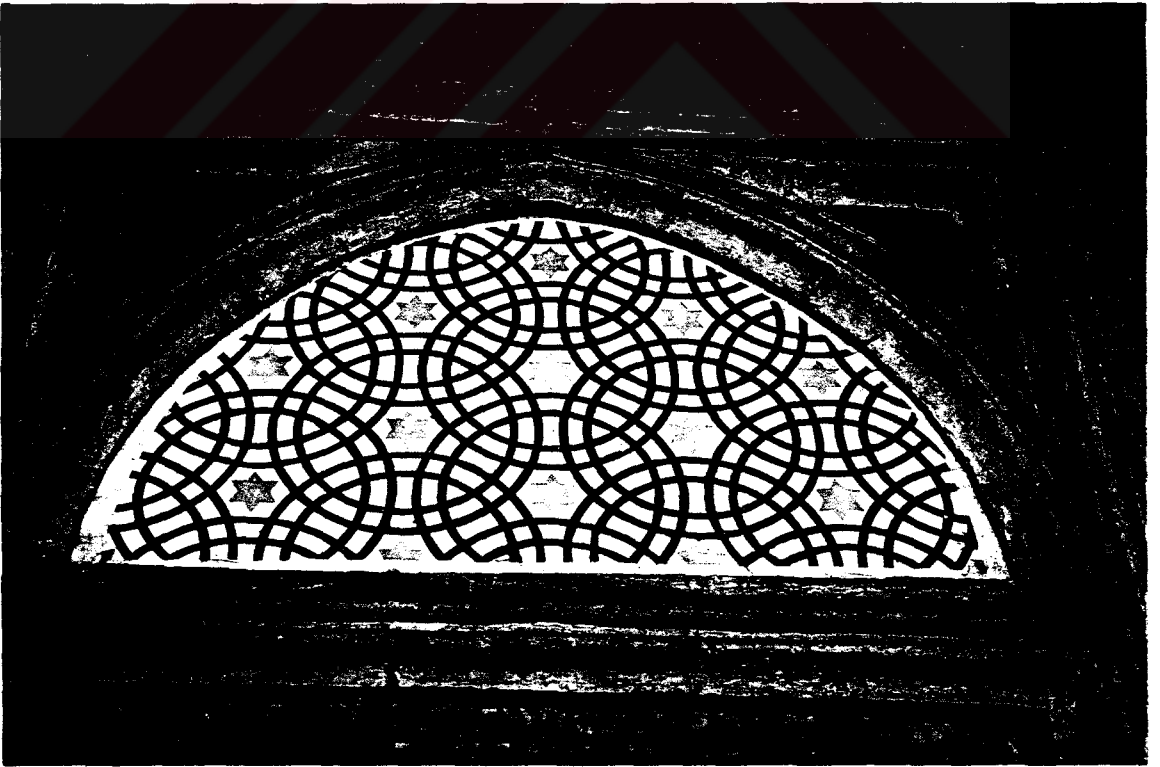
96. Şehzade Mehmet Camii avlu pencere alınlıklarında alçı bezemelerin onarım öncesi durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

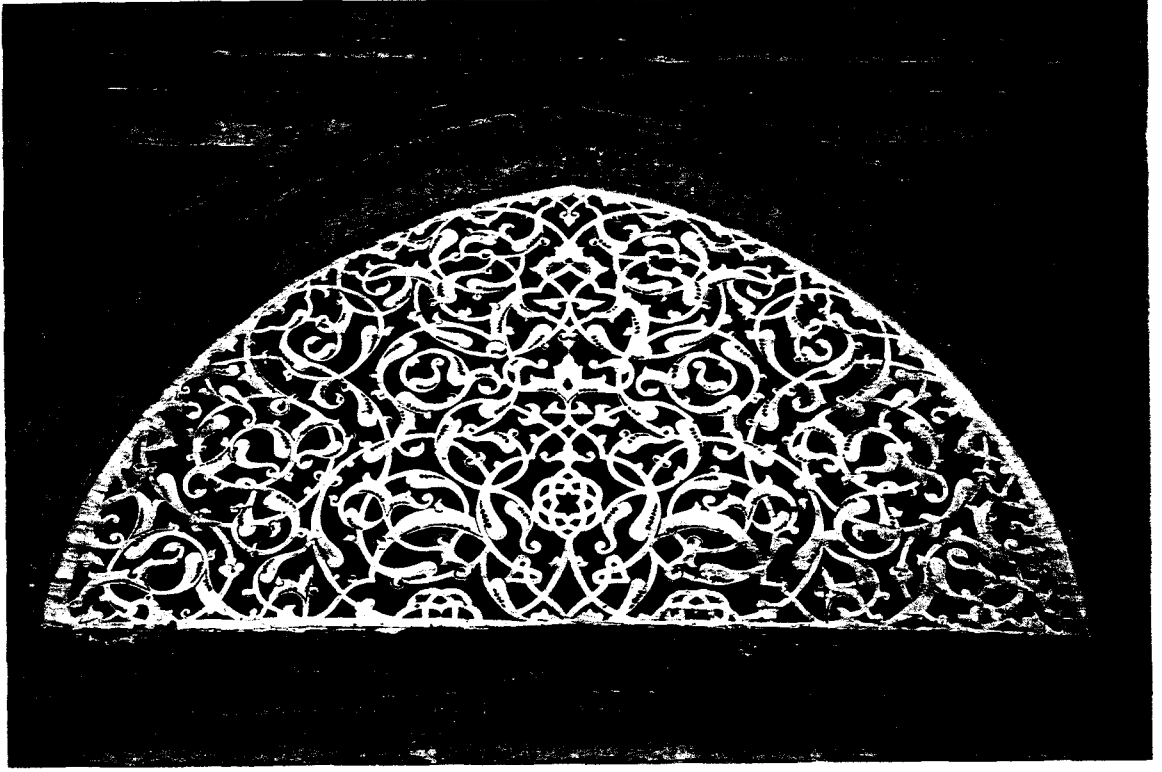
97. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 1 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

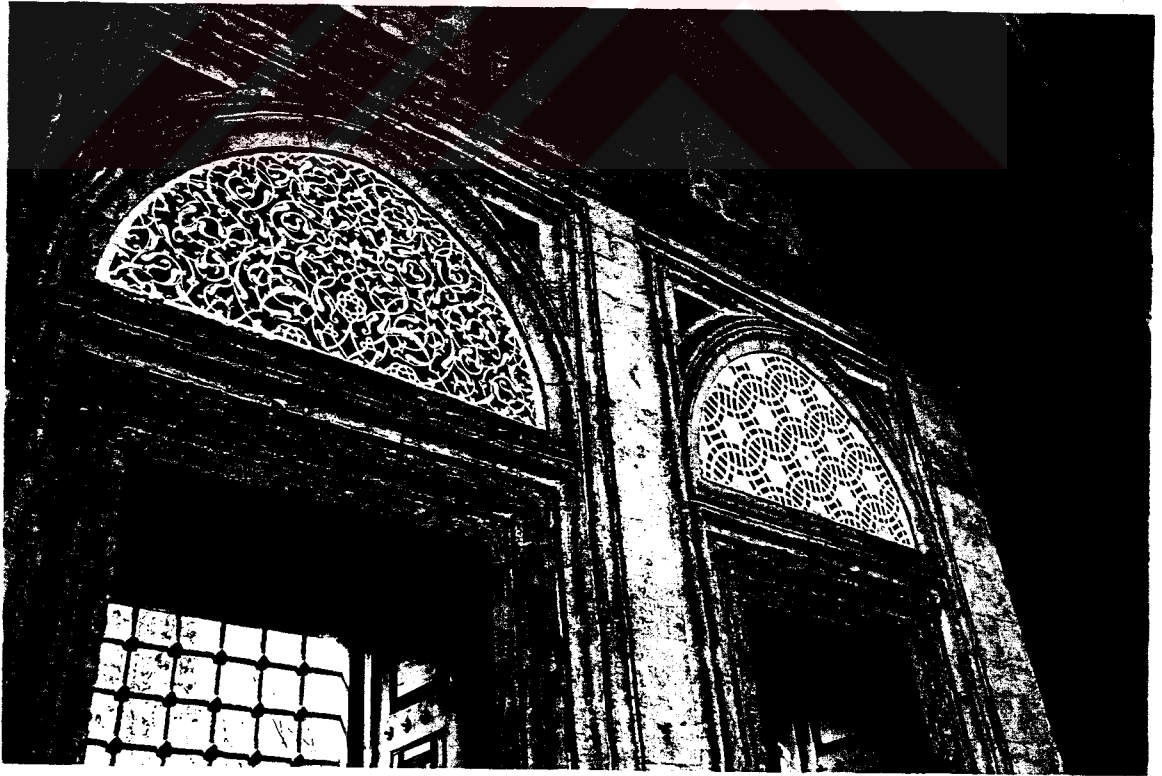
98. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 2 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

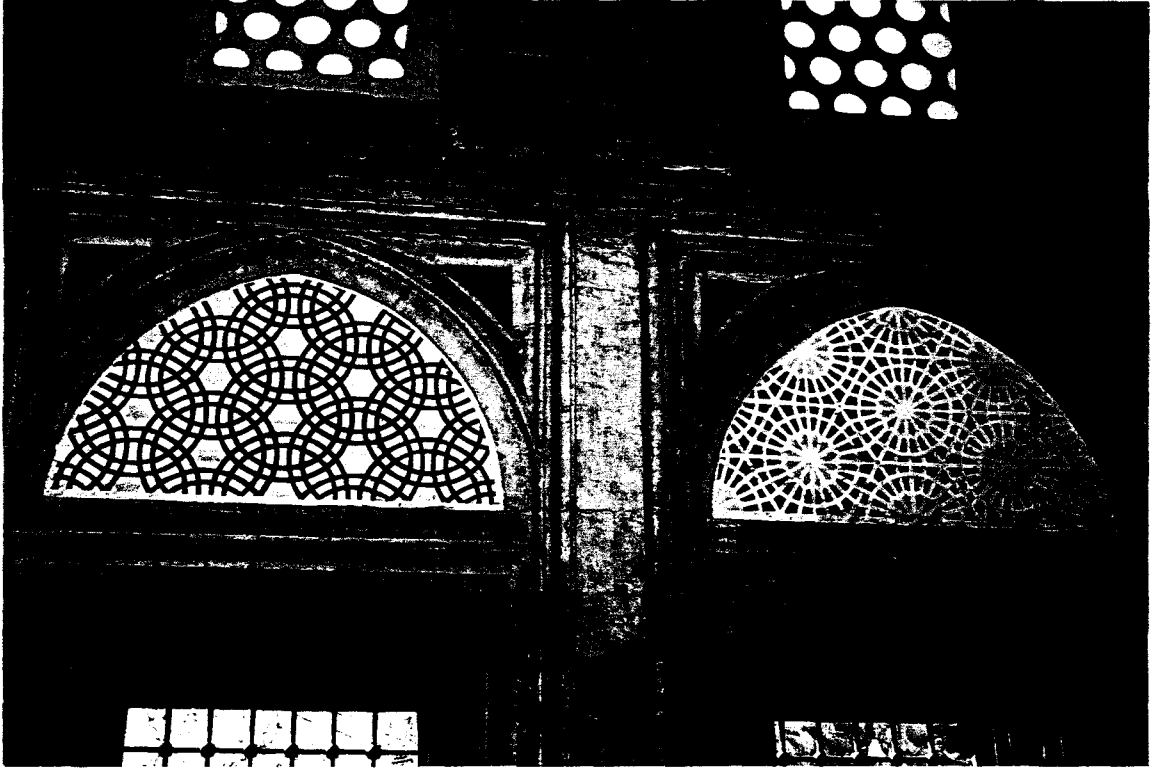
99. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 3 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

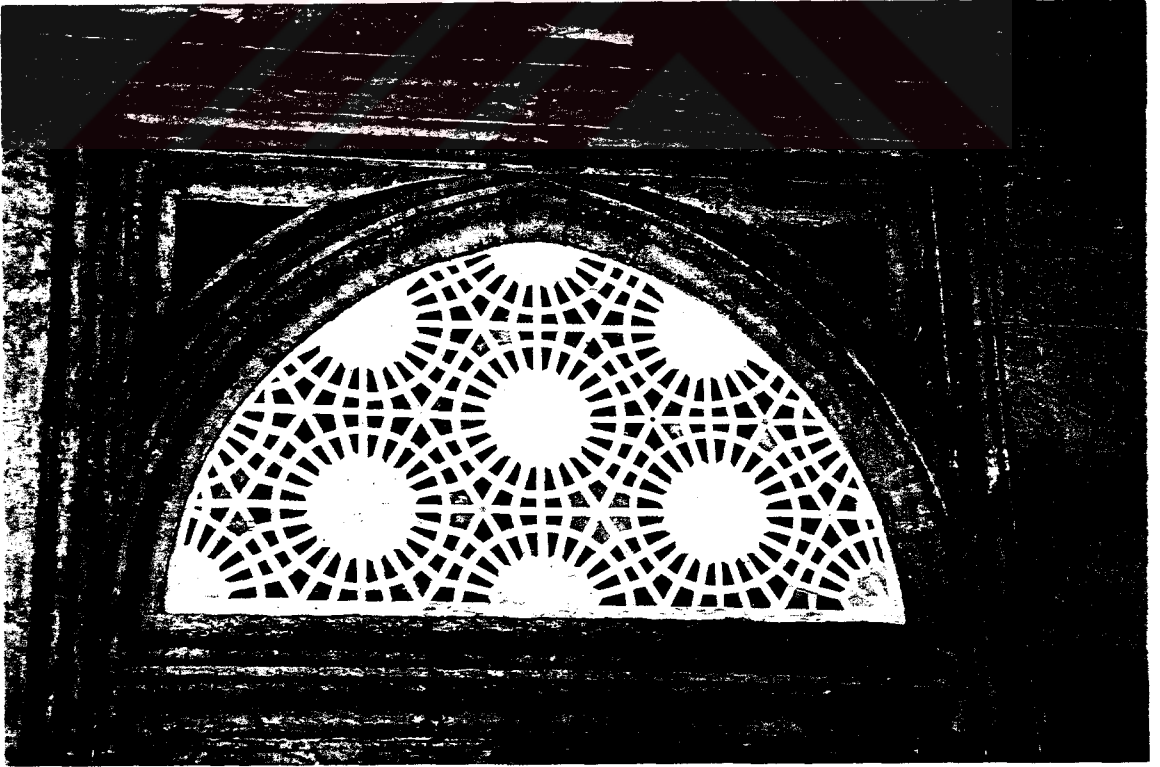
100. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 4 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

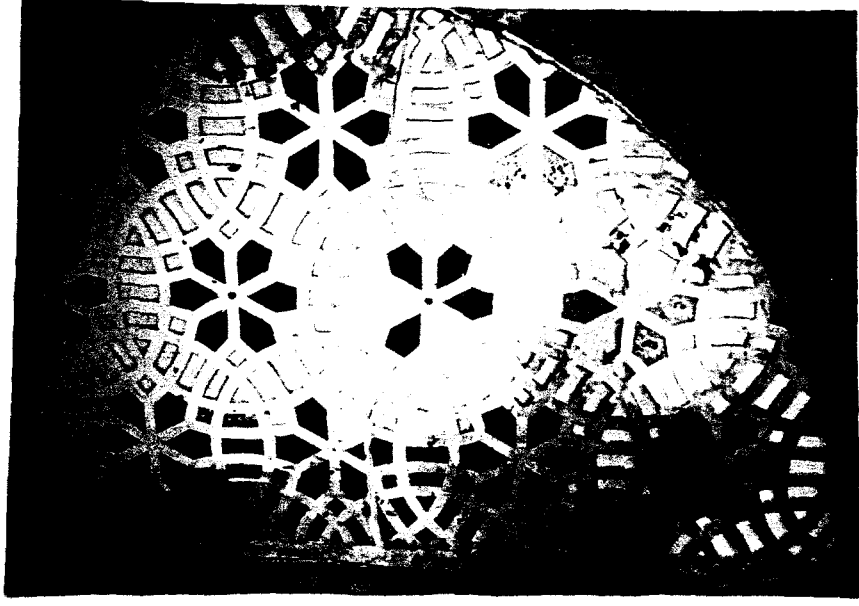
101. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 5 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

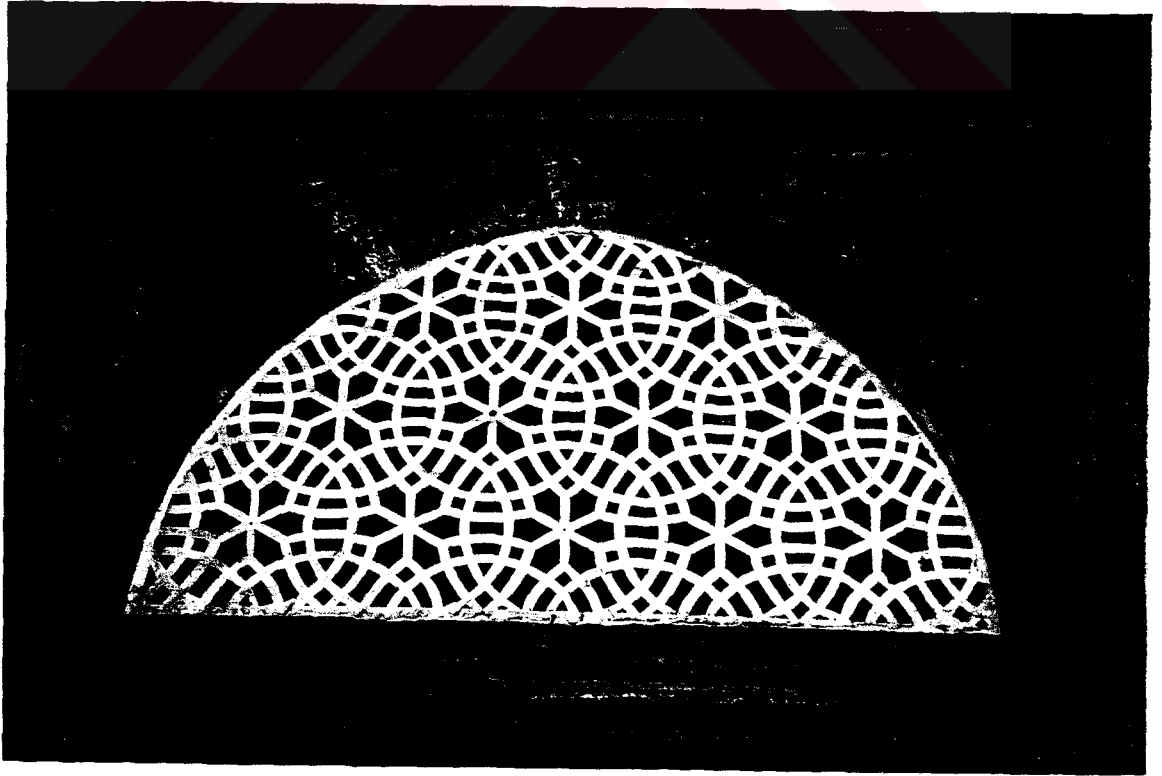
102. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 6 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

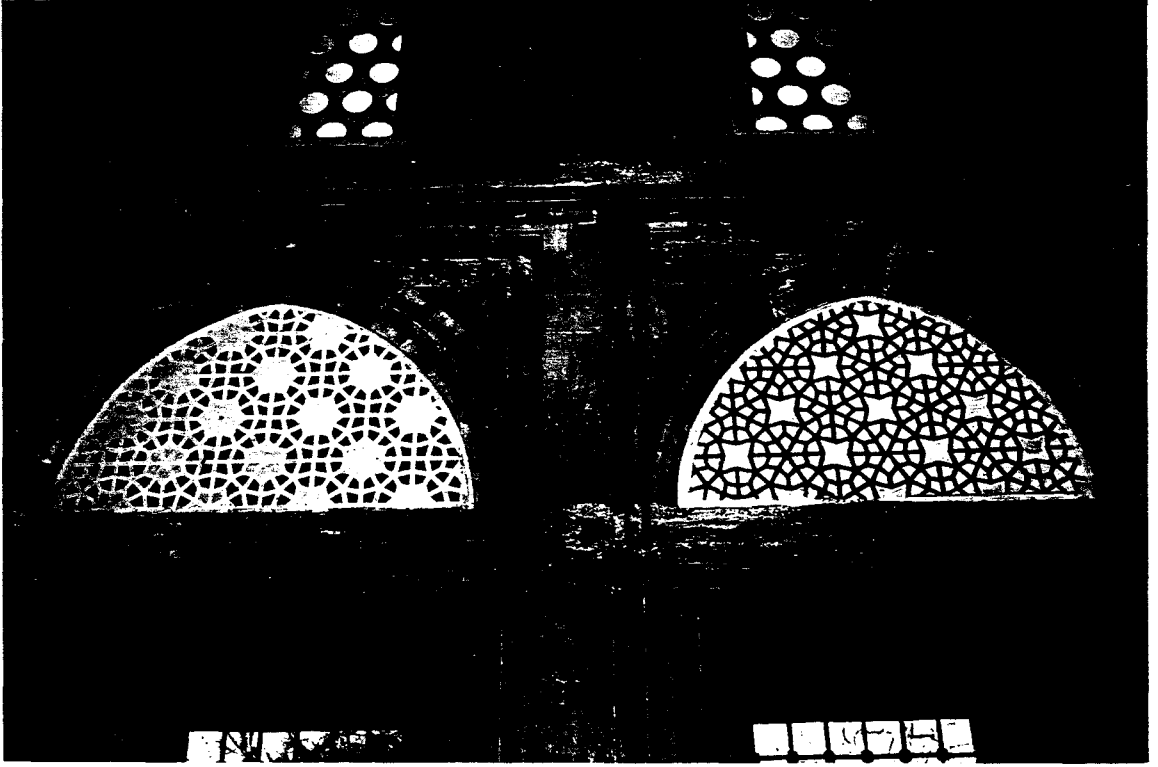
103. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 6 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

104. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 7 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığının onarımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğrafların bulunduğu dosyadan).

105. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 7 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

106. Şehzade Mehmet Camii avlusunda, 8, 9 nolu alçı bezeme örneğinin bulunduğu pencere alınlığı.

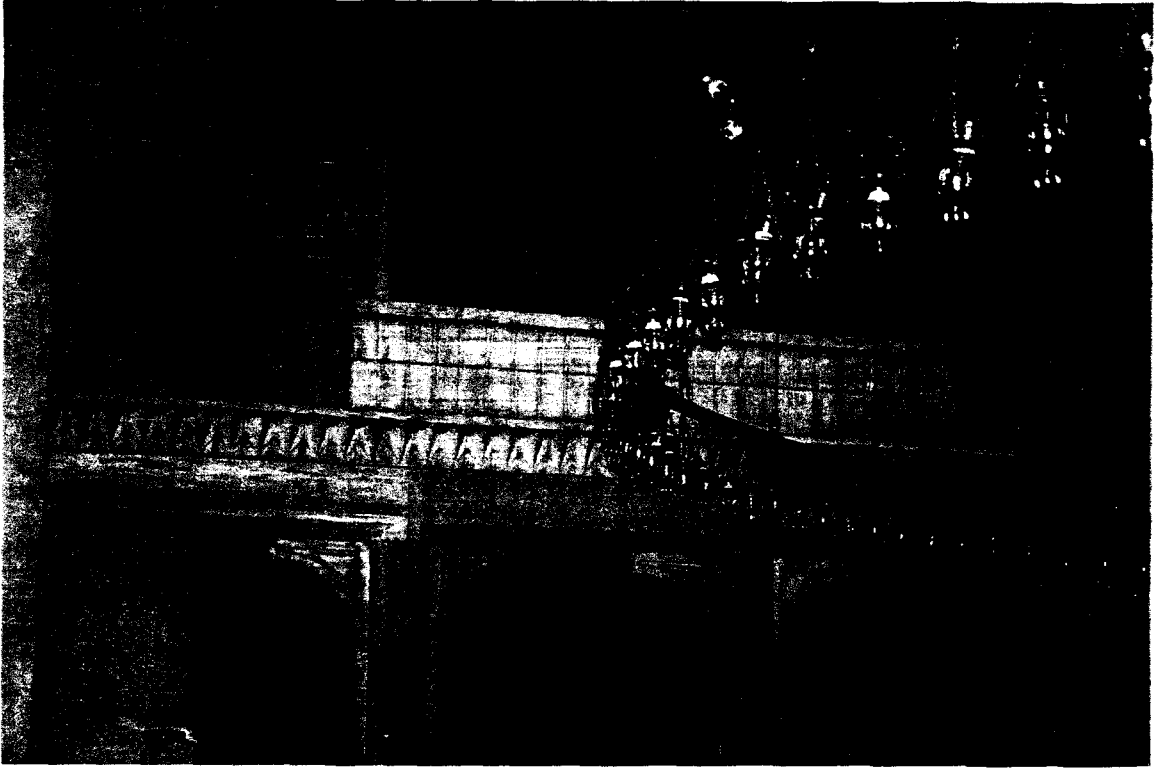
107. Şehzade Mehmet Camii mihrap.

108. Şehzade Mehmet Camii mihrap tepeliği.

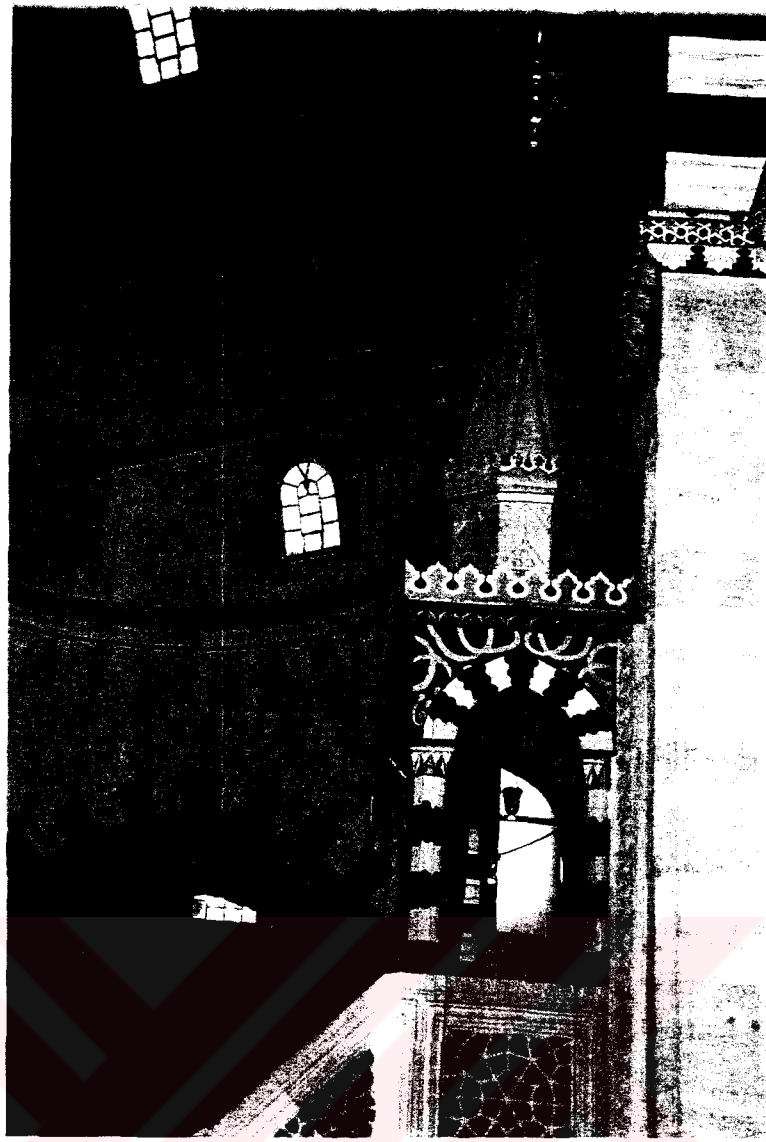
109. Şehzade Mehmet Camii hünkar mahfeli.

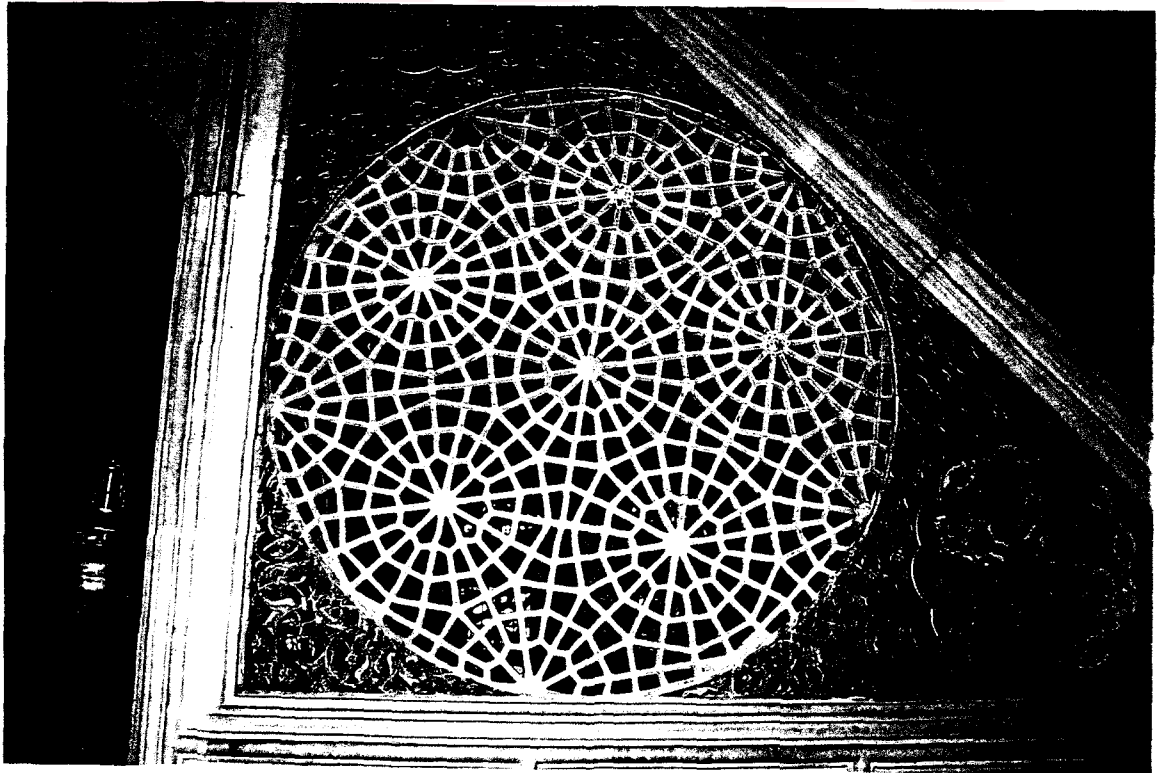
110. Şehzade Mehmet Camii müezzın mahfılı.

111. Şehzade Mehmet Camii minberi.

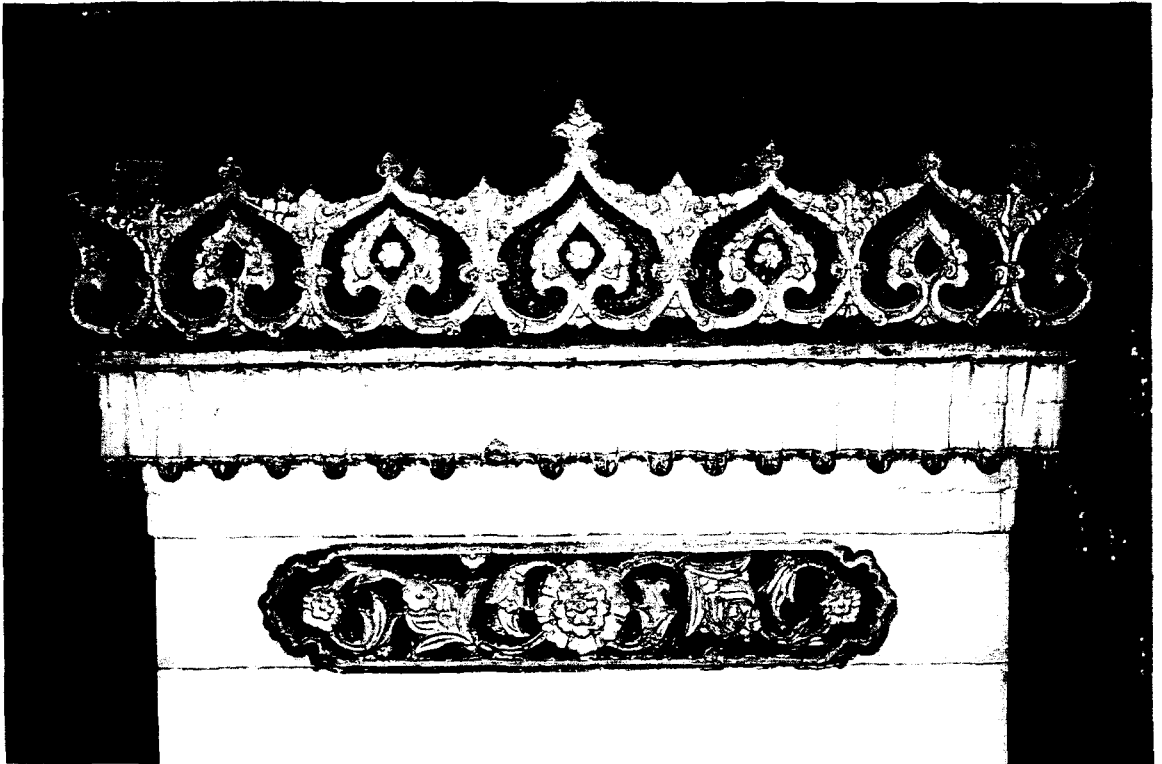
112. Şehzade Mehmet Camii minberinin külâhı.

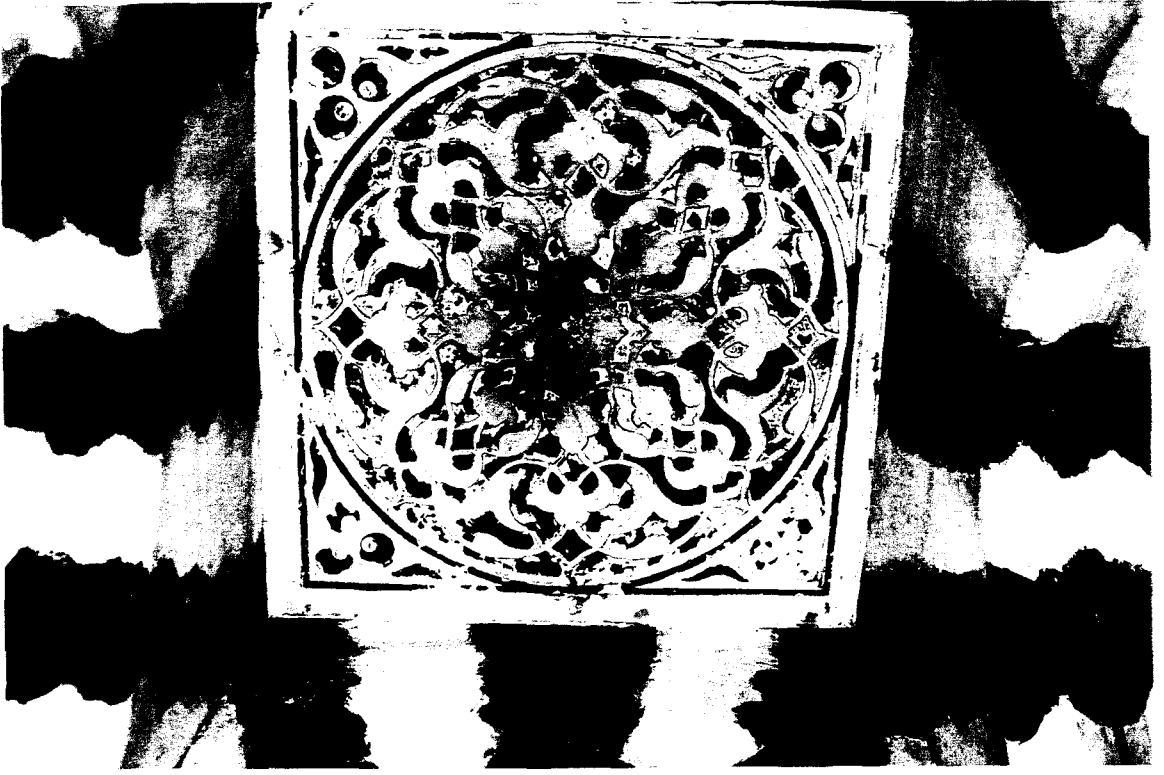
113. Şehzade Mehmet Camii minber bezemeleri

114. Şehzade Mehmet Camii minberi.

115. Şehzade Mehmet Camii minber kapısının iç taraftan görünüşü.

116. Şehzade Mehmet Camii minber köşk tavanındaki mermer içine alçı doldurularak yapılan bezeme.

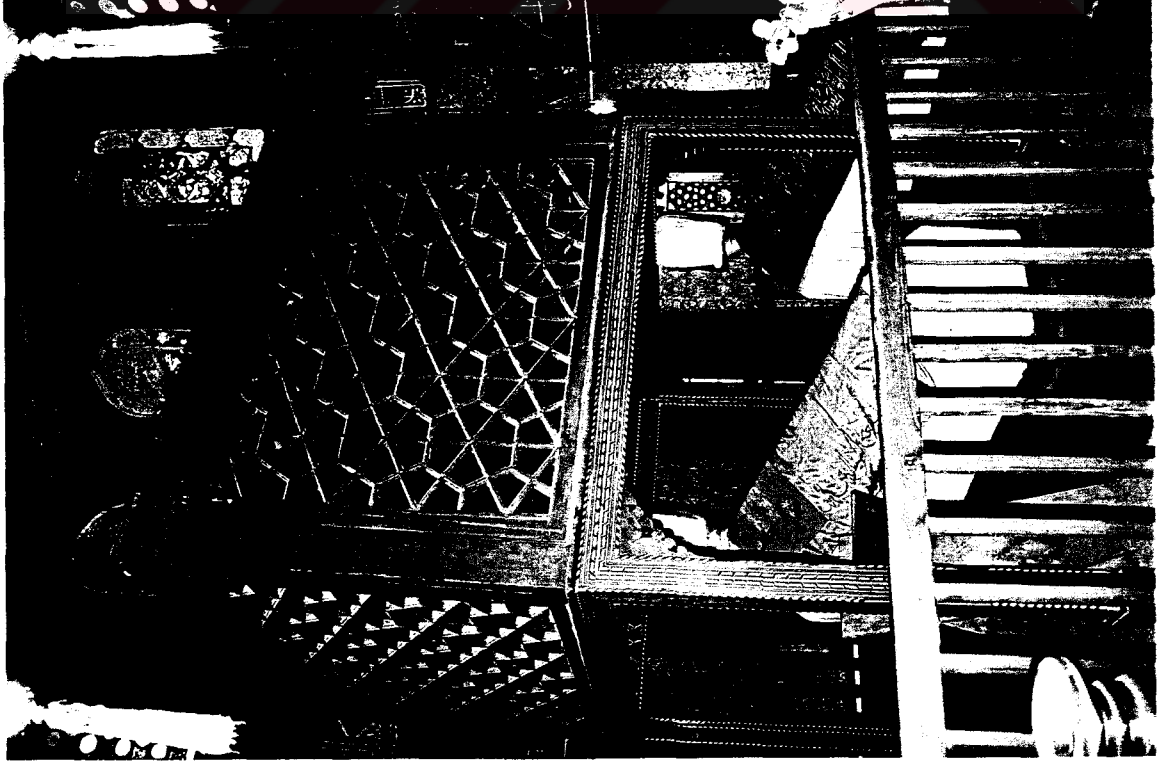
117. Şehzade Mehmet Türbesi.

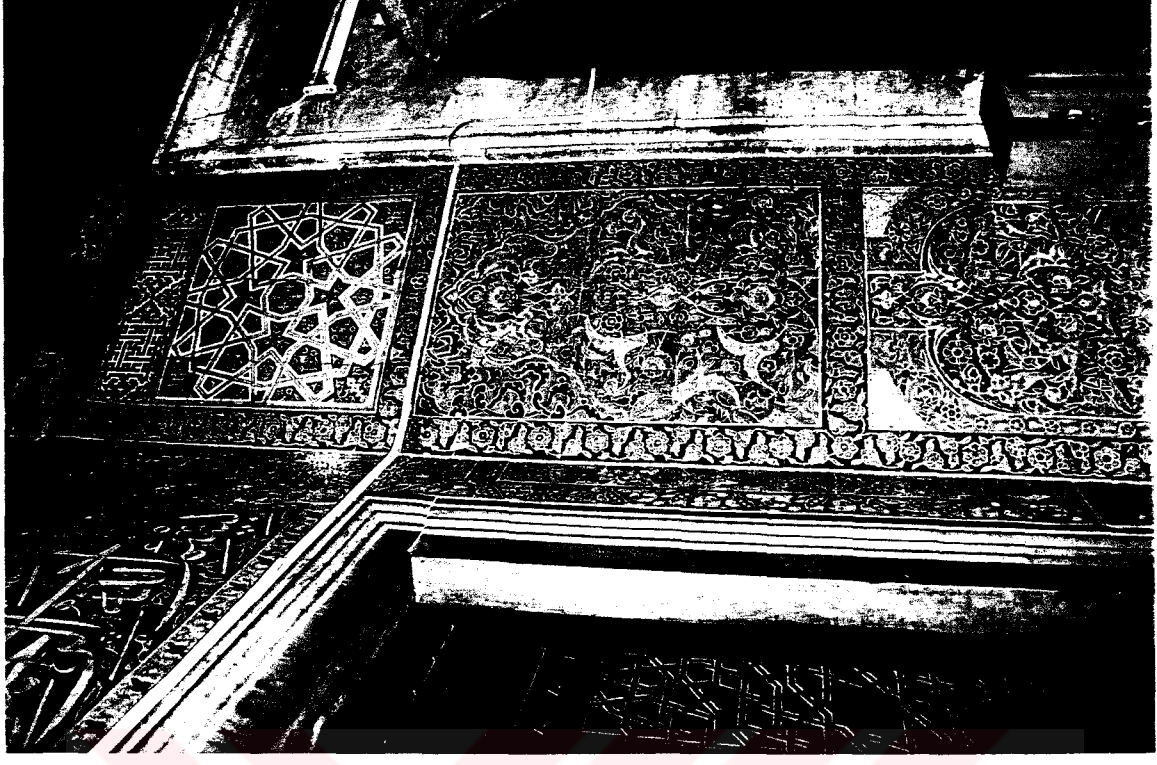
118. Şehzade Mehmet Türbesi cephe kuruluşu.

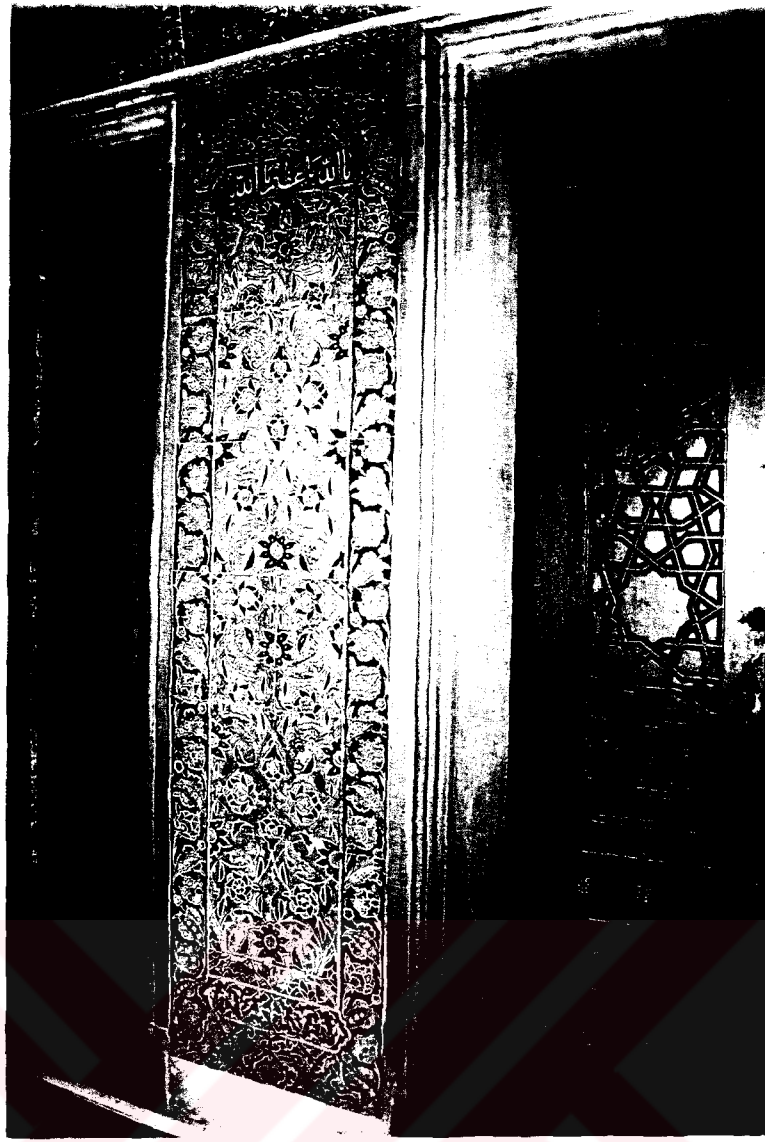
119. Şehzade Mehmet Türbesi revakta kapının sol yanındaki çini bezeme.

120. Şehzade Mehmet Türbesi içerde bulunan taht.

121. Şehzade Mehmet Türbesi içi kapının yanındaki çini panolar.

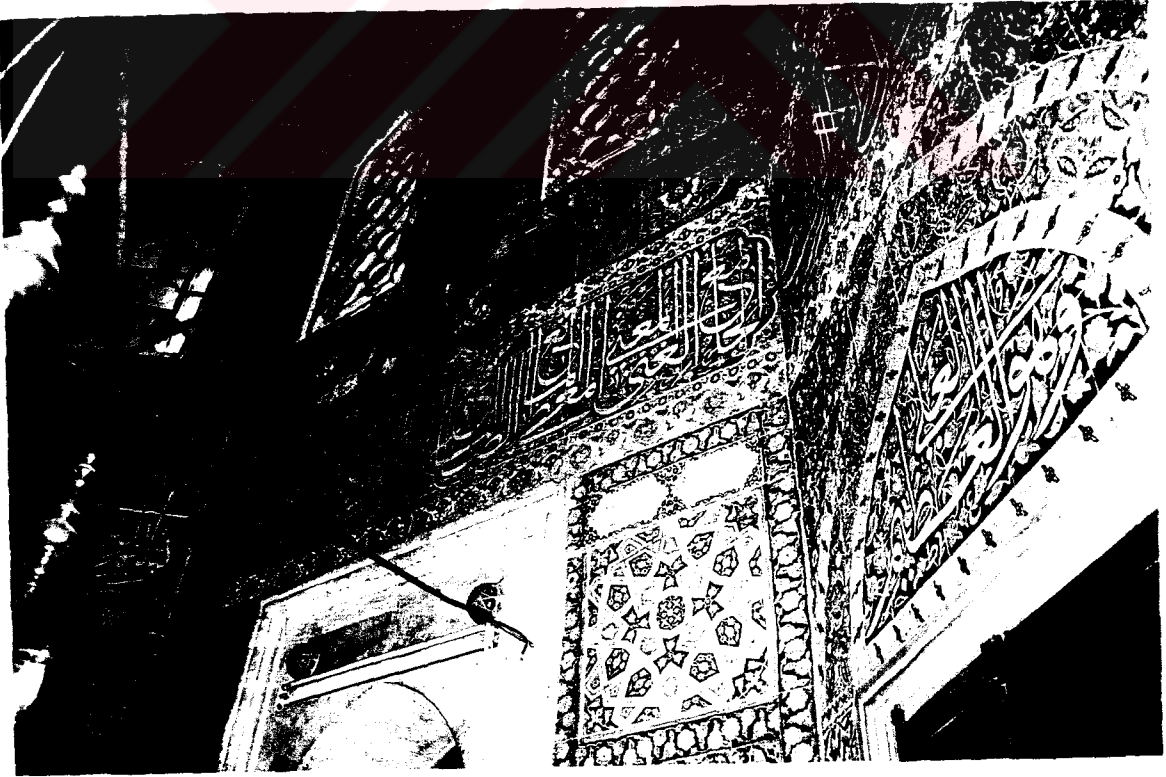
122. Şehzade Mehmet Türbesi içi pencere aralarındaki çini panolar.

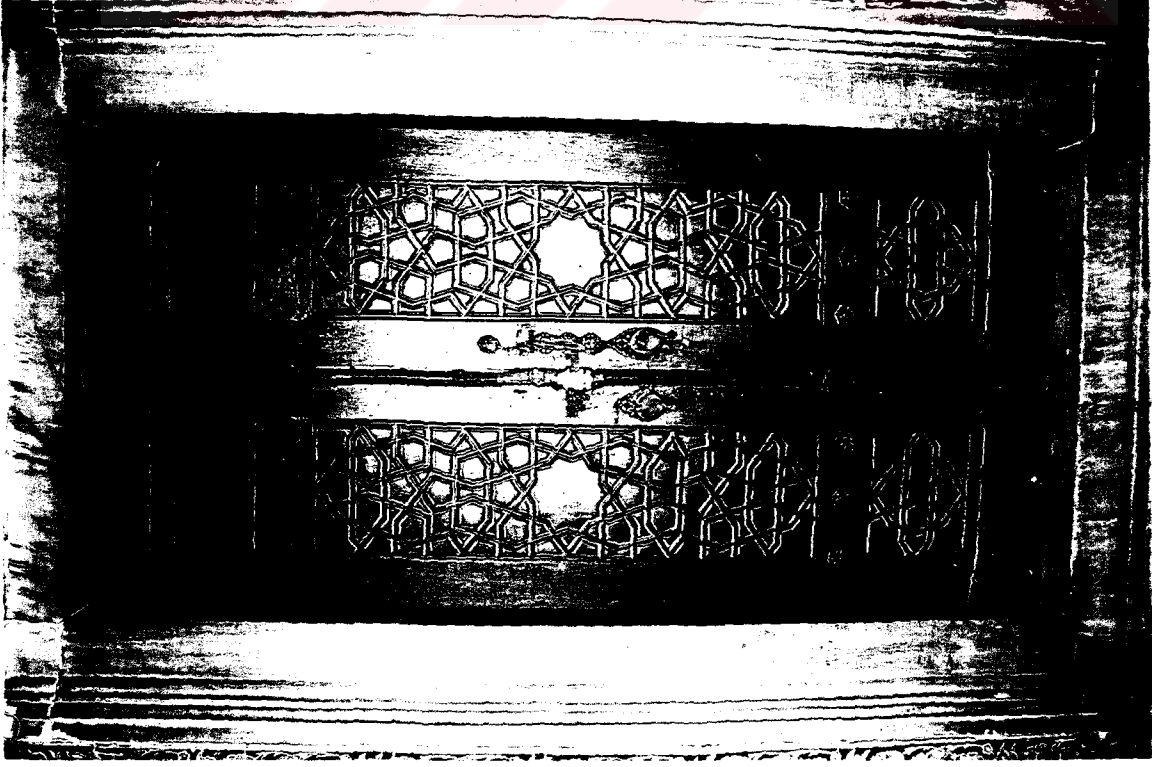
123. Şehzade Mehmet Türbesi içi pencere almıklıkları ve çevresindeki çini panolar.

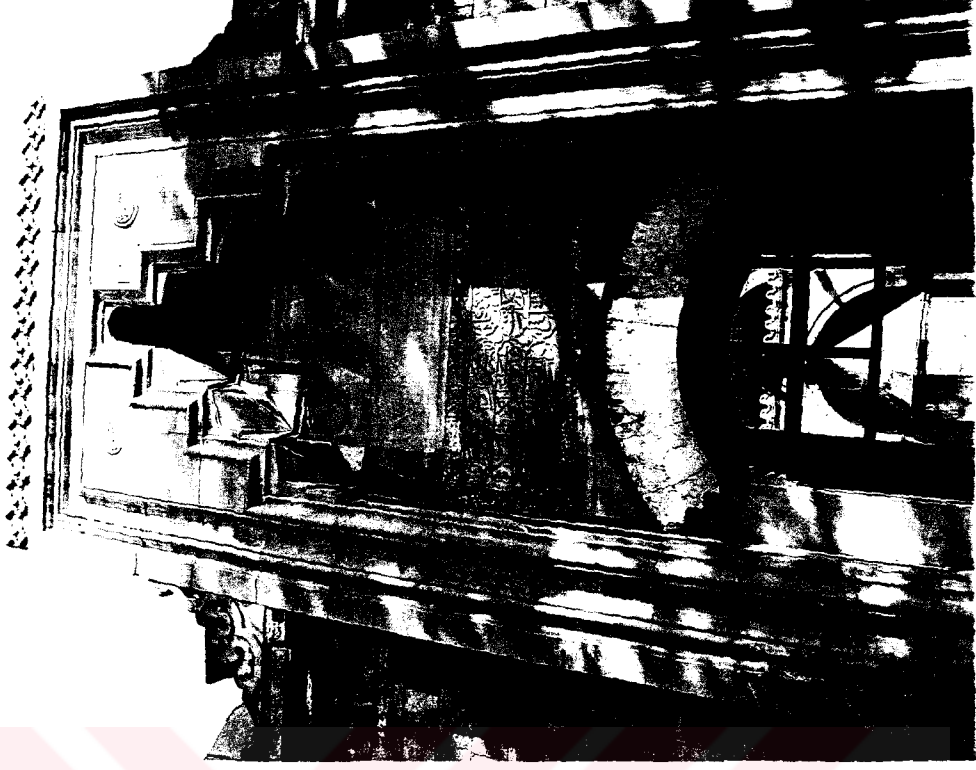
124. Şehzade Mehmet Türbesi içindeki çini yazı kuşağından detay.

125. Şehzade Mehmet Türbesi içinde kapı üzerinde dökülen çiniler.

126. Şehzade Mehmet Türbesi ahşap pencere kanadı.

127. Şehzade Mehmet Medresesi kapısı.

128. Şehzade Mehmet Medresesi avlu revakı.

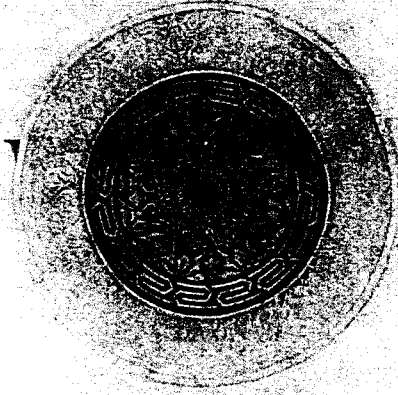
129. Şehzade Mehmet Medresesi şadırvanı.

130. Şehzade Mehmet Medresesi avlu revakı.

131. Şehzade Mehmet Medresesi derşane kubbeye geçiş ögesi tromp.

132. Şehzade Mehmet Medresesi derslane mekanı kubbe alçı bezemenin onarım öncesi durumu(İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

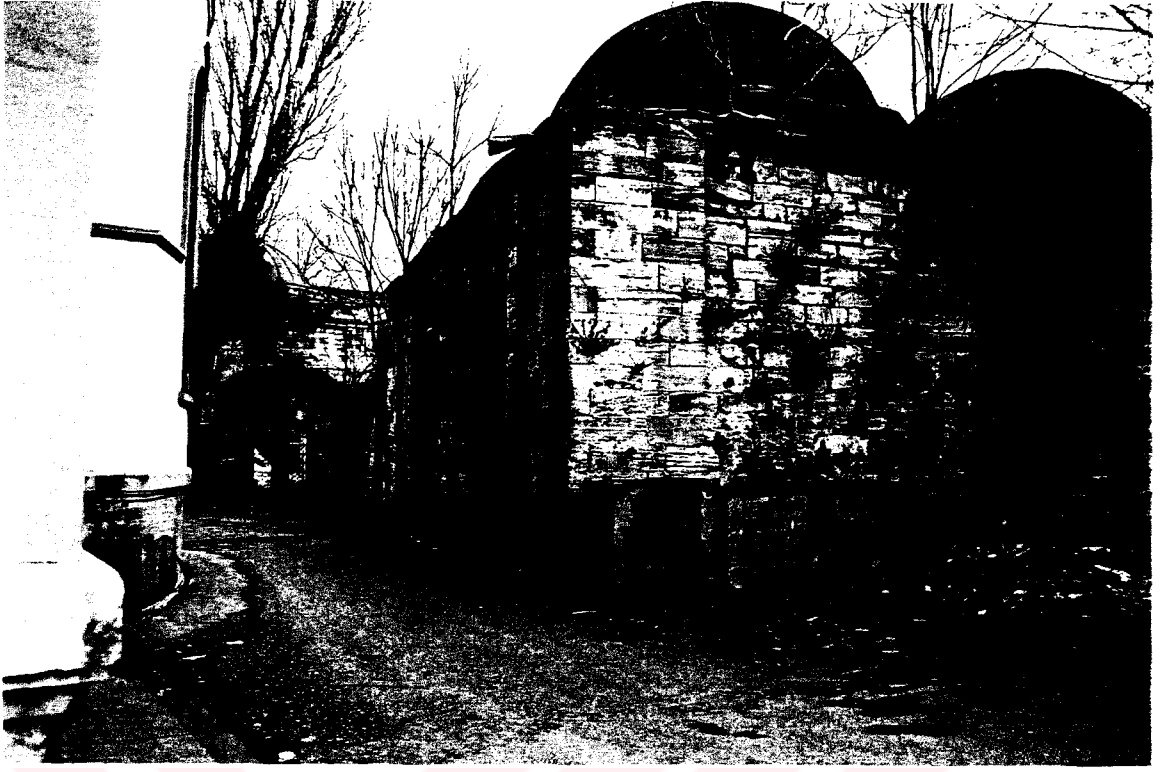
133. Şehzade Mehmet Medresesi derslane mekanı kubbe alçı bezemenin onarım sonrası durumu.

134. Şehzade Mehmet Külliyesi çifte tabhane.

135. Şehzade Mehmet Külliyesi çifte tabhane kubbelerinden detay.

136. Şehzade Mehmet Külliyesi kervansarayı.

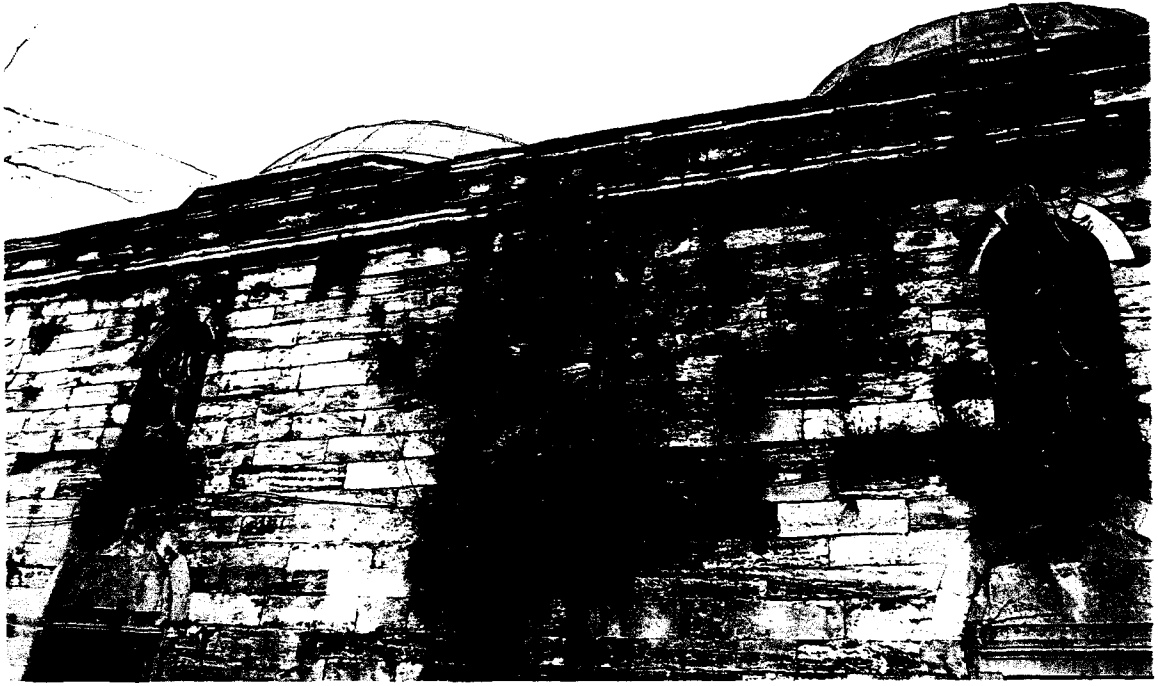
137. Şehzade Mehmet Külliyesi kervansarayı.

138. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti.

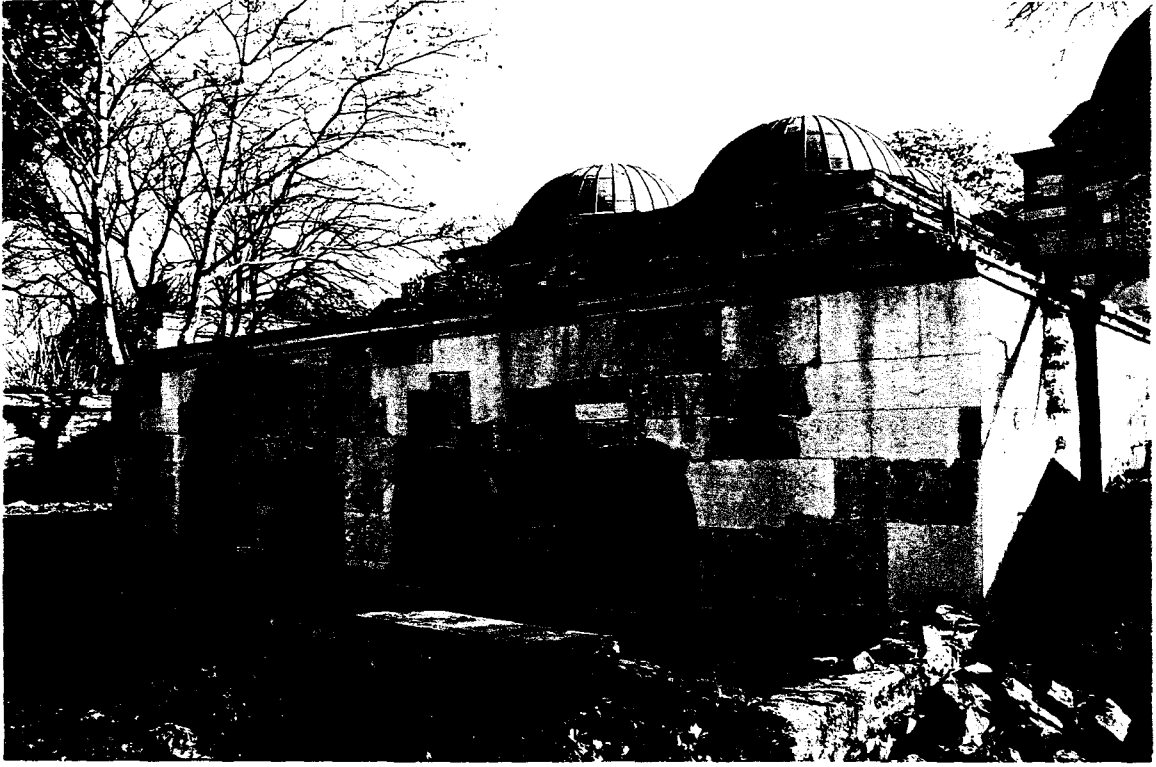
139. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti.

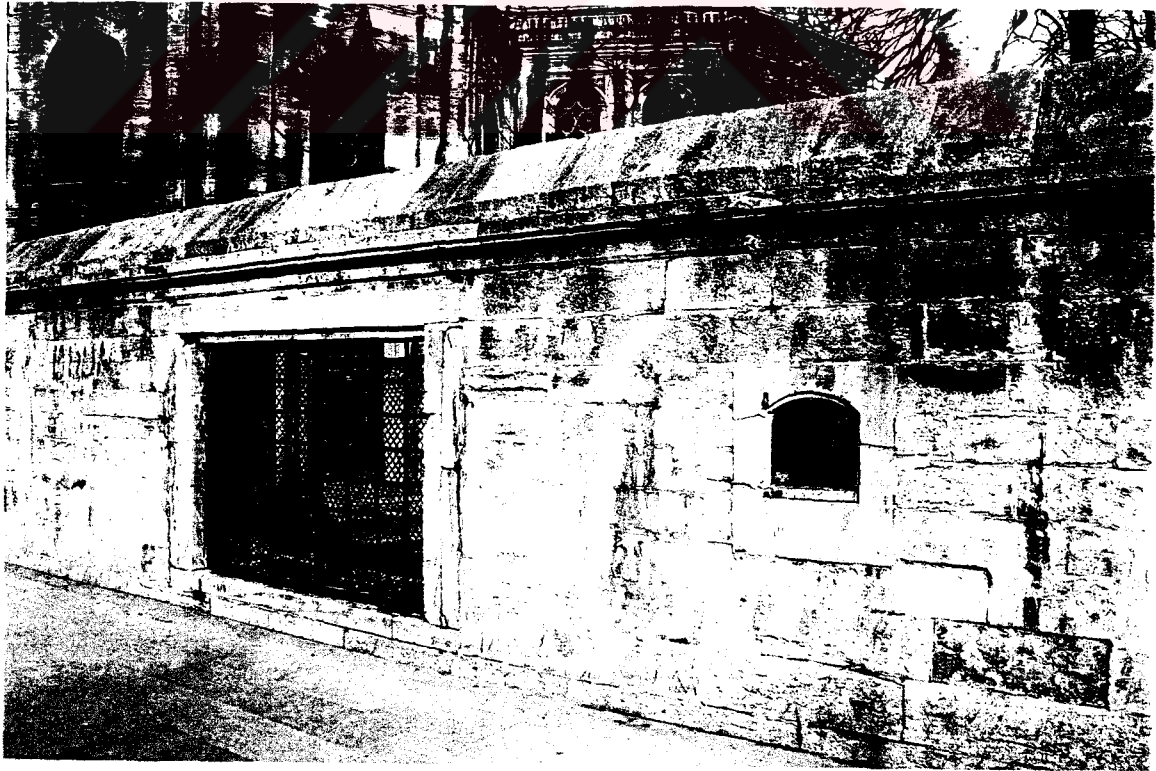
140. Şehzade Mehmet Külliyesi imareti duvar taş dokusundan detay.

141. Sıbyan mektebi.

142. Şehzade Mehmet Külliyesi dörtlü eme.

143. Şehzade Mehmet Külliyesi sebilinin günümüzdeki durumu.

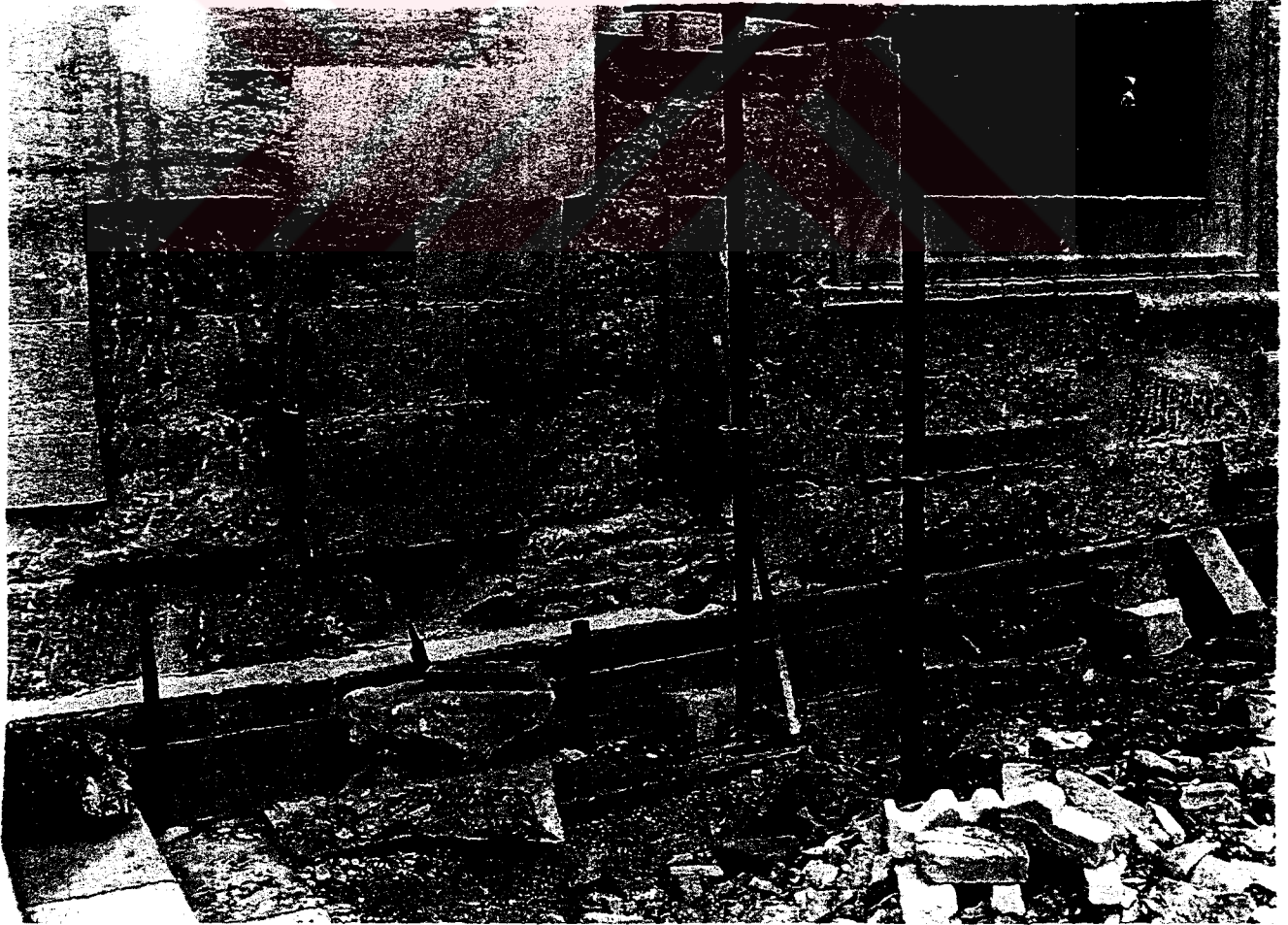
144. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kasağındaki kurşunlar söküldükten sonra çamur sıvanın durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

145. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kemerindeki çatlakların onarım önceki durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

146. Şehzade Mehmet Camii merkezi kubbe kemerindeki çatlakların onarım sonrası durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

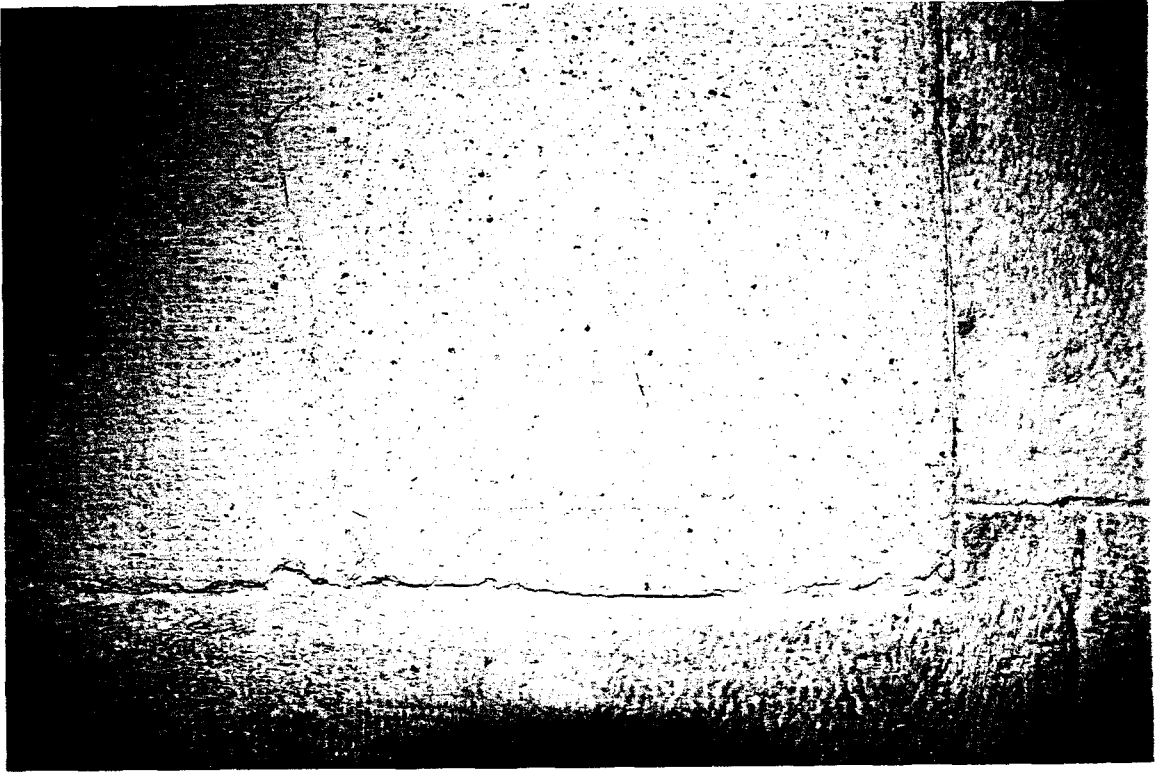
147. Şehzade Mehmet Camii avlu duvarında taş çürütme yapılan taşlar (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

148. Şehzade Mehmet Camii taş çürütme (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

149. Şehzade Mehmet Camii imitasyon taş doku (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

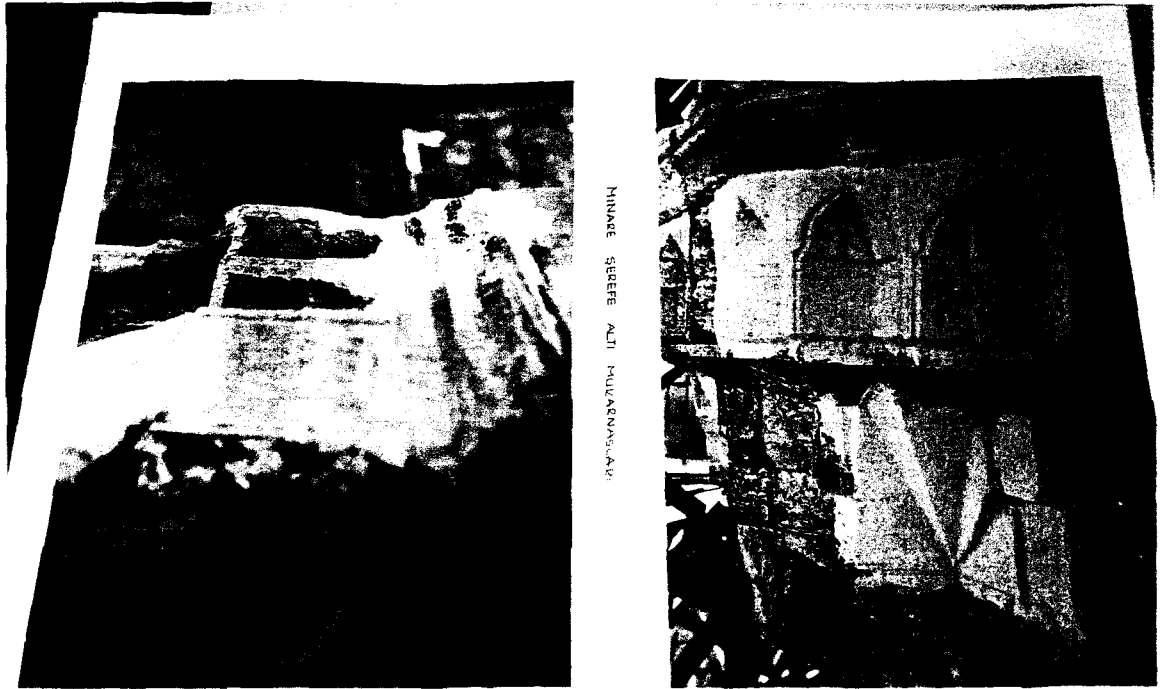
150. Şehzade Mehmet Camii imitasyon taş doku.

151. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi taş imitasyonlar.

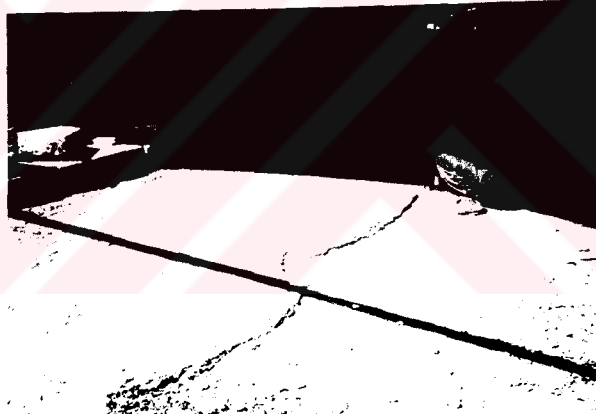
152. Şehzade Mehmet Camii yan revak taş imitasyonlar.

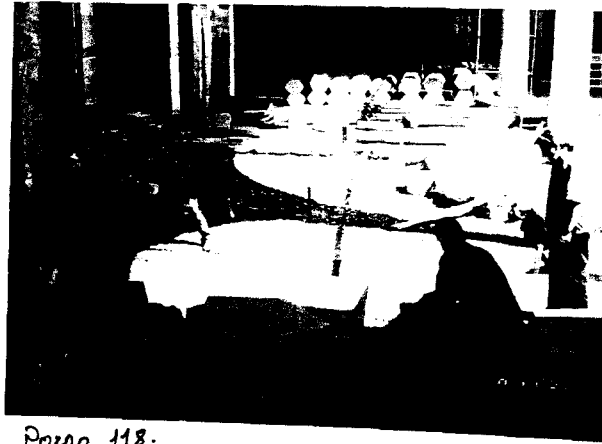
153. Şehzade Mehmet Camii şerefe altı mukarnaslarındaki imitasyon taş (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

154. Şehzade Mehmet Camii sütun başlığındaki imitasyon mermer kullanımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

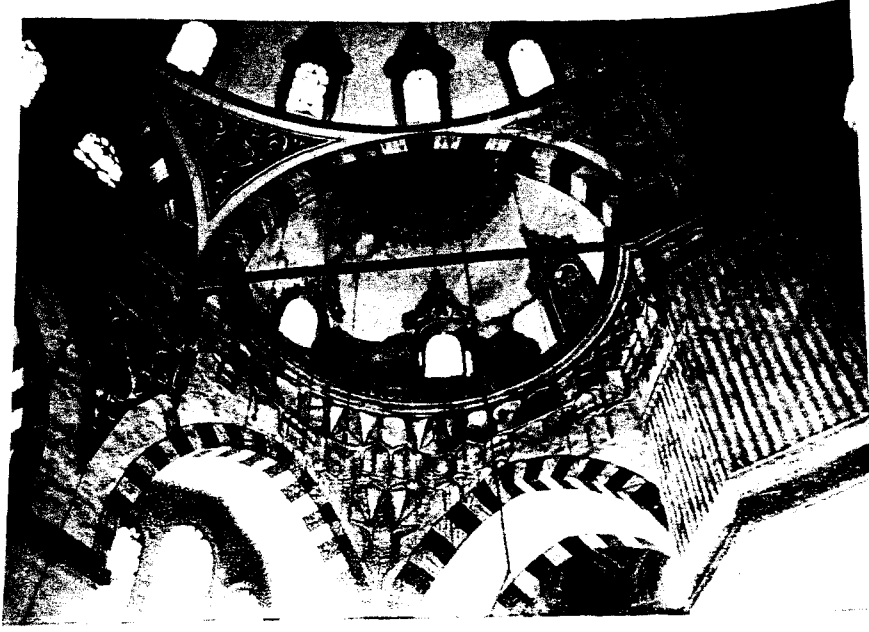

KES NOLU HKD. PozNo 118 Horasan harcı ile tabaka yapılması

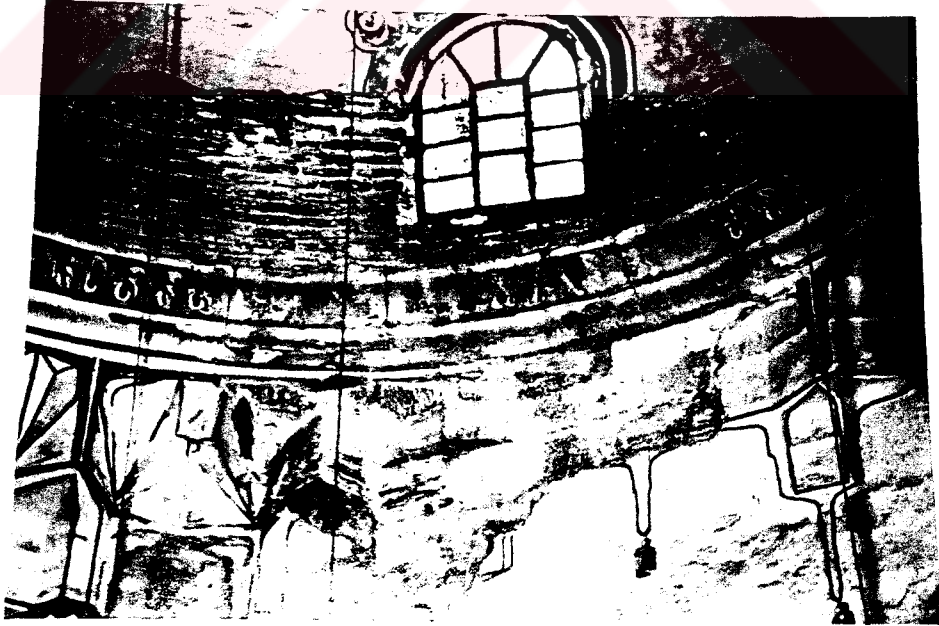

Pozno 118.

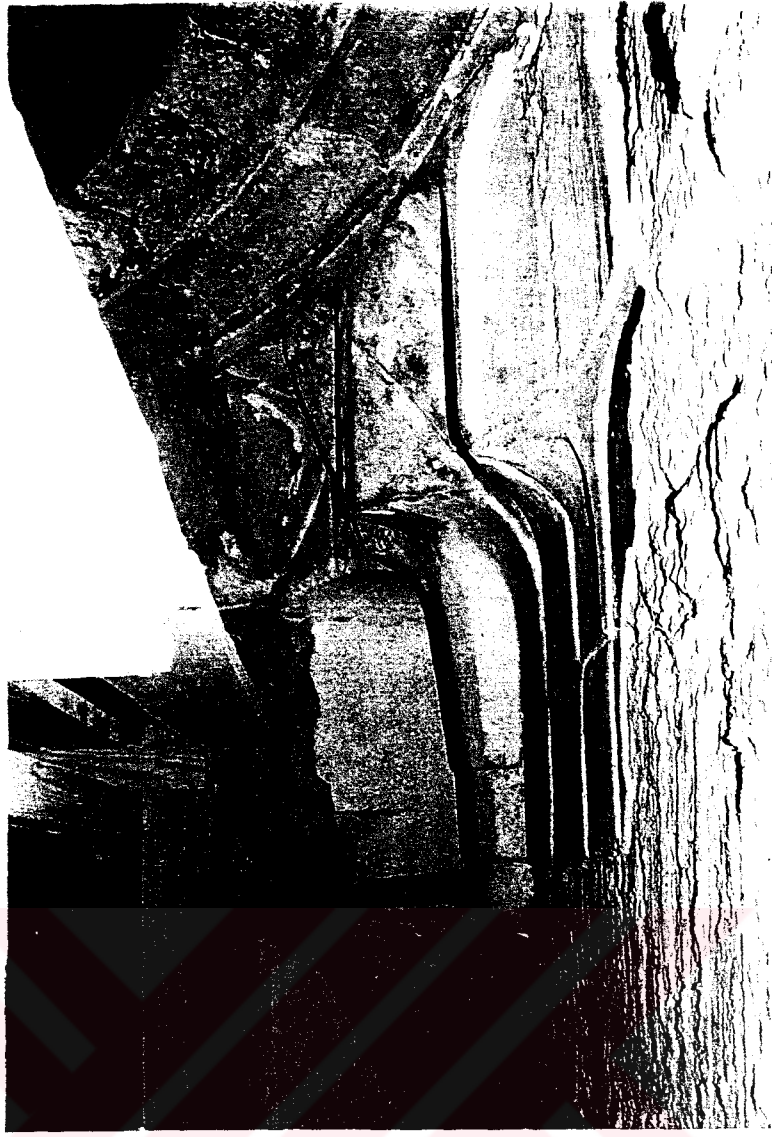
155. Şehzade Mehmet Camii avlu mermer döşemelerinin onarımı (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

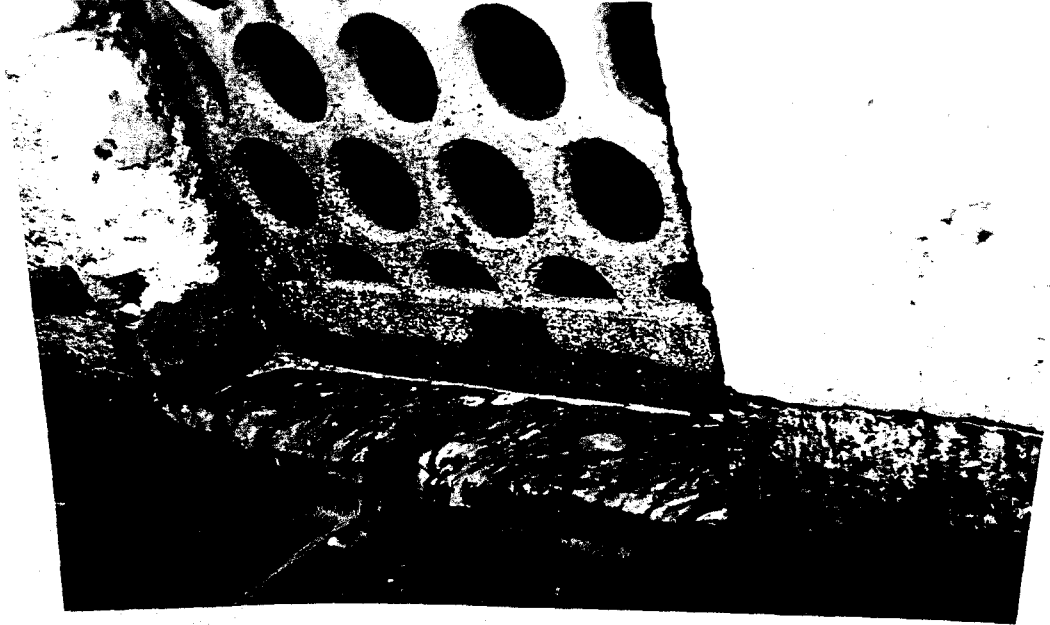
156. Şehzade Mehmet Camii batı cephesi sağ ekседranın onarım öncesi durumu (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

157. Şehzade Mehmet Camii ekседrasındaki sıvaların dökülmesi (İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndeki, C-87 numaralı Şehzade Mehmet Camii Dosyası'ndan).

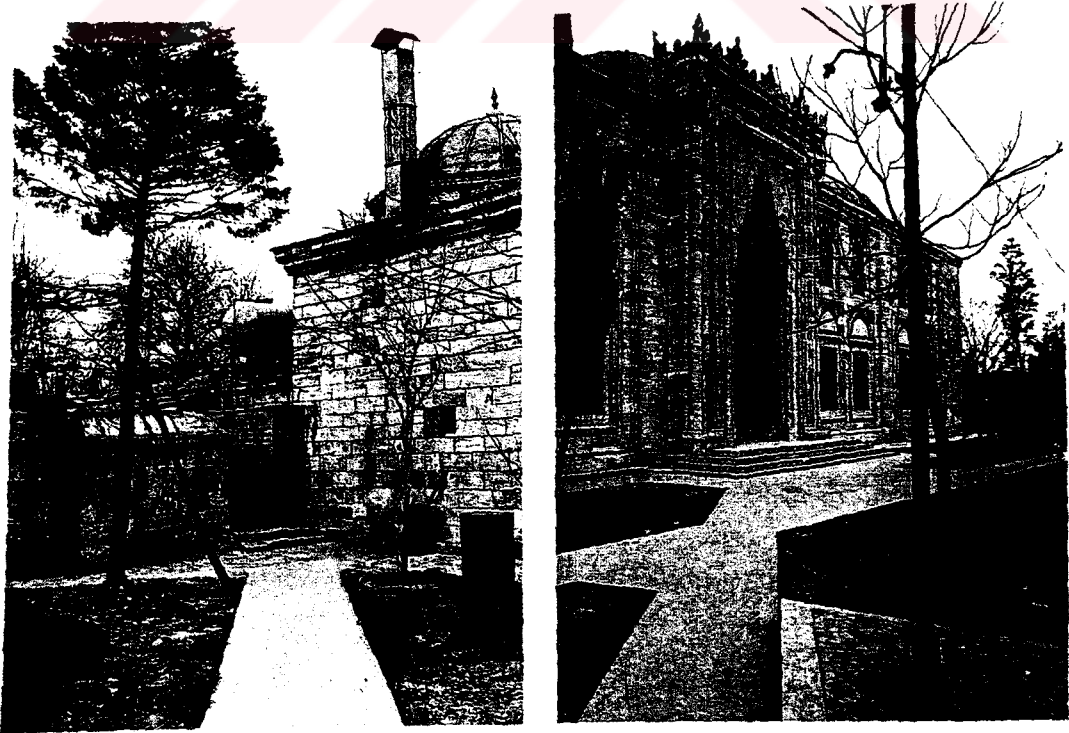
158. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi alçı mukarnaslarının durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

159. Şehzade Mehmet Camii çimentodan imal edilen dışlık pencere (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

160. Şehzade Mehmet Camii onarım öncesi alçı içlik pencerelerin durumu (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki, Şehzade Mehmet Camii'nin onarım öncesi çekilen fotoğraflarının bulunduğu dosyadan).

161. Şehzade Mehmet Külliyesi beton yol düzenlemesi (Prof. Haluk Sezgin'den)

162. Şehzade Mehmet Külliyesi beton yol düzenlemesinin altındaki taş parçalarından oluşan yol.

163. Şehzade Mehmet Külliye dış avlusunun günümüzdeki durumu.

IX. KAYNAKLAR

Adreasyan; H. D. "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, S.27, İstanbul 1973, s. 59-84.

Alakut, İnci; **Şehzade Camii**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi, İstanbul 1964.

Aslanapa, Oktay; **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul 1986.

Aslanapa, Oktay; **Türk Sanatı**, İstanbul 1997.

Aslanapa, Oktay; **Mimar Sinan**, Ankara 1992.

Aslanapa, Oktay; "Sinan", **İslam Ansiklopedisi**, C.10, Eskişehir 2001, s.655-661.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi; (Çev. Ahmed Nezih Galitekin), **Hadikatü'l-Cevâmi'**, İstanbul 2001.

Bozer, Rüstem; "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği", **Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu 5-8 Aralık 1988, VI. Vakıf Haftası**, s.327-346.

Cantay, Gönül; **Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu**, Ankara 2002.

Cantay, Gönül; "Şehzade Cami'nin Alçı Süslemeleri", **Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri, (Ankara, 24-27 Ekim 1988)**, Ankara 1996, s.353-358.

Cantay, Gönül; "İstanbul'un Tarihi Topografyası", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu (28-30 Mayıs 1999)**, İstanbul 2000, s.86-93.

Cezar, Mustafa; "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar Ve Tabii Afetler", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, S. 1, İstanbul 1963, s.327-414.

Çakmaköğlu, Alev; "İstanbul Türk Mimarisinde Renkli Taş Süslemeler", **Türkiyemiz**, S.40, İstanbul 1983,s.1-12.

Erçağ, Beyhan; "Şehzade Mehmed Camii", **İlgi**, S. 53, İstanbul 1988, s.2-8.

Erçağ, Beyhan; "İstanbul Şehzade Camii Restorasyonu", **Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre ve Dönemi, Restorasyon ve Kıbrıs Vakıfları Seminerleri, (4-5-9 Aralık 1990 Ankara), VIII. Vakıf Haftası Kitabı**, Ankara 1991, s.213-228.

Erçağ, Beyhan; "Mimar Sinan'ın İnşa Ettiği Türbeler", **Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu 5-8 Aralık 1988, VI. Vakıf Haftası**, s.220-252.

Erzen, Jale; **Mimar Sinan Dönemi Camii Cepheleri**, Ankara 1981.

Evliya Çelebi; **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C.1, İstanbul 1969.

Eyüboğlu, Aysun; "Edirne selimiye Cami'nde Kullanılan Taşlar ve Özellikleri", **Sanatsal Mozaik**, S.26, İstanbul 1997, s.38-43.

Goodwin, Godfrey; **A History of Ottoman Architecture**, London 1992.

Günay, Reha; **Sinan'ın İstanbul'u**, İstanbul 1987.

Gürdal, Erol; "Anıtlarda ve Yapılarda Kullanılmamış Doğal Taşların Bozulmaları ve Korunmaları", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.4, Ankara 1982, s.27-30.

Hasol, Doğan; **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul 1995.

Koçu, Reşad Ekrem; "Şehzade Camii", **Hayat Tarih Mecmuası**, S.6, İstanbul 1966, s.34-39.

Konyalı, İbrahim Hakkı; "Kanuni Sultan Süleyman ve Mimar Sinan'a Yaptırdığı Eserler", **Tarih Konuşuyor**, S.33, İstanbul 1966, s.2739-2744.

Kuban, Doğan; **Osmanlı Dini Mimarisinde İç Mekan Teşekkülü**, İstanbul 1958.

Kuban, Doğan; **Sinan'ın Hayatı ve Selimiye**, İstanbul 1998.

Kuban, Doğan; “Şehzade Külliyesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul 1194, s.152-155.

Kuran, Abdullah, **Mimar Sinan**, İstanbul 1986.

Kütükoğlu, Mübahat S.; **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Ankara 2000.

Meriç, Rıfki Melül; **Mimar Sinan Hayatı, Eseri I**, Ankara 1965.

İsmail Orman; **İstanbul'daki 16. Yüzyıl Türbelerinin Çini Süsleme Programı**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bilim Dalı, yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.

Ögel, Semra; “Şehzade Mehmed Camii'nin Dış Yan Sofaları”, **Vakıflar Dergisi**, S.21, İstanbul 1990, s.151-158.

Öney, Gönül; **Türk Çini Sanatı**, İstanbul 1976.

Önge, Yılmaz; “Mimar Koca Sinan'ın Şadırvanları”, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı**, İstanbul 1988, s.189-197.

Önge, Yılmaz; “Mimar Koca Sinan'ın Şadırvanları”, **Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri, (Ankara, 24-27 Ekim 1988)**, Ankara 1996, s.113-116.

Öz, Tahsin; “İstanbul Türbeleri”, **Atatürk Konferansları**, S.5, Ankara 1975, s.91-97.

Özsayiner, Z. Cihan; “Şehzade Camii Yazıları”, **İlgi**, S. 53, İstanbul 1988, s.9-12.

Saatçi, Suphi; **Mimar Sinan Yapılarındaki Kitabeler**, İstanbul 1988.

Sönmez; Neslihan; **Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1997.

Sönmez, Zeki; **Mimar Sinan İle İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler**, İstanbul 1988.

Sönmezer, Şükrü; **İstanbul'daki Sinan Camileri'nde Mekân ile Serbest Düşey Taşıyıcılar Arasındaki Boyut İlişkisi**. (İ.T.Ü, Fen Bil. Ens, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002.

Sözen, Metin; **Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul 1975.

Sözen, Metin, Uğur Tanyeli; **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1996.

Sudalı, Muzaffer; **Hünkar Mahfilleri**, İstanbul 1958.

Tanman, M. Baha; "Sinan'ın Mimârîsi İmâretler", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri** (Ayrı Basım), İstanbul 1988, s.333-353.

Tayla, Hüsrev; "Mimar Sinan Türbeleri", **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı**, İstanbul 1988, s.295-343.

Tokay, Enver; **İstanbul Şadırvanları**, İstanbul 1951.

Ülgen, A. Saim; "Şehzade Camii ve Heyeti", **Mimarlık**, S.5-6, Ankara 1952, s.13-16.

Ülgen, Aygün, **Klasik Devir Minareleri, Osmanlı Camii Planında Minarenin Konumu**, İstanbul 1996.

Yenişehirlioğlu, Filiz; "Osmanlı Dönemi Yapılarında Bulunan Çini Kaplamalar ve Restorasyon Sorunları", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S.4, Ankara 1982, s. 43-64.

Yılmaz, Cihat; "Tezyinat Restorasyonu, Örnekler ve Karşılaşılan Sorunlar", (Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre ve Dönemi, Restorasyon ve Kıbrıs Vakıfları Seminerleri, 4 -5-9 Aralık 1990 Ankara), **VIII. Vakıf Haftası Kitabı**, Ankara 1991, s.275-289.

Zaimler, Ali; **Osmanlı Dönemi Anıtsal Kagir Yapılarında Duvar ve İçinde Yer Alan Mimari Elemanların Bozulmaları ve Restorasyonları Konusunda Araştırma**, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

X. ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2001 yılında "Edirne Müzesi'ndeki Edirne Yeni Sarayı Çinileri" konulu tezi yaptı. 2001 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Eğitim ve Öğretim Programını başarıyla tamamladı.

2000, 2001 ve 2002 yılları arasında 15 Temmuz – 31 Ağustos dönemlerinde Edirne Yeni Sarayı Kazıları'nda çalıştı.

